תלמוד בבלי · אחרונים · חידושי חתם סופר

חידושי חתם סופר על פסחים

רבי משה סופר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חידושי חתם סופר על פסחים

רבי משה סופר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חידושי-חתם-סופר-על-פסחים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 5
דף ב: 8
דף ג. 8
דף ג: 9
דף ד. 11
דף ד: 15
דף ה. 17
דף ה: 22
דף ו. 34
דף ו: 37
דף ז. 40
דף ז: 42
דף ח. 46
דף ח: 47
דף ט. 47
דף ט: 48
דף י. 49
דף י: 51
דף יא. 52
דף יא: 53
דף יב. 54
דף יג. 55
דף כא. 57
דף כא: 58
דף כב. 62
דף כב: 67
דף כג. 69
דף כג: 72
דף ל. 72
דף ל: 75
דף לא: 77
דף לב. 80
דף לב: 81
דף לד. 83
דף לה. 84
דף לה: 86
דף לו. 88
דף לו: 90
דף לח: 91
דף מ: 92
דף מה. 92
דף מה: 93
דף מו. 94
דף מו: 96
דף מז. 98
דף מז: 99
דף מח. 100
דף מט. 102
דף מט: 104
דף נ. 107
דף נ: 114
דף נא: 125
דף נב. 126
דף נב: 127
דף נג. 127
דף נג: 129
דף נד. 132
דף נד: 134
דף נה. 134
דף נה: 135
דף נו. 136
דף נו: 141

דף נז. 141
דף נז: 143
דף סא: 158
דף עד. 163
דף עד: 182
דף פח: 183
דף צט: 185
דף ק. 187
דף קא: 188
דף קב: 188
דף קה. 189
דף קה: 190
דף קז. 190
דף קז: 191
דף קח: 191
דף קיד. 192
דף קיד: 192
דף קטו. 192
דף קטו: 193
דף קטז. 194
דף קיז. 194
דף קיח. 195
דף קיח: 196
דף קיט. 197
דף קיט: 197
דף קכ. 198
דף קכ: 198

דף ב.

אור לי"ד. למסקנא אור אורתא הוא ומשמע מפי' המשנה להרמב"ם ז"ל דאור פירושו לילה ממש והוא מההפכים כמו תשרש וכדומה בלה"ק ופירושו העדר האור וא"כ ע"כ גרסי' אור לי"ד וכמ"ש רש"י ודלא כמ"ש הר"ן דשפיר גרסי' אור י"ד או לאור י"ד דז"א דא"כ משמע העדר אור י"ד שהוא ליל ט"ו אבל אור לי"ד משמע העדר אור י"ג הנכנס ליום י"ד. אמנם הר"ן שכ' דגרסי' לאור י"ד סמך עצמו למ"ש בשם הראב"ד ז"ל דאור ממש הוא וכוונת התנא להשמיענו שהבדיקה תהי' תחלת ליל י"ד כשעדיין אור היום שולט קצת ע"ש וקשה לי על דבריו תינח במתני' דבדיקת חמץ לא בעי אלא שעה א' וקמ"ל שאותה שעה תהי' בתחלת הלילה ולא יאחר אך לקמן בשמעתין דאמר ראב"י מאימתי י"ד אסור בעשיית מלאכה משעת האור מ"ט שם חשך לאור דנימא בלילה ואנחנו נדע שמתחלת הלילה מיד אסור במלאכה ועוד נימא תחלת הלילה להדי' כמ"ש הוא ז"ל על תנא דמתני' ותי' לא שייך דפתח דבריך יאיר דמשנת ראב"י לא פתחה בהאי דינא אע"כ כשי' הרמב"ם וכמ"ש שהיא שי' רשיז"ל דאור פי' העדר האור ורשות ביד התנא לכתוב אור במקום לילה בכ"מ בלי שום טעם. ודמקשה הש"ס לקמן מ"ט תני אור היינו משום דהכא איכא למטעי ולמימר אצפרא קאי דאין זריזין טפי מצפרא לכן ה"ל למנקט לשון מבואר ומשני משום לישנא מעלי' וכאשר אכתוב עוד לקמן בעזה"י. וזהו שפירש"י לקמן בדראב"י אורתא הוא משחשיכה ושקעה חמה של י"ג עכ"ל הכוונה בזה כהרמב"ם דאור הוא העדר אור של י"ג והמתין בפירושו עד שם משום דזה מוכיח אכולי סוגי' דלא כהראב"ד ז"ל כנ"ל וק"ל:

לאור הנר פרש"י בגמ' מפרש טעמא. לא ידעתי מאי צריך טעם לזה כיון דאורתא הוא פשיטא שלא יבדוק אלא לאור הנר וכי בחשיכה יבדוק ועיקור נתינת טעם ושקלא וטרי' דהש"ס מ"ט בודקי' בלילה לאו"ה ולא ביום לאור החמה וע"ז צריך טעם דעיקור חפוש בנרות הוא ועפרש"י ד' א' ד"ה ואור הנר יפה לבדיקה כו' תמצא כדברי מבואר. והנה הרע"ב יהיב טעמא לבדיקת חמץ משום שמא ימצא גלוסקא יפה ויהי' דעתי' למיכלי' ובאותו רגע יזכה מן ההפקר ויהי' בטיל מה שבטלו ויעבור בבל יראה וצריך טעם לדבריו שהרי אמרינן לקמן הבודק צריך שיבטל משום שמא ימצא גל"י ודעתו עלוי' ולהרע"ב מאי מהני שאם יהיה דעתו עלי' יבטל הביטול ויזכה מההפקר וצ"ל לשיטתו כך דנהי דלא חייש לדלמא אתי למיכל טפי מבשאר איסורים מ"מ התם היינו טעמא דבין כך יזכור שהוא אסור משא"כ בחמץ מכיון שיתן לבו לאכול אף אם לא יאכלנו מ"מ כבר עבר משעה שנתן לבו לאכול וזכה בו מן ההפקר לכן הטילו עליו חובת הבדיקה וביעור

ועי"ז יהי' לו לזכרון שלא יטעה כלל אפי' רק לזכות בו ומ"מ אמרינן לקמן דצריך ביטול נמי שלא יעבור עליו אם ימצאנו אפי' בלא כוונה כיון שלא בטלו כנ"ל נכון בדעת הרע"ב ואולי זהו ג"כ דעת רש"י ושפיר כ' שהבדיקה הוא שלא יעבור בל יראה כנ"ל שיזכה בו ע"מ לאכלו וא"ש ק' תוס' מככר בשמי קורה וא"כ לדבריו שפיר ה"א דסגי בבדיקה כל דהיא רק להיות לזכרון בעלמא ולא יצטרך לאור הנר קמ"ל לאור הנר וצריך טעם לזה וא"ש. והנה הר"ן ז"ל פי' בכוונ' רש"י כוונ' אחרת יע"ש ובפ"י הק' עליו כיון דביטול מהני אפי' לחמץ ידועה א"כ במאי פליגי ר"י ורבנן אי מהני פירור וזורה לרוח תיפוק לי' אם רק יבטלנו וכוונתו שיהי' כעפרא מהני מכ"ש כשמפררו באמת ועושהו עפר ולפע"ד יש לדחות דהר"ן כ' דכשבודק מהני אפי' להחמץ שלא מצא דכיון שעשה כל האפשרות שלו תו לא מחייב וא"כ איכא למימר דהתורה גזרה אומר דוקא כששורף החמץ הנמצא אזי מהני אפי' למה שלא מצא דעבד כל מה דהוה אפשר לי' למיעבד תו לא מחייב אבל כשמפרר וזורה לרוח נהי דמהני להחמץ הזה דלא יהא אלא בטלו וחשבו לעפר דמהני כק' פ"י הנ"ל מ"מ לא עשה כל מה שאפשר לו למיעבד ועובר על הנשאר בביתו עכ"פ וכן להיפך לרבנן הכל תלוי בפרור וזורה לרוח ולא בשריפה ועמג"א סי' תמ"ה כי בדברינו אלו יש ליישב פסק הרמב"ם שהביא שם דפסק חמץ הוא מהנקברין שאפרן אסור ואפ"ה פסק שמותר לשרפו והשתא ניחא דס"ל כמש"ל בדעת הר"ן וס"ל דלכ"ע אין לנו למגזר דלמא אתא ליהנות שאפרו כיון שהתורה התירה לו לבטל אפי' חמץ ידועה ולהניחו לפניו כל ימי הפסח ולא גזרה דלמא אתי למיכל א"כ בכה"ג ל"ל למגזר ג"כ ליהנות מאפרה וס"ל נמי דע"כ לא פליגי ר"י ורבנן אלא אם ירצה שלא לבטל ושע"י בדיקתו וביעורו יפטור מבל יראה אפי' מה שנשאר בתוך ביתו והוא לא ידע אבל לבער זה החמץ די במה שירצה וכיון שאנן קי"ל דלעולם צריך שיבטל א"כ אין נפקותא אם ישרוף או יפרר וזורה לרוח רק שלא יהנה מאפרה ואהא לא גזרינן כנ"ל אמנם מה שצ"ע לשיטה זו ממה דא"ל רבנן לא מצא עצים לשורפו יהא יושב ובטל עי' בפוסקי' ויתבאר עוד אי"ה. והנה שי' התוס' ידועה דבדיקה משום גזירה דלמא אתא למיכל מני' דכיון דלא בדילי מני' החמירו בו טפי מבב"ח וכדומה והוקשה להם מנזיר ומהרש"א הגי' שכונתם נדר שאסור בהנאה ג"כ (כצ"ל במהרש"א מפה אמ"ו מר"ן כ"ץ אדליר נ"י מפ"פ דמיין) ותי' כיון דשרי לאחריני וצ"ע בכוונתם דאדרבא כיון דשרי לאחריני איכא למגזר טפי ואולי ס"ל דלא אתא למיכל דלא חס עלי' כיון דחזי' לאדם בעולם וזהו דוחק והר"ן כ' דכיון דהוא בכרת ולא בדילי החמירו וכ' עוד שזהו הטע' בעצמו שהחמיר' תורה לעבור בבל יראה משו' שהוא בכרת ולא בדילי ואמר אמ"ו מר"ן כ"ץ אדליר נ"י מפ"פ דמיין

שזהו פי' הפסו' פ' בא אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכ' ואמר הטע' שהחמירה תורה בזה טפי מבשאר אי' ואמר כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא מיום הראשון עד יום השביעי פי' שהוא בכרת וגם לא בדילי מני' שאינו אסור רק מיום הראשון עד יום השביעי ולא יותר ודפח"ח ולולי דבריו הייתי אומר דודאי משמעות הקרא משמע דלאפושי יומא אתא שאסור זה יש לו המשך רב ז' ימים ולא למעוטי כדעת אמ"ו הנ"ל להורות שאינו רק ז' ימים וגם לא צריך קרא לזה כיון שמותר שום זמן משא"כ בב"ח אבל הי' נ"ל דאתא קרא לתרוצי מיה"כ דהוה נמי כרת ולא בדילי מני' ולא הצריך הכתוב לבער האוכלין מן הבית וע"ז משני דיה"כ אינו רק יום א' לא ישכח ולא יבא לאכול משא"כ חמץ שיש משך זמן לאיסורו מיום א' עד יום השביעי חיישינן טפי למכשול אמנם לשי' תוס' לק"מ מיה"כ שהוא מותר בהנאה:

צפרא נהר. רש"י פי' דאנץ החמה קאי נהי דבס"ד ה"א דבעמוד השחר שולחו אמנם למאי דמסיק לא כן הי' אלא בהנץ החמה ומשום דר"י דיכנס בכ"ט ולדעת רש"י משום חשש חיות ולסטים ופחד זה לא יוסר עד שתנץ החמה אמנם שי' הר"י בעל התו' דליכא למיחש לחיות ולסטים כפרש"י גם לא לפחתי' כפרשב"א שבתוס' כמבואר בתוס' בפ' הכונס בב"ק לכן ס"ל דמשום חשש מזיקין הי' וע"כ ס"ל להר"י דאפי' בשנים ויותר נמי איכא למיחש וכדאשכחן בקידושין האי בי בני דכי הוה אזלו לי' אפי' תרי ביממא איתזקו ע"ש א"כ ה"נ איכא למיחש אפי' באחד עשר ולכן כ' תו' דרב יהודא מלתא באפי נפשי' היא דלמאי דס"ד מעיקרא דבעמוד השחר שולחו נמי ליכא חשש מזיקין דכבר ניטל ממשלתם אז כידוע וע"כ הך דיכני' בכ"ט לכ"ע היא וק"ל:

לאור יקום רוצח יקטול עני ואביון הנה קרא דהתם אדור המבול קאי ולכאורה ק"ק מלבד דלא שייך הכי הך דינא דנמצא במחתרת אלא דבלאה"נ ק' לי' דלא משמע שהי' אנשי דור המבול נחשדים כ"א אגזל וזנות ולא אשפיכת דמים ע"כ אומר אני דה"פ הפסוק דהנה אח"ז כתי' ועין נואף שמרה נשף ע"ש עכי"ל לפי הנחת המחקרים דרחמי אב על הבן הוטבע בטבע הלב ואפי' אינם מכירי' זא"ז ולכן אמר איוב שהם מנאפים כ"כ עד שלא יחשב רוב בעילות אחר הבעל ולכן לאור יקום רוצח פי' אם יחתר איש במחתרת לא ימיתנו אא"כ ברור לו כשמש שבא על עסקי נפשות אבל לא על הספק אעפ"י דבשאר כל אדם אין הדין כן כמ"ש תוס' דמסתמא יכול להורגו מ"מ באנשי דור המבול לא הי' הדין כן דמרוב ניאוף כולם בספק אב ובן זל"ז שהרי עין נואף שמרה נשף כנ"ל ודוק:

דף ב:

לאור עיבורו. פרש"י דע"כ לאו ביום היו משיאין משואות דאינו נראה ביום מקשים התלמידים דלמא בעמוד השחר קאמר דמהני שפיר המשואות כדמשמע בשמעתין דלמ"ד נגהי אפ"ה א"ש דבודקין לאור הנר דבעמה"ש עדיין מהני נר וי"ל דהי' צריכים להשיא משואות עד שיראה כל הגולה לפניו כמדורת אש ע"ש בר"ה ולזה הי' צריך כמה שעות באופן דלעה"ש לא הי' אפשר לגמור זה עד הנץ החמה וק"ל:

דף ג.

לישנא מעליא נקט. אמנם שמואל נקט לילי ולא חייש ללישנא מעליא משום שהוא מבורר יותר דבאור איכא למטעי דביום קאמר דאין זריזין טפי מצפרא כדלקמן לכן נקט לשון המבורר יותר אבל תנא דידן שזהו פתיחת דבריו פתח באור משום פתח דבריך יאיר וזהו שהק' הש"ס לת"ק מ"ט לא קתני לילי אע"ג דאור נמי פי' לילי וכמה תנאי נקטי אור מ"מ הכא דאיכא למטעי טפי ה"ל למיתני לשון המבורר יותר. הארכתי בזה מפני שקשה לי טובא לשי' הראב"ד שהביא הר"ן דאור פי' תחלת הלילה כשעדיין אור היום שולט קצת ודמקשה מ"ט לא נקט לילי היינו תחלת הלילה להדי' וע"ז משני משום לישנא מעלי' וא"כ ק' אתנא דבי שמואל דנהי דלא הי' זה פתיחת דבריו ולא חשש למתני לישנא מעלי' אור מ"מ איך לא קאמר תחלת הלילה וכי פליג בהא אתנא דמתני' ועמש"ל במתני' דלפע"ד רש"י לא ס"ל כהראב"ד אלא כפי' הרמב"ם בפי' המשנה ואולי להכי פרש"י תנא דידן מ"ט לא קתני לילי כתנא דב"ש שהוא לכאו' שפת יתר והא"ש להורות אתא דק' הש"ס היא כפשוטו דלתני לילי שהוא מבואר יותר ולא דלתני תחלת הלילה שהרי תנא דב"ש נמי לא קתני הכי וק"ל:

מן הבהמה הטהורה. מקשי' מ"ט לא מייתי מקרא דקדם גבי נח עצמו כשציוה אותו דכתי' מהבהמה אשר לא טהורה היא ולפע"ד דודאי כשדבר עם נח לא הומ"ל טמאה כי אינינו טמא לב"נ כ"א לא טהורה היא להקרבה דמש"ה ציוהו שיקח מהטהורים ז' שיקריב ממנו כידוע אך הכא שהוא רק סיפור שכתבם נותן התורה ית' לנו איך הי' המעשה שבאו להתיבה שנים שנים א"כ הו"מ למכתב לן בקצרה מהטמאות שנים שנים אע"כ משום לישנא מעלי' נקט. והנה ריב"ל לא מייתי מלא יהי' טהור מקרה לילה דס"ל קרא לדרשא אתא כדאי' בספרי אין לי אלא מקרה לילה מקרה יום מנין ת"ל אשר לא יהי' טהור מ"מ ע"ש וקרא דדוד ס"ל כפי' המתרגם כי לא טהור הוא כמו א"נ וה"פ או שהוא בלתי טהור או לא טהור פי' שלא הזמינו לבוא וטהור לשון הזמנה כמו הקדיש

קרואיו ע"ש במתרגם וא"כ לכן כ' נמי ברישא דקרא בלתי טהור ולא כ' טמא שוהי' לשון נופל על לשון ולא מוכח מידי והא"ש מה שהק' מהרש"א לקמן למסקנא דלשון קצרה עדיף וקרא דאיננה טהו' אתא לאורויי על מעלת לשון נקי כפרש"י והק' מהרש"א א"כ כל הנהי קרא למ"ל והא"ש דלמסקנא לא מייתרי מידי דלא יהי' טהור אתא לרבות מקרה יום וקרא דדוד כפי' המתרגם. אך מה שהעלה מהרש"א בתי' דהרשות נתונה להאריך בלשון נקי צל"ע משס דחולין ס"ג ע"ב תני' ר' אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם שבהמות טמאות מרובי' על הטהור' לפיכך מנה הכתוב בטהורות משום דישנה לתלמידיו בלשון קצרה ע"ש והשתא מאי ראי' דלמא טהורו' מרובות ורצה להאריך בלשון נקי אע"כ דאין רשאי לעשות כן דלא כמהרש"א ויש לדחות ועי' בהרז"ה שדבריו נכונים מאוד לנבון וק"ל:

דף ג:

כגדי מסנקן. נלע"ד דשניהם לדבר א' נתכוונו בשידוע מ"ש אלו ואלו דא"ח ואין בכל התו"ה ד"א לבטלה ע"ד ועליהו לא יבול ומה שנראה עתה נגד הסברא מ"מ יהי' אמת במק"א ובגלגל אחר וזה השיג לפי דעתו וזה לפי דעתו עי' מזה בביאור בס' יערות דבש וע"כ דמהו לדבר אחר מסנקן כמ"ש חכמי' ע"כ נקרא שמו חזיר שחוזר להתירו וחזיר מיער בעין יהי' לעתיד חזיר מיאור באלף וכל ביבשה טמא בים טהור וע"כ אמר שנעשה עיף ויגע מהפלפול להגיע אל האמת והוא רק כדבר אחר שגם הפסולת שהוציא אמת הוא במקום אחר ואינינו לבטלה ואידך בחר לשון ערומי' דמ"מ חזיר מאוס הוא עתה ע"כ כנהו בשם גדי כי אעפ"י שפשוטו הוא גדי עזים ממש מ"מ מרמז נמי על המזל הנקרא גד גדי שהופך ומגלגל תמיד כל היום פעם זה למעלה וזה למטה ופעם בהיפך וע"ז הרמז הקריבו פסחיהם גדי כי הטלה ידוע שירמוז על בטחונם של מצרי' במזל טלה והקב"ה שדדו אך גדי אין בו כונה אם לא כנ"ל שפי' מזל בעצם ואולי ירמוז עוד כי גדי עזים הוא חלקו של עשו וס"ם איש שעיר ושעירים ירקדו שם ומש"ה פירושו מזל כי הוא מסטרא דדהו אבל הישראל הם למעלה מהמזל והשעיר יתהפך לטוב באמת כי זהו חזיר מיער שיתהפך ליאור ע"י הפוך עין דכתונת עור לאלף אור כידוע:

הגיעני כפול. לכאו' הי' נראה דשוה בשוה הי' הכהנים חולקים במקדש אלא נ"ל שהכהן הגיעו כפול ואמר לחביריו שהגיעו חלק קטן מאוד ואמר לו אידך שהחלק הקטן הזה בעיניו נחשב לכזית שראוי לברכה בכ"מ וע"ד שאחז"ל הרואה זית בחלום שם טוב יוצא לו שנא' זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך כי נתנו למשחה לגדולה שזכו לאכול

משולחן גבוה. ואידך הי' מבזה ואמר שבעיניו נחשב לבזיון וכלימה להתבזות עבור דבר מועט כזה ע"כ קראוה זנב כמו תהי' לראש ולא לזנב ואמר זנב ההלטאה כידוע מדרכו להיות מפרכסת נראה כחי והוא מת וה"נ אמר הרשע הזה שנראה לפי הדמיון שהכהונה היא יקר ותפארת ובאמת היא לו בושה וכלימה ובנפשו דבר כי באשר הי' בו שחץ פסול ולא הי' ראוי' לה באמת נעשית לו סם המות ככל עסק התורה ומצות שלא כראוי שנתהפכה לו לרועץ ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם:

משופרי שופרי. עי' מהרש"א ולפע"ד שהי' ההוא ארמאה סובר דמשאר קדשי' מאכילין לערל ובן נכר דדוקא בפסח כתי' כל ערל וכל בן נכר וע"כ כדי שלא יאמרו שבני ירושלים הכירו בו אלא שהטעוהו והאכילוהו משאר קדשים דודאי מחולין לא האכילוהו כי הי' עומד במקדש על קרבנו וראהו נזרק על המזבח ועסק הכהנים עם האימורים אלא שלא יאמרו משארי קדשים האכילוהו שהערל מותר בהם לפי טעותו ע"כ אמר והוא בהקדי' דבקדשים כתי' כל חלב לה' ולפי פשוטו הבין הנכרי שאין לחלק בין חלב לחלב כי מה שאנו מחלקים בין תות' קרו' ונקלף וכדומה אין נראה להנכרי לפי פשוטו ובפסח זה האכילוהו באמת מה שהי' ראוי להקריב לפי דעת הארמאה ע"כ חשב בנפשו דפסח שעיקר אכילתו לבעלי' מקילין בהקרבתו וכל מה שראוי ממנו לאכילת אדם אוכלין בני החבורה שהרי באמת בכל הקרבנות נותנים לכהן חזה ושוק לפחות ומפסח אין נותנים לו מאומה הה"נ בענין הקרבה ומזה שאכל הי' לו ראי' שלא הכירוהו והאכילוהו מפסח ממש אך ריב"ב הראה לו טעותו ממקראות מפורשות דאין מקריבין משום קרבן אותו החלב אך הטעהו לפי טעותו ואמר לו שלא ימצא ברור שאכל מפסח אלא ע"י האלי' שהוא מאכל אדם בגדי בכל הקרבנות ומ"מ בטלה מקריבים אותו בשארי קרבנות וכל זה מבואר בקרא להדי' וא"כ לפי טעותו שבפסח אוכלים כל הראוי לאכילת אדם א"כ גם בטלה יאכלו האלי' ואם יתנו לו ממנו ידע שהוא פסח לא זולת. ואה"נ א"נ לא הי' נותנים לו מהאלי' רק שהי' רואה אחרי' אוכלים ממנו הי' די לברר טעותו אלא לפי שידע ריב"ב שלא יראה האלי' כלל על השולחן ע"כ אמר שיתבע ממנו חלקו דאם לא יאמר ספו לי מה לו לשאל אחר האלי' כיון שנתנו לו חלקו הראוי ע"כ הסיתו שישאל חלקו מהאלי' ועי"ז יתברר האמת מהשקר ומיושב נמי ק' תוס' אע"ג דגדי אין אליתו קריבה כו' והא"ש שהגיד לו שימנה על טלה דוקא וכנ"ל ואולי זה נכלל בדברי התוס' שכתבו או שמא הגיד לו עכ"ל והוא אינו מובן לפי פשוטו ולפי דברינו א"ש כנ"ל נכון בעזה"י:

שלם לך ריב"ב שאת בנציב' ומצ"פ בירושלים. הנה זכה את הרבים שעשו פסח כהוגן על ידו וזכותם תלוי בו כאלו גם הוא עשה פסח וראוי לברכה שיזכה גם הוא לעשות

פסח כראוי בעצמו ששכר מצוה מצוה. והנה המניעה שלא עלה הי' כמ"ש תוס' שלא הי' לו קרקע או שהי' זקן ע"כ שלחו לו ברכת שלם עלך שיהי' שלם בממונו ויקנה קרקע ושלם בגופו שיחלפהו ה' כח לעלות ברגליו ועד"ז פירשנו פ' בורא ניב שפתים בהקדים מה שנדחק רשיז"ל מה ענין להאי דריב"ב לכאן ולפע"ד הוא פשוט כמ"ש הרמב"ם בפ"ב מה' דיעות כשכתב הך דשמעתתא ותבחר לשון ערומים כ' נמי שלא ירבה בדברי התולים להתל ברעהו וכדומה והא"ש כי אלו לא היו מכירים בריב"ב שהוא מכת החכמים הבוחרים לשון ערומים ובורחים מההתולים הי' אפשר לומר שהאי ארמאה הוא מע"ה והתולי מהתלי בי' לשאול מהאלי' כדי שיתבייש כי ע"ה האיש הזה וכמו שעשה אחיו של חוניו סוף מנחות אבל בשאלם מאן אמר לך הכי ריב"ב ידעו נאמנה כי לא ע"ד התול ושחוק אמר זה ע"כ בדקוהו ומצאוהו ארמאה ושייך שפיר לשמעתין זהו נלע"ד ברור כשמש בצהרים וזהו פי' הפסוק בורא ניב שפתים שיהי' מברר ניב שפתיו מבלי שיהתל את חברו אלא שלו' שלו' יהיה לו מכל עבריו ועי"ז לרחוק ולקרוב כאלו כתי' כרחוק כקרוב פי' שהוא ברחוק בנציב' ודבריו פועלי' בירושלים כאלו הוא שם בקרוב ועי"ז יברכהו אמר ה' ורפאתיו שירפאהו ה' ויהי' שלם בגופו וממונו. ובסמוך אי"ה אכתוב פי' נכון על הך קרא לענינינו:

חיטין נעשו יפות. בפ"י דקדק מה בכך שאמר שעורין נעשו יפות הלא א"י נשתבח בהם ארץ חטה ושעורה ויש לדחות אבל האמת נלפע"ד שהשעורה הוא באמת טוב והוא מדרגה א' למטה מהחטין כדכתי' ארץ חטה ושעורה ומ"מ בשעה שחטין נעשים יפות מאכילים השעורים לבהמות כדכת' בשני' המבורכת דשלמה השעורין לסוסים ורכש ואפי' בחטים גופי' כתי' בשעת ברכה בליל חמיץ יאכלו וע"כ יוחנן חקוקאה לא הואיל כלום להיות נשמר מהוצאת דבה שכיון שבשר להם שיאכלו שעורין הרי אמר שאין להם חטין דידיעת ההפכים א' משא"כ באמרו אשתקד נעשו יפות אין מההכרח שלא נעשו עתה יפות כי מ"מ אוכלים מהישן וכן אוכלים עדשים לתבשיל אפי' כשנעשו חטין יפות כי הוא לפת ועדשים לתבשיל משא"כ בישור השעורים שהוא ממש כאלו אמר שלא יהי' להם חטין:

דף ד.

רב בר אחוה דר"ח וכו'. יל"ד דה"ל להש"ס לסדר הך עובדא דרב סמוך דעובדא דרב כהנא חלש דלעיל דהוה ממש הוצאת דבה במיתת אדם דומה לזה המעשה ולא להפסיק בעובדא דחטי' נעשו יפות שאינו דומה לזה וי"ל דהוצאת דבה דשמועה רחוקה אנינו רע

כ"כ כמו הקרובה שהרי אין מתאבלים עלי' אלא שעה א' והוצא דבת הפסד ממון אנינו רע כ"כ כמו בנפשות ע"כ סידר הש"ס בהדרגה מלמטה למעלה בתחלה הך דרב כהנא שהוא שמועה קרובה דנפשות ואח"כ דיוחנן חקוקאה שהוא שמועה קרובה דממון ואח"כ דרב שהוא שמועה רחוקה דנפשות ואפ"ה יהי' נשמר מהוצאת דבה ואולי זהו פי' הפסוק בורא ניב שפתים בהקדי' דלכאורה משמע דלא אכפת לאידך אם אומרי' לו בזה הלשון או בזה הלשון ומה אכפת לר"ח אי אמר לו מת אבא או אימא קיים מ"מ הבין מיתתם אבל האמת הוא כך כי הקב"ה שוכן על השבורי לב לרפאותם ולנחמם לב נשבר ונדכ' אלקי' לא תבזה ועמו אנכי בצרה כתי' אמנם על כל דיבור רע שורה רוח הטומאה ונשמרת מכל דבור רע כתי' ולפחות אינו מזכיר שמו ית' על הרעה ע"כ כשמוציא מפיו דבר הרע לומר מת פלוני באותו שעה ע"כ מסתלקת השכינה ומפסיד לאידך שאינו מתנחם מהרופא לשבורי לב באותה שעה אך באומרו בלשון טוב א"כ גם בשעת צערו השכינה מנחמהו וזהו בורא ניב שפתים שיהי' מברר ניב שפתיו לומר על כל דבר שלו' שלו' לרחוק ולקרוב בין שהוא שמועה רחוקה או קרובה לעולם יאמרו בלשון שלו' וברכה ועי"ז אמר ה' ורפאתיו שתהי' השכינה שם לרפאותו מצערו ועי' בחי' למס' גיטין ס"פ הניזקי' כתבתי עוד פירושים ע"ז הפסוק וכולם נכונים בעזה"י:

אכיף ימא אסנא ברותא פרש"י הסנה נחשב לברוש. לפע"ד הכונה בזה דהנה ברכת יעקב לזבולן לחוף ימים ישכון והוא לחוף אניות יש לפרשו מעין ברכתו של משה שמח זבולן בצאתיך וישששכר באהליך שהי' זבולן עוסק בפרגמטי' ונוטל חלק מתורתו של ישששכר כשמעון אחי עזרי' נמצא שהי' יוצא ושט בעולם ונחשב לו כאלו יושב באוהלה של תורה וידוע כי העיון והתורה מכונה כמה פעמי' בשם ים לעומקו וע"כ אמר שזבולן ישכון לחוף ימים והוא לחוף אניות שאעפ"י שישוט באניות עד צידון מ"מ יחשב לו כאלו לא זז ממקומו ושוכן על חוף ים החכמה וזהו לחוף ימים ישכון אעפ"י שהוא לחוף אניות ועד"ז נותנים לו חלקו כת"ח ממש ועד"ז פי' אמ"ו הגאון אב"ד דק"ק פפד"מ בעה"מ ס' הפלאה פי' הש"ס לקמן פ"ט ע"ב ע"ד מוסר בני חבורה שהי' ידיו של א' מהם יפות יכולים לומר לו טול חלקך וצא פי' שהו' ידיו יפות למו"מ אומרים לו טול חלקך בתורתינו ממש וצא לסחורה ודפח"ח וא"כ יאמר לע"ה ת"ח אתה וזהו אכיף ימא אסנא ברותא פי' ע"ה המתחבר עם הלמדן וזהו אכיף ששוכן אחוף הים כנ"ל גם הסנה לברוש יחשב שהע"ה כת"ח יחשב:

והשתא דקי"ל דלכ"ע אור אורתא הוא וכו'. יל"ד דא"נ לאו כ"ע מודים בזה מ"מ הי' קשה למ"ד לילי ולשי' הראב"ד שהביא הר"ן והבאתיו לעיל יש ליישב דבל"ז הי' אפשר

למימר דנהי דדבר שמצותו כל היום כמילה אין מקדימים טפי מצפרא מ"מ חמץ שמצותו בשש שעות מקדימי' עוד חלק מהלילה ולמ"ד לילי ממש כונתו בחצות הלילה אך למאי דמסקי' דלכ"ע אור אורתא ובאתרא דר"י קרו לי' נגהי הכונה כמ"ש הראב"ד שלתחלת הלילה קורי' כן שעדיין אור היום שולט קצת א"כ קשה מ"ט להקדים כ"כ וק"ל:

נבדוק בשית. לאו דוקא בשית ממש אלא קודם שעות דרבנן באופן שיכול לבטל אחר הבדיקה דמשחל עליו איס' דרבנן לא יכול לבטל כדלקמן ז' ריש ע"א אלא דהש"ס דהכי לא נחית לדקדק כ"כ בזה שעיקר כונתו אקו' שני' נבדוק מצפרא והוא פשוט מאוד אלא ששמעתי רבים מהבילי' בזה ע"כ כתבתיו:

וישכם אברהם בבקר. בפ"י הק' אשי' תוס' דוישכם אברהם דסדום הי' להתפלל תפלת שחרית דמינה ילפי' בפ' תפלת השחר אברהם תיקן תפלת שחרית וא"כ לא הו"מ להקדים כלל והנה גם מ"ש מהרש"א דבגי' הרי"ף נתיישבה ק' תו' לא יכולתי להבין דמ"מ מנ"ל להש"ס להוכיח התם דאל יצא יחידי בלילה דלמא משום שאין זריזין טפי מצפרא מסברא חצונה ואין לומר א"כ מה קמ"ל קרא שהקדים ז"א לאשמעי' שהי' זריז ונשכר עכ"פ ועכנלע"ד לקיים פרש"י וגי' דהנה הא לא קשי' כלל אש"ס דהכא מנ"ל דאין זריזין טפי מצפרא דלמא משום חשש מזיקין לא הלך בלילה ז"א דא"כ הי' שלוחי מצוה ואינם ניזוקין אע"כ דאין זריזין טפי מצפרא והי' לו לחוש למזיקין כיון שאינו מצוה באותו שעה וכ"כ תוס' להדיא בפרק הכונס בב"ק ס' ב' ובלא"ה נ"ל דמ"מ הוכיח הכא הש"ס שפיר דהי' לו לחבוש את חמורו קודם אור היום לילך מיד בהאיר המזרח אע"כ דאין זריזין טפי מצפרא אלא דעיקר הק' מהתם מנ"ל לר' אבוה דלא יצא יחידי בלילה ופרש"י התם שאפי' עם נעריו לא רצה לילך ק"ו יחידי דלמא משום דאין מקדימין טפי מצפרא ולפע"ד מ"מ מוכח דנהי דדבר שמצותו ביום לא יקדים טפי מצפרא מ"מ היכן אמר לו השי"ת או רמז לו שמצות ההליכה הוא ביום דלמא ילך מיד אע"כ סתם הליכה הוא ביום שאין דרך לילך בלילה אפי' בחבורת אנשים מכ"ש יחידי אע"ג דפשוט הוא אי הי' אומר לו הקב"ה לך בלילה לא הי' בזה חשש מזיקין כלל מ"מ השתא שלא פי' לו מסתמא סתם כוונתו אשעה שב"א כמותו הולכי' והוא ביום ולכן לא הקדים אלא מתחלת היום. אמנם לולי פרש"י שם הייתי אומר דמוכיח התם מדלקח עמו ב' נעריו ובסדום הלך יחידי שלא רצה שיראו קשה הלא ה"נ כתי' שבו לכם פה עם החמור משמע שייעד הנערי' במקום מהמקומות שלא יראו בהקרבת בנו וא"כ למה לקחם עמו כלל מ"ש מלגבי סדום אע"כ כיון שהי' מעכב שם על הדרך כמה לילות הי' צריך לשמירה

והוא הי' חושב שבחזירתו לא יהי' יצחק עמו ויצטרך שנים כפרש"י בחומש דאדם חשוב צריך שנים דוקא עמו כנ"ל נכון בעזה"י אלא שמלשון רש"י שם לא משמע כן:

בשעה שב"א מצויי' בבתיהם כו'. הכונה בזה מבואר דאי משום אור הנר יפה לחוד הי' סגי באמצע הלילה לכן אמר בשעה שב"א באים ממלאכתם אמנם לא ידעתי מי הצריכו לזה דלמא משום זריזין מקדימי' למצות וכי היכי דבר שמצותו ביום מקדימין מצפרא ה"ה דבר שמצותו בלילה לאור הנר מקדימין מצאת הככבים וי"ל דנהי דהש"ס קאמר וכ"ת זריזין כו' היינו לשקלא וטרי' ולא לקושטא דמילתא דלישנא דמתני' משמע דדינא קאמר ולא זריזות בעלמא ונ"מ דלא לפתח בעידנא והא"ש דקאמר אביי הלכך האי צורבא מרבנן כו' וק"ל:

הלכך צורבא מדרבנן לא לפתח כו'. בטור פסק אפי' התחיל פוסק מסברת עצמו דלא כרבינו יונה ודקדקו עליו מלשון לא לפתח והנה הרמב"ם ה' פסח פ"ב ה"ג כתב ואין קובעי' מדרש בסוף יום י"ג וכן החכם לא יתחיל לקרות כו' ופי' הכ"מ במ"ש אין קובעי' מדרש כוונתו את"ת דרבי' ואשמועי' דאע"ג דקשה לקבצם אח"כ ויהי' המצוה עוברת מ"מ לא יקבע מדרש וק' מנ"ל להרמב"ם הא דלמא באמת בכה"ג שרי' וי"ל דס"ל הא דאמר אביי לא לפתח בעידנ' ולא אמר סתם אסור ללמוד באותה שעה אע"כ משום דדרכם הי' בערב בשעה שבאו מן השדה היו מתאספים לשמוע תורה מהת"ח כמ"ש בברכות אלא אדם בא מן השדה בערב אם רגיל לקרות קורא כו' ואהך עידנא אמר אביי דלא יפתח והה"נ דאם התחיל יפסיק אלא משום דאורחא הכי שמתחיל זה השיעור באותה שעה שבאים מן השדה וא"ש דמוכח אפי' ת"ת דרבי' ואש"נ פסק הטור מסברת עצמו שאם התחיל יפסיק ולק"מ מלשון לא לפתח דאורחא דמלתא קתני כנ"ל ובשגם אשמועי' דקאי את"ת דרבי' הנ"ל שדרכם לפתוח באותה שעה:

המשכיר בית לחברו בי"ד על מי לבדוק. לשי' הר"ן דהבדיקה היא שמא לא בטלו יפה יפה שהדבר תלוי במחשבת בני אדם כאשר האריך ז"ל בכוונת רש"י במתני' א"כ א"ש דהי' ס"ד שהחיוב מוטל על המשכיר דחמירא דידי' הוא ואיהו עבר על בל יראה ואין צורך למה שנדחקו תוס' ולענין מה שהק' תו' א"כ בי"ג נמי באמת כ' הר"ן בי"ד פי' לצורך י"ד וממנו ואילך ואה"נ אפי' השכירו בי"ג אלא שעדיין לא דר בו עד י"ד נמי מיבעי לי' על מי לבדוק כיון שהשוכר לא הכניס בו שום חמץ ועיקור טעם הבדיקה אנינו משום שמא יבא לאכול אלא משום שלא יעבור וזהו מוטל אהמשכיר ולדבריו צ"ל הא דס"ד שיהי' על השוכר מה"ת הא איהו לא יעבור בבל יראה מ"מ נ"ל דשייך אדלעיל דאמר רנב"י בשעה שב"א מצויים בבתיהם ה"נ איכא למימר כשם שהטילו החיוב בשעה שב"א מצויים ה"נ

הטילו על מי שמצוי בבית באותה שעה והיינו השוכר אע"ג שהבדיקה עיקרי' לתקנת המשכיר שלא יעבור. ומפני זה פי' הר"ן נמי דמסירת המפתח לא מהני למסקנא אלא בשהחזיק תחלה כמ"ש המהרש"א על שמו כיון שעיקור החיוב ראוי להיות על המשכיר רק משום שהוא מצוי בבית וא"כ חזקה לחוד לא מהני דמ"מ אנינו מצוי בבית עדיין ומכ"ש דמסירת מפתח בלא חזקה לא מהני מידי כיון שהבית עדיין של משכיר ה"ל כהפקיד מפתחו שחייב לקחתו מיד הנפקד ולבדוק. והתוס' לטעמי' אזלי דס"ל דעיקור הבדיקה משום שמא יבא לאכלו וא"כ עיקרה אהשוכר שיבוא לאכלו בתוך הפסח רק שמיבעי' לי' משום דחל שעה א' על המשכיר תו לא פקע וא"כ אי כבר החזיק השוכר בי"ג לא חלה אהמשכיר כלל ועיקר האיבעי' בשלא החזיק עדיין ומ"מ מסקינן דמיד שמסר לו המפתח ה"ל כאלו אמר לך חזק וקני א"כ לא חלה הבדיקה על המשכיר מעולם וק"ל ופשוט:

חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק. יש לעי' מאין הרגלים לא יהי' חזקתו בדוק ולא שמענו מעולם שנחשדו ע"ה אלא על הדמאי שיש בו הפסד ממון וגם בזה אמרי' רוב ע"ה מעשרין הם וא"כ כי היכי דהתם מי שאינו בחזקת ע"ה מוקמי' אחזקה שהפריש א"כ מכ"ש הכא שהחיוב מוטל עליו לבדוק מה"ת לא ניקום אותו בחזקת כשרות דהרי אין בזה הפסד ממון כלל דבלא"ה יוצא מהבית והניח החמץ בתוכו ולמה לא יבדוק ויבערנו וי"ל דמשום טרחא יתירה דאית בי' ומכ"ש דאיכא אתרא דיהבי אגרא ואיכא נמי הפסד ממון ואיכא למיחש שנתעצל או חס על ממונו. והא"ש שלא הביא הרי"ף הך איבעי כלל דס"ל למאי דמסיק אביי לקמן ניחא לי' לאינש דליעבד מצוה בין בגופי' בין בממוני' וא"כ ק"ו הדברים השתא התם דהשוכר צווח ואמר לא ניחא לי והדרנא בי אמרי' שאינו אמת דמוקמי' אחזקת ישראל דניחא להו א"כ כ"ש אהמשכיר דמוקמי' אחזקתי' ולא הוצרך להביא זה ומזה מוכח דלי"ל להרי"ף כפי' הרמב"ן לקמן שהביא הר"ן וה"ה בשמו דלקמן דאמרי' ניחא לי' לאינש לא יפסיד השוכר אלא מוציאי' מהמשכיר דא"כ לא מוכח מלקמן מידי וק"ל:

דף ד:

חבר שמת. לכאו' נקט מת דאלו בחייו הי' צריך לשואלו מיהת כמ"ש תו' דדוקא בשולח לאכול מוקמי' אחזקי' אבל משום דשמא יבא א' ויאכל מהפירות אין זה חזקה כ"כ וצריך לשואלו וה"ה לענין בדיקת חמץ דהוא נמי מהך חששא שמא יבא לאוכלו צריך לשואלו וכמ"ש תו'. אמנם לרש"י דס"ל דאין הטעם משום שמא יבא לאכלו ע"כ פי' דחזקה היא

שמסתמא עשה מה שהי' עליו לעשות וכה"ג פי' בחבר דמצוה שעליו לעשות עשאה וא"ש דנקט מת דאז איתא להך חזקה דאם לא עכשיו אימתי משא"כ בחי אבל בבדיקת חמץ אפי' בחי איתא להך חזקה דעיקר מצותו תחלת הלילה ואם לא עכשיו אימתי וא"כ לרש"י איכא למימר דהך חזקה אלימתא טפי ואפי' אי הי' החבר חי בכה"ג לא הי' צריך לשואלו והה"נ הכא בשמעתין ובזה מיושב מ"ש הרא"ש דמלשון הר"י משמע דצריך לשואלו וקשה הא בש"ס משמע כן דאמרי' דליתא קמן דלשיולי' משמע דבאיתא קמן לא קמבעי' לן וכן הוכיח הר"ן ועי' ב"ח והא"ש דנהי דבעל האיבעי לא אסיק אדעתי הך ד אבל ר"נ דפשיט לו שיש לו חזקה כמו חבר שהיא חזקה אלימתא הנ"ל שעושה מה שעליו לעשות וא"צ לשיילי' לכן מייתי מהר"י שכ"כ להדיא וק"ל:

מדאוריי' בביטול בעלמא סגי לי'. פרש"י מדלא כתי' תבערו משמע השבתה בלב ומ"מ נ"ל דהבערה ממש נמי מוכח מני' דביטול לא מהני אחר זמן איסורו וקרא איירי מחצות ואילך כדלקמן מאך ביום הראשון אע"כ איתא לתרוי' ומיושב ק' תוס'. והיותר נראה דרש"י לטעמי' דס"ל דהבערה גופה קודם זמן איסורו הוא דלאחר זמן איסורו השבתתו בכ"ד כאשר יתבאר בסוגי' שלפנינו אי"ה:

הא כיצד כו'. פרש"י דביום הראשון ממש א"א שהרי השהה והרי עבר כוונ' רש"י מבואר כמ"ש המהרש"א דס"ל דעיק' מצות תשביתו הוא קודם זמן איסורו דלא כהתוס' דס"ל לרש"י דגם המשהה ע"מ לבערו עובר עליו ולפע"ד ס"ל לרש"י פי' קרא דאך ביום הראשון תשביתו לא קאי אחצי יום מחצות כי אז כבר עבר לי' מצות תשביתו וקם לי' בב"י כמשמע מלשון לעיל גבי ולבדוק בשית אלא אך ביום הראשון קאי אחצי' הראשון של יום י"ד מצפרא עד חצות אותו חצי היום מוטל עליו לבער החמץ וכן ממש פי' הרז"ה לקמן בפ' כל שעה לר"ש דאך ביום הראשון פי' שחציו של יום נתנו לו התורה להשבית החמץ מן הבית שוב מצאתי בפ"ו ז"ל שכ"כ שהיא שי' רש"י דס"ל דאך ביום הראשון אחציו הראשון של יום קאי והזהיר שיהי' מושבת עד חצות והשתא מושבת ק' תוס' שהק' למ"ל דכ' רחמנא אך חלק והא"ש דמיום הראשון תשביתו ה"א שכל יום הראשון כולו בכלל מצות תשביתו ואותו זמן מותר הוא באכילה כנ"ל לדעת הרז"ה לכן כתי' אך חלק להורות שחציו הראשון של יום הוא בכלל זה אבל מחצות ואילך צריך שיהי' כבר מושבת מן העולם:

לרבות י"ז לביעור. התוס' כתבו לחד שינוי' דנפ"ל מייתורא ביום הראשון ובפ"י הק' הא אצטריך להורות שישרפנו ביום הראשון אבל קודם לאיסורו אינו בשריפה אלא בכל דבר לשי' תוס' ולפע"ד להא לא אצטריך דפשיטא דקודם זמן איסורו השבתתו בכ"ד דהא

אפי' ביטול מהני דמחשבו לעפרא מכ"ש כשעושהו עפר וק' זו הק' פ"י במתני' לשיטת הסוברים דבטול מהני לחמץ ידועה ואמנם לשי' תוס' לק"מ דהביטול הוא קודם זמן איסורא ופלוגתתם אי בשריפה או מפרר וזורה לרוח הוא אחר זמן איסורו ואז באמת לא מהני ביטול וא"כ לק"מ ק' פ"י דהכא דשפיר אייתר ביום הראשון וממילא נדע דקודם זמן איסורו השבתתו בכ"ד:

דף ה.

איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ. יל"ד לפמ"ש הר"ן במתני' דטעם ההשבתה היא משום שהוא בכרת ולא בדילי לכן החמירה תורה שיעבור בב"י ע"ש ומ"ש לעיל א"כ אכתי נימא דנהי דלאו דאכילת חמץ איתקש לאכילת מצה שיהי' בלאו האוכלו מ"מ כרת שלו איתקש להשבתת שאור מה התם ימים ולא לילות אף ה"נ ימים ולא לילות ואין לומר דמסתברא שיהי' כרת ולאו שוין ז"א אדרבא הסברא נותנת שלא יהיה בכרת כ"א ביום כיון דהשבתה וכרת תלי' זב"ז כמ"ש הר"ן ובהשבתה כתי' להדי' ימים ולא לילות מנ"ל למפיק קרא ממשמעותי' וי"ל דהא כתי' ונכרתה הנפש ההיא מיום הראשון עד יום השביעי משמעותא משמע עם הלילות כמ"ש לקמן בשם הרא"ם ז"ל וא"כ נהי דלילה הראשונה לא נפקא מהך קרא דמיום הראשון כתי' משמע משם ואילך מ"מ א"א להקישו להשבתת שאור שיהיה ז' ימים בלא לילות דע"כ כל הששה ימים עם לילותיהם קאמר א"כ ממילא אמרי' כיון דגלה לן קרא בלאווי דחמץ שיהי' מתחיל מזמן אכילת מצה ה"ה לכרת דחמץ שמתחיל אז והה"נ דהו"מ למילף בפשיטות כוון דאיתקש השבתה לאכילה וכרת דאכילה הוא ע"כ גם בלילה לכה"פ מיום הראשון עד יום השביעי וע"כ ימים דהשבתה לא למעוטי לילות אתי' אלא ז' ימים שלמים עם לילותיהן קאמר ולילה הראשונה בכלל ותו לא מידי. והנה במכילתא איתא בקרא דבערב תאכלו מצות עד יום עשרים ואחד לחדש בערב דסד"א שבעת ימים תאכל מצות ולא לילות קמ"ל עד יום כ"א לחדש היינו עם לילותיהן ומסיק בהרא"ם פ' בא דהכוונה באיסורא דחמץ שיהי' שוה ביום ולילה דאלו מקרא דמיום הראשון עד יום השביעי לא הוה ידעי' לילה הראשונה קמ"ל הכא ולפי הנ"ל לא איצטריך דמהשבתת שאור נפקא דז' ימים עם ז' לילותיהן קאמר עכנ"ל כמ"ש החזקוני דאמצות אכילת מצה קאי שיהיה ביום ובלילה עד כ"א לחדש בערב דנהי דקי"ל דששה ימים רשות חוץ מלילה ראשונה מ"מ נהי שאינו נענש אם לא אכלו מ"מ יש לו שכר אם אכל מצה ביום ולילה ע"ש בחזקוני ולולי זה לא ידעתי לפרש הנך קרא:

ראשון דמעיקרא משמע. מדלא קאמר נמי מצינו מעיקרא שנק' ראשון מזה הוכיח רש"י דבלא רומי' כלל משמעותא דקרא כך הוא משא"כ תנא דבר"י דאמר מצינו י"ד שנקרא ראשון מ"מ ט"ו נמי נקרא ואכתי מנ"ל דראשון דהכא י"ד אע"ג ע"י רומי' דקרא מוקמי' לי' אי"ד והא דלא מפיק מרומי' דקרא לחוד משום דלי"ל הך הקישא דשאור לאכילת חמץ וא"כ הומ"ל דביום הראשון אתא לרבות לילה ופי' בכניסת יום כלעיל אלא כיון שזהו דוחק מביום נרבה לילה לכן כשמצינו בשום מקום שי"ד נקרא ראשון אמרי' שזהו י"ד ולא נדחוק בכנ"ל וק"ל ופשוט:

חש"מ מראשון וח' נפקא. וכן גבי לולב מדכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון ושמחתם לפני ה' אלקיכם ז' ימים משמע דווקא לכם במדינה יום א' ותו לא ולפני ה' אלקיכם במקדש ז' ימים ומשני ויו מוסיף וה"ה בלולב כמ"ש במהרש"א אלא שקיצר במקום שהי' לו להאריך וק"ל:

בשכר ג' ראשון כו'. הק' בתו' איפוך אנא ולפמ"ש מהרש"א דרש"י בחומש ס"ל דרבא אתא לפרש דברי רנב"י ע"ש י"ל דהוק' לו ק' תו' הלז לכן מייתי מלא תשחט מאי תאמר כל חד כי שחיט מ"מ מוכח דראשון מעיקרא משמע דאלת"ה אלא בט"ו וקרו לי' ראשון שבזכות זה יזכו לראשון א"כ העושים פסח המבערים חמצם קודם יום ט"ו ע"כ כדי שלא ישחטו על החמץ לא יזכו לזכות הראשון דדוקא המשביתים חמץ ביום שנקרא ראשון זכו לראשון לא זולת וזה א"א שעושי הפסח יפסידו אע"כ ראשון מעיקרא משמע וכן הוא דעת הרמב"ם פ"א מה' חמץ דמייתי מלא תשחט וגם מראשון כפרש"י בחומש:

זכו לג' ראשון. עי' מהרש"א ח"א ולולי דבריו הייתי אומר בזכות מקרא קודש שהוא לקדש י"ט בכסות נקי' יזכו לבנין בהמ"ק שכן השוו חז"ל המבזה מועדות עם המחלל את הקדשים וגם הוא כתי' בפסח דקי"ל שעתידי' לגאול בו וחנוכת בהמ"ק העתיד בו יהי' כמשמע ביחזקאל וזהו הרמז ביום הראשון מקרא קודש ביום הזה יזכו להראשון שהוא קריאת הקדש מרום מראשון מקדשנו. ובסוכות הוא מפלת האומות כידוע אשר לא יבואו לחוג את חג הסוכות ועי' בזוהר על פסוק עשו הלך לדרכו ויעקב נסע סוכתה ע"כ אמר בו ביום הראשון שבתון פי' בזכות היום יושבת הראשון הידוע שהוא הראשון אדמוני שבת נונש שבתה מדהבה ולקיחת פרי עץ הדר כינוי לצדיק גמור כידוע שהוא שמו של משיח אשר יקראו לו ה' צדקנו ואולי בשידוע כי כשנהי' באגודה א' מגיני' אלו על אלו וכל נפש ישראל א' היא וכלם נקראי' בשמו של משיח וזהו הנה הנם שהוא הם והם הוא וזהו ע"י האגודה מד' מינים שמרמזים על צדיקים רשעים בינונים ומשיח על גביהם:

רבא אמר מהכא כו'. הק' בתו' הא תמיד נשחט תחלה בחצות עי' לקמן ס"ג א' מבואר דר"י ס"ל דגם תמיד של ע"פ אינו נשחט על החמץ וא"כ לק"מ ומיושב נמי ק' תו' שהק' בד"ה זמן שחיטה כו' אע"ג דאמת הוא כו' והא"ש דמ"מ בשעת הקרבת התמיד אינו ראוי שיהי' חמץ לשום א' מישראל שיש לו חלק בתמיד ואע"ג דת"ק פליג התם אר"י מ"מ איכא למימר דרבא קאי הכא אר"י דמק' הש"ס מני' בתחלת הסוגי' תנן התם כו' ואפשר ר"מ נמי בהא כר"י ס"ל והארכתי עוד בזה אלה ששמעתי שכבר כתוב מזה בספר גבול אשר ע"כ הקצרתי:

זמן שחיטה קאמר. כ' תוס' סברא הוא שבזמן שחיטה הזהיר על השבשתה עכ"ל ויש לעי' לר"ש דאי"ל לקמן כ"ח ע"ב דחמץ משש שעות ולמעלה מותר עד הלילה דכתי' לא תאכל עליו חמץ ז' ימים תאכל עליו מצות בשעה שישנו בקום אכול מצה ישנו בב"ת חמץ ולא קודם א"כ איפוך אנא מדחזינן דלא נאסור אכילת חמץ עד הלילה מסתמא מצות השבתה בלילה היא ואפי' למאי דס"ל לרוב הפוסקים חוץ מהרז"ה ז"ל דלר"ש איכא מיהת איסור עשה באכילת חמץ מש"ש ולמעלה היינו עשה דהשבתה לבתר דקי"ל דהשבתה בי"ד אבל היא גופא קשי' מנ"ל דבי"ד קאמר דלמא בכניסת ליל ט"ו ואי משום דחזינן איסור שחיטה על החמץ לעושי פסח אדרבא נימא איפכא מדאקשה רחמנא לאכילת מצה ש"מ דמי שאינו עושה פסח מותר באכילת חמץ וה"ה שאינו מצווה על ההשבתה ועכצ"ל דרבא ס"ל כר"י שם דפליג אר"ש וס"ל דחמץ משש ולמעלה אסור בלא תאכל עליו חמץ והא דלא יליף השבתה מחצות מדגלי רחמנא איסור אכילה מחצות י"ל דקרא דל"ת עליו חמץ גופי' אינו מבואר אהי קאי דנהי דלא יליף ר"י הקישא ממצה כר"ש מ"מ אינו מבואר אי עליו אשחיטת פסח קאי או עליו אאכילת פסח קאי לכן ילפי' השבתה מלא תשחט ואח"כ נדע נמי זמן איסור אכילה וכ"כ פ"י תחלת הסוגי' דר"י גופי' יליף אכילת חמץ משש מהשבתה. ובזה א"ש מ"ש ה"ה פ"א מה' חו"מ ה"ח דהרמב"ם פסק כר"י לאסור חמץ בלאו משש ולמעלה וכ' ה"ה דנפ"ל מרבא דשמעתין ותמה עליו הלח"מ מה ענין זה לכאן דהכא בשבתה איירי והרמב"ם מיירי מלאו דאכילה ולפי הנ"ל א"ש ודוק היטב:

תנ"ה אך ביום הראשון וכו'. יל"ד דהל"ל כתנאי דהא כאביי נמי תני דר' יוסי כוותי' ס"ל וי"ל לפמ"ש מהרש"א ע"פ רש"י בחומש דרבא מפרש לדרנב"י דתרוי' צריכי א"כ י"ל דלאו דוקא דלרנב"י צריכים לא תשחט אלא הה"נ לר' ישמעאל דאמר מצינו י"ד שנקרא ראשון ואולי לי"ל רמז דאך חץ באח"ס בט"ע אלא אך ממעט מקצת היום ולא ידענא כמה ואתא לא תשחט וגלי לן מחצות ואילך ומ"מ בין למר ובין למר היינו תנא דר"י ורנב"י

לתרוי' צריכי נמי לא תשחט ואתרוי' קאי רבא וע"ז אמר תנ"ה דלא סגי בשינוי' דראשון לחוד שהרי ר' ישמעאל עצמו דמפיק לי' לעיל מראשון שנקרא י"ד איהו מפיק לי' הכא מלא תשחט אע"כ דתרוי' צריכי ומיושב נמי ק' תו' והא"ש מאי דמייתי הרי"ף מרומיא דקרא כאביי וכר' יוסי דבריתא ושביק לדרבא דהלכתא כוותי' ותני' נמי כוותי' והא"ש דכללא הוא דהלכה כר' יוסי שנימוקו עמו ע"כ יש לנו לומר דרבא לא פליג עליו אלא דמפרש דברי תנא דר"י דלעיל ואהא מייתי נמי התנ"ה אבל לא דהלכתא הכי הוא. אמנם בתוס' לעיל ד"ה ואימא כו' משמע דגרסי' ריה"ג וכן נראה שהוא בעל מחלוקתו של ר"ע ואכתוב עוד מזה לקמן אי"ה ומש"ה נראה דפסק הרמב"ם ורש"י בחומש כרבא דס"ל דאין זה סתם ר"י דנימוקו עמו אך בכל הספרים שלפנינו הגי' סתם ר' יוסי. אמנם לולי דברי הנ"ל הי' נ"ל לתת טעם אחר דצריכי תרוי' קראי דאקרא ראשון מעיקרא משמע קשה ק' התו' דלמא ההיא איבעי' להך דרשא דזכו לחד מג' ראשון ע"י השבתת שאור ואדרשא דלא תשחט קשה ק' תוס' דזמן שחיטת פסח אחר התמיד ועוד דהא האמת הוא כל חד כי שחיט אך מתרוי' בהדדי מוכח שפיר בשנניח דאי בזכות ראשון זכו לראשון ע"כ יעשה המצוה ההיא ביום שנקרא ראשון כדי שיזכו ע"י לראשון וא"כ אי ננניח שע"י השבתת שאור יזכו לראשון ולעולם ט"ו קרי ליל ראשון א"כ ע"כ יעשוהו ביומו המסוגל לכך ואם יקדמוהו ליום י"ד לא יזכו לכך כמי שנוטל לולב בערב סוכות וא"כ יש לתמוה איך צותה תורה לא תשחט על חמץ וגו' וע"כ כל חד כי שחט ישבית חמצו ולא נשאר מצות אך ביום הראשון אלא למי שאינו עושה פסח ואיך יצוייר שעושי הפסח לא יזכו לראשון ומיגרע גרעי ממי שאינו עושהו אע"כ דהך ראשון לא אתא לזכות ראשון אלא מעיקרא משמע כנלע"ד נכון. אלא דלפ"ז לא שייך זה אלא לרנב"י ולא לתנא דבר"י דלדידי' ליכא למטעי כלל דלמא חד מהנך מעיקרא קאמר דהא איהו לא אמר אלא מצינו י"ד שנקרא ראשון וזה לא שייך אלא בע"פ שהוא ראשון שבו מתחילין מצות היום בעשיית פסח והוא ראשון למנין אבל ע"ס אין שום סברא שיקרא ראשון דאין לו שיווי עם שאר הימים כלל וא"כ לא שייך למ"ש לעיל דרבא קאי אתנא דבר"י אלא דמ"מ קשה עליו מיום הראשון מקרא קדש דכתי' גבי פסח דלמא י"ד קאמר והא"ש מה שהק' מהרש"א דלא מייתי מסוכות והא"ש דק' זו לא שייך לתנא דבר"י:

רע"א אינו צריך. הק' בפי' לשי' רשיז"ל דלאחר זמן אי' לכ"ע השבתתו בכ"ד וא"כ אי ביום הראשון בי"ט קאמר הוה אחר זמן איסורו והשבתתו בכ"ד והנה לדידי' קשי' לי עוד למאי דמפרש רש"י בשמעתין דיש לפרש אך ביום הראשון בכניסת יום הראשון שהוא סמוך לכניסת הלילה א"כ מאי מוכיח ר"ע דלמא בכניסת יום קאמר דאז מותר

להבעיר עדיין וי"ל דמ"מ לא צריך אך ביום הראשון דאי לא הוה כתי' אלא תשביתו שאור מבתיכם נדע דבכניסת יום קאמר מאי תאמר ה"א שבעת ימים ולא לילות כדלעיל ז"א דא"כ יהי' זמן השבתה קודם עמוד השחר של יום ט"ו והוא י"ט וא"א לבערו בשריפה והשבתה דקודם זמן איסורו שריפה היא ולפי אותה הה"א הי' קודם עמוה"ש קודם זמן אי' וא"א לשרפו מפני שהוא יו"ט וע"כ נדע דז' ימים שלמים עם לילותיהן קאמר וקודם זמן איסורו דבשריפה הוא סמוך לכניסת י"ט וא"כ אך ביום הראשון למ"ל אע"כ למעוטי כניסת יום אלא בעצומו של יום וכמ"ש מהרש"א לקמן בר' יוסי הגלילי ומיושב הכל ודוק ועי' עוד מ"ש בזה בסמוך כי מישך שייכי אהדדי:

שהיא אב מלאכה. דקדק לומר עי' בתוס' לפרב"א אמנם לולי דבריו הייתי אומר ביישוב ק' פ"י דלמא רחמנא ציוה כן להשביתו בי"ט ומי יאמר לו מה יעשה ולפע"ד עי' לקמן קי"ז ע"ב תוד"ה למען כו' שכ' שלכן אומרים זכר ליציאת מצרים בקדוש כי ל"ט אבות הם נגד אותן מלאכות שנשתעבדו בפרך במצרים כי פרך בא"ת ב"ש גימט' ל"ט ע"ש בתו' וא"כ לפ"ז לא יתכן לומר שבשעת השבתת חמץ יעשה בו מלאכה בי"ט הפך ממה שרומז עליו וא"ש ולכן דקדק לומר מל"ט מלאכות שהם נגד עבודת מצרים המרומז בפר"ך משא"כ אי לא הי' אב מלאכה אלא ללאו יוצאת הי' ק' קו' פ"י הנ"ל וק"ל:

אב מלאכה. כ' תוס' כיון שבתחלת ביעורו אסור להנות ממנו אסור להבעיר כמו נו"נ שאין קריבי' בי"ט כו' וצ"ע לפ"ז מנ"ל לרבא דלי"ל לר"ע מתוך הא אפי' למאן דאי' ליה מתוך אסור להקריב נו"נ בי"ט והה"נ הכא ועכצ"ל דמ"ש תו' כיון שבתחלת ביעורו כו' היינו למאי דמסיק דלי"ל לר"ע מתוך ואסור להבעיר אלא לצורך וע"ז כתבו דלמא מקרי הבערה לצורך אא"כ יש בו צורך בתחלת הבערה אמנם למאי דקי"ל מתוך שהותרה וכו' בודאי דשרי' הבערה כה"ג דתחלת בעורו נמי מקרי צורך היום קצת כיון שיהי' בו צורך בסוף ולא דמי לנו"נ דלא אמרינן בהו מתוך מטעמי' שכ' תוס' לקמן מ"ו א' ד"ה לא כו' ע"ש ובשבת פ' במה מדליקין ובביצה גבי בהמה שמתה ע"ש ובזה נסתלק קו' המג"א סי' תק"ז אמאי דפסקי' שם עצים שנשרו מן הדקל בי"ט מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיק' משום דמקלי קלי איסורא ומסיק שם שאסור ליהנות מהן עד אחר שנשרפו והק' ע"ז מתוס' דשמעתין דכיון שאסור ליהנות מהם בתחלת בעורם איך מסיק' בי"ט ולפי הנ"ל א"ש דלמאי דס"ל דאמרינן מתוך בהבערה שפיר מסיק' אעפ"י שאינו נהנה מהם בשעת תחלת ההסק והוא ברור כשמש בצהרי' לפע"ד ודוק ועמ"ש בזה בחי' למס' ביצה ד' ע"ב:

ר' יוסי אומר אינו צריך. עי' במהרש"א וכוונת ק' היא כך דבלא אך נדע די"ד קאמר קרא דכיון דאי"ל הקישא א"כ כבר ידעי' דשבעת ימים עם לילותיהן קאמר א"כ ע"כ ביום הראשון בעצומו של יום קאמר דלכניסת היום לא צריך קרא דמשבעת ימים נפקא דעם לילותיהן קאמר ואין לומר דה"א דיבער אחר כניסת הלילה זה א"א דא"כ כבר השהה וכבר עבר וכמ"ש רש"י לעיל ברומי' דאביי ובאמת המעי' יראה דרש"י סתר א"ע בזה ממה שכ' לעיל ברומי' דאביי ולפע"ד ליישב על נכון בעזה"י דהנה כבר כתבתי לעיל דהא דפשיטא לרש"י דצריך לבער קודם זמן אי' דאל"כ הרי השהה והרי עבר הוא עפ"י שיטתו וכמ"ש מהרש"א בתוד"ה וכתי' אך כו' ולפע"ד יצא לרשיז"ל שיטה זו עפ"י מ"ש שם לעיל מזה הסוגי' גבי המשכיר בית בי"ד דבטול בלב מתשביתו נפקא לן מדלא כתי' תבערו ולא כהתוס' שם ד"ה מדאורי' כו' וא"כ כיון דהבערה ובטול מחד תיבה נפ"ל היינו תשביתו מרמז על שתיהן א"כ כי היכי דתשביתו שהוא ע"כ קודם זמן אי' דאח"כ אינו ברשותו לבטלו ה"נ השבתה שהיא הבערה היא ג"כ קודם זמן אי' עמש"ל על דבור תוס' הנ"ל דלק"מ ק' ארש"י ותבין דברי אלו ביותר ומזה הטעם כתבתי לעיל ריש הסוגי' דלרש"י יתפרש אך ביום הראשון אחציו ראשון של יום אז ישבתנו או בבטול או בהבערה. אמנם כ"ז למאי דקי"ל חמץ אסור בהנאה א"כ ע"כ אין מבטלי' אחר זמן אי' שאינו ברשותו של אדם וה"ה להבערה ששתי השבתות בחדא מתתא מחתינהו קרא משא"כ הכא דלריה"ג קיימי' כמ"ש תוס' לעיל ד"ה ואימא כו' וכבר כתבתי שכן הוא נכון עפ"י סדר תנאים שהוא מחלוקתו של ר"ע א"כ הא הוא ס"ל לקמן כ"ח ב' תמה על עצמך איך חמץ אסב"ה כל ז' א"כ לדידי שפיר הי' אפשר לומר דגם הביטול יהי' אחר זמן אי' כיון שישנו ברשותו וה"ה להבערה שיהי' אח"ז איסורו ונהי דמהקישא הוה ידעי' דימים אפי' לילות מ"מ ה"א דיבערנו אחר כניסת הלילה וזמן ביעורו אחר זמן אי' כשי' התוס' דלריה"ג לית לן הוכחה היפך זה ולכן הוה אצטריך ביום שבכניסת היום קודם זמן אי' יבערנו ולא הוה ידעי' שום איסור בי"ד לכן אצטריך אך חלק ודוק. ועי' בסמוך אי"ה:

דף ה:

ש"מ אין ביעור חמץ אלא שריפה. פרש"י דאי השבתתו בכ"ד ישלכנה לים עכ"ל מקשי' ממה דפרש"י בביצה כ"ז ע"ב במתני' דאין קדשי' טמאים מתבערים בי"ט מגזה"כ אפי' להאכילם לכלבים דרחמנא אחשבה להבערתה ע"ש בביאור וכ"כ עוד לקמן מ"ו א' במתני' דכיצד מפרישי' ע"ש וא"כ ה"נ איך ישלכנה לים ורחמנא אחשבה להבערתה וי"ל דהכא לא שייך לומר אחשבה להבערתה כיון דאי בעי אינו מבערו אלא מבטלו

בלבו והרהור מותר בשבת וי"ט וא"כ לא הקפידה תורה ולא חשיבא הבערתו להיות אב מלאכה בהשלכתו לים ואין להשיב הא ר"ע בי"ט איירי שאז א"א לבטלו שאינו ברשותו י"ל לפמ"ש לעיל דדברי ר"ע בנויים אייתורא דביום הראשון דממילא נדע שיבער קודם הכנסת היום דמאי תאמר ז' ימים ולא לילות ויבער קודם עמוד השחר הא אותה שעה הוא י"ט עמ"ש לעיל וא"כ ע"כ לר"ע לפי אותה הה"א שהי' הביעור אז הי' ג"כ שעה הראוי' לביטול דאלת"ה לימא בקיצור וכי אפשר לבער בי"ט הא בעי' שעה הראויה לביטול כמ"ש לעיל לשי' רש"י דתשביתו הוא ביטול וביעור ותרוי' בשעה א' בעי' אע"כ לפי אותה הה"א ראוי' נמי לבטל באותה שעה שאינו אסור בהנאה עדיין והדין נותן כן לפמ"ש הר"ן במתני' טעם שהקפידה התורה להשבית חמץ טפי משארי אי' משום שהוא בכרת ולא בדילי מני'. והנה בתוס' ריש מכילתין משמע דהכל תלוי במה שהוא אסור בהנאה ולפע"ד גם הר"ן לא פלט מזה דאל"כ קשה מיה"כ שהאוכלי' בו בכרת ולא בדילי ואפ"ה א"צ להשבית ועמ"ש בזה במתני' אע"כ דס"ל נמי כהתו' משום שאסור בהנאה ג"כ אלא דבטעם התו' לחוד לא ניחא לי' דהי' קשה מנדרי' וקונמ' שאסורי' בהנאה ולא בדילי לכן הוסיף לומר שחמיר שהוא בכרת ג"כ ומ"מ צריכי' נמי לאיה"נ וא"כ אי אמרי' דאין משביתי' עד היום א"כ גם בהנאה אינו אסור עד היום ויכול לבטלו ג"כ וכיון שיכול לבטלו ממילא לא אחשביה להבערתו והי' יכול לבערו בהשלכה לים אע"כ דאין ביעור חמץ אלא שריפה. ובזה מיושב צחות לשון רשיז"ל שכ' מדלא נפקא לי' דהאי יום הראשון עי"ט אלא משום שאסור להבעיר בי"ט כו' והוא שפת יתר ולישנא שלילא והל"ל מדאמר הבערה היא אב מלאכה כו' והא"ש מדלא נפקא לי' אלא מדאסור להבעיר ולא אמר בקיצור שאין יכול לבטלו באותה שעה ש"מ שהי' ברשותו לבטלו וא"כ עדיין אינו מוכח מידי דיכול להשליכו לים דלא אחשבי' להבערתה וקשה קיצור או סתירה אע"כ אין ביעור חמץ אלא שריפה:

אין ביעור חמץ אלא שרפה. פרש"י דאי השבתתו בכ"ד לוקמי' בי"ט ויבערנו בד"א עכ"ל יל"ד דהל"ל בקיצור דאי השבתתו בכ"ד א"כ אסור לשורפו דכל הנקברי' לא ישרופו ומזה ראי' דס"ל לרש"י כהרמב"ם הובא במג"א סי' תמ"ה בתחלתו עמש"ל במתני':

הבערה לחלק יוצאת. פרש"י דה"א אי עשה ה' מלאכות בפ"א לא לחייב אלא א' ובמק"א פרש"י דהה"א היתה שלא לחייב עד שיעשה כל הל"ט מלאכות בפ"א והסתירה מפורסמת וכבר כתבתי בזה בתכלית האריכו' בתי' למס' שבת ע' א' עש"ה וכעת נלפע"ד פשוט דבמכות כ"א ב' אמר רבא דאין חלוק מלאכות לי"ט וא"כ אי הוה אמרינן דמסברא חצונה לא הי' חייב עד שיעשה כל הל"ט מלאכות וע"ז גלי לן לא תבערו א"כ השתא

נמי בי"ט דאין חלוק מלאכות ה"נ דלא מחייב עד שיעשה כל הל"ט מלאכות ואיך קאמר מצינו להבערה שהיא אב מלאכה הא מ"מ יבעור בי"ט ומה בכך כיון שאינו עושה השארי מלאכות אע"כ אי"ל לר"ע מתוך דמחיי' על א' אלא דה"א בעושה חמשה נמי אינו חייב אלא א' קמ"ל לא תבערו ובי"ט דאין חלוק מלאכות אה"נ דמחייב על ה' מלאכות מלקו' א' ומ"מ חייב נמי על א' מלקות ואמר שפיר מצינו להבערה שהיא אב מלאכה ועמ"ש בזה בחי' למס' ביצה י"ב ע"א וע"ב:

וש"מ לא אמרי' הואיל והותרה הבערה לצורך. כבר הארכתי בזה בחי' למס' שבת ס"פ כל הקשרי' ובדרושי לש"ש שנה זו תקנ"ו לפ"ק פה דרעזניץ ובחי' למס' ביצה י"ב ע"א ע"ש אך את זאת ראיתי להעלות כאן במה שהקשתי בימי חורפי לפמ"ש הרמ"א בש"ע סי' תמ"ה בשם מהרי"ל דיש לשרפו ביום דומי' דנותר דאין שורפי' קדשי' בלילה א"כ ה"נ נימא דלהכי אין שורפי' חמץ בי"ט דומי' דנותר ומנ"ל לרבא דלי"ל לר"ע מתוך וכעת מצאתי ק' כעין זו בפ"י בשם הרא"ש מלוניל ולפע"ד דארבא לק"מ מדאמר ר"ע מצינו להבערה שהיא אב מלאכה ש"מ משום שהיא אב מלאכה הוא ולא משום דמיון דנותר ור"ע הה"נ דהומ"ל משום דמיון דנותר אלא דעדיפא מני' קאמר ועוד אדמיון דנותר הו"מ למדחי כמש"ל בשם פ"י שאני הכא ה' אמר ותהי ביום הראשון שפירושו ט"ו אבל כיון שהוא אב מלאכה א"א שיצוה ה' לחלל י"ט בהשבתת חמץ כנ"ל שנתקן נגד פר"ך של מצרי' כנ"ל וק"ל:

ת"ר ז' ימים שאור לא ימצא בבתיכם כו'. הק' פ"י איפכא ה"ל להקשות לא יראה למ"ל דכבר כתי' לא ימצא שהרי לא ימצא מוקדם בקרא ולפע"ד ראיתי במכילתא פ' בא ופירשה מורי דודי ז"ל בספרו זה ינחמנו דלא ימצא ה"א שמשמרו לזמן רב אבל באקראי בעלמא ה"א דאינו עובר קמ"ל לא יראה שאפי' באקראי כגון שמשהה עצמו בביעורו נמי עובר וא"כ שפיר הק' שכבר כתי' לא יראה דכולל יותר שאפי' באקראי בעלמא אסור א"כ ל"ל לא ימצא ומשני דלא ימצא מורה לאיסור אפי' בשאינו רואהו בעינו ולמסקנא אסור אפי' באקראי אפי' אם אינו רואהו בעין מגז"ש דשאור שאור וק"ל:

מה ת"ל והלא כבר נאמר לא יראה לך. הק' בפ"י הא אצטריך לא ימצא שיחפש אחר החמץ למ"ד בדיקה דאורי' ותי' מלא יראה נפקא מדלא כתיב לא תראה ותמהתי על פה קדוש הא כ' הר"ן במתני' דגז"ש דמציא' ממצי' גז"ש גמורה היא לחפש בנרות דוקא א"כ אצטריך לא ימצא דוקא ולא נפקא מלא יראה והדר' ק' לדוכת' אמנה מעיקרא לק"מ דהיינו תי' הש"ס ועדיפא מני' לא מיבעי דאי לאו לא ימצא לא הוה ידעי' חפוש המטמוני' אלא דה"א דיטמין בידים והוא פשוט:

יכול יטמין ויקבל פקדונות מן הנכרים ת"ל לא ימצא. ופרש"י מדלא כתי' לך גבי לא ימצא ואין הכונה דלכתב לך נמי גבי לא ימצא דא"כ כל הנהי לך למ"ל אלא כיון דע"כ שדינן חד לך אלא ימצא למסקנא א"כ לכתוב אותו לך גבי לא ימצא ולא לבעי חד קרא דלא יראה לך כלל ואפי' לאביי דלא משגי הכי לקמן שדי לך אלא ימצא מ"מ מודה הוא לדינא לרבא אלא דפליגא בכוונת הברייתא אי נימא איפוך או אריישא קאי אבל לדינא הכל אמת. ועוד נלפע"ד דאי הוה כתי' לך גבי לא ימצא דהוה ידעי' מני' נכרי שכבשתו דבמצוי בעי' לך וא"כ מכ"ש שלא כבשתו ואז לא הוה בעי' כלל לא יראה לך ללא כבשתו ולכבשתו ומדלא כ' רחמנא הני ש"מ דאתא לאיסורא דקבול פקדונות. והיותר נלע"ד בזה לפמ"ש רש"י בחומש לפי גירסתו במכילתא דדרש התירא דשל נכרי ביד ישראל מדכתי' בבתיכם ע"ש וברמב"ן ולפום רהיטא הי' נראה דס"ל למכילתא דעריסותי' דגבי חלה דרשי' מני' כדי עיסת מדבר כמ"ש תוס' וא"כ עדיין לא גלי לן קרא מיעוטא דגביה בשום דוכתא ואצטריך חד לך למעוטי גבוה ואידך למעוטי נכרי שלא כבשתו ומבבתיכם ממעט נכרי שכבשתו אלא דלפ"ז הי' נגד הש"ס דילן ואיך הביאו רש"י בחומש ושבק דרשת הש"ס ועוד קשה לפי הנ"ל כיון דכתי' בבתיכם גבי לא ימצא א"כ מוכח דאפי' במצוי לך ממעוט נכרי והיינו כבשתו וכ"ש לא כבשתו ולמה לי לך למעוטי נכרי שלא כבשתו ובתחלת העיון הי' אפשר לומר דס"ל למכילתא כמ"ש הר"ן במשנתינו בשם ספרי דמפיק מלא יראה לך בטל בלבך אלא דרשיז"ל לא ס"ל הכי דכ' לעיל דבטול מתשביתו נפקא ואיך הביא זאת המכילתא בפירושו עכנלע"ד לפמ"ש לעיל בשם מכילתא דמלא ימצא לא הוה ידעי' אלא דאסור לקיימו לזמן מרובה קמ"ל לא יראה אפי' ראי' בעלמא אסור א"כ י"ל דבבתיכם אתי להתיר של נכרים לעכבו זמן מרובה אפי' ולזה לא צריך תרי קראי לכבשתו ולשלא כבשתו כיון דכתי' גבי לא ימצא ושרי' כבשתו מכ"ש לא כבשתו ואכתי ה"א דוקא כשהוא טמון מן העין כמשמעות לא ימצא אז שרי' של נכרים אבל לראות בעיניו אפי' בשל נכרים אסור קמ"ל תרי פעמים לא יראה לך להתיר בין כבשתו בין לא כבשתו אפי' לראות ואולי זהו ג"כ דעת הש"ס ודקאמר שדי לך אלא ימצא הכונה דשם כבר כתי' בבתיכם להתיר נכרי שכבשתו ממילא מפרשי' נמי לך דגבי לא יראה כאלו כתי' להדיא אפי' במצוי בעי' לך דאל"ה הוה מוקמי' לי' לשום דרשא כמ"ש תוס' והא"ש טפי דמוכח איסורא דקבול פקדונו' מדכתי' בבתיכם ולא כתי' גבולכם דכולל יותר מבתים ואי משום שריותא דשל נכרי הו"ל למכתב לך אע"כ דאתא לאורוי' איסור בקבלת פקדונו' מן הנכרי:

ומה שאור האמור בגבולי' שלך אי אתה רואה כו'. לפמ"ש לעיל בסמוך דכתי' בבתי' גופי' שריותא דשל אחרים כדאי' במכילתא צ"ל דיליף הכי מגז"ש דגם בבתים מותר לראות בראי' ממש של אחרים ושל גבוה אמנם ע"ד הראשון שכתבתי לעיל בסמוך שלע"ד המכילתא א"ש בלא"ה וזהו נלע"ד כונת המהרש"א ז"ל במ"ש בתוד"ה משום דכ' לך לך תרי זימני שכ' המהרש"א דאי לאו גז"ש דשאור ה"א דשריותא אקבלת פקדונו' קאי ורבים תמהו הא ע"כ איכא גז"ש לאסור הטמנה וקבול פקדונות ולא כ' תוס' אלא דלמ"ל גז"ש להתיר של אחרים והא"ש דס"ל להמהרש"א אי לאו גז"ש להתיר של אחרים ג"כ בבתים לא הוה ידעי' איסורא דקבול פקדונו' כלל דוקא השתא דאיכא גז"ש להתיר של אחרים בבתים ושדי לך אלא ימצא קשה מ"ט לא כתי' לך גבי לא ימצא ע"כ לאסור קבלת פקדונו' אבל אי לא הוה ילפי' שריותא דשל אחרים גבי בתים ה"א דלכן לא כתי' לך גבי לא ימצא משום דבבתים אסור כלל אפי' של אחרים ובגבולין שרי אפי' לקבל פקדונות מדכתי' תרי זימני לך וכמ"ש מהרש"א וא"ש וק"ל:

ת"ר ז' ימים שאור כו'. דע ג' קראי כתיבי א' בפ' החדש הזה לכם ז' ימים שאור לא ימצא בבתיכם ואידך בסוף פ' בא ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך והשלישי בפ' ראה ולא יראה לך שאור בכל גבולך ז' ימים. וכ' רמב"ן פ' ראה שם וז"ל ובאר במצות השאור שלא יראה בכל גבולך כי בתחלה אמר לא ימצא בבתיכם עכ"ל וצע"ג הלא גם בפ' בא כבר כתיב ולא יראה לך שאור בכל גבולך והוא תמוה מאוד ולא ראיתי מי שעמד בזה ומצאתי במכילתא פ' בא וז"ל אי לא בא אלא ללמדך בבתים ז' ובגבולין לעולם ת"ל ולא יראה לך שאור בכל גבולך ז' ימים ע"ש כן הגי' בס' זה ינחמנו ופי' בזית רענן דה"א חמץ שעבר עליו הפסח יהי' אסור בבל יראה בגבולין לעולם ע"ש ועפי"ז י"ל דגם הרמב"ן לזה נתכוין דהוסיף מרע"ה ביאור במצות השאור שלא יראה בכל גבולך ז' ימים דלא כתיב ז' ימים אלא בבתים ובלא ימצא ולא בגבולין ובלא יראה. אלא דלכאורה היינו לר' יהודה דס"ל חמץ אחה"פ אסור בהנאה שפיר י"ל דה"א שיהי' גם בבל יראה אבל למאי דקי"ל כר"ש דחמץ אחה"פ מותר אפי' באכילה א"כ מכ"ש דליכא בל יראה י"ל בהיפוך דה"א בגבולין ליכא בל יראה אלא יום א' קמ"ל דאסור כל ז' וטעמא י"ל לריה"ג דס"ל דבמצרי' לא נאסר חמץ אלא יום א' דלאו לא יאכל חמץ וסמיך ליה היום עי' לקמן כ"ח ב' א"כ ה"א ה"ק קרא לא יאכל חמץ היום והי' כי יביאך וגו' אז ז' ימים תאכל מצות אך ולא יראה לך חמץ יום א' בעלמא הכי ס"ד קמ"ל בפ' ראה דלא יראה ז' ימים בגבולין. ומזה קצת ראי' דלא כהר"ן שכ' ריש פסחים טעמא שהחמירה תורה לעבור עליו בל יראה וימצא משום דלמא אתי למיכל מיני' דהשתא אס"ד היינו טעמא איך היה

אפשר לומר דליכא בל יראה אלא יום א' הלא טעמא דלמא אתי למיכל מיני שייך בכל הימים אע"כ ליתי להאי טעמא. ובזה יתישב דריה"ג ס"ל חמץ מותר בהנאה מדכתיב לך ולי"ל כתיב בחמץ וכתי בשאור וצריכי עי' פכ"ש ולכאו' ק' וכי ס"ל לריה"ג כב"ש רפ"ק דביצה שאור בכזית וחמץ בכותב' והלא ב"ש במקום ב"ה אינו משנה וי"ל דב"ה דס"ל התם בפ"ק דביצה דצריכי דשאור מחמץ לא אתי' דה"א שאני חמץ דראוי לאכילה זה הולך ע"ד הר"ן הנ"ל דטעמא דלא יראה משום דלמא אתי למיכל מיני' וא"כ שפיר הוה סד"א דחמץ דראוי לאכילה איכא למיחש שישכח ויאכל ממנו אבל בשאור שאינו ראוי לאכילה בעינא ליכא למיחש כולי האי דאדהכי והכי יזכור שהוא פסח זהו טעם של ב"ה וב"ש לי"ל האי טעמא אבל ריה"ג בודאי ס"ל כב"ה דאי לא הוה כתי' שום קרא לאיסורא בשאור ה"א טעמא משום דלמא אתי למיכל מיני' אבל השתא דכתיב בשאור גופי' תרי קראי חד בפ' בא וחד בפ' ראה וע"כ כמכילתא הנ"ל למימרא דאיסורי' ז' ימים ולר' יוסי דחמץ אחה"פ מותר ע"כ כונת הקרא דה"א שאיננו בל יראה אלא יום א' אע"ג דחייב כרת כל ז' א"כ תו נדע שאין הטעם משום דלמא אתי למיכל מיני' ושוב לא אצטריך לך מיותר להתירא בחמץ דודאי לא נטעה לומר דוקא שאור שאינו ראוי לאכילה אתה רואה של אחרים משא"כ חמץ דע"כ לא הוה טעמא משום כן כנ"ל אע"כ לך להיתר הנאה אתי' ולעולם לא ס"ל לריה"ג כב"ש. ואיידי דאירי אמרתי קצת ע"ד פלפול לפרש הא דאמר ריה"ג לר"י תמה על עצמך איך חמץ אסב"ה כל ז' והלשון תמה על עצמך קשה להולמו לכאורה וי"ל הנה בקרא טרם יחמץ פליגי רש"י ורמב"ן רש"י ס"ל שלא הוזהרו אז על לא יראה וכ' רא"ם הטעם כיון שלא נהג חמוצו אלא יום א' לית בי' בל יראה ואמנם רמב"ן פליג וס"ל דנהג בל יראה ע"ש ולכאורה יש להוכיח כרש"י דאלת"ה למ"ל קרא לנכרי שכבשתו ולפרש"י או כבשתו או שרוי בחצר והוה סד"א דישראל עובר על חמצו שבבית נכרי שכבשתו א"כ למ"ד פ"ק דברכות וישאילום בע"כ דמצרי' וכן משמע דעת ריה"ג במכילתא בפסוק וה' נתן את חן העם וא"כ הי' כל מצרים באותה שעה כבוש ת"י ישראל וכל אשר להם מסור ביד ישראל ואי ס"ד דעובר ב"י על נכרי שכבשתו א"כ היו מחויבים לבער חמצן של מצרים וזה לא היה וא"כ נדע מזה דאפי' גוי שכבשתו נמי אתה רואה וא"כ למ"ל לך אנכרי שכבשתו אע"כ מוכח מזה כשי' רשיז"ל שלא הי' מצוי' על ב"י במצרים. ואמנם לר"י דס"ל חמץ אחה"פ אסור מלא יאכל ולא דריש סמוכי' ולא יאכל חמץ היום ומשמע לדידי' נהג חמוצו כל ז' במצרים ממילא אפי' רש"י מודה דאיכא ב"י במצרים וא"כ תיהדר ק' לדוכתא אס"ד נכרי שכבשתו אית בי' משום ב"י היה להם לבער

חמצן של מצרים אע"כ דאפי' כבשתו לא מיקרי לך וא"כ אייתר חד לך להיתר הנאה לר' יהודה והיינו תמה על עצמך כו' ובדרוש יש להאריך עוד:

שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. הק' תוס' איך ממעטי' אחרים וגבוה מחד מיעוטא הא גבי חלה בעי' תרי עריסותיכם והנה מ"ש תוס' דלגי' עריסותיכם שיעור עיסת מדבר א"ש הוא תמוה בעיני דעכ"פ תיקשי מתרומה דלחד מ"ד דמרוח נכרי פוטר מן התורה איכא תרי דגנך למעוטי הקדש ונכרים ולמאן דמחייב מרוח נכרי דס"ל ג' דגנך כתי' א' למעוטי הקדש ואידך אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות נכרים א"כ כיון דגלי רחמנא לרבות נכרים אע"ג דממעטי' הקדש א"כ פשיטא דמהשתא בעי' בחמץ תרי מיעוטים להקדש ולנכרים דלא נילף מתרומה. ויותר יש לשמוע תי' ב' של תוס' דמהתם ילפי' דגוי והקדש חד הוא ויש להסביר כן דאי אזלי למ"ד מרוח גוי פוטר וכתי' בתרומה תרי דגנך נאמר מתרומה ילפי' בכל דוכתא דאחרים וגבוה חד דינא אית להו ובחלה בעי' עריסותיכם לשיעור עיסת מדבר ואי אזלי למ"ד בתרומה מיעוט אחר מיעוט לרבות נכרים נימא דמסברא חצונה אחרים וגבוה חד הוא ובתרומה הא דאיכא גז"ה לרבות נכרים והוה סד"א למילף כל דוכתא מתרומה לכן גילה פעם א' בחלה תרי עריסותיכם למפטר תרוי' אחרים וגבוה ושוב ילפי' כל דוכתא מחלה למפטר תרוי' כסברא חצונה כן צריכי' להסביר תי' של ר"ת בזה. ועדיין לא נתיישבה דעתי בזה התי' דהרי התם במנחות כתבו דמ"מ צריכים באונאה תרי קראי למעוטי משום דאיכא התם סברא טפי למעט אחרי' מלמעט גבוה משום דמחייב חומש ע"ש וא"כ ה"נ לפמ"ש הר"ן דטעם דהחמירה תורה בבל יראה משום דלמא אתי למיכל מיני' א"כ איכא למימר בהקדש דמיבדל בדולי אינשי מיני' ליכא למיחש כולי האי לדלמא אתי למיכל מיני' דהרי מהאי טעמא א"צ לעשות מחיצה לחמץ של הקדש מש"ה כ"א דליכא ב"י ואצטריך לך יתירא למעוטי גבוה והדר' ק' תוס' לדוכתה. ובפ"י כ' לתרץ ק' תוס' וז"ל למסקנא דברייתא דכתי' לא ימצא ודרשי' כו' להיכא שקבל אחריות דאסור וא"כ אפי' אי הוה כתי' חד לך ומוקמי' אהקדש דמסתבר טפי כו' אפ"ה הוה ידעי' נמי דבגוי היכי דלא קיבל אחריות שרי מדאצטריך לא ימצא עכ"ל נראה מדבריו דס"ל בהקדש לא שייך שום קבלת אחריות בעולם אפי' בקנו מידו וכאשר האריך בביאור בתומי' סי' ס"ו סס"ק ע"א ע"ש. אלא דעדיין צ"ע נהי בנפקד לא שייך קבלת אחריות עכ"פ מיהו איכא קדשי' שחייב באחריותן דפליגי בהו רבנן ור"ש דמייתי ש"ס לקמן ולכאורה י"ל ולומר עפ"י מ"ש תוס' לקמן מ"ו ע"ב ד"ה הואיל כו' שהק' בהקדש נימא הואיל ואי בעי מיתשל ותי' דמיירי בחמץ שביד גזבר דליתי' תו בשאלה ע"ש והשתא ממ"נ אי דגבוה ביד בעלי' החייבי' באחריות נדרם תי"ל

דהוה שלך משום הואיל אי בעי מיתשל ואי ביד גזבר תו ליכא אחריות אלא משום תורת פקדון ובהקדש לא שייך זה כמ"ש בשם התומי' הנ"ל וא"כ ע"כ לא ימצא דאתי לרבות קבלת אחריות אאחרי' קאי ושפיר תי' פ"י דממילא מוכח דהיכי דלא קבל אחריות שרי של אחרי' ואם זאת היתה כונתו ז"ל י"ל בפ"ק דביצה דב"ש ס"ל שאור בכזית וחמץ בכותבת דלי"ל צריכותא דחמץ ושאור והק' בצל"ח א"כ ס"ל לב"ש נמי כריה"ג דחמץ מותר בהנאה מיתורא דלך כיון דלי"ל צריכותא ופליגי ב"ש וב"ה נמי בהא וב"ש לקולא וב"ה לחומרא ולא לשתמיט ולהנ"ל ניחא דהא ב"ש ס"ל בעלמא אין שאלה להקדש וא"כ לא שייך הואיל ואי בעי מיתשל ושפיר שייך אחריות בהקדש בקדשי' שחייב באחריותן ובבית בעלי' ואיכא לאוקמא לא ימצא אהקדש ואכתי אחרי' מנ"ל ואצטריך תלתא לך חד לגבוה ותרי לאחרי' לא כבשתו וכבשתו וק"ל. אמנם מה שנלע"ד בענין אחריות דקדשי' יבואר לקמן בדברינו אי"ה. והגאון שאג"א תי' על ק' תוס' הנ"ל לחלק בשלמא בחלה כתי' עריסותיכם למעוטי נכרי אבל עריסת ישראל חברו לא אימעוט א"כ לא אימעוט נמי הקדש עד דאיכא קרא אחרינא למעוטי הקדש משא"כ הכא ממעטי' מלך אפי' של ישראל חברו א"כ ה"ה הקדש ודפח"ח אבל היא גופיה קשי' מנ"ל למעט מלך אפי' של ישראל חברו ומ"ש מדגנך דלא ממעטי' אלא מירוח נכרי ולא מירוח חברו והנלע"ד ליישב נמי בזה מה שפרש"י אחרי' נכרים והרגיש בזה פ"י דודאי לדינא פשוט דאפי' על של ישראל חברו אינו עובר בלי קבלת אחריות ונ"ל עפ"י מה דאיתא בספרי לא יראה לך בטל בלבך ומייתי לי' הר"ן בריש מכילתין והכוונה בזה דאין יראה מלשון ראיית עין דהרי אפי' להטמין אסור אלא ראי' לב כמו לבי ראה הרבה חכמה וכמו נראה לי ורמב"ן בתורה מייתי הרבה כיוצא בזה ורצונו לא יראה בלבך כאלו הוא שלך אלא תיאשהו ובטלהו מלבך ונראה דהיינו נמי שי' רש"י לעיל מדאורי' בבטול בעלמא סגי מדכתי' תשביתו משמע השבתה בלב אין כונתו דלשון משמעות תשביתו משמע השבתת הלב דהיכא רמיזא אלא בודאי רש"י אהא דספרי סמיך אלא משום דמהתם הומ"ל היינו לענין לאו דמיד שאינו נראה בלבו בלבו שיהי' שלו אינו עובר אבל עכ"פ מ"ע להשבית החמץ איכא לכן פרש"י דהאי השבתה היינו שישביתנו באופן שלא יהי' עליו איסור לאו דבל יראה וימצא וכיון דסגי לזה שלא יהי' נראה כשלו היינו השבתה דידי' באופן דנ"ל פשוט דרש"י נמי אדרשא דספרי סמיך משא"כ התוס' שם ע"ש. והנה פשוט ומבואר כיון שהתירה תורה בבטול בעלמא שלא יהי' נראה כשלו א"כ ע"כ מוכח דאתה רואה של אחרים אפי' אחרים ישראל ובא הכתוב להורות עוד קולא אפי' איננו של אחרים אלא שאין לו בעלים כלל רק שהוא מבטלו מלבו ולא אתי' ליד זוכה רק

נשאר בהפקרא מ"מ אינו עובר עליו אבל אי ס"ד דשל אחרים היינו נכרים אתה רואה אבל של אחרים ישראל עובר עליו א"כ מכ"ש של עצמו שלא יועיל בטול מלבו ולא אתי ליד זוכה ואיך א"כ כתי' לא יראה לך בטל בלבך אע"כ דזה מוכח דשל חברו ישראל נמי איננו עובר עליו וה"ה הקדש וכמ"ש שאג"א הנ"ל. והנה כ"ז לקושטא דמלתא דאיכא גז"ש שאור שאור ואסר הטמנה אפי' בגבולין וע"כ תו א"א לפרש לא יראה ראיית עין שהרי אפי' להטמין נמ' אסור אע"כ לא יראה ראיית הלב ובטל בלבך קאמר א"כ מוכח מזה דשל חברו ישראל נמי מותר וה"ה הקדש וכנ"ל אבל להס"ד טרם דאתי' גז"ש שאור שאור ה"א בגבולין מותר להטמין ולא יראה ראיית עין קאמר וממילא אין כאן שום קרא לבטול בלב ואיכא למימר אחרים נכרים ומשו"ה פרש"י בהס"ד אחרים נכרים ולאותו הס"ד ה"א באמת תרי לך חד להקדש וחד לנכרים וכמ"ש פ"י ג"כ ע"ש. ובזה נ"ל ליישב ק' תוס' דהק' כיון דע"כ שדי לך אלא ימצא א"כ למ"ל גז"ש שאור שאור וכונת קושיתם על הועדיין אני אומר בבתי' לא יטמין ולא יקבל פקדונות ובגבולין יטמין ויקבל פקדונות ובשלמא טעות דיטמין ולא יטמין יכול לטעות אבל טעותא דיקבל פקדונות ולא יקבל א"א לטעות שהרי כבר אמר גוי שכבשתו מנין ת"ל לא ימצא ושדי לך אלא ימצא ושוב לא מצינו לאסור קבלת פקדונות בלי אחריות בין בבתים בין בגבולין זה הוא כונת קושיתם לע"ד ואמנם להנ"ל ניחא כיון דעדיין אני אומר בבתים אל יטמין ובגבולין יטמין א"כ יהי' לא יראה בגבולין כפשטי' ראיית עין ולא אימעט מאחרים אלא גוים ולא ישראל וממילא אצטריך מיעוטא לך אחרינא אהקדש ולא אייתר לך למשדי אלא ימצא. וקרוב לזה י"ל עוד עפמ"ש הרז"ה דחזינן למסקנא יש לאסור טפי קבלת אחריות הגורם לממון ממה שנאסר חמצו של גוי שכבשתו ואיך נאמר בהס"ד בהיפוך דכבשתו הוה ממש לך כמ"ש תוס' והלא אפי' דבר הגורם לממון בעלמא לא הוה כממון ואיך נחליט דכבשתו הוה ממש לך אי לאו קרא יתירא. והנה בודאי י"ל דבלשון לך הוה כבשתו טפי לך מדבר הגורם דאלו מגניב ולמסקנא דאיכא תרי לך לכבשתו מלשון לא ימצא משמע טפי קבלת אחריות שהוא מצוי בבית ושמירתו עליו משא"כ חמץ שביד הגוי שכבשתו אינו מצוי מ"מ הסברא קשה דלמסקנא הקפיד הקרא טפי אמצוי אעפ"י שאיננו לך ולהס"ד נאמר בהיפוך וק' אהתוס' דפשיטא להו דאין סברא למעט כבשתו וי"ל דודאי קשה מאוד לאסור חמץ שביד גוי שכבשתו דמה בכך הלא אפי' חמצו של ישראל עצמו אם מבטלו בלבו ואינו נראה כשלו אינו עובר עליו אע"ג שכל שעה ושעה בידו לזכות בו מ"מ הוא אינו רוצה לזכות בו בשום אופן וא"כ חמץ שביד גוי שכבשתו אעפ"י שבידו לגוזלו ממנו אבל אין דעתו בכך איך אפשר שיעבור עליו ודוחק לומר דאה"נ דמיירי

דכונת ישראל לגזול ממנו ומש"ה הוה ס"ד לאסור וקמ"ל דמותר שיהי' דעתו של ישראל לגזול ממנו וא"צ להסיח דעתו מחמצו ש"ג שכבשתו זה נ"ל עקוש ושבוש עכנ"ל ע"ד הנ"ל דכל כמה דלא קי"ל גז"ש דשאור שאור וה"א דמותר להטמין בגבולין ולא יראה הוא ראיית עין אין לנו שום פסוק שיהי' סגי בבטול בעלמא הוה סד"א לאסור כבשתו ולא אפשר לנו למעוטי כלל מלך כמ"ש דהוה ממש כשלך טפי מקבלת אחריות ומש"ה צריך למשדי לך אלא ימצא אבל למסקנא דשאור שאור ואפי' בגבולין אסור להטמין וע"כ לא יראה ראיית הלב ובבטול בעלמא סגי אין שום ה"א שיהיה גוי שכבשתו לך טפי מקבלת אחריות אדרבא קבלת אחריות גרע דלא שייך בי' בטול כמ"ש והחליט בשאג"א ויבואר לקמן אי"ה באמת לא צריך למשדי לך אלא ימצא. ועד"ז יתישב ק' פ"י דבברייתא משמע מרש"י דה"א לאסור או כבשתו אפי' אינו שרוי בחצר ואו שרוי עמו בחצר אפי' לא כבשתו וא"כ לבסוף פרש"י שדי לך אלא ימצא דאפי' במצוי בעי' לך היינו השרוי עמך בחצר מ"מ בעי' לך א"כ אכתי נימא אפי' שרוי בחצר בעי' נמי שיהי' כבשתו שהוא לך אבל כי איכא תרתי לריעותא כבשתו וגם שרוי עמו בחצר מנ"ל להתיר ולפי הנ"ל י"ל הא ודאי דבכבשתו לחוד בלא שרוי בחצר אין שום ה"א לאסור דהא אפי' בבטול בעלמא סגי לכה"פ לחמץ שאינו ידוע אך ה"א בשרוי עמך בחצר דהוה כחמץ ידוע דבחמץ שלו ממש איכא דעות דלא מהני ביטול בהא ה"א דנכרי שכבשתו הוה כשלו ושרוי בחצר הוה כחמץ ידוע לכן בעי' למשדי לך אלא ימצא דאפי' במצוי בעי' לך ממש דאין לומר דבעי' שיהיה כבשתו דזה ידעי' אפי' בלא התירא דלך דלא גרע מביטול וכנ"ל ואמנם כ"ז בהתירא דלך אך ברישא באיסירא דקבלת אחריות דבעי' נמי ריבוי' לאסור לא כבשתו וכאביי ועי' תמים דעים בהא בודאי ה"א להחמיר טפי אפי' בחדא לריעותא היינו כבשתו וקבל אחריות בלא שרוי בחצרו ואין לומר מאי מעליותא דכבשתו לא יהא אלא שלו ובטלו ז"א דבקבלת אחריות לא מהני ביטול כמ"ש לעיל בשם שאג"א מש"ה פרש"י או כבשתו או שרוי עמו בחצרו וק"ל ויעוי' עוד מזה לקמן אי"ה:

יכול יטמין ויקבל פקדונות וברמב"ם יטמין ויפקיד חמצו אצל גוי ונ"ל דהמפקיד חמצו אצל גוי אפי' בסתם מ"מ כיון דעכ"פ גוי מישראל בודאי חייב בפשיעה להרמב"ם דפשיעה הוה מזיק גבי שומרים וא"כ גוי שהזיק לישראל חייב כשור של גוי שהזיק שורו של ישראל שחייב לשלם מכ"ש גופו של גוי שהזיק לישראל או פשע בשמירתו דהוה כמו מזיק דחייב ונהי דגוי שהפקיד אצל ישראל כש"ח נ"ל פשוט מאוד דישראל פטור מפשיעה אפי' לרמב"ם דלא יהי' הפושע אלא מזיק ממש נמי כשהזיק את המצרי וישראל שהזיק הקדש גופי' להתוס' ב"ק ז' ע"א ליתי' אלא מדרבנן ובש"מ שם איתא

פוסקים דמחייבי מדאורי' מק"ו מה הדיוט דליכא חומש באכילה חייב בנזקיו הקדש דאיכא חיוב חומש באוכל כ"ש דחייב קרן במזיקו וכ"ז לא שייך בישראל שהזיק למצרי וממילא פטור בפשע בשמירתו מן התורה ותמי' גדולה בעיני על רבותינו האחרונים שלא עמדו בזה בשמעתין ובפרט הגאון שעה"מ דפשיטא לי' בהיפוך מלשון ש"ע ח"מ סי' ש"א ע"ש ולפע"ד ליתא דהרי אפי' אי גזל וגניבת גוי אסור מ"מ הפקעת הלואתו מותר לכ"ע אי ליכא חלול ה' ואיסורא איכא בהשבת אבדת מצרי ואיך יתחייב לשלם נזקיו ע"כ ברור בעיני דמצרי שאיננו גר תושב שאינו מצווה להחיותו פטור הישראל מפשיעה לכ"ע ויבואר לקמן אי"ה. נחזור להנ"ל דעכ"פ גוי שקבל פקדון מישראל חייב בפשיעה דה"ל גוי שהזיק לישראל שחייב וא"כ לפמ"ש מג"א סי' תמ"ג כשמגיע שעת ביעור חמץ והמפקיד הי' יכול למכרו ולא מכרו ה"ל פושע כש"ח שיכול לקדם ברועי' ומקלות ואם ככה בישראל הנפקד שעכ"פ צריך לחזור אחר רועי' ומקלות היינו גוי שקונה החמץ ומ"מ מקרי פושע מכ"ש אם הנפקד גוי שהוא עצמו הי' יכול להחזיקו לעצמו ולשלם דמיו לישראל ואי לא עשה כן הרי פשע פשיעה גדולה וכבר משעה שישית נתחייב דמיו לישראל ואנינו דומה לקבול אחריות דכולי שמעתין דאלו מגניב או מתבד אבל הכא כבר חייב תשלומי אחריותו שכבר פשע ה"ל ממש של גוי ממ"נ אי לקחו לעצמו ממש הרי ה"ל חמצו ש"ג ואי לא לקחו לעצמו ופשע הרי חייב לשלם וקרוב לומר שזה הוא דעת הגאונים דמייתי הרא"ש דס"ל דאפי' נפקד ישראל חייב ופטור המפקיד מטעם הנ"ל ומכ"ש בנפקד גוי ומ"מ יש לפקפק ולומר דנהי דחייב לשלם מ"מ גוף החמץ של ישראל שהרי בנפקד ישראל כה"ג אע"ג שהחמץ נאסר עכ"פ יהי' מטעם המפקיד או מטעם הנפקד עכ"פ החמץ אסור בהנאה ואעפ"י שנאסר בהנאה אומר לו הנפקד הרי שלך לפניך ופוטר פשיעתו בתשלומי החמץ בעינו ש"מ שלא קנאו הנפקד לגמרי דאל"ה לא הוי"ל שלך לפניך ש"מ שנשאר של בעליו הראשון ומשו"ה השיג הרא"ש על הגאונים הנ"ל וה"ה בנפקד גוי נשאר חמצו של ישראל ביד גוי ונאסר בהנאה ומ"מ נ"ל היא גופי' נפ"ל מדכתיב לא יראה לך לא יהי' נראה בלבך שהוא שלך דאע"ג דלכאורה אתי' להקל דסגי בבטול בעלמא מ"מ ממילא משתמע מיניה דכל כה"ג נראה שלו וסופו לחזור אליו והגוי משמרו לתנו לו אחר הפסח ואי לאו דהוה כתי' לא ימצא לאסור הטמנה הוה מפרשי' לא יראה ראיית עין ולא ראי' הלב הי' מותר להפקיד ביד גוי מטעם הנ"ל ומש"ה כ' הרמב"ם דמדכתיב לא ימצא אסרי' הטמנה והפקדון ביד גוי ודברי כ"מ בזה אינן מבוררים לי בזה:

הניחא למ"ד דבר הגורם כו'. פרש"י ר"ש ס"ל הכי כו' נ"ל דרצה בזה דלא נימא דראבר"ש נמי היא דס"ל בשבוע' ל"ב א' משביע ע"א חייב דמחייב שבועה וה"ל דבר הגורם לממון וכממון דמי ומחייב קרבן שבועה ובאמת ליתי' דראבר"ש לא אמר אלא דהוה כממון אבל לא כממון שלו דאפי' יהי' לו ב' עדים על הממון שכפר זה בו אין כותבי' הרשאה אמטלטלים דכפרי' ואין יכול להקדישו נמצא נהי דהוה כממון לאפוקי דלא הוה משביע עידי איסורא אלא מקרי תביעת ממון אבל ממון שלו לא מצינו דמקרי ואינו ענין לחמץ לכן פרש"י דר"ש קאמר שמחשבו ממון שלו ובית איש קרינן בי' והכי מוכח קצת דלראבר"ש לא משני ש"ס מידי כיון דאיתי' הדר' בעינא פי' ועדיין לא מיגנב וק' הא התם נמי עדיין הדבר בספק דלמא ישבע ולא ישלם ומ"מ מיחשב לי' דבר הגורם לממון כיון שאפשר שישלם ולא ישבע אע"כ לראבר"ש בלא"ה לק"מ מיהו רש"י פי' התם דרוב אנשי' אינם נשבעים על שקר ע"ש מ"מ מ"ש הוא נכון ובצל"ח האריך בפשט על דברי רש"י הללו:

משום שנאמר לך לך תרי זימני. פרש"י דשלישית אצטריך בחמץ כדלקמן כ"ג א' ויש לעיין קצת דאלו משום הא הומ"ל לא יראה לך חמץ ושאור בחד לאו ולמ"ל לייחודו לאו בגופי' דהא בלא"ה לא לקי עלה דה"ל נל"ע כדלקמן צ"ה א' ומכאן ראי' לפסק הרמב"ם ז"ל דס"ל דהקונה חמב"פ לוקה דלי"ל דהוה נל"ע כמשמעו' התוספתא שהביא מל"מ פ"א מה' חו"מ ה"ג עש"ה ואולי י"ל דמש"ה מפיק ריה"ג מני' היתר הנאה דס"ל כסתמא דהש"ס לקמן דהוה נל"ע ולא הול"ל אלא לא יראה לך חמץ ושאור ולכיילי' בחד לאו כיון דלא לקי עלה אע"כ להיתר הנאה אתי' ואין להאריך כאן יותר ושם אי"ה אבארנו בל"נ:

הא דקבל עליו אחריות וכו'. עי' בראש"ש מביא פלוגתת ר"י ובה"ג אי אחריות דש"ח או דש"ש ואולי תלי' בפלוגתת הרמב"ם והראב"ד אי שומר הקדש חייב בפשיעה עכ"פ או ממעיט מרעהו אפי' מתשלומי פשיעה דלמאן דמחייב הקדש בפשיעה כהרמב"ם א"כ הא אמעיט מלך אחרי' דומי' דגבוה והיינו אעפ"י שיש עליו אחריות פשיעה ואידך ס"ל כהראב"ד וק"ל ועפ"י:

כי הא דא"ל רבא לבני מחוזא בעירו חמירא דבני חילא כו'. הרמב"ם מפרש לי' שהיו נאנסי' מבני חילא לשלם אי נגנב ונאבד ואולי ס"ל להרמב"ם דלקבלת אחריות ממש לא צריך לא ימצא דממילא לא הוה ממעטינן מלך אלא בלא קבלת אחריות דומי' דגבוה ומלא ימצא מרבינין לאסור אפי' כה"ג שלא קבל אחריות אלא באונס ודמקשה לקמן למ"ד הגורם לממון כממון דמי לא ימצא למ"ל לא הו"מ לשנויי אאנס אצטריך וכן הקשה

בט"ז ולא ידעתי מה קא קשי' לי' דלמ"ד הגורם לממון כממון דמי האי נמי גורם הוא ופשיטא דחייב כה"ג:

בעירו חמירא דבני חילא מבתיכו. יל"ד מאי מהני מבתיכו דקאמר אי יתנו לגוי אחר הא קי"ל בש"ע סי' ת"מ אפי' אי מפקידו ביד אחר לא מהני אא"כ יקבל אחריות לדעת מג"א שם א"כ עיקר חסר והל"ל בעירו מבתיכו ויקבלו אחריות עוד י"ל דכפל ענין ברשותיכו קאי ובעית לשלומי והוא אריכות שלא לצורך וי"ל דאנהי נמי הוי ידעי איסורא בכה"ג וכבר הי' רגילי' להפקידו ביד גוי אחר והוא קבל אחריות וזה שרי' אעפ"י שהמלך חוזר תחלה עליהם מ"מ שרי כמ"ש מג"א אלא שהי' החמץ מניחים בביתם ואולי יחדו לו קרן זוית והודיעם רבא שזה לא מהני דה"ל כאלו הגוי האחר קבל אחריות על חמצו של ישראל בביתו של ישראל דלא מהני עי' היטב במג"א רסי' ת"מ והיינו דקאמר להו אפיקו מבתיכו דייקא כיון מ"מ אלו מגניב ומתבד ברשותיכו קאי וגם בעית לשלומי כדידכו דמי פי' שהחמץ קאי בביתכם וברשותכם וגם המלך חוזר עליכם הא אלו חסר א' מהתנאי' דהיינו שאינו בביתכם אלא בבית הנכרי אעפ"י שהמלך הי' חוזר עליכם מ"מ כיון שהגוי מקבל אחריות שרי וא"נ לא הי' בבית הנכרי אלא שלא הי' המלך חוזר עליכם נמי שרי אבל עתה ברשותי' קאי ובעית נמי לשלומי כדידכו דמי וק"ל:

הניחא למ"ד דבר הגורם לממון כממון דמי כו'. עמ"ש ט"ז סי' ת"מ פי' לדברי רבנו יונה שהביא הרא"ש בשמעתין ואעפ"י שהוא דבר שכליי מ"מ הוא נראה רחוק קצת מהפשוט אבל דברי ר"י יובנו בפשיטות דמוכיח דהאי נמי מקרי ביתו של ישראל אם הפקידו אצל הנכרי ונתן לו רשות להניחו כמו וגנב מבית איש ולא מבית הקדש א"כ אי נימא דבית ממש קאמר יהיה הגונב להדיוט המונח בבית הקדש פטור וההפך יהי' חייב וזה לא שמענו מעולם אע"כ דכ"מ שההקדש מונח נקרא בית הקדש וכן של הדיוט א"כ ה"נ כן זהו מה שנלפע"ד בפי' דברי הרריז"ל ועמש"ל אי"ה גבי למימרא דשכירות קני' ע"ש ועמ"ש תשו' ח"צ סי' קל"ט:

דף ו.

הניחא למ"ד דבר הגורם לממון לאו כממון דמי כו' לא ימצא למ"ל. יש להק' דלמא להכי אצטריך לא ימצא לפי מה דפסק בש"ע סי' תמ"ג ס"ב דישראל שהפקיד חמצו אצל ישראל אחר חייב הנפקד לבערו אעפ"י שלא קבל אחריות כדי להציל חברו מאיסורא וכ' מג"א דאם אין החמץ בעין אחה"פ חייב לשלמו לבעליו דה"ל למוכרו קודם זמן איסורו דש"ח שהיה יכול להציל ברועי' ומקלות ולא הציל חייב ע"ש והנה כי כן אם יוגנב אותו

החמץ יצטרך לשלם ממון דאם הוא בעין יאמר הרי שלך לפניך נמצא דזה החמץ הוא גורם לממון כמו בגזל חמץ ועבר עליו הפסח ולמ"ד דבר הגורם לממון כממון דמי חייב זה הנפקד לבערו מה"ת אע"פ שלא קבל אחריות מ"מ כיון שדיינינן לי' כפשע במה שלא מכרו אלא דמצי למימר הרי שלך לפניך ממילא אם נגנב יחייב לשלם ממון וה"ל כשלו וזהו מבואר וא"כ דלמא להכי אצטריך קרא ואין לומר פשיטא כיון שגורם לממון היינו ממון עכצ"ל כן להרמב"ם לענין אנס עט"ז ז"א דעכ"פ אצטריך קרא דה"א דהנפקד יטעון אדרבא אתה פשעת במה שלא בטלתו או מכרתו במקום שהיית קמ"ל דמ"מ פשע הוא דאין ספק מוציא מידי ודאי כמ"ש מג"א וי"ל אולי להכי דייק רש"י וכ' למ"ד הגורם לממון כממון דמי ר"ש קאמר לי' עכ"ל דאיהו ס"ל חמץ אחה"פ מותר בהנאה מן התורה ואין כאן פשיעה כלל אע"ג דמ"מ אסור הוא מדרבנן מקנסא מ"מ הכא אדאורי' קיימי' וק"ל:

ובצקו בידו אין זקוק לבער. פרש"י אבל אתה רואה של אחרים כונתו מבואר דס"ל דלך לא ממעט אלא הפחות דהיינו בצקו בידו אבל אי מניחו בתוך הבית זה לא הוה ידעי' מלך אי לאו שינוי' דאפקי' רחמנא מלא ימצא מי שמצוי בידך ודפשיטא לן נמי לעיל דבלא קבל אחריות אינו חייב לבער היינו נמי מתרוי' מדכתי' לך ואפקי' מלא ימצא דאל"ה לא הוה ממעטי' מלך אלא בצקו בידו ומיושבת ק' תוס' דשפיר מקשה הש"ס למימרא דשכירות קני' דאל"ה מה"ת יהי' מותר להניחו בביתו של ישראל ומשני מדאפקי' מל"י וק' תו' מלשון יחד לו בית כבר תי' הר"ן ועפר"ח ותמי' נשגבה בעיני על שי' ר"ת בתוס' דא"כ לר"פ תיקשי ק' הש"ס למימרא דשכירות קני' דלר"פ נהי דמסברא חצונה אית לי' דמקבל אחריות חמצו ש"ג בביתו ש"ג פטור מ"מ הא ביתו של ישראל הוא אם לא תאמר שכירות קני' וא"כ לר"פ תקשי ולא שייך תי' הש"ס דהא ר"פ מוקי לא ימצא ארישא ולרב אשי לא תקשי דאיכא למימר דס"ל נמי מסברא כרב פפא דקבלת אחריות בבית הגוי אינו מזיק וא"כ בבתיכם למ"ל ע"כ אם אינו בכה"ג תנהו ענין לשכירות דאע"ג דבעלמא לא קני' הכא מהני בשלמא לשי' רש"י לק"מ אר"פ די"ל דהוה ס"ל דר"פ סובר דכי היכי דממעטי' מלך בצקו בידו ה"נ ממעטי' יחד בית בלא אחריות וכק' תוס' ולא משום שכירות קני' ור"א הוא דס"ל דאצטריך קרא איחד לו בית ועליו מקשה הש"ס אך לר"ת ק' כנ"ל וצל"ע כעת:

כופה עליו את הכלי. עי' במג"א סי' תמ"ו הנה מ"ש הכ"מ דלכן אסרו הבערתו אפי' במקומו בלא טלטול משום דלא שייך מתוך בהכי כיון שאין זה שוה לכל נפש צ"ע הא אמרינן לעיל אדר"ע ש"מ לא אמרינן מתוך ולדבריו לא מוכח מידי וי"ל דס"ל להכ"מ דמדין תורה דמותר להסיק בו תנור וכריים והוי צורך אוכל נפש רק משום דבתחלת

בעורו לא יהנה ממנו מ"מ תחלת בעורו היה מותר במתוך וע"כ ר"ע לי"ל מתוך כ"ז מדין תורה אך למאי דגזרו רבנן ואסרו להסיק בו תנור וכריים א"כ לא שייך מתוך כלל עי' לעיל בתוס' ומ"ש עליו וק"ל. והנה במג"א הק' יאמר לגוי שיוצאנה לים דה"ל שבות דשבות במקום מצוה ותירוצו דוחק ובימי חורפי כתבתי בגליון המג"א דמ"מ לא יפטר במה שכבר עבר על בל יראה ע"י קיום עשה דתשביתו שע"י גוי דדוקא אם הוא או שלוחו מקיים העשה אזי מנתק הלאו לא זולת ואין שליחות לגוי וה"ל כמו בטלו ולא בטלו ונכון הוא למאן דאי' לי' חמץ נל"ע אך להרמב"ם דלא ס"ל הכי אלא דלוקי' על לא יראה כשיש בו מעשה וכן לשי' רש"י והר"ן במתני' דבמוצא חמץ אינו עובר אלא מכאן ואילך הדר' ק' לדוכתה יבערנו ע"י גוי דה"ל שבות דשבות ואולי י"ל דלרש"י א"ש דס"ל רחמנא אחשבי' להבערתו ומ"ש לעיל גבי ש"מ תלת דכיון דאפשר בבטול לא שייך רחמנא אחשבי' עש"ה מ"מ הכא בי"ט איירי' ועוד מ"מ מדרבנן חייב לבערו ובכה"ג בדאורי' כל הביעורי' אבות מלאכה נינהי דרחמנא אחשבינהו א"כ ה"ל אמירה לגוי רק חד שבות והעמידו דבריהם כמ"ש ז"ל אחד שבות וק"ל ועי' בחו"י משמע דאמירה לנכרי שיאמר לנכרי אחר ה"ל שבות דשבות א"כ הדר' קו' לדוכתה דמשכחת כנ"ל:

דעתו לחזור כו'. פרש"י כשרואהו עובר עליו נלע"ד בכונת רש"י כמ"ש הרע"ב במתני' דלכן לא סמכו אביטול דדלמא ימצא גלוסקא יפה ויהי' דעתו לזכות מן ההפקר ובטל הביטול שלו ועובר עליו ב"י וזהו כונת רש"י דלכן פשיטא לרבא שצריך לבדוק מר"ה דנהי דיבטל בכ"מ שהוא מ"מ שמא יראנה בבואו בפסח ויבטל הביטול ויעבור עליו כנלע"ד נכון בעזה"י:

שואלין ודורשי' בה"פ כו'. עב"י סי' תכ"ט ועמג"א מה שהשיג עליו ממשנה דבכורות וכ"כ מהרש"א בסוכה ט' א' ולפע"ד ס"ל להרב"י בשני התי' שבזמן שבהמ"ק היה קיים היה שואלים בכל הרגלי' משום הקרבנות אלא בתי' הראשון ס"ל שבפסח יש בו עוד טעם משום הדינים הרבים שבו משא"כ שארי י"ט בטלו דרשותיהם מיום שחרב בהמ"ק ובתי' הב' ס"ל דגם בפסח לא היה הטעם רק משום קרבנות אלא משום שהיה מרובים המקריבים והיתה תקנה קבועה יותר ע"כ לא בטלה בביטול הטעם ככל תקנה קבועה שנתפשטה ברוב ישראל משא"כ שארי י"ט שבטלו שאלותי' ודרשותי' מעת החורבן וא"כ לק"מ מסוכה ובכורות דבזמן שבהמ"ק היה קיים לכ"ע שואלים ודורשי' בכל י"ט ותקנת משה הי' שישאלו בפסח וחג ועצרת במדבר שלא היה מקריבי' קרבנות חגיגה וראי' כלל כידוע עי' פ"ק דחגיגה:

ר"ש ב"ג אומר ב' שבתות. היינו עם יום המעשה מר"ח עד ע"פ זמן עשיית הפסח שהם ד"י יום עם ע"פ ועתו"ס בבכורות נתקשו בזה שהרי ל' יום דת"ק מע"פ עד ד"י איר הם ל' יום בלא יום המעשה ע"ש ואולי ס"ל להתוס' שלא היה מקדשי' עפ"י הראי' במדבר כ"א ע"פ חשבון ופשיטא להו שהיה ניסן מלא כסדר החדשים דאי היה מקדשים ע"פ הראי' איכא למימר דמש"ה הקדים לדרוש מע"פ שיהיה ל' יום אף אם יחסרו ניסן אע"כ פשיטא להו שהיה מעברי' ע"פ החשבון שבידינו היום וכן הוא דעת ר"ח ז"ל הובא ברבנו בחיי פ' החדש הזה לכם שכל מ' שנה שהיו במדבר לא היתה הלבנה נראי' להם מפני ענני הכבוד וע"כ חשבו העיבור ע"ש מ"מ אומר אני שלא היו מסודרין החדשים כמו עתה שהרי מבואר סוף תענית דתמוז דההיא שתא מלו מלי' וא"כ לפי סדר החדשים היה סיון חסר איר מלא ניסן חסר ולק"מ קושייתם:

דף ו:

שהרי משה עומד בפ"ר. נראה דדקדק לומר בפ"ר לפמ"ש הר"ן דל' יום הללו לא נתקנו לדרוש בהם ממש אלא להיות השואל בהם כשואל בענין ונזקקי' לו תחלה וא"כ צריך לאתויי ראי' דוקא ממה שהי' עומד בע"פ בשעת עשית הפסח ממש ומסתמא היו הרבה שואלים בעשיית הפסח ההוא ואיך נפנה להאריך בתשובת עושי הפסח שני אע"כ דהאי נמי כענין מקרי משום דבעי להקדים שלשים יום ומזה הוי ראי' לדעת הרמב"ם רפ"ו מה' ק"פ דאין שוחטין וזורקין על טבול יום ובשעת עשיית הפסח שאלו ודלא כהראב"ד שם שבאו אחר זמן שחיטת פסח דא"כ לא היה מוכח מידי כנ"ל. ובזה מיושב מ"ש פ"י מח' פרשיות שאמר משה בר"ח ניסן והי' בהם פ' אחרי מות שהיא מי"כ ונלמוד מני' ו' חדשים קודם שואלים והא"ש דהתם אפשר אמר לאותה פרשה בשעה שהו' פנוי ולא שאלו אותו כענין במידי אבל הך פ' עושי פסח ב' שנאמרה בשעת עשיית הפסח בודאי הרבה שאלות כענין באו לפניו אז וכנ"ל וא"ש ועו' לקמן בסמוך אי"ה:

ומזהיר על השני מכאן מוכיח תוס' דלא כרש"י דפ' הניזקין שפ' פ"ש נאמרה ביום שהוקם המשכן שהוא ר"ח ניסן ועמרש"א ח"א שם שר' לוי ס"ל כרשב"ג ואיידי דאמר אז הל' פ"ר מסיק לכל מילי דפסחא ופ"י בשמעתין כ' הכרח לזה דלת"ק איך אמר פ' אחרי מות באותו היום אע"כ איידי דהוצרך לומר אל יבא בכל עת אל הקדש מפני מיתת נדב ואביהו שבאותו היום אסיק לכל מילי דיה"כ והיינו כרשב"ג דאית לי' איידי דאיירי וכבר כתבתי לעיל שאין זה הכרח כ"כ ועוד נ"ל דודאי איידי דאמר אל יבא בכל עת אסיק נמי לומר בזאת יבא וכן בפסח בודאי אי היה מההכרח לומר אל תעשו פסח כלשון התוס'

בשמעתין הי' מודה ת"ק דאסיק לומר זאת עשו וכל הלכות פ"ש אך אי ס"ל דהומ"ל להו טבלו עצמכם ותו לא וכדעת תוס' צ' ב' ד"ה שחל כו' א"כ אין כאן הכרח כלל דפליג ר' לוי את"ק דהכא אבל הנראה לי מה שהכריח רשיז"ל לפרש פרשת טמאים הוא פ' פ"ש משום דא"כ מ"ט לא קחשיב לוי נמי פ' ויעשו ב"י את הפסח במועדו שנאמרה בו ביום בר"ח כמבוא' בשמעתין וק' עצומה היא אצלי אע"כ דהיינו בכלל פ' טמאים שהיא פ' פ"ש וס"ל לר"ל דעיקר אותה פ' הפסח משום פ"ש נישני' שיעוררו הצדיקים הללו לשאול על פסחן ותכתוב פ' פסח שני על ידם לכן קורא לה פ' טמאים מ"מ מוכח דכונת ר"ל אפ' פ"ש וע"כ דכרשב"ג ס"ל וכמהרש"א ח"א הנ"ל א"נ נלע"ד דגם לת"ק הוצרך להתחיל מר"ח שיהי' ל' יום שלמים דבז' ימי פסח דורשים בדברים שבעבורם נצטוינו במועד ההוא וכמ"ש ב"י א"ח סי' תכ"ט נמצא שחסר ז' ימים מן השלשים ושלימו להו בז' איר ומאז החל הזמן לדרוש בהל' עצרת שמז' איר עד ז' סיון ל' יום ולכן התחיל לדרוש להם מר"ח הלכות פ"ש וק"ל:

דלמא בד' או בה' בירחי קאי. כ' תוס' אקרא דדברו אל כל עדת ב"י קאי עי' ויל"ד דבהאי קרא נמי כתיב הזה ונילף גז"ש מחדש הזה מה להלן ר"ח כו' וי"ל דאנינו מופנה דילפי' מני' זה מקחו מבעשור ואין אחר מקחו מבעשור ובלאה"נ יש לדחות וק"ל:

ונכתוב ברישא דחדש הראשון כו'. לפמש"ל דאפשר דעיקרו של פרשה לא נאמרה אלא משום מצות פ"ש א"כ לק"מ ק' הש"ס דהאי פרשה עיקרה משום מצוה הנוהגת בי"ד לחדש השני ופרשה שבראש הספר נוהגת בר"ח השני מיד ודינה להקדים ואעפ"י שנאמרה תחלה ואולי בא להורות לן זה שכל עיקרה של פרשה מש"ה נאמרה שיתעוררו האנשי' האלו ולא משום שלא עשו פסח יותר במדבר אלא מטעם הנ"ל ניכר כ"ז וי"ל דלפי האמור בשמעתין לרשב"ג ילפי' נמי מינה דשואלין ודורשין שהרי עמד בר"ח ניסן כו' ולפמ"ש לעיל לת"ק נמי ילפי' מני' שלשים לר' לוי דפ' טמאי' באותו יום נאמרה לשי' רש"י נמצא שהי' דיני אותה הפרשה נוהגת ביומו מיד ובדין הוא להקדים דיני ר"ח ניסן לדיני ר"ח אייר ושפיר מקשה. ויכתוב כו' והא"ש המשך ק' זו לשמעתין וק"ל:

זאת אומרת אין מוקדם ומאוחר בתורה. עפרש"י בחומש שארכב אתרי רכשי וכ' גם טעם הספרי מפני גנותן של ישראל ועמ"ש בזה כבר באריכות בקונטרס לוית חן אי"ט דפסח ובקונט' כבוד ה' בפ' בהעלותך ולקצר אני צריך עתה ואומר כי אדרשה דספרי קשה הא עתה מספרי' בגנותן יותר שאומרי' שלכן לא פתח בזו מפני גנותן ואלו הי' פותח בזו הי' אפשר לתרץ כמ"ש לעיל בסמוך שהרבה פסחים עשו במדבר וזה נזכר

מפני דבר שנתחדש אבל עתה הגנות מפורסם ולכן כ' שגם עתה אינו מפורסם שיאמרו שלכן לא פתח משום אין מוקדם ומאוחר בתורה:

בתרי עניני מה דמוקדם מוקדם כו'. בתוס' מקשי' מס"פ הפרה ע"ש דבעל ההלכה שמה הוא ר"י משמי' דר' ישמעאל ובקדושין בסוגיא דביאה ומושב מוכח דלר' ישמעאל לא עשו אלא פסח זה בלבד וע"ש בתו' וא"כ איכא למימר כפרש"י בחומש בשם ספרי דמשום גנותן לא פתח בזו ולא מוכח מידי דאין מוקדם ומאוחר ודנין אפי' בתרי עניני בכלל ופרט אמנם לפמ"ש לעיל דגם למאן דאית לי' דמשום גנותן לא פתח בזו מ"מ לאין מוקדם ומאוחר מקשה תוס' שפיר וק"ל:

הבודק צריך שיבטל. פרש"י שיאמר כל חמירא דאיכא בהדין ביתא עכ"ל הנה בטור דקדק לומר דאיכא ברשותי שיכלול גם במקומות אחרים ועמ"ש פ"י לעיל אלשון רש"י גבי המשכיר בית לחברו בי"ד כו' ודבריו לא יצדקו בשמעתין ע"ש ולפע"ד לדעת הר"ן במתני' בשי' רש"י דבדיקה דאורי' והענין כיון שעשה כל האפשרי תו לא עבר א"כ ע"כ הבודק הזה בדק ככל האפשרי ולא יצוייר שיהי' שימצא גלוסקא יפה אלא במקומות הללו שבדק דבמקום אחר שאינו נודע לו איך ימצא בי"ט גלוסקא יפה וסגי בשיאמר בהדין ביתא שכבר בדק עתה משא"כ במקומות האחרים א"א שימצא שם גלוסקא דאם הי' אפשר לבוא שם הי' מחויב לבדוק ואם א"א לבוא שם כבר י"ח במה שבדק הכא ועשה ככל האפשרי ואין להאריך יותר במבואר וק"ל:

וכי משכחת לי' לבטלי'. עי' תוס' רפכ"ש וק"ל והנה לכאור' ק' תוס' דשמעתין ארש"י עצומה היא דהא חס עלי' לבטלם וי"ל דהנה למ"ד דלא יראה נל"ע דתשביתו בלאה"נ לא שייך חס עלי' דהא מ"מ כיון דסוף סוף יבערנו מבטל הלאו שעבר ומנתקו אלא דרש"י ס"ל בזה כהרמב"ם דלא הוה נל"ע וכבר כתבתי דרש"י אזל בזה לטעמי' דס"ל דעשה דהשבתה היא דוקא קודם זמן אי' וטעמו כתבתי לעיל משום דאפקי' רחמנא בלשון תשביתו דמני' נפקא נמי בטול וכי היכי דבטול הוא קודם זמן אי' ה"נ ביעור וממילא דה"ל לא יראה לאו שקדמו עשה ולא מנתק לכן שפיר כ' שמא ימצא גל"י ודעתי' עלוי' וישה' רגע מלשרפו ואעפ"י שאח"כ ישרפנו מ"מ עבר למפרע הנה כי כן המקשן הזה שהקשה וכי משכח"ל לבטלו הא הוה ס"ל דלאחר זמן אי' נמי מצי לבטלו ולדידי' הה"נ דזמן בעורו הוא אח"ז אי' והוה מנותק לעשה ולפי טעותו ע"כ הא דאמר ודעתי' עלוי' כפי' התוס' ולא כרש"י שיהי' חס מלשרפו או לבטלו כי מה בכך דסוף סוף ינתק הלאו ע"י עשה דתשביתו אלא הוה ס"ל לפי הס"ד הכוונה בדעתי' עלוי' כפי' התוס' והק' כי משכח"ל לבטלו אך למסקנא דאין מבטלי' אחר זמן אי' שפיר פרש"י כנ"ל וק"ל:

ב"ד אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאלו הן ברשותו. יש לפרש דהואיל שאינן ברשותו הוא דעשאן כאלו הוא ברשותו דאלו הבור היה באמת ברשותו לא הי' מחייב דמצי אמר לי' תורך ברשותי מה בע' והה"נ גבי חמץ לפי הנ"ל דאלו הי' ברשותו לבטלו לא הי' עובר בב"י דהי' מנותק לעשה כנ"ל וק"ל:

וחמץ מש"ש ולמעלה. בב"ק כ' רש"י דמש"ש ולמעלה עובר בב"י וכ"כ רש"י לעיל ד' א' ד"ה בין לר"מ בין לר"י והק' מזה בס' מחנה ראובן דלקמן ס"ג א' במתני' דאין שוחטין אה"פ על היחיד משמע מפרש"י דמש"ש ולמעלה אין עוברי' בב"י ע"ש דגבי שוחט בע"פ על החמץ לא כ' רק לאו דלא תשחט ובשוחט במועד על החמץ הזכיר גם לא יראה ש"מ דמש"ש ליכא לא יראה עד הלילה ולפע"ד דהא דפשיטא לרש"י לעיל ובב"ק דעובר בב"י מש"ש היינו משום דחזינן דהזהירה תורה שיהי' משבית חמצו קודם חצות היום לשי' רש"י ע"כ היינו משום דאז יהי' עובר בב"י דאי משום לאו דלא תשחט הי' סגי כל חד כי שחיט לבער שעה קודם אע"כ דלאו דב"י מתחיל מחצות וא"כ לקמן במתני' לא פסיקא לרש"י לומר דמחצות עובר אב"י דלר' יהוד' התם לא תשחט קאי אשוחט את התמיד על החמץ ולדידי' איכא למימר מש"ה הזהירה תורה להשבית החמץ קודם חצות כדי שיהי' מושבת בשעת שחיטת התמיד שכל ישראל שוים בו בשעה א' בחצות ולא מוכח מידי שיעבור בל יראה בחצות לכן לא כתב מלאו דב"י אלא במועד וק"ל:

דף ז.

ולבתר איסורא לא מצי מבטל ליה כו'. מכאן הקשו אנוסחא ישנה שנמצא להרמב"ם דלא מהני ביטול לחמץ ידועה והא הכא לפי דעת המקשן היה לו חמץ ידועה בתוך ביתו ואפ"ה הוי ס"ד דמהני ביטול וכן ממה שמקשה הש"ס לעיל וכי משכח"ל לבטלי' ולפע"ד גם הוא לא אמרו אלא למאי דקי"ל דמבטלי' קודם זמן איסורו ואז עדיין שלו הוא והוה ס"ל דלחמץ ידועה לא הוה מהני הפקר גרוע כזה אלא במה שאינו ידועה לו אבל לפי מה דהוה ס"ד דלאחר זמן איסורו מבטלי' אעפ"י שאסור בהנאה אז גם הרמב"ם יודה דאפי' לחמץ ידועה מהני ביטול והפקר גרוע כיון שאינו ברשותו ורק הכתוב עשאו כאלו היא ברשותו ועמ"ש הר"ן במתני':

מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה לעולם מעשר. מ"ש תו' דלוקחין הוו רובא וכן מ"ש בב"מ דהמעות אית להו חזקת מעשר תמהתי ע"ז בחידושי למס' ב"ב בסוגי' דניפול הא המוכר ה"ל קבוע וכמחצה על מחצה דמי וקיימתי פרש"י ע"ש שהארכתי בזה:

תיבה שנשתמשו בה מעות חולין כו'. יל"ד דלמא שאני הכא דידעי' בודאי שהיה חולין מונחי' שם וגם מעשר ואיכא חזקה דמעיקרא בחולין וחזקה דהשתא במעשר או בהיפוך אזלי' בתר רובא משא"כ במעות שנמצא בירושלם שלא ראינו מעות מונח פה מעיקרא אלא השתא הוא דמונחי' אזלי' בתר השתא בשלמא הא לא קשי' לי מה מקשה הש"ס ארבר"ה אמר רב דלמא איהו איירי שידעי' שנשתמשו באותו המקום חמץ וכנ"ל בחולין ומעשר דא"כ הו"ל לפרש דבריו ולומר תיבה שנשתמשו בה חמץ ואח"כ מצה ומוצאי' בה פת מעופש כו' ולא לסתום אבל ר' יוסי בר"י דמפרש דבריו ק' לי שפיר וי"ל דמ"מ קשה דאכתי משני רבה שינוי' דחיקא בהא דרבר"ה דאיירי בעיפושא מרובה ורבתה ימי מצה קאמר שכ"ז נראה דוחק בדבריו וחסרון ביאור ואולי מש"ה לא הביאו הרי"ף דאשנויי דחיקא לא סמכי' ומדחיי' מהלכתא מ"מ רבה שתי' הנך שינויי דחיקא טפי ה"ל לתרץ כנ"ל בפשיטות דהב"ע בתיבה שכבר השתמשו בה חמץ ועתה השתמשו מצה ולכן לא אזלי' בתר בתרא משא"כ בשוקי ירושלם אעכס"ל לרבה בפשיטו' דאפ"ה הוה אזלי' בתר בתרא דחזקה דהשתא עדיפא ע"כ שפיר הק' מדריבר"י ובזה מיושב דלא מקשה בל"ז בריתא דריבר"י אמתני' דמעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה והא"ש וק"ל:

בלבער כ"ע לא פליגי דלהבא משמע. עי' בתוס' שהוכיח ר"ת מלשון הש"ס דברכת להכניסו היא אחר המילה ועי' הטעם ברא"ש דמס' שבת ספראד"מ דשמא יניחנו המוהל מלמול וצלע"ק דיותר יש לחוש לזה בברכת על המילה שמברך המוהל דלמא משום ביעתותא יניחנו וילך לו כמ"ש תו' לקמן גבי טבילה דידוע דהמוהל בפעם הראשון יש לו ביעתותא טובא טפי הרבה מהיורד לטבול. והנה בחי' למס' שבת שם תמהתי על פשרת הרא"ש דשם שכ' שיברך בין חתוך לפריעה דהוה ג"כ עובר לעשייתן שהמל ולא פרע כאלו לא מל דהא ברכת להכניסו בבריתו של א"א דייקי היא רק על החתוך ולא על הפריעה כי לא נתנה לאאע"ה פריעת מילה ולא נכרתה ברית עמו אלא על החתוך לבד והחתוך כבר עבר לי' ובזה ניחא מה שנדחקו איך יברך קודם הפריעה דלמא יניחנה המוהל ג"כ כמו דחיישי' בחתוך והא"ש דמה בכך שיניחנה מ"מ כבר נכנס בבריתו של אאע"ה בכריתת הברית אעפ"י דהרי הוא כאלו לא מל לענין דינא כמו גבי גר שהמילה עם הפריעה לא מהני והרי הוא גוי גמור כמקדם עד שיטבול אחר כמה ימים שהבריא מחולאתו ואפ"ה מברכי' אעפ"י שאפשר שיחזור לסורו ולא יטבול עצמו הה"נ הכי מברכי' על החתוך אעפ"י שאפשר שלא יפרע. וטעם המנהג שמברכי' בין חתוך לפריעה נלע"ד דלא משום דחוששי' לשי' הרשב"ם והרא"ש שיהי' ג"כ עובר לעשייתן דזה לא מהני לברכה זו כנ"ל אלא משום דנהי דא"א לברך עובר לעשייתן משום שמא יניחנה

מ"מ אין לאחרה וחייב למהר לברך ולסומכה אל המצוה ככל האפשרי וכיון שהברכה נתקנה רק על החתוך לא על הפריעה א"כ יברכנו אחר החתוך מיד וכנ"ל:
והלכתא על ביעור חמץ עי' ברא"ש טעמי הברכות לר"ת ולריב"ם ז"ל ויל"ד קצת דלר"ת כ' דלכן מברכי' גבי תפילין של ראש על מצות משום שרצו לשנות קצת בנוסח ב' הברכות ולריב"ם כ' שיברך אקב"ו במצות תפילין ולמה לא סני לי' בדברי ר"ת בזה ונלע"ד דגם לר"ת לא סגי בטעם זה לחוד אלא סברא אחרת מצורף לזאת הטענה דרצו להורות לנו דכל זמן שבין עיניך יהי' שתים ויש שיהוי יותר בשל יד מבשל ראש שהיא הראשונה והאחרונה לכן לא יברך על של ראש באותו הלשון עצמו שמברך על של יד להודיעני זה כי נוסחת להניח מורה על השיהוי לר"ת משא"כ לריב"ם לא יצדק זה דלדידי' איני מורה על השיהוי רק על שא"א לעשותו ע"י שליח ובאמת צע"ק הא הנחת תפילין אפשר ע"י שליח שהאחר יקשרנו לו ולדעת ר' אלי' עיקר המצוה כך היא וע"כ כר"ת דהברכה לא נתקנה על ההנחה אלא אהשיהוי שמשהה התפילין על זרועו וזה א"א ע"י אחר. וראיתי בס' המכריע שהק' אשי' ר"ת מביעור חמץ שיש בה שיהוי שיהי' מבוער כל ז' והיא עדיף מנר חנוכה דנהי דצריך שיתן בה שמן לחצי שעה מ"מ אם כבתה אינו זקוק לה משא"כ בחמץ אם תבוא עכבר ותכניס חמץ לבית צריך לחזור ולבדוק ומש"ה דחי לר"ת מהלכתא ולענ"ד משום הא לא ארי' דיש לחלק דבנר חנוכה אי לא נתן תחלה שמן כשיעור הנ"ל לא יי"ח אפי' אותו זמן שדלק משא"כ בחמץ אפי' אי יודע בשעת בעורו שלא יהי' שמור כל ז' מחמץ בביתו מ"מ מהני הבדיקה והביעור אאותה שעה עכ"פ ועוד יש לחלק דהיא הנותנת דהתם הוה שיהוי הואיל וכבתה אין זקוק לה משא"כ הכא דאיננו בדוק אלא לפי שעה ומכאן ואילך כל שעה צריך להיות יושב ומשמר מהכנסת עכבר וק"ל:

דף ז:

דכ"ע מיהא מעיקרא בעי' לברוכי. במג"א סי' כ"ה סקי"ב וי"ג הזהיר לברך סמוך ממש לעשיית המצוה לא קודם ממש ע"ש בב"י ובב"ח ומשמע דלשון עובר משמע סמוך ולא קודם ממש ולכן שינה ונקט עובר לעשייתן וכן משמע מקרא דויעבר את הכושי שהי' בסמוך לכושי ולא רחוק הרבה כמשמע מקרא דהצופה ראה הכושי מיד אחר אחימעץ ואולי י"ל בזה בהבין דרנב"י שבק קרא דוהוא עבר לפניהם דכתיב בתורה ועכצ"ל משום דאותו קרא מורה להיפך דכת' לפניהם ואי ויעבר פירושו קודם להם לפניהם למ"ל דהשתא הוה רק כמו וילך לפניהם וא"כ קשה אאבייי איך מייתי מהאי קרא אע"כ נראה דהוא נמי סמיך ארנב"י דויעבר את הכושי שאין לו פי' אחר אלא שהקדים לו אלא דס"ל

לאביי דשם אינו מבואר שהוא בסמוך ממש לכן מייתי מדכתי' ביעקב לפניהם מיותר דוהוא עבר נמי פי' שהקדים אע"כ להורות אתא שהקדים טובא כדי השתחוי' ז' פעמים ואי לא לפניהם הי' פירושו סמוך ממש ובקרא דויעבור מלכם לפניהם מבואר זה יותר שהמשיח יקדים להתגלות בא"י וקבוץ הגליות יהי' עיקרה ע"י האומות עצמם שיביאו מנחה לה' צבאות וה' יהי' בראשם ממש אז הולך לפניהם סמוך להם משא"כ מלכם עובר לפניהם ולכן כתי' תיבת לפניהם ברחוק קצת אבל ויעבור לחוד משמע בסמוך ויש לעי' דה"ל לאתויי מויעבר ה' על פניו:

כל המצות כולן מברך עליהם עובר לעשיותן דקדק לומר כל המצות והיה די באומרו חייב לברך על המצות עובר לעשייתן י"ל משום דמבואר בכוזרי טעם הברכה שיהי' ההכנה לעשיית המצוה וקבלת הקדושה ההיא ע"ד שהוסיפו המקובלי' עתה לומר הרני מזמן וא"כ הי' אפשר לומר דוקא במצות שהם הכנת קבלת תוספת קדושה כאכילת פסח וקדשים או מצה והדומה ישיבת סוכה והנחת תפילין ורבי' כאלו לזה יצטרך ההכנה קודם עשייתן משא"כ מצות שטעמם להעביר גילולי' מן הארץ כביעור חמץ והדומה ולדעת המקובלי' גם חתוך הערלה מסוג זה על זה א"צ הכנה ומכ"ש במצות שטעמם לתת גם חלק להס"ם לסתום פיו כשעיר המשתלח ורוב סעודת מצות מזה הסוג וה"א שברכתן הוא רק ברכת השבח ויכולי' לברך אח"כ כמ"ש הר"ן בברכת השבח קמ"ל כל המצות דייקא וזה מרומז במקראי קדש דמייתי דויעבר את הכושי הוא בשורת מפלת הרשעים כביעור חמץ והוא עבר לפניהם הוא הכניעה לעשו הרשע ויעבר מלכם לפניהם הוא הכנה לתוס' קדושה וק"ל:

וכתי' ויחפש בגדול החל וגו'. במהרש"א ח"א הק' דה"ל לאתויי מקרא דקודם גבי לבן ויחפש ולא מצא את התרפים ותי' דחוק והפשוט דלבן לא חפש כראוי שהרי לא מצא ולא בעי למילף מני' ואולי רמז לן מ"ש הראשונים שהנכון שאחר יתפוש הנר והבעל בית יבדוק ומשמע לי שכן הי' החפוש דאחי יוסף לאחר דמבואר שאותו יום שבת היה כמאחז"ל במדרש וטבח טבח והכן וכ' בס' מגדל דוד שלכן ציוה לאשר על ביתו מהר רדוף אחרי האנשים קודם שירחיקו תחום שבת כי יוסף ואנשיו שמרו שבת גם בחו"ל ולא השבטי' וא"כ ע"כ שלוחו של יוסף המחפש לא תפש הנר כ"א אחר. ואולי י"ל עוד דלא רצה להביא מקרא דחפישת התרפים ע"מ לעבדם הפך הכונה בבדיקת חמץ להעביר גלולים מן הארץ וכה"ג כתב בטא"ח דמוחק הגיר' בש"ס דיליף מנין עשרה מפסוק הבדלו מתוך העדה הרעה אלא גרסי' תוך תוך מויבואו אחי יוסף עשרה בתוך הבאים דאין ללמוד דבר קדושה מעדה רעה וה"נ אין ללמוד מחפישת לבן כנ"ל. וראה

נא גם ראה כי בכונה הובאו ג' פסוקים האלו הנה דמרמזים תחלת גלות מצרים בחפישת אתי יוסף וסוף גמר גאולה העתידה בפסוק אחפש את ירושלם בנרות כי היא תהי' בניסן בב"א וגאולת מצרים בפסוק נר אלקי' וגו' דלעיל מני' כתי' מזרה רשעי' מלך חכם וישב עליהם אופן נר ה' וגו' ופרש"י עפ"י מדחז"ל דקאי אפרעה שהקב"ה מלך חכם ית' מזרה הרשעים והשיב עליהם אופן ע"ד וינהגהו בכבדות נגד והכבד את לבו והסיר אופן מרכבותיו ע"ש ולפע"ד יובן המשך נר ה' נשמת אדם לזה ובשגם שהרלב"ג פי' מלך חכם אהשכל מלכו אל אדם בקרבו מזרה הרשעים דעות הנפסדות המונעים אותו מעבודת ה' ע"ש ואומר בהקדים יישוב מדחז"ל בפ' כבד לב פרעה מייתי משל לארי שגזר מיתה על החמור שמרד בו והשועל היה שר הטבחים הוא אכל לב החמור בעת נתחו לנתחים וכששאל הארי איה לבו השיב השועל לא היה לו כ"א כבד דאל"כ לא היה מורד בך ה"נ אמר הקב"ה כבד לב פרעה פי' שגם לבו הוא כמו הכבד מש"ה אמר מי ה' עי' ברבה פ' וארא. והכונה הפשוטה בזה לפע"ד כי בכח נפש האדם ג' כחות הצומחת ובזה משתתף להצמחים ומשכנה בכבד ורוח החיוני בלב והיא המתאוה ומשתתף בזה עם הבהמה ג"כ ונשמת אלקים בקרבו במוח והוא השכל המיוחד לאדם ובו נפרד מהבהמות והוא השכל הנכבד המולך על הגוף להנהיגו והרמז מלך על כל בני שחץ מלך ר"ת ידוע מוח לב כבד שחץ ר"ת שכלי' חיוני' צומחת ובאשר החמור לא הכיר מלכו הארי מה שדרך הבהמות להכיר ע"כ שב למדריגה פחותה והי' רק כצומח ולזה יפה אמר השועל שלבו הוא כבד פי' שנפל במדרגת הצומח המתואר בכבד. והנה כי כן פרעה שלא הכיר בוראו מאין וניהג עצמו בתאות לבו ונתפתה אחריו הוא גם הוא ירד ממדרגת האדם ונפל לבהמיות ואין לו מוח משכן השכל כ"א לב וכבד וזהו כבד לב פרעה פי' שגדר פרעה הוא לב וכבד לא זולת. והנה בסוף הכביד ה' לבו שלא ברצונו וניטלה ממנו תאותו ולא יכול להלוך אחרי' שהי' רוצה לשלח את ישראל ולא יכול הנה כי כן כבר נפל למדרגה יותר פחותה שלא פעל לבו פעולתו המיוחדת ונעשה ממש רק ככבד ולזה אמר אני הכבדתי את לבו פי' עשיתי מלבו כבד ע"ד המדרש הנ"ל. והנה משל הנשמה בשכל בהנהיגה את הלב והכבד כמנהיג המרכבה שהאדם המדבר מנהיג החי הסוסים והרכש והם ינהגו הצומח העגלה ואופניו כן תנהג הנשמה הלב והלב את הכבד אמנם על צד הזרות נמצא שהבהמות מנהיגים העגלה לרוע מנהגם וינצחו האדם בעל העגלה כן ימצא שהלב המתאוה יגבר על השכל אבל זה לא תמצא לעולם שהעגלה תגבר עליהם וינהיגם שלא ברצונם אמנם ברשעים כפרעה וחבריו תמצא שהקב"ה מכביד לבם כנ"ל שמתנהג ע"י הכבד הצומח ועד"ז פרע לו הקב"ה בהסרת אופן מרכבותיו וינהגוה בכבדות כנ"ל

שהעגלה משכה את המנהיג ולזה רמז בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו וגו' למען שתי אותתי אלה בקרבו ובעה"ט כתב שתי חסר כתי' רמז על ב' מכות ע"ש ולפי דרכנו אומר שהוא ית' הכביד לבו שהפך לבו להעשות כבד למען שיהיו שתי אותות האלו בעצמם בקרב פרעה פי' שיתהפך הענין שהעגלה ימשוך הסוסים והמה האדם הפך משתי דברים במנהג העולם כנ"ל ולזהו אמר מזרה רשעים מלך חכם שמזרה הרשעים אשר לא יחפצו במלכם השכל והולכים אחרי לבם לסוף ויהפך עליהם אופן הוא הכבד כח הצומח הנמשל באופן המרכבה מהפך עליהם להכביד לבם ויחתרו לשוב ולא יכולו. ומפרש כי נ"ה נשמת אדם ולה המלוכה ועליה לחפוש כל חדרי בטן חדרי בטן העליון והתחתון הלב והכבד ואולי תיבת כל מרמז בר"ת כבד לב כנ"ל ודוק:

לא בדיקנא לה בירושלם בנהורא דאבוקה דנפיש נהורא. הכונה בזה לפע"ד ע"ד שאמר מרע"ה בתפלתו שתה עונותינו לנגדך עלומינו למאור פניך פי' שאינו ממדת רחמנותו שישער עונותינו נגדו ית' כי אז גם הקטן לגדול יחשב כי אם נעבדהו לפיהו לא נעצור חיל אך יבוקש עון ישראל לפי מעט כחנו וזהו שלא יחופש עונם באבוקה שהוא אורו הגדול ית' שנמשל לאבוקה כלקמן אלא לפי יכלתינו שנמשלנו לשרגא נר בעלמא ואולי אמר בנר כי הצדיקים נמשלים לנר כדלקמן והדור נידון לפי מעשי הצדיקים שמעמיד הקב"ה לדור שהי' להם ללמוד ממעשיהם ולשמוע לתוכחתם ועד"ז שמים בזרת תכן וכל בשליש עפר הארץ פי' הת"ח הנקראים שמי' תיכנו הי"ת בזרת ע"ד שפירשתי טעם היות חשן המשפט זרת ארכו וזרת רחבו כי זרת ר"ת זרוע רמה תשבר או זרועות רשעים תשברנה לשבור מלתעות עול ולהוציא עשוק מעשקו ורמז עוד משאחז"ל שישא ק"ו מהקב"ה השונא גזל בעולה עי' ר"פ לולב הגזול לכן זרת ר"ת זבח רשעים תועבה וזהו שמים בזרת תכן שעכ"ז ישגיח המכונה שמים והואיל ומצוה בכל שבתות השנה להורות לעם ה' דרכי ה' ולהוכיחם על דרכיהם לכן שמים בזרת תכן ר"ת שבת ומסיים וכל בשליש עפר הארץ שהקב"ה ית"ש מודד עפר הארץ הם עמא דארעא עפ"י השליש הנ"ל כי שליש יהי' פירושו שליט ומושל כמו ושלשי' על כלו והכונה כנ"ל שלפי מעשה צדיקי הדור ותכחיתם יושפטו עפר הארץ הנ"ל וע"כ אמר נהי שלא יבדקם באבוקה להעריך מעשיהם נגדו ית' מ"מ יבדקם בנר להעריך מעשיהם נגד צדיקי הדור ויובן ג"כ ע"ד מאמר הצרפת' לאליהו באת אלי להזכיר עוני ולהמית בני וע"ד שדרשו צדיק תמים היה בדורותיו:

דף ח.

צדיקים דומים בפני השכינה כאור בפני האבוקה. הכונה כי השגה היותר גדולה שיצוייר היא השגת מרע"ה וכתי' וראית את אחורי ופני לא יראו וע"כ הדמיון לאבוקה שאורו לאחריו והצדיקים כנר שאורו לפניו הפך מהרשעים דכתי' ואחוריהם אל היכל ה'. והנה כשהצדיקים מקבילים אל השכינה וישראל בתוך מאירים ומצהירי' משניהם מהצדיקים ומהמשכת אור השכינה ע"כ נדמה בזה כנר בפני האבוקה שכיון שזה אורו לאחריו וזה לפניו נמצא מה שבין זה לזה כלו אור מאחורי' של האבוקה ופניו של נר וק"ל. וזהו ונגה כאור אבוקה תהיה וגם קרני הוד פני הצדיקים מידו לו לישראל ועי"ז ושם חביון עוזו האור שעל ישראל:

אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר. אם כי הדין דין אמת ירמוז ג"כ מהראוי שיבדיל האדם בין עבודתו את בוראו ית"ש לעבודתו את עצמו בהנהגת העה"ז שתהיה רק בהעברה בעלמא משא"כ עבודת יוצרו תהי' עצהי"ט וי"ש יצא ידי כולם ובזה יבחן כי עובד ה' הוא ואנינו כאותן שמעשי אבותיהם בידיהם מצות אנשים מלומדה וזהו אבוקה להבדלה פי' כשירצה להבדיל הבדל גמור בין קודש לחול שיוכר ההבדל ההוא ממש כמאיר באבוקה אזי יעשה מצוה מן המובחר ובזה יובדל ויוכר קדושתו:

והאר"א שלוחי מצוה אינן ניזוקי'. יל"ד דלמא משום דאפשר להוציאו במרא וחצינא באופן שלא יהי' סכנת עקרב וא"כ במה שחס על ממונו שלו לא יהי' כשלוחי מצוה ויוזק ובאמת לא רצו להטריחו להוציא ממון ע"ז כמ"ש תו' ע"כ בטלו לבדיקתי' כלל ומאי קושי' וי"ל דמ"מ מצוה בו יותר מבשלוחו וכיון דלמרא וחצינא צריך פועלים כמשמע מלשון התוס' א"כ מצוה בו יותר ואינו ניזוק ובזה יתישב מ"ש הט"ז אתי' הש"ס שמא תאבד לו מחט אח"כ דגם זהו בכלל שלוחי מצוה די"ל דוקא מצוה ממש אבל האי דמצוה בו יותר מבשלוחו הוא רק להידור מצוה בעלמא ואנינה מגינה כ"כ כמ"ש עוד לקמן אי"ה בשמעתין ובזה מיושב ק' הב"ח דלא משני לקמן אשינויי דכשפי' שמא תאבד לו מחט משום דלקמן א"א ע"י פועלים וה"ל עיקר המצוה בו ובכה"ג לא יארע לו אפי' היזק זה אי לאו דשכיחא הזיקא. אך אי קשי' לפמ"ש הר"ן דהבדיקה היא שיעשה ככל האפשרי ואז אינו עובר אפי' אהנשאר בתוך ביתו א"כ אין כאן שלוחי מצוה כי אם נניח שא"א לבדוק בהגל מפני סכנת עקרב א"כ במה שבדק שאר הבית כבר עשה ככל האפשרי ואינו מחוייב כלל לבדוק יותר וי"ל דמ"מ לא עשה כל האפשרי דמ"מ אפשר לבדוק ע"י מרא וחצינא ובזה מיושב דלא מקשה בל"ז ש"מ אינן ניזוקין והא"ש דה"א כנ"ל אבל השתא מוכח שיכול להוציאו ע"י מרא וחצינא כמ"ש תוס'. עוד ק' דלפמ"ש הר"ן שלכן

הצריכו בדיקה ולא סמכו אביטול משום שאין דעותיהם של ב"א שוים בבטול ע"ש וא"כ מדינא אי היה מבטלו כראוי בלב שלם לא היה צריך לזאת הבדיקה ואין כאן מצוה וי"ל מ"מ עדיף טפי לבדוק שע"י חפישת הכלב יתגלה החמץ ויבא לזכות מההפקר כמ"ש הרע"ב במתני' וגם בזה מיושב דלא הו"מ להק' בל"ז עד דמשני שהכלב יכול לחפש אחריו וק"ל:

סלע זה לצדקה בשביל שיחיו בני כו'. יש לעי' מה מקשה ממצות צדקה לשארי מצות דמותר לנסות את הקב"ה בנתינת צדקה וכן הק' במהרש"א ח"א ולפע"ד דוקא בשכר ממון עשר בשביל שתתעשר וכן מורה קרא בחנוני נא בזאת אם לא אמלא אוצרותיכם בר אבל לא שיחיו בני ושיהי' בן עוה"ב ואפ"ה אמרינן שהוא צדיק גמור ומקשה שפיר וק"ל:

דף ח:

כל אדם שיש לו קרקע עולה לרגל כו'. הק' בתוס' את למ"ל ולפע"ד דהקרא מרמז בהפך דוקא מי שיש לו קרקע ומצווה לעלות לרגל הוא מובטח שלא יחמוד איש את שלו משא"כ מי שאין לו קרקע ועולה לרגל. כיון שאינו מצוה ועושה אינו מובטח בזאת ההבטחה וצריך להשמר מהיזק כי גדול המצוה ועושה ממי שא"מ ועושה ובזה מיושב נמי דמנ"ל לרבות פרתו רועה באפר דלמא דוקא מגזילת מטלטליו יהי' שמור ומנ"ל שלא יזיקו נחש וחולדה והא"ש דלמ"ל את לרבות מטלטלי' פשיטא דארצך הטפול לארצך קאמר דהא מי שאין לו קרקע מה ארצך שייך בי' וע"כ אהמטלטלי' קאי וא"כ את למ"ל ע"כ לרבות אפי' פרה חורשת כו' והשתא איכא למימר דאפי' מי שאינו מצווה ועושה נמי נשמר מהיזק אלא שאינו כ"כ שיהיה פרתו חורשת באפר וכו':

מפני מה פירות גנוסר בירושלם כו'. עי' מהרש"א ח"א שנדחק מה ענין זה לכאן והפשוט לפע"ד דאלו לא הי' מכוונים לשם מצות עלי' לא היו נשמרים מהיזק וכן דייק קרא לא יחמד איש את ארצך בעלותך לראות דייקא ולא לכוונה אחרת (ושייך לעיל שמא תאבד לו מחט כו') וזהו מרומז בקרא ששם עלו שבטים ש"י וגו' להודות לשם ה' ולא לכוונה אחרת ועי"ז יהיה שלום בחילך שלוה בארמנותיך שתהיה פרה חורשת כו' מה שלא היה אלו היו עולים לכוונה אחרת:

דף ט.

טעמא דלא חזינא דשקל כו'. המהרש"א הק' דמדיוקא דאין לדבר סוף יש לדייק דאי יש לדבר סוף אפי' לא חזינא דשקל צריך לחזור ולבדוק וקשה ממדורת הכושי' דיש לדבר

סוף ואפ"ה אי חולדה מצוי' שם א"צ לבדוק וע"ז לא הוה שייך שינויי דרבא זאת היא כונת ק' המהרש"א ולחנם נתחבטו בכונתו דהשתא מחורץ שפיר מה שהק' בתירוצו עי' וק"ל. והנה לכאורה נ"ל דלהכי לא תי' ר"ז כרבא דאין ספק מוציא מידי ודאי שזהו תי' פשוט מאוד משום שרצה לתרץ גם דיוקא דאין לדבר סוף דאפי' בדלא חזינא דשקיל נמי חיישינן ולכן משני דבלחם משיירי משא"כ בבשר. ובהצעה זו נלע"ד ליישב דברי הרז"ה ז"ל שכ' לקמן בסוגי' דתשע צבורי' דאתי' כר"ז דס"ל בלחם משיירי ומביאו מהרש"א לקמן שם והוא תמוה אטו מי ס"ל לר"ז בלחם ודאי משיירי הלא לא קאמר אלא דבלחם ספק משיירי וא"כ כשנצרף נמי לקמן ספיקא דאימר חמץ אימר מצה ה"ל ס"ס ומש"ה כ' תוס' באמת לקמן דמיירי בככר גדול כ"כ דא"א דמשיירי ואיך כ' הרז"ה דאתי' כר"ז והא"ש דהא חזינן דלר"ז אפי' ס"ס בכה"ג לא מהני דס"ל ספיקא דאימר אכלתי' לא הוה ספק כ"כ ולכן אע"ג לא דחזינן דשקיל חיישינן משא"כ רבא דמשני אין ספק מוציא מידי ודאי ס"ל דאימר אכלתי' הוה ספק ממש ולכן אי דלא חזינן דשקיל ה"ל ס"ס ולא חיישינן כלל ודתנן במתני' אין לדבר סוף פירושו כמ"ש המהרש"א ולא קשה אלא מחזינא דשקיל וע"ז משני שפיר אין ספק מוציא מידי ודאי וק"ל ולכן מוקי' שמעתי' דט' צבורין כר"ז דוקא ולא כרבא ועמ"ש בסמוך אי"ה:

דף ט:

שמא תטול חולדה בפנינו כו'. לפמ"ש הרז"ה דבעכבר לרבא חיישי' אפי' מספק שמא חמץ שמא מצה ואת"ל חמץ אימר אכלתי' א"כ הומ"ל שיצניענו מחשש עכבר ואולי לא ס"ל לרבא לחוש לעכבר אלא היכא דאיכא עכבר לפנינו ושקל נמי אלא דלא ידעי' מה שקל א"נ דעל ולא ידעי' להאי על אבל היכא דליכא עכבר לפנינו כלל לא חיישי' וצ"ע:

ט' צבורין של מצה כו'. רש"י והרמב"ם פירשו כולי' שמעתין לענין בדיקה ונלפע"ד ביישוב ק' תוס' דיש לחלק בין הך דט' צבורין לדלקמן ב' צבורין וב' בתים והיינו כי הכא איירי שכבר נולד לנו הספק כשהככר בפה העכבר טרם שנכנס לבית כמשמע לשון הש"ס ולא ידעי' אי מצה שקל אי חמץ שקל ולכן כבר החלטנו שזה החתיכה שבפי העכבר חמץ הוא מספיקא דאורי' דלענין אכילת החתיכה בעצמה לכ"ע תלינן לחומרא וא"כ כשנכנס לבית ה"ל כאלו ברור לן שהכניסה חמץ לבית וצריך בדיקה ולא עוד אלא אפי' אי הי' מסופק לן באיזה מהבתים שנכנסה לפע"ד כל הבתים צריכים בדיקה אותן הבתים שהם בהספק ולא מהני ס"ס כיון שהספק הראשון הוא באיסור דאוריתא עי' י"ד סי' ק"י ע"ש משא"כ לקמן בסמוך גבי ב' צבורין שלא נסתפק לן בהככרות לעולם ואלו

הי' לפנינו היינו מכירי' איזה מצה ואיזה חמץ אלא שנכנסו לבתים ולא ידעי' הי להאי עייל והי להאי עייל נמצא שנולד הספק בדרבנן אזלי' לקולא זהו נלע"ד ברור ותמהתי על רבותינו בעלי התוס' זלה"ה מ"ש דגבי ט' חניות ליכא חזקת היתר משא"כ בט' צבורין דהבתים בחזקת בדוקי' ומש"ה פי' הריז"ל דלענין הככר שנמצא קאי וק' אכתי מה פשיט לי' מט' חניות דהתם הבשר בחזקת איסור הוא דבהמה בחי' בחזקת איסור עומדת לכן לא אזלי' בתר רוב שחוטות וכן כ' תוס' להדי' בנדה י"ח א' ד"ה אחר הרוב כו' ע"ש משא"כ הכא נהי דהככרות אין להם חזקת היתר מ"מ חזקת איסור נמי לית להו אעכצ"ל דהש"ס לא מייתי ט' חניות למפשט מני' אלא לסימנא בעלמא מייתי לשון המתני' אבל קים להו דלא מהני חזקה הכא גבי קבוע לא להקל ולא להחמיר תדע דהרי קי"ל ספ"ק דכתובות דקבוע כמע"מ אפי' להקל כגון דאיכא ט' חניות מוכרת בשר נבלה וא' שחוטה ולקח מא' מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח לא אמרי' דאזלי' בתר רובא ובודאי לקח נבלה זה לא אמרי' אלא אסור רק מספיקא ונ"מ דאי נולד בהחתיכה עוד ספק אחר דיינינן לי' כס"ס (באופן שנולדו הספיקות יחד) וזה מבואר אעפ"י שהוא נגד החזקה דבהמה בחי' בחזקת איסור עומדת וזהו ברור ודברי תו' צ"ע בזה לפע"ד:

דף י.

היינו ב' שבילין. הרמב"ם ז"ל פסק בב' שבילין חילוק בין באי' בב"א לבאים זא"ז ולענין בדיקת חמץ פסק להקל לעולם אפי' בב"א וכ' הטעם דבדיקת חמץ דרבנן מקלינן אפי' בב"א וצ"ל אע"ג דספק טומאה בר"ה נמי ספיקו טהור ואפ"ה בב"א טמא י"ל דספק טומאה בר"ה ספיקא דאורי' הוא ואינו טהור אלא בדאיכא חזקת טהרה ולכן בבאים זא"ז יש לכ"א חזקת טהרה משא"כ בב"א לית להו חזקת טהרה דע"כ הטומאה בין שניהם לכן אזלי' לחומרא בדאורי' משא"כ בד"ח דרבנן אפי' בב"א דליכא חזקת בדוק אפ"ה אזלי' לקולא וכן הוא להדיא במתני' פ"ב דמקואות משנה ג' גבי ספק מים שאובי' דרבנן דאזלי' לקולא ולא חלקו בין באים בב"א לזא"ז ע"ש אלא דקשה לפ"ז דמ"ט לא מייתי הש"ס מתני' דמקואות הנ"ל דהוה ממש כב' בתים בדוקי'. תו ק' במה שפסק גבי ספק על ספק לא על לחומרא שצריכי' לחזור ולבדוק והוא פלאי והשיגוהו נושאי כליו דא"כ איך פסק להקל בספק ב' בתים ולפע"ד לפמ"ש ה"ה בשם הרא"ה ז"ל דספק בדיקה חמור טפי מפני שמתחלה על הספק נתקן ע"ש ולכן פסק להחמיר בספק על כמו בספק טומאה ברה"י אך בב' בתים שע"כ יבדק בית א' על חנם ועל ספק כזה לא נתקן הבדיקה מעולם שידעי' שא' בדוק בודאי ואפ"ה יבדוק זה לא שמענו לכן הדרינן לכללי' ספק

דרבנן לקולא ואין א' מהם צריך לבדוק והא"ש דלא מייתי ממשנת מקואות הנ"ל דה"א שאני התם דספיקא דרבנן הוא במידי דלא נתקן מתחלה על הספק משא"כ בדיקה לכן מייתי מספק טומאה בר"ה דאפ"ה תלינן להקל בזא"ז א"כ ה"ה הכא אפי' בב"א מטעם הנ"ל וק"ל:

הלך בא' מהן ועשה טהרות כו'. עי' בלשון התוס' בסוף דבריהם שכ' דאז התרומה טמאה ודאי' והאוכלה במיתה עכ"ל וצע"ג שהוא נגד ש"ס ערוך יבמות ע"ג ב' מבואר שאינו אלא לאו הבא מכלל עשה וצע"ג ע"ש בסוף העמוד:

הניח מנה ומצא מאתים חולין ומע"ש מעורבין זב"ז דברי ר'. פרש"י מביא סלעי' מביתו כ' מהרמשי"ף במס' ביצה דלא ניחא לי' כפי' התוס' שמחלל על נחשת דקי"ל אין מחללין כסף על נחשת אלא מדוחק ומ"ש דמחלל על סלעי' אעפ"י שאין מחללי' כסף על כסף כ' בש"מ שם דבב' מטבעות של ב' מלכים מחללי' והא"ש מה שהק' תוס' בחנם פי' כן מניהו גופי' הי' יכול ליקח עכ"ל והא"ש דהי' נראה דוחק שיהי' המעות חולין ומעשר של ב' מלכים דא"כ איך שכח איזה של חולין ואיזה של מעשר. אמנם בביצה פרש"י להדי' דמנייהו מחלל אהיפה שבשניהם ע"ש וי"ל דהתם איירי לפי הס"ד דבכיס א' מחלוקת א"כ הי' קשה מ"ט דרבי הא פשיטא דאין דרך להניח מעשר וחולין בכיס א' אע"כ שהי' של ב' מלכים וסמך על עצמו שיזכור איזה של חולין ואיזה של מעשר ואח"כ שכח משא"כ למסקנא דלכ"ע איירי פלוגתתם בב' כיסים אלא לחד מ"ד איירי בקשורים ולחד מ"ד איירי באינם קשורים אבל כ"ע מיהת בב' כיסים מחלוקת א"כ לא נדחק עוד שהי' של ב' מלכים כי איך שכח זה אלא של מלך א' ואפ"ה הי' סבור ר' דדרך להניחם זה אצל זה כיון שהי' בב' כיסי' לכן פי' כאן שמביא מביתו מעות של מלך אחר ומחללם כנ"ל נכון בעזה"י וכבר כתבתי כ"ז בחי' למס' ביצה שם:

וחכמים אומרי' הכל חולין. ע"ש בתוס' ביצה הק' וכי אומרי' להקל בדאו' ותי' משום חזקה שאין דרך להניחם זא"ז ע"ש וצ"ל הא דמייתי הכא גבי חמץ דליכא הך חזקה משום דלחומרא להצריך בדיקה אפי' בלא חזקה נמי מצריכי' בדיקה ואפי' רבי מודה דניזל לחומרא וכן בסיפא גבי הניח מאתים ומצא מנה אמרו חכמים הכל חולין משום חזקה דאין דרך להפרידם כמ"ש רש"י שם בביצה והכא אפי' בלא חזקה אזלי' לחומרא אמנם בהך סיפא לא יודה רבי להצריך בדיקה דלא יהא אלא שאבדו גם התשעה ומצאום בזוית אחרת הי' אמרי' זה שאבד זה שנמצא מכ"ש השתא שנשארו במקומם ולא דמי להניח ט' ומצא י' דמודה ר' שצריך לבדוק אחר כולם משום דאיכא ריעותא לפנינו דהרי ע"כ איכא חד דמעורב בהו ואמרי' כי היכי דהא מעלמא אתא ה"נ הט' ושלו נאבד וצריך לבדוק

אחריהם משא"כ בסיפא ועי' סברא זו במפרשי הרמב"ם והשתא ניחא מ"ש רש"י בסיפא גבי הניח י' ומצא ט' דלר' א"צ לבדוק ואלו ברישא גבי הניח ט' ומצא י' לא פי' בדר' כלום ולפי הנ"ל ניחא דברישא מודה ר' לרבנן כנ"ל נכון בעזה"י ועמ"ש בזה בסמוך אי"ה:

הניח מאתים ומצא מנה כו'. כ' תוס' דמיירי הכא כשכל הככרות קשורים דומי' דפלוגתת ר' ורבנן דבכיסים קשורים איירי ויל"ד מאי פשיטא להתוס' הא איכא מ"ד התם דבאינם מקשורים איירי פלוגתת' ורוב הפוסקים פסקו כוותי' ואולי י"ל דהי' קשה להו להתו' ק' הנ"ל דלמא ע"כ לא קאמרי רבנן התם אלא משום חזקה דאין דרך להניח חולין ומעשר זא"ז וכן אין דרך להפרידם זה מזה משא"כ הכא לכן הי' נראה להתוס' דהסוגיא דהכא אזלא למ"ד בקשורים מחלוקת ולדידי' אין שום מעלה במעות מעשר משאר מעות אלא טעמי' דרבנן משום דאין דרך להפריד הקשורים וכן אין דרך לקשור שום דבר אצל מה שהניח בעל הבית ואותה חזקה בעצמה שייך נמי בככרות דשמעתין. ובזאת הסברא בעצמה יש ליישב פסק הטור דגבי חמץ כ' דבקשורים איירי ואלו בה' י"ט גבי זמן שחורי' כו' לא כ' דאיירי בקשורים ובב"י עמד בזה ובחי' למס' ביצה ישבתיו על נכון בעזה"י ע"ש וכעת נלע"ד בקיצור דס"ל להטור דהתם הלכתא כמ"ד באינם קשורים מחלוקת כמ"ש גם הרמב"ם וס"ל דהש"ס דהכא נמי קאי להך מ"ד אלא דבככרות קשורים איירי ומדמי ככרות קשורים למעשר וחולין אינם קשורים ונחתינן דרגא וק"ל ואין להאריך במובן:

דף י:

וחכמים אומרים לא בדק כו' יבדוק בתוך המועד לא בדק בתוך המועד יבדוק אחר המועד. פרש"י אחר המועד משעה שישית עד הלילה וכ' המהרש"א דבי"ט לא יועיל לו בדיקתו ע"ש ויל"ד אמאי לא יבדוק בי"ט דאם ימצא יש לחוש שישכח ויבא לאוכלו או לכה"פ ישהנה שעה א' ויעבור עליו משא"כ כשיבדוק וימצא בודאי לא ישהה שעה א' דהוא עצמו מחזר עליו לשורפו כו' וי"ל אה"נ אלא דרש"י פי' כן בס"ד דלא אסיק אכתי הך סברא דהוא עצמו מחזר עליו לשורפו אבל למסקנא יפרש רש"י דלאחר המועד הוא משעה שישית עד מוצי"ט והא"ש דבמנחות פרש"י אחר המועד הוא משעה ו' עד מי"ט דהתם פי' לפי המסקנא אע"פ דהתם נמי בה"א פי' כן מ"מ כך דרכו של רשיז"ל לפעמים מפרש לפי המסקנא ולפעמים לפי הה"א ועי' לקמן בסמוך אי"ה אכתוב ישובים אחרים:

כנגד ג' השבתות שבתורה. פרש"י ג' לשונות של השבתה ראי' מציאה השבתה עכ"ל ועפ"י ולפע"ד רצה לרמז לנו טעמי' לחלוק זמנים אלו לר"י כי לשון מציאה הוא בלילה כדילפינן ממציאה דבודקי' לאור הנר וזהו בלילה דשרגא בטיהרא מאי מהני וראי' הוא

ביום שכן אחז"ל וראיתם אותו פרט לכסות לילה והשבתה הוא בזמן השבתתו. והנה י"ל לפי זאת הה"א רבנן הנהי קראי מאי עבדי בהו י"ל דאינהי נמי דרשי להו אאם לא בדק ולא שיבדוק בכל אלו הזמנים והא דמנו חכמים ד' זמנים אור י"ד וי"ד ותוך המועד ואחר המועד י"ל דתוך המועד ואחר המוע' זמן א' הוא והיינו לפמ"ש הרז"ה רפ"ב דלר"ש ור"מ חמץ מותר אחר חצות מה"ת וזמן השבתתו עד הלילה ע"ש באריכות וברמב"ן במלחמותיו וא"כ היינו זמן השבתה ומזה ראי' לפרש"י במתני' דלאחר המועד היינו משעה ו' עד הלילה דאלת"ה אלא עד מי"ט א"כ מנ"ל לרבנן כל הנך זמני' דבקרא תלתא כתיבי ולא יותר והא"ש דבמנחות פרש"י עד מי"ט דהתם קאי הש"ס למסקנא דלא דרשינן כלל הנך קראי להכי דהש"ס לא מייתי שם כלל הך דג' השבתות וא"כ שפיר מודה רש"י דזמנו עד מי"ט וק"ל ועי' עוד לקמן בסמוך אי"ה ישוב אחר:

דף יא.

אמר רבא דר"י אדר"י קשי' כו'. עפ"י כי התמי' מפורסמת דהרי רבא בעצמו קמשני לעיל מתוך שלא התרת לו אלא ע"י קטוף כו' ולא נחית לשינויי נמי דרבנן אדרבנן ולפע"ד ליישב דלעיל לא הו"מ להק' דרבנן אדרבנן דאיכא למימר כמ"ש לעיל בסמוך בשי' הרז"ה דלהנהי רבנן אין איסור בחמץ מש"ש ולמעלה אלא מדרבנן ולאחר המועד דמתניתין היינו עד הלילה כפרש"י ולא גזרינן בדרבנן דלמא אתא למיכל מני' משא"כ בחדש דאורי' אבל השתא דמייתי מתניתין דקוצרין בית השלחין אבל לא גודשין וע"כ אתאינן למ"ש תוס' דלא התירו קמח וקלי אלא משום צורך עולי רגלים לא זולת וק' מ"ט לא יספיקו עולי רגלים בתבואה של נכרים ושל חו"ל דלית בהו אלא איסור דרבנן ומ"ט להתיר להם בשל תורה ועכצ"ל אה"נ שוקי ירושלים היו מלאים מקמח וקלי של גוי' ואפ"ה גזר ר"מ דלמא אתי למיכל בדרבנן א"כ קשה דרבנן אדרבנן והא"ש נמי סתירת רש"י דבמתניתין פי' אחר המועד הוא עד הלילה ולא יותר היינו לפי הה"א דלא מקשה דרבנן אדרבנן מטעם הנ"ל דעד הלילה אינו אלא איסור דרבנן וא"כ ע"כ עד הלילה קאמר והתם במנחות פרש"י כפי המסקנא דרבנן אדרבנן נמי לא ק' וא"כ מצי לפרש אחר המועד עד מי"ט אע"ג דגם התם פרש"י כן בה"א מ"מ כבר כתבתי לעיל שכן דרכו של רשיז"ל וק"ל:

הוא עצמו מחזר עליו לשורפו מיכל קאכל מני'. המרש"א ז"ל העלה דע"י זאת הסברא דיינינן לחמץ כדאית לי' פסידא כמו קוצרין ורבים תמהו עליו אכתי מה יענה בתחלת שקלא וטרי' דלא ידעי' עדיין מהוא עצמו מחזר עליו כו' ואיך מקשי' מקוצרין אחמץ ולפע"ד אה"נ דהומ"ל שאני קוצרין דאיכא פסידא משא"כ חמץ אלא עדיפא מני' משני

חמץ לא בדיל מני' אלא דהתוס' והמרש"א היה קשה להם אמאי מדחה הש"ס הא דר' אשי דבדותא היא מנ"ל להש"ס דלמא ר"א מחלק בין קוצרין דאיכא פסידא לחמץ דליכא פסידא וע"ז משני תוס' שפיר לפי' המרש"א דחמץ נמי איכא פסידא כמו קוצרין דהרי השתא כבר ידע הסברא דהוא עצמו מחזר עליו כו' דכי היכי דלא תקשי דרבנן אדרבנן וא"כ השתא ה"ל חמץ פסידא כמו קוצרין ושפיר מדחה הא שינוי' דר"א ובדותא הוא כנלע"ד נכון בעזה"י:

ורמו דשבת אשבת. י"ל בל"ז לא הי' קשה לו דהנה דר"י אדר"י פשוט לתרץ דעניבה גופה קשירה היא ועיקר קו' מדרבנן אדרבנן והיה ס"ל לתרץ דמשום חומרא דשבת מבדל בדיל ולכן לא גזרו גבי חבל משא"כ גבי שפופרת של ביצה דאיירי מאיסור כיבוי דהוא רק מלאכה שא"צ לגופה ולת"ק דר' יהודה פטור עליה וליכא רק איסור דרבנן ולא חמיר לכן לא בדיל מני' ומש"ה גזרינן ור"י לטעמי' דאית לי' מלאכה שאצ"ל חייב עלי' לכן מתיר בשמן משום דחמיר ובדיל ולק"מ אבל השתא בשמעתין מבואר דרבנן לא מחלקי בין בדיל ללא בדיל וכפרש"י א"כ קשה שפיר דרבנן אדרבנן וק"ל:

כורך עליו פסקא כו'. פרש"י כריכה בעלמא עכ"ל משמע דוקא קאמר כורך ותוס' כ' אפי' לקשור יכול ולא פליגי דרש"י קאי להס"ד דר"י גזר א"כ כורך דוקא ותוס' קאי למסקנא דלא גזר א"כ אפי' לקשור יכול וק"ל ופשוט:

דף יא:

זה יודע בעיבורו של חדש. לפמ"ש רש"י ותו' דע"י שאלת יום השבוע יתברר אי ידעי בעיבורו של חדש או לא נ"ל דמ"מ צריך להיות שום טעם לחקירת ימי השבוע בלאו הנ"ל דאל"כ ל"ל דשיילינין להו ימי השבוע נשיילינהי אי ידעי בעיבורא דירחא או לא אע"כ בלא"ה צריכים למשיילינהו אימי השבוע ובזה צע"ק למ"ש תו' לקמן בשמעתין ד"ה באיזה יום כו' בסוה"ד דשאלת איזה יום בשבוע הוא לתועלת א' אומר בב' וא' בג' וזה א"א דא"כ נשיילינהי ידעיתון בעיבורא או לא וכנ"ל ואולי י"ל דהתוס' סמכו אמ"ש רש"י בסנהדרין במתני' ר"פ נגמר הדין דשאלת ימי השבוע הוא לפרסם הזמן למזימי' שיתעוררו להזים עי"ז ע"ש אלא שהתוס' לא ניחא להו בהאי טעמא לחוד דא"כ לא הוה נפ"מ מידי לענין עדותן עתה לכן צרפו לזה דנ"מ עתה בא' אומר בב' וא' בג' ואה"נ דהי' די בשאלת ידעיתון בעיבורו של חדש או לא אלא דמהא יש תועלת לפרסם למזימי' שיבואו להזימם כנלע"ד וק"ל:

אחד אומר בג' וא' אומר בה' עדותן בטלה. יל"ד מ"ט שביק לשנים דפתח בי' לימא הכא א' אומר בב' וא' אומר בד' עדותן בטלה ואין לומר דה"א משום דד' זמן סעודה לכל היא מש"ה עדותן בטלה ז"א דא"כ אכתי א' אומר בג' וא' אומר בה' נמי נימא משום דבין שעה ב' לה' איכא שעה ד' שהיא זמן סעודה לכל מש"ה עדותן בטלה ולא משום דאין אדם טועה בב' שעות אעכצ"ל דפשוט דלענין עדות אין היכר בזמן סעודה כמ"ש תו' בשמעתין דאל"כ לא ה"ל למנקט אלא א' אומר בג' וא' בד' וא"כ ה"נ היינו יודעי' כ"ז כשהיה אומר ב' וד' וצע"ק:

דף יב.

באיזה יום. עמ"ש תוס' ומרש"א ולא הבנתי לפי דבריו ז"ל דבצרי להו חקירות א"כ עדיין לא משני תוס' מידי דגזה"כ הוא לחקור אחר ימי השבת מ"מ בצרי להו חקירת החדש כיון שיוכל לחזור ע"י ימי השבת ועמ"ש בסנהדרין ר"פ נגמר הדין לדחות דברי מהרש"ל ז"ל גם שם לא הבנתי דבריו דמ"ש שנים אינם טועים מה בכך מ"מ א' יאמר טעיתי ותו לא מהני הזמה דדהו אפי' לגבי השני ועכצ"ל כן בשמעתין דמקשה ואי אמרת טעי כולי האי חקירות דאיזה יום בחדש נמי עדות שאי אתה יכול להזימה היא דאמרי מטעא קא טעינן היינו א' מהם ועדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ומ"ש עוד דא"כ בצרי לי' חקירות דאיזה יום בחדש ז"א דמ"מ מהני כמ"ש היא בעצמו כשיאמרו ג' ימים או יותר עמנו הייתם או אחר רובו של חדש באופן שא"א לומר טעינו כולי האי לזה מהני חקירה דאיזה יום בחדש אבל אי אתא עדים ויאמרו עמנו היה באותו יום יכול א' מהם לומר טעיתי בעיבורו של חדש אי לאו דכוונו עדותן בימי השבוע והוא פשוט ודברי המהרש"א בזה צריכי' יישוב קצת והאמת דק' המהרש"ל בסנהד' הנ"ל וק' המהרש"א כאן נכללו בתי' הב' של תוס' דנ"מ לא' אומר בב' וא' בג' וה"ה למ"ש המרש"ל ומרש"א וחדא מניהו נקטי וה"ה לאידך וכאלו כתבו נ"מ לענין טעות בעיבורא דירחא והכל בכלל ועמ"ש לעיל ליישב מ"ט לא שיילי' להו בקיצור טעיתם בעיבורא או לא:

לר"מ יהבינן להו מתחלת שעה ראשונה. עמ"ש תו' בסוה"ד דאין הטעות כלל בב' עדים כדפרישית לעיל עכ"ל לפע"ד דקדקו וכ' שאין לתלות הטעות כלל להורות אפי' בהמזימים שאינם מדקדקים בשעת מעשה כמו עדים המעידים שמכונים מתחלה להעיד ואפ"ה אין לתלות הטעות בשניהם וזהו יותר חדוש ממ"ש לעיל שאין לתלות הטעות בשניהם דלעיל קאי אהמעידי' והכא אהמזימים ובזה מיושבת ק' מהרש"א שדקדק דה"ל

להק' באופן שאינם מוכחשים והא"ש דא"כ ע"כ יטעו שניהם המעידים וכבר ידעו תו' שאינם טועים ולא הק' אלא אהמזימי' כנ"ל ודוק:

דף יג.

ההיא לאו סתמא היא משום דק' לי' מותר. הק' תו' מ"מ כר"י נמי לא אתי' ועמהרש"א ז"ל ולפע"ד יש ליישב דשם פרש"י דהומ"ל כ"ש שמותר לאכול מה"ת מאכיל מדרבנן אלא דקשי' לי' שעה שישית ע"ש ולפע"ד הקו' במקומה עומדת דנימא כ"ש שמותר לאכול חמץ דאורי' מן התורה מאכיל חמץ דרבנן להפוסקים דחמץ דרבנן בשעות דרבנן שרי' בהנאה וצ"ל דהש"ס לא בעי לשנויי הכי דסתם מתניתין דאלו עוברי' משמע דנוקשה אסור מדאורי' וכן תערובת וליכא חמץ דרבנן ולא בעי הש"ס לאוקי מתניתין דכ"ש דלא כמתניתין דאלו עוברי' אבל אה"נ דהומ"ל הכי ואתי' כר"י והשתא י"ל דבהא מספקא לרבא אי מתני' כר"י או כר"ג וק"ל ועמ"ש עוד לקמן אי"ה ר"פ כל שעה:

ושורפין תרומות טמאות תלוי' וטהורות. עי' לשון תוד"ה ושורפין שכ' כמו לטמאות דשרי ר"מ כו' ועמרש"א ז"ל והכונה דשרי ר"מ לטמאותה בי"ד כיון שסופו לשורפה הה"נ דשורפין בי"ג כיון שסופו לאבדה אי ישיירנה עד השבת שהוא יום י"ד וממילא כיון שהתרנו שריפתה בי"ג יכול נמי לטמאותה בי"ג כיון שסופו לשורפה ביומו וק"ל:

ומשיירין מן הטהורות מזון ב' סעודות כדי לאכול עד ד' שעות. ופרש"י דמזון ג' סעודות לא דסעודה ג' דשבת זמנה אחר מנחה ובע"פ אסור לאכול מהמנחה ולמעלה וכבר צווחו בי' קמאי דבלא"ה נמי אסור לאכול חמץ מן המנחה ולמעלה ולפע"ד בשנדקדק בלשון הבריתא דקאמר מזון ב' סעודות עד ד' שעות ולא אמר סתם עד ד' שעות ואם שער בעצמו שיכול לאכול ביותר זכור לטוב וי"ל דאשמועי' בזה קולא וחומרא החומרא היא לפמ"ש הראשונים שבסעודה א' יכול לאכול יותר ממה שיאכל אם יחלקהו לב' סעודות כי אחר ברהמ"ז נסתם האצטמוכא וא"כ טובא קמ"ל שישייר מה שיאכל עד ד' שעות כשיחלקנה לב' סעודות שלא יטעה לשער מה שיכול לאכול עד ד' שעות כשלא היה מפסיק כלל בנתיים שאז יוכל לאכול טפי טובא קמ"ל שע"כ יאכל סעודת שבת א' ערבית וא' שחרית ויסתם האצטמוכא בנתיים וימתין בכדי שיתעורר תאות המאכל פעם שנית. ועוד קולא אשמועינן דידוע דאינו דומה מי שאוכל ג' סעודות ביום ע"כ לא ימלא בטנו בסעודה ב' כדי שיאכל סעודה ג' ג"כ לתאבון ואשמעינן שבע"פ לא יאכל כ"א ב' סעודות וא"כ יכול לאכול יותר באלו השתי סעודות כי סעודה ג' זמנה אחר המנחה ואז אסור לאכול אפי' מצה עשירה וא"כ יאכל עתה יותר ואלו הדברים מרומזים בצחות לשון רשיז"ל:

עד ד' שעות. קצת יל"ד להטעם דלעיל דד' זמן סעודה לכל היא א"כ בשבת דקי"ל מצוה להקדים או לאחר ואינו זמן סעודה לכל מ"ט יאכל עד ד' שעות:

מאי לאו לנכרים כר"י. מסקנא הכי הוא שאמר ר' יוסף כן להדיא ואולי קבלה היתה בידו דאין לומר כמ"ש תוס' דאי לישראל לשקול לנפשי' ז"א דהא מסקי' משום חשדא אע"כ קבלה היתה בידו והתו' פי' כן אס"ד דהמקשן ואולי י"ל דמסברא אמר כן דלפי משמעות ש"ס דילן משמע דציוה למכרו בלא ב"ד דלא כהירושלמי וע"כ היינו טעמא דבע"פ מקלינן טפי שאין שהות להאריך כ"כ וא"כ ה"ה וכ"ש דלא מחמרי' לשקול לנפשיה אם ירצה ולא יחזור אחר קונים ובין כך יעבור השעה אע"כ ליהודים אסור:

משום חשדא. עי' בתוס' שהק' מאלמנה מוכרה שלא בב"ד וצ"ע מה עלה על דעת רבותינו בעהת"ו דהרי משנה שלימה שנינו אלמנה מוכרה שלא בב"ד וגרושה לא תמכור אלא בב"ד וע"כ לחלק בין אלמנה לגרושה דאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד או משום חינא ע"ש וא"כ מאי קושי' מחמץ דוקא הלא מגופה דמתני' ק' קו' זו. ולולי דמסתפינא הייתי אומר דקושייתם היא רק מאידך דשמה לעצמה בב"ד וא"כ קשה מק"ו השתא אלמנה שתוכל למכור לאחרים שלא בב"ד ואין כאן הטרחה כלל וא"כ כשהיא מטרחת לחזור אחר ב"ד שישומה לעצמה ע"כ. איכא חשדא דאי לאו דאית לה הנאה לא היתה מטרחת כ"כ לחזור אחר ב"ד כיון שתוכל למכור לאחרי' בקלות ואפ"ה לא חשדי' כ"ש הכא שלא הי' לנו לחושדו וע"ז תי' דכשם דחזינן דמוכרת לאחרים שלא בב"ד משום חינא ה"נ מאותו הטעם בעצמו הקילו שתמכור לעצמה בב"ד אע"ג דאיכא חשדא וכמ"ש מהרש"א בכוונת תירוצם:

תנן גבאי צדקה. רישא דהך ברייי' בב"מ ל"ח א' הכי מתני' המפקיד פירות אצל חברו והרקיבו כו' כשהוא מוכרן מוכרן לאחרים ואינו מוכרן לעצמן כיוצא בו גבאי צדקה כו' וא"כ רישא ה"ל לאתויי דהוה ממש דומי' דהכא דהמפקיד וי"ל דהו"מ למדחי דבע"פ מקלינן טפי משום שהשעה עוברת וגם ליכא חשדא כ"כ שהחמץ בזול באותה שעה לכן מייתי מגבאי צדקה שג"כ אין לחושדן כי באמונה הם עושים דלכן אין מחשבין עמהם כמבואר בפ"ק דב"ב וגם איכא פסידא דצדקה שיחלדו הפרוטות של נחשת ואפ"ה אין פורטי' לעצמן וה"ה ה"נ וק"ל:

כמאן כרשב"ג. הק' בפר"ח להפוסקים דס"ל דש"ח עובר בבל יראה א"כ מנ"ל דכרשב"ג דלמא שאני הכא משום דעליו לבערו מן העולם שלא יעבור עליו ב"י ומשה"נ יכול למכרו ע"ש ולפע"ד דאי לאו דקי"ל דש"ח יש לו תפיסת יד מיהת למכרו עכ"פ כשיפסד לגמרי

לא הוה מקרי שלו לעבור עליו והפוסקים הנ"ל לא פסקו כן אלא לבתר דקי"ל שיכול למכרו וק"ל:

אמר לי' אביי ולאו מי אתמר עלה כו'. יל"ד ומה עלה על דעת ר"י זיל בתר טעמא דרבנן דלא יגע בהן משום דרוצה אדם בק"ש מט' קבין של חבירו וזה לא שייך הכא דקפסיד לגמרי ואי ס"ל לר"י כאידך מ"ד דטעמא משום שמא עשאן תרומות מעשר במק"א דבימיו עדיין הי' נוהג תרומות ומעשרות כמבואר ריש חולין רבי התיר בית שאן דהי' בא"י וגם בזה"ז נוהג א"כ מאי מייתי אביי מאמר ר' יוחנן לא שנו כו' שהרי מבואר הוא שזהו דוקא למ"ד משום אדם רוצה בקב שלו משא"כ למ"ד שמא עשאן תרומ' מעשר אין חילוק בין כדי חסרונן ליתר מכדי חסרונן וי"ל לפמ"ש בטוש"ע א"ח סי' תמ"ג דהנפקד יבער חמצו של מפקיד אעפ"י דאפשר שבעליו מכרוהו לגוי במקום שהם שם מ"מ אין ספק מוציא מידי ודאי וכ' הב"ח שהוציאו דין זה משמעתין ע"ש והנה לכאו' דין זה צ"ע דהרי בכדי חסרונן אסרו רבנן למכור ולפי' התו' היינו שחסרו בחדש א' יותר מהראוי וא"כ קרוב לודאי שיחסרו בשנה יותר מכדי חסרונן ואפ"ה אסרום למכור כי שמא לא יחסרו בחדשים הבאים כ"כ א"כ מכ"ש הכא שיהיה ספק מכירת בעה"ב לנכרים מוציא מידי ודאי ולא יגע בהן ואולי לזאת הקו' נתכוון ר' יוסף ואביי רמז לו בתשובתו דהכי דאיכא ספק שיפסדו לגמרי מקלינן טפי ועי"ל דהכא ודאי פסדי לגמרי דלענין איסור' בודאי לא סמכי' אספיקא שמא מכרן לנכרי וכשיגיע שעה ו' ישרפנו ע"כ וא"כ בודאי פסדי לגמרי לכן מותר למכרם קודם לכן:

יתברך החונן לאדם דיעה, יסיר ממנו מונע ומניעה, יברכנו בכל סיבה ותנועה. יצילנו משבוש מטעה וטועה, ישים חלקנו עם מעתיקי השמועה, מבן שפרה אחי פועה, יעזרנו בחי' פרק כל שעה:

דף כא.

כל שעה שמותר לאכול מאכיל כ"ש שאוכל מאכיל מיבעי לי' כו'. וכ' רש"י דהומ"ל כ"ש שמותר לאכול מה"ת כו' ויל"ד אכתי הומ"ל כ"ש שמותר לאכול בודאי מן התורה מאכיל לבהמה היינו שעה ה' שמותר מן התורה בודאי רק משום גזירת יום המעונן אסור משא"כ שעה ו' שהוא ספיקא דאורי' דשית יומא בי קרנתא קאי ורובא דעלמא א"א לעמוד עליהם וצ"ל דאה"נ הומ"ל הכי אלא משום אביי דלי"ל לעיל הך שינויי דיומא בי קרנתא קאי כמבואר כ"ז לעיל י"ב ב' בתוד"ה בשית כו' ובזה מיושב ק' תוס' לעיל י"ג א' ד"ה ר"ג ע"ש ובחידושינו וק"ל:

אבל חי' דאי קמשיירה מצנעה לה. פרש"י כגון חולדה ונמי' וחתול וצ"ע דהא בתו' העלו דע"כ לא איירי בחולדה ועתי"ט ואולי י"ל דס"ל לרש"י להלכה כרב מרי לעיל ט' ב' דאמר גזירה שמא יניח י' וימצא ט' ואז חיישי' שמא אדם נטל והצניע אבל לשמא תטול חולדה לא חיישי' ורבא דתי' שמא תטול חולדה בפנינו ע"כ יחוק במ"ש תוס'. והנה הרא"ש הביא בשם הרשז"ל דמוקי לה בכפותה ע"ש ורבי' תמהו עליו דא"כ איך קאמר אבל בהמה זמנין דמשיירי כו' וכו' גרע מחי' כפותה ולע"ד לק"מ דחי' כפותה לא תוכל להצניעו כלל ויהי' מונח לפניו ובעיניו יראהו משא"כ בהמה דמצנעה קצת באופן שלא יראהו עתה ובי"ט ימצאנו ויעבור עליו והוא פשוט. א"נ י"ל דהר"ש נמי לא קאמר אלא למסקנא איירי חי' כפותה דומיא דבהמה דלא מצנעה וקמ"ל דלא גזרי' אטו אינה כפותה אבל אה"נ אי הוה תני חי' לחוד הוה טעי' דלא בכפותה מיירי והוה טעי' לחלק בין חיה לחולדה כמ"ש תו' אע"ג דהר"ש לא ס"ל הך חילוק שכ' תו' מ"מ מטעא הוה טעינן בי' וה"א דוקא חיה ולא בהמה קמ"ל בהמה והשתא איירי חיה כפותה דלא מצנע' דומיא דבהמה כנ"ל וק"ל:

דף כא:

חרכו קודם זמנו מותר בהנאה לאחר זמנו. וה"פ כל זמן שמותר לאכול יכול לעשות תחבולה שיהי' מותר בהנאתו אפי' לאחר זמנו וכ' תוס' שיחרכנו שיפסל מלאכול לאדם דבע"א לא הוה שרי' דומי' דפת שעפשה בפ"ק ואם הגי' נכונה דציינו אפ"ק כוונתם לדף ט"ו ע"ב לימא מסייעא לי' הפת שעפשה כו' ולא כמו שנרשם בספרי' ז' א' דמשם לא מוכח מידי דהתם בתוך זמנו איירי ולפע"ד שט"ס הוא וצ"ל בפ' אלו עוברי' מ"ה ב' ת"ר הפת שעפשה כו' וזאת הראי' הביאה הר"ן ז"ל ועפ"י המשנה להרמב"ם שכ' לפי כששרף החמץ קודם הביעור הותר לו שיהנה בעפרו אחה"פ ומשמע דאיירי ששרפו עד לעפר דאלו אחר זמנו אפי' עפרו אסור כרבנן דר"י שהוא מהנקברין וצריכי' לדחוק עוד אליבי' דגם בשביערו קודם זמן אי' עפרו אסור ולכן כ' שמותר עפרו אחה"פ אבל בפסח לא והוא דעת רש"י לקמן כ"ז ב' ד"ה שאם כו' דפלוגתיהו דר"י ורבנן קודם זמנו דוקא היינו ל' יום קודם פסח יהי' איך שיהי' צ"ע דבתוך הפסח נמי אם בערו אפרו מותר אחה"פ ויש להתיישב בדבר:

מקדש מש"ש כו', פלוגתת הפוסקים ידוע וכ' הטא"ע סי' כ"ח בסופו בשם ר"ת דהכל תלוי בשעות והמקדש בחמץ דאורי' בשעות דרבנן חוששין לקדושיו ושכ"כ אביו הראשז"ל (וזהו באמת שי' הרמב"ן והר"ן) ועב"ח שם כי תמהו עליו איך מצא שכ"כ

הרא"ש על שם ר"ת ולפע"ד בשמעתין מוכח כן מדברי הרא"ש בשי' ר"ת דהנה הקשיתי אהש"ס דדחיק לאוקמי מתני' כר"ג לבר מהלכתא לימא דה"ק כ"ז שמותר לאכול חמץ מה"ת מאכיל נוקשה לבהמה דלר"ת מותר להאכיל תרי דרבנן דהיינו נוקשה בשעה ו' וכבר כתבתי בזה לעיל פ"ק י"ג א' ביישוב ק' תוד"ה ר"ג לאו מכריע כו' וכתבתי שם דאה"נ הומ"ל הכי אלא משום דמתני' דאלו עוברין משמע דנוקשה אסור מה"ת לא בעי לאוקמא סתם מתני' דכ"ש דלא כאידך מתני' אך ראיתי בהרא"ש דשמעתין כשכתב שי' ר"ת כ' דא"נ נוקשה דאורי' מ"מ לפני זמנו דרבנן בעלמא הוא וא"כ הדר' ק' לדוכתה דהומ"ל כנ"ל ומתני' דאלו עוברין תוך זמנו איירי אעכצ"ל דלא הומ"ל הכי דאי איירי כ"ש שמותר לאכול מן התורה והיינו בשעה ו' א"כ עבר זמנו היינו בשביעי' א"כ מאי ארי' דאמר אסור בהנאה אפי' קדושין נמי אין תופסי' אז אע"כ דשעה שמותר לאכול לכהן תרומה קאמר שהוא שעה ה' אז מאכיל אפי' חמץ גמור לבהמה עבר זמנו היינו ה' הנ"ל אסור בהנאתו אבל לקדושין חוששין כל זמן שעה ו' שהיא דרבנן ומוכח כדעת הטור מהרא"ש ע"ש ר"ת וק"ל:

אמר חזקי' מנין לחב"פ שאסור בהנאה. הק' בפ"י נילף מק"ו דנותר שאינו בב"י וכן יליף ר"י לקמן כ"ז ב' חמץ בשריפה מהאי ק"ו מנותר וחכמים נמי לא פליגי אלא משום שהק"ו הוא סופו להקל וזה לא שייך לענין איסור הנאה ומ"ש לתרץ דאצטריך לא יאכל ללקות על ההנאה דאין מזהירין מה"ד ומקשה מהכא אהרמב"ם דס"ל אין לוקי' על שום הנאה לפע"ד גם הסוברים דלוקים על ההנאה נמי לא קאמרי אלא למאן דמפיק לי' מנבלה שהוא רק גילוי מילתא שכל אכילה הנאה בכלל אבל למאן דמפיק לי' מאותו א"כ לדידי' אכילה ממש קאמר רחמנא בכ"מ והנאה נאסרה מייתורא דאותו אתה משליך לכלב ולא שאר איסורים וליכא אלא לאו הבא מכלל עשה ואין לוקי' עליה לכ"ע וא"כ לפי הנחה זו ק' מנ"ל להש"ס דחזקי' פליג אר' אבוה דלמא מודה לו אלא דבחמץ כתי' קרא ללקות עליו בודאי למסקנא דלא פליגי אלא בחמץ ושור הנסקל א"ש דאותו למ"ל כלל כיון דבשניהם כתי' לא יאכל אבל לפי הס"ד קשה אע"כ כהרמב"ם דא"נ כתיב לא יאכל אין לוקי' על הנאה וטעמא נ"ל משום שהוא לאו שבכללות כולל אכילה והנאה ולוקי' על אכילה דכתיבא בהדיא ולא על ההנאה דאתי' מכללא ככל לאו שבכללות מ"מ הדר' ק' לדוכתי' תי"ל מק"ו דנותר ולפע"ד לפמ"ש בתשו' ח"צ סי' פ"ו דהא דח"ש אסור מה"ת הוא דוקא במידי דאכילה משא"כ בב"י וא"כ לא הוה בעי למילף איסור הנאה בק"ו מנותר שאינו בב"י דאז הוה אמרינן דיו אסוף דינא מהיכא קמייתי' ליה מב"י מה ב"י אינו בח"ש אף הנאה כן קמ"ל. והא"ש מה שמקשי' אהרמב"ם דמפיק ח"ש דחמץ מלא

יאכל וכ' הרא"ם דמחלב לא אתי שכן לא היתה לו שעת הכושר ומקשי' א"כ לחזקי' דמפיק לא יאכל לאיה"נ מנ"ל ח"ש בחמץ וכ"ת אה"נ דח"ש מותר א"כ לימא הש"ס הך איכא בנייהו והא"ש דממילא מוכח דח"ש אסור דאל"ה לא הוה בעי למכתב לא יאכל דאיה"נ ידעינן מק"ו דנותר כנ"ל וק"ל ועמ"ש בסמוך:

שנאמר לא יאכל חמץ. כבר כתבתי לעיל שהרמב"ם מפיק מלא יאכל ח"ש והמפרשים תמהו דהא מחלב נפקא לכל איסורים ואפי' בשבועות וקונמו' ס"ל איסור ח"ש ומ"ט יגרע חב"פ ועמ"ש לקמן אר"ה גבי ק"ו ממעשר הקל כ"ד א' והנכון נלע"ד דנהי דבכל איסורין שבתורה ח"ש אסור מה"ת משום דחזי לאצטרופי מ"מ גלי לן בחמץ היכי דלא שייך חזי לאצטרופי כגון ברגע אחרונה של יום ז' דפסח דא"א לאכול יותר מח"ש ואפ"ה אסור ואע"ג דחזי לאצטרופי באותה האכילה בעצמה שיכניס עוד ח"ש בפיו מ"מ משכח"ל שכבר מלא בית הבליעה בדברים המותרים וצירף לזה ח"ש חמץ והוא ברגע אחרונה מהיום באופן שא"א לבלוע עוד היום ולהכי אצטריך קרא דאפ"ה אסור וחזקי' דמפיק קרא לאיה"נ מצי סבר כר"י דחמץ אחר הפסח אסור ג"כ וא"כ לעולם חזי הוא לאצטרופי ולא צריך קרא להכי ואנן קי"ל כר"ש אע"ג דלר"ש בלא"ה לא צריך קרא לח"ש דהא כ"ש למלקות אית לי' מ"מ אנן לא קי"ל כוותיה בהא והוא פשוט. ובדרוש הארכתי וישבתי פסוק בפ' בא ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בחזק יד הוציא ה' אתכם מזה ולא יאכל חמץ היום אתם יוצאים וגו' והיה כי יביאך אל ארץ הכנעני ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה ואיתא במכילתא בעבודה שעבדת במצרים כן עשה לדורות ולא אאריך בדקדוקים והכוונה לענינינו כי טעם שאסור ח"ש חמץ אפי' היכי דלא שייך חזי לאצטרופי טפי משאר אי' י"ל להיות לנו לזכרון כי הוציא אותנו בחזק יד בלי מצות ומע"ט שקדמו לנו והיינו עדיין נדונים כב"נ ע"כ היינו מוזהרים אז אפי' על ח"ש כב"נ שאין להם שיעורין לכן גם לדורות נעשה כן להזהר על ח"ש להות לנו לזכרון כנ"ל וזהו זכור את יום אשר יצאת ממצרים כאלו אתה בעצמך יצאת משם ותדע נאמנה כי בחזק יד הוציא אתכם מזה בלי מצות ומע"ט שזה נקרא חזק יד כידוע וע"כ לא יאכל חמץ היום אתם יוצאים פי' שהיום הזה שיצאתם הייתם נזהרים אפי' מח"ש המרומז בנקודת לא יאכל כנ"ל כדין ב"נ ע"כ ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה כעבודה שעבדת במצרים כן עשה לדורות עולם כדרש המכילתא הנ"ל שיהיה זה הזכרון בין עינינו תמיד וק"ל:

כ"מ שנאמר לא יאכל כו'. מקשי' תו' יהיה נהנה מחמץ בכרת מקשי' הא א"א מדאצטריך הנפש לרבות השותה בחולין ק"כ א' וכ"כ תו' שם להדיא ולפע"ד לק"מ דמ"מ אצטריך

הנפש לרבות השותה לאפוקי מהקישא דחמץ למצה לקמן ל"ה א' להדיא ותו' בחולין שם כ"כ לדברי המקשה שהקשה חמץ אכילה כתיבא ביה ולא מקשה מהקישא אלא מדכתיב אכילה וע"ז הקשו אדרבא אכילה משמע הנאה נמי ותירץ דאין כרת על הנאה ע"ש אבל אה"נ א"נ הוה כרת על הנאה מ"מ אצטריך הנפש לאפוקי מהקישא הנ"ל ודוק:

סברא הוא. עפ"י שהרבה להקשות דמאי סברא היא זו דבתו' דע"ז הקשו א"כ מי שיש לו שום דבר יתננו לגר ולא ימכרנו לנכרי והלא אפי' לישראל חברינו אין אנו מחוייבים לעשות כן ותירץ כיון שנותנים הנבלה לנכרי בזול עדיף לתנ' לגר ע"ש א"כ אין זה סברא פשוטה כ"כ ומ"מ צריך קרא להכי ולפע"ד ליישב לפמ"ש בתשובת רמ"א סימן ט' דחייב לקנות מישראל אעפ"י שהגוי נותן הסחורה בזול מדכתיב או קנה מיד עמיתך להורות עמיתך קודם לגוי ולהקדים לא צריך קרא אע"כ אפי' כשהגוי נותן בזול יותר ע"ש וא"כ י"ל דמדגלי גבי או קנה מיד עמיתך דחייב להקדים ישראל אפי' היכי שמפסיד ממילא נדע להקדים נתינה לגר ממכירה דנכרי בהפסד מועט כנבלה כנ"ל ולא צריך קרא אלא לדברים ככתבו וק"ל:

בשלמא לר"מ כו'. עמ"ש תוד"ה בשלמא בסוה"ד ואי הוה כתיב נכרי לחוד ה"א דאתא למעוטי מכירה דגר עכ"ל וכ' מהרש"א אבל אי הוה כתיב נתינה דנכרי הוה ידעי' נתינה דגר במכ"ש ע"ש ופ"י הק' שנעלם ממנו תו' ע"ז שכ"כ להדיא לר"י שהק' לא לכתוב נתינה דגר דסברא הוא ותירץ דה"א שלא ניתן לו שימהר להתגייר ע"ש ולפע"ד הדין עם מהרש"א דדברי התו' שם צ"ע לכאורה הא קי"ל קשים גרים לישראל ובימי דוד ושלמה בלא"ה אין מקבלים גרים וכן לע"ל יהיו גרים גרורים וגר שבא להתגייר דוחים אותן בשמאל ואיך יהיה ס"ד שלא ניתן לו כדי שימהר להתגייר ועכצ"ל דהתו' כ"כ ליישב ק' אר' יהודה ואיהו לא ס"ל כל הנ"ל כן מוכח ביבמות מ"ו סוף ע"ב ת"ר מי שבא כו' וע"ש מ"ז א' דלרבנן ההוא מיבעי אפי' בא"י מקבלים גרים סד"א משום טיבותא דא"י מגיירי והשתא נמי דליכא טובותא איכא לקט שכחה ופאה ומעשר עני קמ"ל וא"כ ר"י דפליג התם ס"ל דאין זה שום ס"ד דלא נקבל גרים בא"י וא"כ לדידיה תירץ תוס' שפיר משא"כ הכא לר"מ קיימי' שפיר כ' המרש"א דאין שום ה"א שלא ניתן לגר תושב ואי משום שימהר להתגייר גרות גמור מי בקש זאת מידו. והאש"נ פסק הרמב"ם שפסק כר"י דברים ככתבן ומפיק כל איסורי' שבתורה מנבלה עי' בפ"ח מהלכות מ"א הט"ו ובנושאי כליו שם ע"ש והא"ש דאנן קי"ל קשים גרים לישראל וא"כ א"נ ס"ל כר"י לגבי ר"מ דקרא לדברים ככתבן אתי מ"מ אייתר נתינה דגר כק' תוס' דע"ז הנ"ל ותירוצו לא שייך לדידן דקשים גרים ואייתר קרא לאיסור הנאה לכל אי' שבתורה וק"ל:

דף כב.

אותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך לכלב כל אי' שבתורה. עפרש"י ותו' מ"ט לא מפיק מפשטא דקרא ופ"י כ' דמפשטי דקרא איכא למימר מאי לכלב תשליכון לכלבי הפקר וטרפה אסור בהנאה אבל השתא דכתי' אותו למעוטי כל אי' שבתורה ע"כ טרפה מותר בהנאה דאלת"ה אותו למ"ל למעוטי אי' שבתורה מה"ת שיהיה אסורים בהנאה ע"ש שהאריך ולפ"ד ע"כ הא ליתא דא"כ לקושטא דמלתא מנ"ל דלר"י כל אי' שבתורה אסורים בהנאה לר' אבוה דלמא ר' יהודה נמי ס"ל מסברא חצונה דנבלה לא קאי אדברים ככתבן אלא לאסור כל אי' שבתורה לכן כתיב אותו להורות טרפה אתה משליך לכלבי הפקר דוקא ולא כל אי' אלא מותרי' הם בהנאה והשתא ע"כ נבלה לדברים ככתבן כתיב אע"כ אין זה שום ה"א שיהיה טרפה אסור בהנאה בדאיתא במכילתא פ' משפטים דילפינן ק"ו טרפה מנבלה שמטמאה במשא ומגע ושרי' בהנאה מכ"ש טרפה ועי' בת' באר יעקב לי"ד סי' כ"ט שהאריך במכילתא בשם מו' הגאון מה' טעבלי שייאר זצ"ל וא"כ ליכא למטעי בכלבי הפקר כלל. אמנם התוס' נ"ל דלי"ל הך ק"ו מטומאה לאיסור דא"כ איך כ' דאצטריך לכלב תשליכון אותו להתיר בהנאה הוציא עובר את ידו דלא נילף מקדשים שיצאו חוץ למחיצתן ז"א הא איכא האי ק"ו עצמו מנבלה להתיר בהנאה וא"כ כיון דאיכא ק"ו מנבלה ליכא למטעי להקיש לחומרא לבשר קדשי' שיצא חוץ למחיצתו דאדרבא נקיש לקולא לטרפה דכתיב בהדיא בקרא והוי נמי חולין מחולין והק"ו מסייעא ליה עי' לקמן כ"ד ע"ב תוד"ה אמרת ק"ו כו' ועכצ"ל דהתוספות לא ס"ל הך ק"ו אלא כספרי אפסוק לא תאכלו כל נבלה הובא בילקוט פ' ראה כל נבלה לרבות הטרפה פי' להתירו בהנאה שלא נטעה לכלב תשליכון הם כלבי הפקר ולא נפקא מהך ק"ו וא"כ שפיר איכא למימר דוקא טריפה מרבי' ולא הוציא עובר ידו דהוקש לבשר קדשים שיצאו חוץ למחצתן לכן אצטריך לכלב תשליכון אותו. והנה רש"י מיאן בזה לפע"ד דמסיים שם בספרי ר"י אומר דברים ככתבן דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אל תתירם בפניהם ע"ש ופי' זית רענן דדברי ר"י הן הנה דבריו שבש"ס דשמעתין דוקא מכירה לנכרי ונתינה לגר ומה דאמר דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אל תתירם בפניהם הוא מילתא באנפי נפשיה וקאי אסיפא דקרא כי עם קדוש אתה שיקדש עצמו במותר ולפע"ד ר' יהודא פליג את"ק וס"ל דברים ככתבן אנבלה קאי קרא ולא אטרפה ויליף ליה היתר הנאה דטרפה מק"ו כמכילתא הנ"ל וס"ל כל נבלה אתא לרבות אפי' המותר ואחרים נהגו בו איסור אל יתירם אלא יתנם לגר או ימכרם לנכרי וא"כ הכא

בשמעתין דאזלא הסוגיא לר' יהודא לא הומ"ל כפי' תוס' לכן פרש"י דאשמועינן דאין הקב"ה מקפח שכר כו' וק"ל:

ואידך חולין שנשחטו בעזרה. עי' תוס' שכתבו סוף שמעתין א"א לפרש בענין אחר עמהרש"ל ומהרש"א ולע"ד בשמעתין אפשר לפרש כפרש"י דעיקר ק' ואידך הוא מנ"ל איסור חולין בעזרה דאין לפרש ואידך מנ"ל כל איסורין שבתורה דלמא קרא אחולין בעזרה אצטריך ז"א דמשמע מפרש"י ד"ה ור"מ כו' דחב"ע גרע מכל אי' שבתורה דמפורש בהו לאו בהדיא וא"כ מה"ת לאוקמי קרא אחב"ע טרם שנדע שאר אי' וא"כ ע"כ הא דמקשה ואידך פי' כיון דאצטריך קרא אשאר אי' מנ"ל אי' הנאה בחב"ע ומשני לאו דאורי' פי' באמת לי"ל אה"נ אבל באי' אכילה לא פליגי כלל דאסורה מכי ירחק ממך הדרך וצ"ל לשי' התו' דס"ל דנהי דמנבלה לא ילפינן חב"ע כיון דלא מפורש ביה לאו בהדיא כפרש"י ד"ה ור"מ מ"מ ממעוטא דאותו ממעטי' טפי חב"ע כיון שהוא איסור מחיצה כמותו דקרא איירי בקדשים שיצאו חוץ למחצתן כפרש"י וא"כ פריך הש"ס ואידך מנ"ל כל אי' שבתורה דלמא קאי מיעוטא אחב"ע לחוד וע"ז משני דחב"ע לאו דאורי' כלל ואפי' באכילה שרי' וא"א לאוקמי מיעוטא דאותו אחב"ע כצ"ל כונת התו' מ"מ אין שום הכרע לפירושם טפי מפרש"י משא"כ סוף שמעתין מוכח כפירושם בהדיא דקאמר איכא בנייהו חב"ע משמע דלחזקי' אצטריך אותו לחב"ע ולי"ל שום לימוד אשאר אי' א"כ הרי להדיא דחזקי' מוקי מיעוטא אחב"ע ולא אשאר אי' והיינו כפי' התו' אמנם רש"י פי' שם נגד זה ויתבאר שם אי"ה אמנם לפע"ד א"נ נניח ששם מוכח דלמ"ד לאו דאורי' היינו שלגמרי לאו דאורי' כפי' התוס' מ"מ נראה פשט הסוגיא לפרש בשמעתין כפרש"י דאלת"ה מאי ס"ד דמקשה דקאמר בסוף שמעתין וכי מאחר דאיכא כל הני שינויי חזקי' ור"א במאי פליגי כו' מאי בנייהו חב"ע א"ב כו' וק' כיון דידע כל הני שינויי ומכללם גם הא דאמר ואידך חב"ע לאו דאורי' א"כ כבר ידע דחב"ע לאו דאורי' א"כ מאי הק' מאי בנייהו ומה חידש לו בזה אע"כ דלפי הה"א חב"ע לאו דאורי' היינו ההנאה לאו דאורי' ומ"מ באכילה אסורה לכ"ע ועדיין לא הוה סגי לי' בזה האיכא בנייהו דבעי לאשכוחי א"ב דתלי' בהו פלוגתי' לכן חדש לו דלר' אבוה מותר אפי' באכילה וא"א לאוקמי מיעוטא בהכי וע"כ קאי אשאר אי' נמצא דזה הא"ב הוא גזע פלוגתתם ובזה מיושב נמי ק' תוס' ד"ה כ"מ שנאמר כו' ודסוף שמעתין ד"ה מאי בנייהו ועוד כמה ק' דהוה מצי לאשכוחי א"ב טובא וק"ל. והאש"נ מה דק' דנימא א"ב דלר' אבוה אלי' דר"י דמפיק כל אי' מאותו אין לוקי' על הנאה דה"ל לאו הבא מכלל עשה אותו אתה משליך ולא כל אי' משא"כ לחזקי' דמפיק מלא יאכל לוקי' (להתו' דפליגי אהרמב"ם דס"ל אין

לוקי' על שום הנאה עי' מל"מ פ"ה מיסה"ת) והא"ש דלא אמר א"ב אלא הנוגע לפלוגתתם כנ"ל ואה"נ דהומ"ל הכי וק"ל:

מפני שמקומו ניכר. פרש"י הטעם דחתוכה לא משום שמא יתננה לו בפני ישראל ועי' התם בש"ס עוד ב' טעמים דאסור לגנוב דעת הנכרים א"נ דמיירי במקום שמכריזים ולא הכריזו ואפי' לא יתננו לו בפני ישראל חיישי' שיחזור וימכרנו לישראל אחר ע"ש ונראה דמפשטיות הסוגי' הוכיח רש"י דס"ל הטעם משום שמא יתננו לו בפני ישראל אחר דלכאור' יש לתמוה מאי מקשה הש"ס בפשיטות משולח ירך לנכרי דגיד הנשה מותר בהנאה למ"ד אין בנידון בנ"ט הלא כ' תו' שם צ"ט ב' ד"ה והלכתא כו' דלאותו מ"ד אין שום הנאת ממון בגיד רק שהגוי מתכבד בו יותר כשהוא שלמה מכשהיא נטולה ומש"ה הק' הש"ס בשמעתין משולח ע"ש וצ"ע אדרבא הא קחזינן איפכא למ"ד דחתוכה לא משום דאסור לגנוב דעת הנכרי משמע שהנכרי יותר מתכבד כשהיא נטולה משלמה וא"כ אפי' לאידך מ"ד נהי דבדינא פליגא וס"ל מותר לגנוב דעת הנכרי ומש"ה מוקי למתני' במקום שמכריזי' ולא הכריזו או משום שמא יתננו לו בפני ישראל מ"מ מאן לימא לן דבהך סברא פליגי שיותר מתכבד הגוי בשלמה מבנטולה ואין כאן הנאה של כלום אע"כ מוכח דהש"ס אזלא למ"ד שמא יתננו לו בפני ישראל ואיהו ע"כ פליג בסברא וס"ל דעדיף טפי כשהיא שלמה מחתוכה דהראשוני' הרשב"א והר"ן והריטב"א דקדקו שם מ"ט נקט שולח ירך לנכרי ולא נקט ירך לחבירו כבבריתא שם והנה למ"ד דחתוכה לא משום גניבת דעת הנכרי א"ש דאשמועי' דאפי' דעת הנכרי אסור לגנוב ולמ"ד נמי דמוקי במקום שמכריזין ולא הכריזו ומשום שמא יחזור וימכרנו לישראל אפי' כשלא ימכרנו עתה בפני ישראל אשמועי' דאע"ג דהוה כלפני דלפני אפ"ה אסור אך להך מ"ד שמא יתננו לו בפני ישראל דהוה לפני ממש קשה למה לא נקט שולח ירך לישראל ועכצ"ל כמ"ש עוד שם דאשמעי' דגיד מותר בהנאה ומותר לשלחו לנכרי וא"כ מוכח דפליג בסברא אאידך מ"ד דס"ל דניחא לנכרי בנטולה מבשלמה ושפיר מקשה הש"ס ולכן פרש"י כהך אוקימתא ואש"נ פסק הרמב"ם פ"ח ממ"א הל' ו' כמ"ד משום שמא יתננו לו וכמ"ש ה"ה ובפ"ג מה' דעות פסק דאסור לגנוב דעת הנכרי וארכבי אתרי רכשי והא"ש דמשמעתין מוכח דהלכה כמ"ד משום שמא יתננו לו מדמקשה הש"ס אליבי' בפשיטות ומ"מ מוכח דבסברא פליגי דס"ל דבגיד לא שייך גניבת דעת דאדרבא ניחא לנכרי בשלמה מבחתוכה וא"כ איכא למימר דלדינא כ"ע מודים דאסור לגנוב דעת נכרי' ואפושי פלוגתא לא מפשינן וק"ל:

הניחא למ"ד יש בגידי בנ"ט וכו'. הרמב"ם פ"ח מה' מ"א פסק היתר בג"ה אעפ"י שפסק שם כר"א דכל אי' נפקא מדפרט בנבלה ואית ליה נמי אין בגידין בנ"ט וכ' שם ה"ה שהרמב"ן כ' שס"ל דמ"מ אמרינן היא וחלבה וגידה הותרה אעפ"י שאין בהם בנ"ט והש"ס דקאמר ר"ש ה"נ דאסר לרווחא דמלתא אמר כן והוא דוחק ע"ש ועמ"ש בחי' למס' חולין ר"פ ג"ה וכעת היה נלע"ד ליישב כך בצירף מה שדקדק בפלתי דקאמר הש"ס בפשיטות מאן שמעת ליה אין בגידין בנ"ט ר"ש כו' הא בחולין צ"ט מבואר דריב"ב אית ליה נמי אין בגידין בנ"ט וה"ל להש"ס לפרש בשמעתין דכר"ש ס"ל לאסור גיד בהנאה ולפע"ד גם ביישוב ק' פ"י שהק' דנהי דאין גיד בכלל נבלה משום דכתיב לגר אשר בשעריך תתננה ובעי' ראוי לגר וג"ה אינו ראוי לגר מ"מ נימא כשהותרה טרפה להשלכת כלב ג"ה נמי הותרה דאפי' למ"ד אין בגידין בנ"ט מ"מ ראוי לכלב היא כמבואר להדיא מלשון הרא"ש בחולין במשנה דשולח אדם ירך לנכרי ע"ש ובהשקפה ראשונה אמרתי דבכלל טרפה בודאי אין שום ה"א דהותרה ג"ה דהרי פרט בה קרא ובשר בשדה טרפה לא תאכלו וגיד לאו בשר הוא למ"ד אין בו בנ"ט. שוב מצאתי ס' זו בצל"ח אבל שבתי וראיתי דתי' זה ליתא דבחולין ק"ב ב' אר"י לא תאכל הנפש עם הבשר זה אמה"ח ובשר בשדה טרפה זה בשר מן החי ובשר מן הטרפה ומובן שם מלשון רש"י ותו' דה"ל כאלו כתיב בשר בשדה לא תאכלו טרפה לא תאכלו ולכן לוקי' אבשר מה"ח ולא הוי לאו שבכללות ועיין לקמן בדף כ"ד א' תוד"ה דכתיב כו' וק"ל וא"כ סכינא חריפא מפסקי' קראי ובשר דקרא לא אטרפה קאי אלא מלתא באנפי נפשי' הוא והדר' ק' לדוכתה נימא כשהותרה טרפה הותרה גידה שראוי לכלב ואין נראה להתעקש דמ"מ בשר קאי נמי אטרפה דא"כ מנ"ל כלל איסור בבשר מה"ח דלמא קרא דכתיב בשר להכי לחוד אתא שלא לכלול ג"ה בזה אע"ג דכ' תו' שם דמשדה דריש היינו בצירוף תיבת בשר אבל לולי זה היינו אומרים דשדה קאי איצא חוץ למחיצתו ואהוציא עובר את ידו לחוד וזה פשוט וא"כ הדר' ק' לדוכתה וי"ל לפמ"ש שם רש"י ק"ב א' סוף העמוד וז"ל להכי פלגינהו קרא לאמה"ח ובשר מה"ח דמחייב אאבר אעפ"י שאין שיעור בשר ואבשר אעפ"י שאינו אבר עכ"ל וא"כ לר"ש דאי' ליה כ"ש למלקות קשה למאי הלכתא פלגינהו רחמנא וע"כ לי"ל לר"ש כלל הך דרשא דבשר בשדה טרפה קאי אבשר מה"ח ושפיר הק' הש"ס לר"ש לאסור בהנאה ואינו בכלל היתר טרפה דכתיב ביה בשר בהדיא כנ"ל משא"כ לריב"ב אפשר דאי' ליה שיעורין למלקות וכן אית ליה לרמב"ם וא"ש ולק"מ. באופן אחר נ"ל לתרץ לפמ"ש תו' דסברא הוא למיסר ג"ה בהנאה משום שאין בה טעם ולא שייכי בה אכילה והכונה נלע"ד משום דלא ה"ל למכתב ביה אכילה אלא כמו הכוסס חטה דפרש"י

דכל אכילה שאינו ראוי קרי ליה כוסס א"כ ה"נ ה"ל למכתב בהאי לישנא ומדכתב לשון אכילה ש"מ דבר המביא לידי אכילה קאמר הנה כי כן נראה דלא כ"כ אלא לר"ש דאית ליה כ"ש למלקות משא"כ לרבנן הא אצטריך למכתב אכילה להורות דשעורו בכזית (דלא כרא"ם הובא בהל' חמץ וק"ל) אבל לר"ש כ' שפיר כי כן י"ל דפשיטא להרמב"ם דג"ה בכלל נבלה כמ"ש הרמב"ן או בכלל טרפה כמ"ש פ"י והש"ס לרווחא דמלתא קאמר והכונה דרצה הש"ס לתרץ קושטא דמלתא דלכ"ע קשה כיון דלא שייך ביה אכילה שאין בו טעם וגם כ"ש למלקות לר"ש א"כ ע"כ הך אכילה דקרא הנאה קאמר ואמר לר"ש ה"נ דאסור בהנאה אבל לריב"ב לא אצטרכא להך שינויי כלל וכן פסק הרמב"ם וק"ל:

והרי דם דרחמנא אמר כל נפש מכם ל"ת דם. צ"ע ביבמות ס"פ חרש דרשי' מהאי קרא להזהיר גדולים על הקטנים ולמאי דאמרינן קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצוי' להפרישו מוקמי' התם האי קרא דלא לספי ליה בידים ע"ש וא"כ ע"כ מוכח דדם מותר בהנאה דאל"ה הלא לכמה פוסקים אסור לתת דבר האסור בהנאה אפי' לכלבי הפקר כ"ש שאסור לתתו לקטן ישראל אע"כ דדם מותר בהנאה וצ"ע ויש לדחוק דאיתא התם ביבמות דר"י מספ"ל אי קטן אוכל נבלות ב"ד מצווים להפרישו או לא ע"ש ואי נימא דמצווים להפרישו א"כ איכא למימר דלא אתא קרא דלא לספי לקטן דפשיטא דהרי אסור בהנאה אלא להפרישו דנימא ליה דלא ליכול וכן מבואר התם בש"ס להדיא ומקשה הכא לר' אבוה שהיה תלמיד ר' יוחנן לפי ספיקתו של רבו אבל למאי דקי"ל לדינא בש"ע א"ח סי' שמ"ג ובדוכתי טובא דקטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווי' להפרישו וקרא אתא דלא לספי ליה בידים אה"נ דלא צריך הקישא דדם למים להיתר הנאה כנ"ל. ובזה מיושב מה דק' לי מש"ס דחולין ל"ה סוף ע"ב דקאמר למשרי דם פסומ"ק בהנאה אתי ולא קאמר למשרי כל דם בהנאה אתי אע"כ דלמסקנא לא צריכי קרא להכי כנ"ל אבל מה שתי' תו' שם דהש"ס קאי לחזקי' צ"ע דהא ר"ש ע"כ לא מצי סבר כחזקי' כמבואר בשמעתין בתוד"ה ור"ש אוסר כו' לחד שינויי וק"ל:

לגננין לזבל. הק' בפ"י דהא הוה שלא כדרך הנאתן ולא ידעתי מה קשי' ליה הא לר"א קיימי' ואית ליה לקמן כ"ד ב' לחד לישנא דשלא כדרך אכילתן הא דאין לוקין אבל איה"נ לוקין עליהן אפי' שלכ"ה ומקשה הכא להך לישנא וגם בזה מיושבת ק' דלעיל מחולין ל"ה ב' דאיכא למימר כל דם עיקרו לאכילה וכל ההנאות שלכ"ה הוא עמ"ש מל"מ פ"ה מה' יסוה"ת ולא אצטריך קרא אלא לפסומ"ק משום דה"א דנחמיר בהו כוון דאסורין בגיזה ועבודה אמנם לפמ"ש מהרש"ל בשבועות דלמ"ד כ"ש למלקות שלכ"ה נמי אסור

ע"ש ובמל"מ בהלכות שבועות א"כ ליתא למ"ש דהא בחולין התם לר"ש קיימי' ואית ליה כ"ש למלקות ועמ"ש בחי' למס' חולין שם יישוב אחר:

ואימא כמים הנסכים ע"ג מזבח. עמ"ש תו' ולפע"ד ליישב גם בצירוף ק' שהקשיתי לעיל בסמוך מחולין ל"ה ב' די"ל מעיקרא ק' הש"ס והרי דם לא היה אדם חולין דידע כשהות' נבלה דמה נמי הותרה רק הק' אדם קדשים ופסומ"ק דנבלתם בקבורה א"כ דמן נמי לתסר דהא אצטריך לאו בדם קדשים בפ"ע כמ"ש תוד"ה מים כו' וע"ז מייתי הש"ס הקישא דדם למים דכתיב בפסמ"ק אע"ג דנבלתם בעי קבורה אפ"ה דמן מותר בהנאה וה"ה לקדשים והא"ש ש"ס דחולין דקאמר למשרי דם פסומ"ק דהיינו ממש דברי הש"ס דשמעתין דקאי נמי אדם מוקדשי' ומקשה ואא"ע לדם קדשים דפשיטא דאסורים בהנאה תנהו ענין לדם חולין שיאסר בהנאה ולא נימא כשהותרה נבלה דמה נמי הותרה וק"ל:

דף כב:

מניין שלא יושיט כו' הא לכלבים שרי. לפמ"ש הרמב"ם בפ"ט מה' מלכים דאמה"ח דעוף אין ב"נ נהרג עליו ובכ"מ משמע לחד סברא דשרי לגמרי א"כ בפשיטות ה"ל להקשות דטעמא דלפני עור הא דעוף שמותר לב"נ מותר להושיט תי"ל דאסור בהנאה לישראל וי"ל משום דאיכא למימר דמותר בהנאה מק"ו דנבלה שמטמא במגע ומשא ומותר בהנאה כמ"ש לעיל ק"ו זה בשם מכילתא משא"כ אמה"ח דבהמה לא שייך ק"ו זה דמה לנבלה שמותר לב"נ משא"כ אבמה"ח דבהמה וא"ש. והא"ש מה שיל"ד דקאמר הא לכלבים שרי ולא אמר בפשיטות טעמא דלפ"ע הא בלא"ה שרי תי"ל דאסור בהנאה והא"ש דהומ"ל אה"נ ואשמעינן דוקא דבהמה דשייך לפ"ע אסור לתת אבל דעוף מותר להושיט דכיון דאינו נוהג בב"נ שרי' בהנאה מק"ו דנבלה לכן מקשה הא לכלבים שרי פי' דהא איכא למטעי דליכא אלא משום לפ"ע ושרי' לכלבים של נכרים והוה ליה לאשמועינן דאפי' לכלבים של נכרי לא יושיט משום לפ"ע דאסור בהנאה לנכרי ונדע שניהם. א"נ י"ל דקדוק הנ"ל לפמ"ש הרמב"ם דמפרכסת אסור לנכרי אע"ג דשרי' לישראל וא"כ אפשר דר' נתן איירי במפרכסת דליכא איסה"נ לישראל ואפי' באכילה שרי' דומי' דנזיר דשרי' להמושיט ואסור לו ה"נ איירי באמה"ח כה"ג ושפיר הוצרך לטעמא דלפ"ע ומה מקשה אע"כ מקשה מלכלבים של נכרי' דה"ל לאשמועינן רבותא דאסור לתתו אפי' לכלבו של נכרי משום לפ"ע (אמנם כ"ז אי נפיק מנבלה דהוה רק גילוי מילתא דאכילה בכ"מ פירושו הנאה וה"ה לאכילה דלגבי ב"נ אבל למאן דיליף

מאותו א"כ אין שום ה"א שיהיה אסבה"נ לב"נ וליתא למ"ש לעיל דלכלבים של נכרי אסור וק"ל):

והרי שוה"נ כו'. פרש"י דפריך בין לחזקי' בין לר"א ובחומש פרש"י לא יאכל לשחטו אחר שנגמר דינו אין לי אלא באכילה בהנאה מנין ת"ל ובעל השור נקי וכ' הרא"ם היינו דלא כר"א דלר' אבוה מלא יאכל לחוד נמי ידעי' איסה"נ ע"ש וצ"ע דלחזקי' נמי ידעינן איסה"נ מלא יאכל כדמוכח מפרש"י דשמעתין דק' הש"ס היא גם לחזקי' וי"ל דלכאורה י"ל דלק"מ ק' הש"ס לחזקי' דהא דכתיב לא יאכל לא יהא בו היתר אכילה לא ידעינן ממנו היתר הנאה אלא ה"פ לא תעשה דבר להתירו באכילה והיינו שלא יועלנו שחוטתו אחר שנגמר דינו דאי לא הוה כתוב אלא לא יאכל מיתורא לא הוה מוקמינן אשחטו לאחר שנגמר דינו אלא הוה מוקמינן ליה אבן פקועה דכבר הותר בשחיטת אמו כמו שהקשה תו' בב"ק שם ומ"ש דלמסקנא ניחא היינו להך שינויי דקאמר הש"ס התם את בשרו אע"ג דעבדינן כעין בשר אבל לשנויי קמא דאמר א"כ לימא קרא לא יהנה עכצ"ל דלהכי כתיב לא יאכל לחזקי' לא יהא בו היתר אכילה שלא ישחטנה להתירו באכילה וא"כ לא ידעינן איסור הנאה ומאי מקשה הש"ס וי"ל דמ"מ קשה לר"מ דאית ליה בן ט' אינו ניתר בשחיטת אמו ורש"י פי' לעיל בשמעתין דגם לר"מ אמר חזקי' למלתי' ושפיר ק' גם לחזקי' אלי' דר"מ אך רש"י בחומש פי' אלי' דהלכתא דקי"ל כר"י דבן פקועה ניתר בשחיטת אמו וא"כ לחזקי' לק"מ ק' הש"ס לכן פי' בחומש דבעי' ובעל השור נקי לאיה"נ:

שמעון העמסוני היה דורש כל אתים שבתורה כו'. מקשי' העולם מדוע לא פירש בואהבת את ה' אלקיך גם יל"ד וזה לשון פירש משמע שהיה יודע לדורשו רק שפירש ולא רצה לגלות הדבר ונלע"ד דודאי ידע ואהבת את ה' אלקיך לרבות ת"ח את ה' הטפל לה' והם הת"ח בל"ס אך באת ה' אלקיך תירא לא רצה לגלות דרש זה דהנה אית יראה יראת עונשי העה"ז או העה"ב וזה רוב עבודת אנשי העולם וכמה צדיקים וטובים עובדים מחמת יראה כזה אך זה אינה עיקרית כי העיקור בגין דאיהו רב ושליט והיא יראת רוממתו וגדולתו ית"ש אשר לא ישיגוהו אנשי העולם רובם ככלם אם לא יראו מעונשו ולא ישיגו זה לא יעבדוהו והנה היראה מת"ח אינו מעונשו כי במה כחו גדול רק מחמת רוממותו וכי הוא ראוי לכך כי חכמת אלקי' בקרבו והנה אם נרבה מקרא את ה' אלקיך תירא לרבות ת"ח מסתמא היראות שוים כי היכי דיראת ת"ח היא יראת התרוממותו ה"נ יראת הבורא ית"ש ולא רבים יחכמו לירא כך ויעזבו יראתם העונשיי הקודמת כי ימאסו בה ואל יראת הרוממות לא יגיעו ע"כ הסתיר הדבר ופירש דלא ליפוק מני' חורבא כמו שנכשלו תלמידי אנטיגנוס איש סוכו כידוע אמנם ר"ע שבא והיה ע"ה גדול ושונא

חכמים ועלה למדרגה כ"כ גדולה א"כ ממנו יראו ולא יתיאשו עוד אם לא הגיעו עתה ליראה האמיתית ולא יעזבו עבודתם את ה' בשביל זה וילכו בהדרגה עד שיגיעו וילמדו ק"ו מר"ע והוא היה לאות ומופת לכל עבדי ה' ע"כ הוא דרש ברבים לרבות ת"ח על הכוונה הנ"ל ודוק:

כשם שקבלתי שכר על הדרישה. פי' שקבל שכרו במה שדרש את א' זכה לדרוש גם השני ובזכות השני זכה לשלישי וכן כלם כי שכר מצוה מצוה ובזכות האחרון שדרש זכה לפרוש מאת ה' שלא נכשל לרבות הדומה לה' ח"ו ומסתמא יקבל שכר על הפרישה מצוה אחרת כמותה ובדרוש הארכתי עוד:

והרי ערלה. עמ"ש לקמן אי"ה גבי לא לכתוב רחמנא לא יאכל ולא לבעי לך ע"ש מ"ש אי"ה בזה שייך לכאן:

דף כג.

והרי תרומה. לכאורה בתחלה היה לו להק' מנזיר ביין דקדים במתני' וצ"ל משום דקרא דתרומה קדים בתורה אך מ"מ יש לדקדק מאי קושי' הא הוי שלכד"ה ודוחק לומר דקאי הקו' להך לישנא דלקמן דשלכ"ה לוקין וי"ל דטעמא דעירוב משום דלבו במקום פתו ודעתו לשבות במקום מאכלו וא"כ היינו דרך הנאתו והא"ש מ"ש רש"י הטעם משום דאי בעי מתשיל עלה ולא כמ"ש תוספות דאי לא חזי ליה חזי לאחריני משום דס"ל לרש"י דאי לאו טעמא דחזי ליה ממש למאכלו הוי שלכ"ה אע"ג דמבואר שם דמאן דס"ל הך טעמא לי"ל מערבין בתרומה משום דאי מתשיל עלה הדר' לטיבלא וס"ל כרבי דגזרו על שבות בין השמשות וא"א להפריש מני' ובי' מ"מ מקשה שפיר דאי לאו טעמא דגזרו על שבות בין השמשות כ"ע מודים דמערבי' בו אע"ג דהוי דרך הנאתו להך טעמא מ"מ מערבין ומקשה שפיר והנה התוס' מיאנו בזה וכ' הטעם משום דלא חזי להאי חזי לאידך כפשטי' דש"ס שם ואולי להיות נשמר מק' הנ"ל דהוי שלכ"ה כ' באותו הדבור דהסוגיא אזלא למ"ד מערבין שלא לדבר מצוה דהשתא כיון דלא הוי דבר מצוה שפיר מקשה אי הוה תרומה אסורה בהנאה מדאורי' א"כ שלכ"ה נמי אסור מדרבנן מיהת וכיון דלא הוה דבר מצוה מ"ט להתיר כנ"ל לפע"ד:

מערבין לנזיר ביין הטעם דאי בעי מתשיל כפרש"י או כפי' התוס' כנ"ל ומכאן ק' לי לפרש"י דנזיר ד' א' דקידוש על היין דאורי' ומותר לנזיר לקדש על היין ולשתות א"כ פשיטא שמערבין לנזיר ביין הא חזי ליה לדנפשיה לקדש עליו אמנם לר"י דמס' נזיר כ"ט א' דס"ל האב מדיר את בנו בנזיר הלכה היא בנזיר י"ל דס"ל נמי כרב דביבמות פ'

ע"א במי שנולדו בו סי' סריס שנעשה גדול למפרע והשתא איכא למימר דקמ"ל מתניתין מערבין לנזיר ביין בכה"ג שהיה בן י"ג ויום א' ולא הביא ב' שערות עדיין והדירו אביו בנזיר וגם הוא הדיר עצמו בנזיר דהשתא הוי נזיר ממ"נ אם יביא ב' שערות ויהיה קטן למפרע הרי הוא נזיר בשביל נדר אביו ואם יולדו בו סי' סריס למפרע הרי הוא נזיר בשביל עצמו ואיהו ע"כ לא ישתה יין קדוש כי אולי הוא קטן ואינו מחוייב במצות קדוש מן התורה ואיסור יין עליו דאורי' הוא ומ"מ צריך עירוב שמא יהיה גדול למפרע ומוזהר על התחומין וא"כ ה"א שאסור לערב ביין קמ"ל דמערבין משום דאי בעי מתשיל על נזירותי' דידי' וליכא עליו אלא נזירות אביו אם יהיה קטן ואז אינו צריך עירוב אך לר"ל דנזיר כ"ט הנ"ל דס"ל האב מדיר את בנו הוא רק כדי לחנכו במצות מדרבנן בעלמא וכן לשמואל דביבמות פ' הנ"ל דס"ל קטן היה באותה שעה גם אם יולדו בו סי' סריס ליתא כל הנ"ל והדק"ל וצל"ע. וי"ל דהא לא שוו בשעורין דקדוש ברביעי' ועירוב ב' רביעית כן תי' חבירי מה' אברהם בינגא אלא דמ"מ קשה לס"ד דעירובין שם דעירוב ברביעית אך י"ל דבס"ד הוה ס"ל כרב ור' יוחנן כנ"ל:

ציידי חי' ועופות ודגים כו'. עי' במשנה דשביעית הק' הרב בתי"ט לפי מה דמשמע מרוב הפוסקים דכל שאסור באכילה מה"ת אסור לעשות בו סחורה מה"ת א"כ מאי האי דקאמר הש"ס בבכורות גבי חלב מנ"ל דשרי' ובעי למילף מעשרת חריצי חלב לשר האלף ודחי הש"ס דלמא לסחורה ודחיק לשנויי דרך מלחמה לסחורה והשתא מה מקשה הא אי חלב אסור באכילה אסורה נמי בסחורה ופר"ח כתב דהתם בנזדמנה לו ע"ש ולא ידעתי כוונתו דפשיטא דלא נעלם זה מהרב בתי"ט שהרי מש"ה לא הקשה מהא דקאמר הש"ס בתחלה מדכתי' ודי חלב עזים ללחמך ודחי לסחורה ואהא לא מקשה תי"ט מידי משום דאפשר דמתברך הצדיק שיהי' עזים שלו חולבות לסחורה והוי נזדמנה לו אבל הכא איך הי' מותר לשר האלף ליקח במתנה מבני ישי החלב נהי דלישי נזדמנה ויכול לעשות סחורה למוכרה לגוים מ"מ מי התיר לשר האלף לקבל במתנה לעשות בו סחורה ושפיר הק' והנלע"ד ביישוב ק' זו הוא כך דלע"ד נראה פשוט דמותר לעשות סחורה בדם שהרי אתקש למים ומה מים מותר בכל ההנאות אפי' בעשיית סחורה ה"ה לדם וא"כ מכ"ש חלב שהרי דם נעכר ונעשה חלב והש"ס דלעיל דאמר דלחזקי' אצטריך הקישא לדם קדשים הה"נ דהומ"ל דאצטריך להכי אלא דעדיפא מני' אמר ועוד למ"ש הרמב"ם פ"ח מה' מ"א הט"ז דחלב מותר בסחורה מדכתי' יעשה לכל מלאכה ויתבאר לקמן אי"ה א"כ ה"ה דם דאתקש לחלב בפסוק כל חלב וכל דם לא תאכלו עמ"ש פ"י בק' הש"ס והרי דם וא"כ ה"ה לחלב כנ"ל:

אמר לך חזקי' טעמא דידי מהכא. עמרש"ל ומרש"א ודברי מרש"א צ"ע דאי תימא יהי' לא משמע אי' אלא לכתחלה א"כ תקשי לר"א לכם דכ' רחמנא למ"ל לא לכתב רק יהי' ונדע דלכתחלה אסור ובנזדמנו לו שרי ואי תימא דלר"א אה"נ דיהי' משמע אפי' דיעבד רק לחזקי' אינו אלא לכתחלה א"כ אכתי מנ"ל המקשן להק' אבל הנלע"ד בזה דק' המקשן מעיקרא היא לא לכתב לא יאכל ולא לבעי לכם מה תאמר אצטריך לכם לאפוקי מאיסורא דיהי' א"כ לא לכתוב יהי' רק לא יאכל ולכם ואנא אמינא לא לכתב לא יאכל ולא לבעו לכם וע"כ לא יאכל לאסור לכתחלה ולכם להתיר בנזדמנה ויהי' למ"ל ומשני דאצטריך יהי' דאייתר לכם למילף מני' איסור הנאה דלא יאכל:

טעמא דידי נמי מהכא. לעיל גבי ערלים עי' בתו' קו' הר"י מקורבל ועי' במרש"ל כי עיקור הק' לחזקי' לא לכתוב לא יאכל ולא לבעי לכם וע"כ לכם לנטוע לרבים ולא יאכל לאיה"נ וא"כ חד ערלים למ"ל ע"ש ולע"ד אי לאו דהוי כתיב ערלים ה"א לא יאכל ולכם דהתם למילף מני' איה"נ דלא יאכל בכ"מ ולא יאכל ולכם דשרצים ה"א לאסור סחורה לכתחלה ולהתיר בנזדמנה לו ושנה הכתוב יהי' דמשמע נמי לכתחלה אין דיעבד לא דלהוי כעין ב' כתובים בשרצים להתיר בשארי אי' סחורה אפי' לכתחלה נמצא הי' כאן ב' טעיות א' היתר הנאה דערלה ב' היתר סחורה בכל אי' קמ"ל ערלים וק"ל ועיין מס' שבת ע' א' תוד"ה ועל כולן תמצא ב' כתובים כה"ג ע"ש ויש לחלק. ועוד לר' יהודה דאית ליה ב"כ מלמדין מא"ל:

שא"ה דאמר קרא לא יראה לך שלך יהא. ובתוספות תימא. לא יכתב לא יאכל ולא לבעי לך ותמהו לתמיהתם הא מבואר לקמן בשמעתין דריה"ג לי"ל דחזקי' ע"כ ולפע"ד תמיהתם נכונה דעכ"פ הול"ל לימא כתנאי מהכא ולא להביא מיעשה לכל מלאכה והיינו לשנויי קמא דתוס' לעיל ד"ה ור"ש דלשנויי בתרא בלא"ה לא אתי חזקי' ככ"ע ולימא כתנאי לר' אבוה פריך ובזה ניחא מ"ש רש"י לימא כתנאי לא תאכל דר"א עכ"ל והוא שפת יתר שהרי לרש"י חזקי' אתי' נמי כר"מ ור"ש כמ"ש גבי למאי הלכתא אתקש דם למים וא"כ מי הכריחו למימר דלימא כתנאי הוא לר' אבוה והא"ש משום דחזקי' בודאי כתנאי דלא כריה"ג דא"כ לא לכתוב לא יאכל ולא לבעי לך ולא מייתי ברייתא דיעשה לכל מלאכה אלא דתהוי גם ר' אבוה כתנאי. אמנם אפשר ליישב ק' תו' בהבין עוד מ"ט לא מייתי הש"ס דרשא דספרי שהביא הר"ן פ"ק לא יראה לך בטל בלבך וי"ל דאה"נ אלא משום דלכאורה לא צריך לזה קרא כמ"ש תוס' לעיל ד' ב' ד"ה מדאורי' כו' דהרי הפקירו והוי של אחרים ושל גבוה ואעפ"י דסגי בהפקר קל בלב כבר כ' הר"ן כיון שבלא"ה אינו ברשותו של אדם סגי בהפקר קל בגילוי דעתא בעלמא דלא ניחא ליה סגי

וא"כ לא אצטריך לזה לך וא"כ ריה"ג אלי' דחזקי' אפשר דאה"נ דלא יליף מלך היתר הנאה דא"כ לא יכתוב לא יאכל ולא לבעי לך אלא לך אתי לבטל בלבך וממילא מוכח היתר הנאה דאי לא היתה ברשותו של אדם פשיטא דמהני ביטול בלב וממילא לק"מ תו למ"ל נקודות דלא יאכל כיון דלא מייתרי לך בשביל זה לק"מ אנקודות בעלמא כמ"ש ג"כ פ"י בשמעתין לעיל והש"ס דהכא דרשא הפשוטה נקט וא"ש וק"ל:

שיכול למלאכת הדיוט יהיה טהור כו'. כ' פ"י לדוגמא בעלמא נקט למלאכת הדיוט והכונה שיכול שיהיה מטמא ואינו ראוי אלא למלאכת הדיוט קמ"ל לכל מלאכה שהוא טהור וממילא ראוי נמי למלאכת גבוה וקשה לפע"ד לא לכתב רק יעשה למלאכה וע"כ אתי קרא לטהרו שיהיה ראוי אפי' לגבוה דלהדיוט לא אצטריך וא"כ לכל למ"ל ואולי מזה הוציא הרמב"ם מ"ש פ"ח מהלכות מ"א הט"ז דאסור לעשות סחורה בכל אי' שבתורה חוץ מן החלב דכתיב יעשה לכל מלאכה והקשה משמעתין דאצטריך לדרשא אחריתי והא"ש דהא לר"ע קשה כנ"ל לכל למ"ל אע"כ דר"ע לי"ל לחלק בין גבוה להדיוט כלל וס"ל דגופיה דקרא יעשה למלאכה אצטריך להתיר סחורה לכתחלה בין לגזבר בין להדיוט לאפוקי מאיסורא דיהיה דכתיב גבי שרצים ואייתר לכל לרבות שיהיה לכל המלאכות הנעשים בטהרה והיינו מלאכת גבוה ועיין בסמוך מ"ש אי"ה:

דף כג:

לא דכ"ע לא תאכלו כו'. לפי הנ"ל הומ"ל נמי איפכא דכ"ע כחזקי' ובזה פליגי רי"ה ס"ל לטהרו ל"צ קרא ומוקי תרי קרא להתיר סחורה בין לגזבר בין להדיוט ור"ע ס"ל לטהרו צריך קרא וא"כ כולי קרא לגבוה אתא להתיר סחורה ולטהרו והדיוט אסור בסחורה באמת ומדלא משני הכי ש"מ הלכה כר"א וזהו נראה ראי' ר' יונה מפסחים שהלכה כר"א שהביא הרא"ש בחולין סוגיא דמכריזין ותמה עליו דלא הומ"ל דכ"ע כחזקי' והשתא לפי הנ"ל שפיר הומ"ל כחזקי' וק"ל:

דף ל.

אמר רבא הלכתא כו'. פלוגתת רש"י ותוספות במב"מ ידוע הנה מ"ש תוספות דפלוגתת אביי ורבא מצי איירי בטבל וי"נ לק"מ לרש"י דגבי פלוגתת רב ושמואל ור"י מבואר הטעם דטבל במשהו משום דכהתירו כך איסורו ומש"ה דוקא במינו שמפרישי' עליו אבל שלא במינו בנ"ט כן מבואר שם בש"ס א"כ אביי ורבא דאיירי בחמיר' דחטי וחמיר' דשערי נהי דרבא מחשיב ליה מינו לענין ביטול איסורין דאזל בתר שמא מ"מ פשוט

דלענין הפרשת תרומה אין מפרישי' מחטין על שעורין דכל שהוא כלאים זב"ז אין מפרישי' זע"ז וא"כ מה"ת יהיה הך טבל במשהו הא לא שייך כהתירו כך איסורו אלא שהתוספות כ' שם בע"ז עוד טעם אחר בטבל משום דיש לו מתירין ע"י תיקון וא"כ אפי' אי לא הוה מינו שיכול להפריש זע"ז רק מינו בשמא מ"מ לא בטיל ושפיר מצי אביי ורבא אייריי בטבל אבל אפשר דרש"י לא ס"ל כהך ירושלמי אלא כסתמא דתלמודא דידן וכנ"ל ולא מצי אייריי בטבל. ומ"ש עוד ואין לדחות דמיירי בחמר' חדתא בעינבי כו' דא"כ אמאי קרי ליה מב"מ וי"ל דהרי רבא דקדק לומר מב"מ דליכא למיקם אטעמא כיון בזה דלענין זה הא דהוי מב"מ דליכא למיקם אטעמא אבל לגוף הדין הוי אינו מינו וזה נראה נמי כוונת רש"י בשמעתין שכ' והא דקי"ל כל אי' שבתורה בס' שלא במינן הוא עכ"ל דקדק וכ' בס' ולא כ' בנ"ט כלשון הש"ס דשמעתין אע"כ רש"י כוון אמ"ש לעיל חלב שנפל לקדרה והנה הוא מינו בשמא כמ"ש רשב"א בחולין מדחייב על חלב משום בשר מה"ת ש"מ מין בשר הוא בשמא וע"ז מסיים רש"י הא דקי"ל כל אי' בס' והיינו ע"כ במינו דשלא במינו בנ"ט הוא ולא בס' ע"ז כ' דשלא במינו הוא פי' הוא בשמא הוה שלא במינו דלא כמו חלב עם בשר אלא שאין להם שם א' אעפ"י שטעמם שוה וא"א למיקם עלה מ"מ הוה דינו בס'. ומ"ש תו' ורש"י פסק גופיה הלכתא בפ' בתרא דע"ז גבי פלוגתא דאביי ורבא דהלכתא כר"י דהוה בנ"ט עכ"ל זה צ"ע בודאי אבל הנלע"ד בזה בהבין גם סידור דברי רש"י בחולין בסוגיא דטפת חלב בסוף הסוגיא דמייתי ראי' מדרב ושמואל ותני' כוותי' אע"ג דר"י ור"ל פליגי ותני' נמי כוותי' מ"מ הא פליגי אביי ורבא בחמיר' דחטי ע"ש ברש"י הנ"ל וצ"ע מ"ט מייתי כלל מדרב ושמואל כיון דאין משם ראי' כלל דהא כר"י ור"ל נמי תני' וה"ל לאתויי מיד מאביי ורבא דבתראי נינהו לכן נ"ל דודאי דרב ושמואל עדיפי מדר"י וס"ל דלדדהו לא סתרי הבריתות אהדדי דהא רוב הפוסקי' ס"ל דלא שייך מב"מ אלא בלח ולא ביבש דומיא דדם הפר והשעיר והנה בטבל הטעם דלא בטל משום כהתירו כך איסורו שייך אפי' ביבש דהא תורמי' חטין על חטי' וכן יי"נ איכא ביבש בחבי' שנתערבו בחבי' כמ"ש תוספות במתניתין דרשב"ג ימכר כלו לנכרי וע"ש בש"ס והא"ש דהך ברייתא דתני' כל אי' שבתורה במשהו היינו בלח והך ברייתא דקתני בנ"ט חוץ מטבל ויי"נ היינו ביבש משא"כ לר"י ור"ל סתרי הבריתות אהדדי והנה מסתייען מאביי ורבא דמב"מ לא בטיל אבל בעיקור הדין לית הלכתא כוותיה דאלו אינהו אפי' ביבש ס"ל דלא בטל דהא אייריי מחמירי דחיטי ושערי דיבש ויבש הוא ואלו אנן לא קי"ל כוותיה בהא ובזה נתיישבה סתירת רש"י וק"ל. והנה מ"ש תוספות דרבא ס"ל כרב ולא מטעמי' התם בחולין נדחקו בזה דאיך קאמר הש"ס לעיל רב לטעמיה תיפוק ליה דאפי'

מאן דלי"ל מב"מ ל"ב נמי ס"ל חמץ במשהו ולע"ד לפמ"ש הרמב"ן במלחמות ה' דטעמא דחמץ במשהו משום דה"ל דבר שיל"מ וזה דעת הרמב"ם ועי' בש"ך לי"ד ססק"ב א"כ תינח לרבא דס"ל כר"ש דחמץ אחה"פ מותר מן התורה וה"ל יש לו מתירין משא"כ לרב דאית ליה חמץ אחה"פ אסור מן התורה ואין לו מתירין ע"כ אמר רב לטעמיה:

ואזדא רבא לטעמיה. עפרש"י והוא קצת דחוק מה ענינו לכאן ויובן יותר לפמ"ש רמב"ן דטעמיה דרבא לאסור חמץ במשהו משום דהוה יל"מ ואע"ג דר"ש קניס אחה"פ מ"מ חמצו של נכרי יל"מ והיינו דאזדא לטעמיה דבשל נכרי מותר לגמרי ולא קניס וק"ל:

כי הוו נפקו ז' יומי דפסחא. נ"ל דר"נ הוה במקום שהגיעו שלוחי ניסן ולא עשו אלא ז' ימים פסח וכן משמע בר"ה כ"א א' גבי יהכ"פ דאשכחי גברא דאכל בי"א תשרי ואמר ליה בסים תבשילא דבבלאי ביומא רבה דמערבא משמע דההוא גברא הגיע לשם בי"א תשרי א"כ הגיעו לשם שלוחי ניסן ואולי לא אתמר הך דרבא לענין איסור חמץ אלא להורות שלא הצריך להמתין בכדי שיעשה אעפ"י שהיה בי"ט ראשון דחמיר וזה מדוקדק במאי דקאמר כי הוו נפקו פי' מיד כי הוה נפקי ולא המתין לערב בכדי שיעשה וה"ה בכל י"ט אלא שלא הוצרכו לזה רק בפסח לקנות חמץ שנאפה מחדש וזה דקדק רש"י ואעפ"י שאופהו יום זה שעבר דמה בכך אם הוא ביום זה או בימים שעברו בחה"מ אע"כ להורות כנ"ל ומ"מ נ"מ טובא בהלכות חמץ דמייתי הש"ס דאזדא לטעמיה דאל"ה הומ"ל דלעולם אסור גם של גוי ור"ש קניס גם בו רק דתלינן שנאפה אחה"פ באותו שעה שהמתין בכדי שיעשה כמו דתלינן בחמצן של עוברי עבירה אבל השתא דמוכח דלא המתין בכדי שיעשה ע"כ מוכח דחמץ ש"ג שעבר עליו הפסח אפי' אי' דרבנן ליכא וכמ"ש לעיל דאהא קאי הך ואזדא לטעמי' ודוק:

א"ר קדרות בפסח ישברו. כ' תוספות דהכא אינו פוגם אלא מחמת ששהה בדופני כלי וצע"ג בע"ז דיליף ר"מ נטל"פ דאסור מכלי מדין ור"ש פליג וס"ל דמותר מדכתיב בנבלה לגר אשר בשעריך תתננה נבילה שאינה ראוי' לגר אינו קרוי נבלה והשתא מה ענין זל"ז דבכלי מדין אינו אלא נפגם בדופני הכלי וגבי נבלה מיירי מפוגם בעין (ק' זו אי' בפלתי ועמ"ש בחי' למס' ע"ז פי' אין מעמידין כתבתי יישוב נכון ע"ז ודוק שם) ואולי אזלא תו' הכא בשי' הסוברים דכל היכי דמשהו אסור נטל"פ נמי אסור ועמ"ש עליהם הר"ן דשמעתין ולהסיר מהם התלונה כ' לחלק דבפוגם בעין לעולם מותר אבל בפוגם בדופני הכלי מחמרי' היכי דאסור במשהו כן יש לדחוק אבל ברש"י א"א לדחוק בכך שהרי כ' דאנן לא קי"ל כרב בהא משום דקי"ל נטל"פ אסור והרי רש"י פסק דכל אי' שבתורה במינו במשהו א"כ נאסר נמי נטל"פ ומ"ט להתיר. ומ"ש עוד רש"י דקי"ל נטל"פ מותר

וזה משעברו עליו ז' ימי פסח הופגם טעמו צ"ע דהא לכתחלה מיהת אסור והא לכתחלה חשיב כמו שהוכיחו הפוסקים מההוא פינכא דהוה בי ר"א ותברה ואולי ס"ל דלא גזרינן אטו ב"י אלא היכי דאיכא למטעי בשעות כגון כלי שנעשה כ"ד שעות משנתבשל בו איסור ואיכא למיחש שמא יטעה בשעה לכן גזרו בו ולא פלוג רבנן ואסרוהו לעולם אבל עיקור כלי חמץ הם משל ז' ימים שעברו עליו כל ימי הפסח ליכא למגזר בהו ודוחק:

דף ל:

תיובתא דרבא ב"א כו'. ק' מאי תיובתא לשני התם קדרה של חרס הכא תנור של מתכות וי"ל דפשיטא להש"ס דאי מהני למתכות היסק לבליעתו שבפנים א"כ עכ"פ תהני לחרס ההסק לטיח שעל פניו וא"כ ה"ל נ"ט בר נ"ט ונהי דמצי סבר כרב דנ"ט בר נ"ט נמי אסור מ"מ אמאי אסרה לעולם דמשהו פגם ה"ל נ"ט בר נ"ט לפגם ולכ"ע שרי וכן צריך לפרש בק' תוד"ה דלמא אתי כו' לכן מסיק בתיובתא משא"כ רב דמיירי מקדרות של חמץ איכא למימר אה"נ דמהני היסק לטיחתן שע"פ ואפ"ה לא מהני בה נ"ט בר נ"ט לפגם משום דחמץ מקרי איסורא בלע לדעת כמה פוסקים וק"ל:

ואב"א הא והא בשל חרס כו'. עי' בחולין סוגיא דנ"ט בר נ"ט דקאמר שמואל לר"א לרבך יהבינן ליה ואכיל ורב אמר חס ליה לזרעי' דאבא בר אבא דלספי' ליה מידי וליה לא ס"ל ועפר"ח א"ח במנהגי איסור שלו ולע"ד שמואל יהיב ליה לרב פת שנאפה בתנור שטחו ביה טחי' והסיקוה והוה ס"ל מדאמר רב קדרות בפסח ישברו ש"מ דאין תקנה לכלי חרס א"כ איך אכלה רב בכותח שהרי שמואל הודיעו שנאפה בתנור כנ"ל אע"כ הדר ביה ולא ידע דטעמיה דרב דלתנור שהסיקו בפני' מהני היסק ולא לקדרה ובחי' למס' חולין שם כתבתי יותר מזה ובדרוש בסוגיא דריחא מילתא הארכתי הרבה:

הני סכיני דפסחא כו'. לפי סדר הש"ס ה"ל לאתויי הני מאני דקוני' לאסוקי מילי דכלי חרס ואולי רבינא ור"א פליגי בהני שינויי דרבינא דלא אסיק דלמאן דלא אפשר ליעבד כעין חדתי ע"כ הוה ס"ל דההיסק לא הוה ככלי חדש א"כ ק' אמאי אמרינן כלי חרס אינו יוצא מידי דופיו הא מהני ליה כבשונות כק' תוס' וא"ל דפני' חדשות באו לכאן דרבינא לא אסיק אדעתיה דזה מקרי פנים חדשות וע"כ הוה ס"ל דלא מהני היסק כלל לשום כלי חרס וא"כ עכס"ל כשינויי קמא דלעיל לחלק בין מתכות לחרס משא"כ רב אשי מצי סבר כשינויי בתרא וק"ל:

והלכתא אידי ואידי ברותחי' ובכ"ר. לקמן גבי עץ פריר כ' הרמב"ן במלחמות ה' דאשמעינן דסגי בכלי ראשון שלא אצל האש ע"ש וה"נ נימא הכי דסד"א כיון שחותכין

בו דבר גוש שדינו לעולם ככ"ר ואיכא נמי דוחקא דסכינא דאפי' בצונן פועל טובא ה"א בצירוף דבר גוש עם דוחקא דסכינא יצטרך להכשירן בכלי שהאור עובר תחתיו קמ"ל דסגי בכ"ר בעלמא ועבר"ן דשמעתין משמע דלי"ל הך כללא דדבר גוש הוי ככ"ר ועמ"ש על גליון ש"ע שלי י"ד סי' ק"ה:

התורה העידה על כ"ח כו'. עמ"ש תוס' ת"ל דחזינן דמדייתא ומ"ש מרש"א דכלי חרס ע"כ לא מדייתא דא"כ פשיטא דלא מהני בהו הגעלה ולע"ד אין זה הכרע דהא באמת לא הזכיר הכתוב שבירה בכלי חרס דחולין גבי כלי מדין רק בחטאת והוא מטעם שכ' תוספות בזבחים צ"ו א' ד"ה אלא שהכתוב הקיל שלא יצטרך להעביר הנותר ע"י כבשונות אלא בשבירה סגי אעפ"י שהנותר בעולם ובזה ישבתי ק' הט"ז מנ"ל דאינו יוצא מדי דופיו דלמא דוקא בקדשים החמיר רחמנא והא"ש כיון דהקפיד להגעיל כלי נחשת לבטל ממנו הנותר הבלוע וא"כ בכלי חרס נהי שהחמיר שישברנו מ"מ מדוע לא ציוה להגעילו מקודם להוציא ממנו הנותר הבלוע בו אע"כ אין לו תקנה אלא בהיסק וכל כך לא אטרחי' רחמנא ואין להקשות דא"כ ע"כ מוכח שאין יוצא אפי' כ"ש ע"י הכשר דאל"ה עכ"פ יגעלנו קודם שבירה להוציא מה שאפשר אע"כ לא יצא ממנו כלל וא"כ מ"ט לא נתיר כלי חרס דהא לא יפליט ע"י בשול כמ"ש תו' בחולין ח' א' ושם כתבו שהוא פולט מעט מעט ולפמ"ש ע"כ הא ליתא וי"ל לעולם פולט הוא מעט מעט ומ"מ לא הצריך הכתוב בקדשים להכשיר קודם שבירה דלא נרויח דמעט שיצא ממנו יחזור ויבלע כ"כ מים והם נעשים נותר כמוה דכתיב יקדש להיות כמוה לכן א"א:

נכרי שהלווה את ישראל על חמצו. פרש"י בשהרהינו אצלו כו' ורבים תמהו דבש"ס מסיק דבעי' נמי מעכשיו דגוי מישראל לכ"ע לא קני משכון ולע"ד ליישב דהנה לכאורה סברת רש"י נכונה דא"נ לא קני משכון מ"מ סגי בהרהינו לפמ"ש הרמב"ן במלחמות ה' דבמטלטלין דמחוסרי גובייני מודה אביי לרבא ע"ש וא"כ איכא למימר נמי בהיפוך ע"כ לא פליג רבא ואביי אלא בקרקע דנהי דכל היכי דאיתא ברשותיה איתי' מ"מ מחוסרי גובייני קצת מיהת הוי משא"כ מטלטלי' והרהינו דלא מחוסר גובייני טפי מקרקע כמבואר בגיטין פ' השולח ל"ז א' דמשכון מטלטלי' עדיף מהלוהו ואינו דר בחצרו ע"ש ותבין בכה"ג מודה רבא דלמפרע הוא גובה והשתא לא הוי צריך הש"ס לשינויי דאמר ליה מעכשיו אלא הרהינו לחוד ולא פדאו לבסוף מהני ובריתא דלכ"ע עובר מירי בפדאו לבסוף וגוי מישראל לא קני משכון וי"ל אה"נ הו"מ לשנויי הכי אלא דלכאורה זה תלי' בלא"ה בפלוגתא אי אמרינן יש ברירה או אין ברירה ולמ"ד אין ברירה לא מהני מה שהוברר למפרע דהיה שלו לכן מוקי ליה במעכשיו דלא שייך ברירה במעכשיו

לשיטת רש"י בגיטין כ"ה ב' ע"ש והנה לדינא קי"ל בדרבנן יש ברירה וס"ל לרש"י דהך דמשנתינו דרבנן היא שהרי אחה"פ קנסא בעלמא הוא ולכן לא בעי' מעכשיו וא"ש. ובזה נ"ל ליישב הרמב"ם שהשמיט סיפא דמתניתין ישראל שהלווה כו' (גם הרי"ף השמיטו) דהנה הרמב"ם התנה דבעי' הגיע זמנו קודם הפסח וגם מעכשיו משום אסמכת' והק' עליו דהא הש"ס אמר דלאביי ניחא דאמר למפרע הוא גובה והיינו ע"כ בהגיע זמן אחה"פ דשייך למפרע גובה ולע"ד דגם הרמב"ם מודה דש"ס דילן מיירי מהגיע זמן אחר הפסח ולטעמי' אזל דפליג ארש"י דגיטין הנ"ל וס"ל דמעכשיו לא מהני לענין ברירה מידי וא"כ היה קשה לו מאי מהני שינויי הש"ס הא עכ"פ קי"ל בדאורייתא אין ברירה וס"ל כיון דקנס דאחר הפסח תלי' בדאורי' אי עבר בל יראה א"כ ה"ל דאורי' דאין ברירה וצ"ל דהש"ס משני עכ"פ למ"ד יש ברירה דהא פלוגתא דתנאי היא אבל למ"ד אין ברירה אה"נ דליתא למתני' והיה קשה לו מ"ט לא מוקי למשנתינו בהגיע זמן קודם הפסח ויהיה א"ש לכ"ע ועכצ"ל משום דא"כ סיפא ישראל שהלוה לנכרי כו' למה פשיטא לא יהיה אלא פקדון בעלמא אעפ"י שכ' תוספות דמתני' איירי בלא קבל אחריות מה בכך הא כבר הגיע זמנו ולא פרעו דממילא אחריותו עליו וא"כ סיפא למ"ל אע"כ משנתינו בהגיע זמן אחה"פ איירי אע"ג דבתוספתא קתני להדיא הגיע זמן קודם הפסח ואפ"ה מביא נמי סיפא ישראל שהלוה י"ל התוספתא אפשר עדיין לא השמיענו כזאת דקבלת אחריות הוי כשלו והנה הרמב"ם דפסק אין ברירה א"כ ממילא ליתא לדמתני' כלל רק בהגיע זמן קודם הפסח מייתי רישא דמתני' אבל סיפא משנה שא"צ היא ומזה הטעם השמיטו הרי"ף והרמב"ם פלוגתת אביי ורבא משום למאי דקי"ל בדאורייתא אין ברירה א"כ א"נ אמרינן למפרע הוא גובה מ"מ אי אקדיש מלוה לא מהני:

דף לא:

ת"ר חנות ש"י ומלאי ש"י. בתוספתא נישנו ב' ברייתות א' מלאי ש"י כו' וא' חנות ש"י ומשמע מלאי ש"י היינו שמוכר פת ויין כפרש"י אבל אין החנות והחצר של המוכר אלא עומד בשוק ומוכר פת ולגי' רש"י חמץ הנמצא שם נידון אחר בעל המלאי בין להקל בין להחמיר והסברא נותן כן חדא דקבוע במקומו כמ"ש ט"ז ועוד כאן נמצא וכאן היה ולא נאמר שהפועלים הכניסו ממקום אחר משלהם וגם לא נימא שקנו משל המלאי ושכחוהו בכאן דמוקי ליה בחזקתו שהיה של בעל מלאי מעיקרא ועדיין הוא שלו וגם מסתמא חמצו של בעל המלאי הוא רוב אעפ"י שהפועלים הקונים מרובים אבל החמץ שאנו דנין עליו הוה של בעל המלאי רוב. ומהתימא על הפר"ח דמייתי דמיון ממעות

שנמצא לפני סוחרי בהמה ע"ש ולא דמי דהתם כל הקונים מעות שלהם מע"ש והמוכר מעות שלו חולין וכיון דכמה קונים שיש בידם מעות מע"ש עומדים על בהמה אחת לקנות ולבסוף אינו קונה אלא אחד ונעשה מעותיו חולין ביד המוכר נמצא נגד מעות חולין יש כמה וכמה מעות מע"ש משא"כ הכא רוב החמץ קבוע אצל המוכר נמצא מכל אלו הטעמים ניזל בתר בעל המלאי בין להקל בין להחמיר:

ובבא דחנות מיירי דהמסחר הוא חפצים אחרים שאינו פת והפועל' מכניסי' שם חמץ לצורכם ותלינן בבעל החנו' דלעולם חצרו קונה לו מה שבתוכו בין להקל בין להחמיר ולפ"ז נראה גם בש"ס דילן נתכוון לזה אלא שקיצר לשון הברייתא והכניס ב' הבבות בחדא ואו או קתני או חנות או מלאי וכ"ז לגו' רב האי ורש"י אך לגי' ר"ח צ"ל סברות בהפך דבחנות אזלי' בתר פועלים משום דבעל החנות ישראל לא ניחא ליה דלקני' איסורא כמ"ש פר"ח ובפועלים ישראלים וחנות של גוי י"ל כיון דהוי יאוש שלא מדעת לא קני' חצר לגוי עי' בס' יד דוד. אמנם במלאי בלי חנות ונמצא שם חמץ מיושן שניכר שהוא מקודם פסח ואזל ר"ח בתר פועלים לא יכולתי לכוון סברתו. הארכתי בזה וידעתי כי הרב"י ואשר באו אחריו לא הבינו כן ומה אעשה ולא אכחד האמת מה שנלע"ד והמעיין יבחר:

אסור בהנאה ואצ"ל באכילה כו'. דקדק הב"ח מה צורך באריכות הלז הל"ל בקיצור אסור וידענא אפי' בהנאה ומותר אפי' באכילה וש"מ דבעלמא ספק חמץ שעבר עליו הפסח אסור באכילה ומותר בהנאה ע"ש וצריך יישוב מ"ט להחמיר בספיקא דרבנן מיהו לזה י"ל דמיירי בספק אי נאפה בפסח או אח"כ אבל ודאי שהוא של ישראל עוברי עבירה או מומר וכותים וכדומה ואין הספק אלא בזמן אפייתו ומחזיקים איסור מזמן לזמן ואמרי' כשעת מציאתו שהוא אפוי מחמץ לפנינו כך היה כבר מזמן מרובה כ"ז שאפשר שלא נתעפש וכדומה ואין כאן ספק ואע"ג דבחנות ומלאי דהאי ברייתא לא מיירי בכה"ג מ"מ כיון דעכ"פ איכא ספק חמץ דאסור באכילה ומותר בהנאה שייך שפיר למתני בהא חמץ שנמצא בחנות ומלאי וליכא למפלג בין אכילה להנאה. אלא דאכתי קשה היא גופיה אי באכילה אסור בהנאה נמי ליתסר ואי לא שייך קנסא בספק חמץ הנמצא וכמ"ש ט"ז א"כ אפי' באכילה לשתרי והנלע"ד דודאי היכי דשייך למיקנסי לבעל החמץ אסור אפי' בהנאה אך הכא לא שייך למקנס לבעל החמץ כמ"ש ט"ז מ"מ אסרו חכמים החמץ הואיל ונעבד בו עבירה ובפמ"ג סי' תמ"ט במג"א הק' דמדאורייתא לתסר הואיל ונעבד בו עבירה ויפה השיגו בס' מק"ח דהעלים עין ממסקנת ש"ס חולין קט"ו ע"ש ואמנם נהי מדאורייתא לא נאסר מ"מ חכמים אסרוהו מטעם הנ"ל. והנה התם

אמרינן מדאצטריך פן תוקדש בכה"כ ש"מ דשארי נעבדה בהם עבירה שרי ופריך דלמא כלאים בהנאה אסור ושארי נעבדה בהם עבירה באכילה מיהא אסור ומשני מדאסרה רחמנא כלאים לגבוה ע"ש ובתוספות וידוע מה שהותר בתורה בפירוש לא אסרו חז"ל וע"כ חמץ שנעבד בו עבירה לא אסרו בהנאה דמדאצטריך תוקדש בכלאים ה"ל כאלו הותר בהנאה בפירוש אבל היתר אכילה מדאצטריך לגבוה אנינו מפורש כ"כ ע"כ אסור באכילה כנלע"ד ליישב סברת הב"ח. אמנם עי' בטור סי' תמ"ח בשם העיטור דכל חמץ של גוי שעבר עליו הפסח אסור באכילה ומותר בהנאה ומשמע ליה ממתניתין דתנן חמצו ש"ג שע"ע הפסח מותר בהנאה משמע ולא באכילה וס"ל מאיסור חמץ איירי ולא מטעם פת של נכרי כבירושלמי אלא מדין איסור חמץ באכילה והק' עליו מברייתא זו דחנות מבואר אי תלי' בנכרי מותר אפי' באכילה ולפע"ד המעי' בטור יראה כוונת העיטור דאסרו חז"ל באכילה משום גדר גדרו שלא יהיו נכרים רגילים להביא דורונות חמץ לישראל ביום אחרון של פסח ע"ש וא"כ י"ל היינו חמץ שיש לו בעלים שייך למגזר אטו הנ"ל אבל חמץ הנמצא שאין לו בעלים אם יש לתלות שהוא של גוי מותר אפי' באכילה ולק"מ מברייתא אהעיטור ומיושב נמי דקדוקו של הב"ח הנ"ל דשפיר שייך למיתני מותר באכילה ואצ"ל בהנאה וק"ל. מ"מ כל הפוסקים חולקים על העיטור וא"כ דיוקא דברייתא כהב"ח משמע דיש ספק חמץ שע"ע הפסח שאסור באכילה ולא בהנאה והיינו בספק נתחמץ השתא או לשעבר אבל בספק של גוי ספק של ישראל ספיקו להקל ומג"א כ' דמשמע ליה מרש"י ותוספות עירובין ס"ד ב' דגם בזה ספיקו אסור באכילה ולא נודע משמעותו. והתם בעירובין ס"ד ב' שאין מעבירין על האוכלין פי' רבנו יהונתן שסביב הרי"ף ולא חיישינן לכשפים שהולכים אחר רוב עוברי דרכים שאינן מכשפי' ע"ש נ"ל כוונתו עפ"י מה דאיתא במסכתא ב"מ כ"ג א' הא דככרות של בעה"ב חייב להכריז אע"ג דסימן עשוי לדרוס מ"מ ישראלים אין מעבירין על האוכלין וגוים לא דרסי עליו דחיישי' לכשפים ע"ש פירוש התם במוצא במקום שרוב ישראל ואז עדיין לא היו בנות ישראל פריצי בכשוף ע"כ ישראלים אין מעבירין על האוכלין ומגביהים אותם וגוים דחשדי לישראל בכשוף לא דרסי עלייהו והכא בשמעתין דמצא בדרכים שאין רוב ישראל ומ"מ אין מעבירין על האוכלין משום דאין רוב עוברי דרכים נשים מכשפות ולפ"ז ממילא גם גוים דרסי עלייהו והסימן נדרס וממילא לא הוה ר"ג צריך להכריז דאפי' למ"ד התם מקום הוה סימן היינו בעיר אבל באמצע הדרך לא נמצא במה שאמר אין מעבירין כבר מבואר שלא היה צריך להכריז. והא דאמר שהולכין אחר רוב עוברי דרכים אין לפרש מפני שלא הכריז שזה כבר בכלל אין מעבירין על האוכלין כנ"ל ע"כ פרש"י

ותוספות שהחמיר לאסור באכילה משום פת גוים ש"מ אזלינן בתר רוב ולא בתר קרוב שהעיר' הקרובים היו ישראלים כך פי' בשמלה חדשה במס' עירובין ע"ש ולא רצו לפרש מדהקיל להתיר בהנאה משום דא"כ מנ"ל דרוב עדיף מקרוב דלמא משום דאיכא תרי רובא חדא רוב עוברי דרכים נכרים ואידך רוב ישראל אינם אופים חמץ בפסח ומנ"ל דרוב א' עדיף מקורבא אע"כ היה זמן שיחמץ אחר י"ט ואי ישראל בודאי אחר י"ט נתחמץ וע"כ משום חומרא דפת גוי מוכח דהולכים אחר רוב עוברי דרכים ומ"מ אי הוה חמץ גוי אסבה"נ והיינו מדאורייתא כר"י היה אסור בהנאה מספיקא דאורייתא א"נ כמ"ש לעיל דתלינן דמכבר נעשה מזמן לזמן אע"כ חמץ של גוי אחה"פ מותר ולא נאסר אלא משום פת גוי. אלא דקשי' לי דבתוספתא רפ"ב דפסחים תניא הכותים בזמן שפסחיהם שוה עם י"ט שלנו לפי חשבונם חמץ שלהם מותר מיד דלא נחשדו אבל יראה אבל עם לפי חשבונם מקדימין יום א' א"כ י"ט אחרון שלנו הוא חול גבי דדהו חמצם אסור אחה"פ א"כ מנ"ל לרש"י ותוספות דהעיר' הקרובים היו ישראל דלמא כותים הוה ואז עדיין לא גזרו על פתן של כותים כמו פת גוי כמבואר פ"ק דחולין ורק משום חמצן חיישינן ולא היה זמן לאפות אחה"פ ומ"מ התיר בהנאה ש"מ אזלינן בתר רוב עוברי דרכים להקל לתלות בגוי. ואמנם מלשון מרש"א משמע שפי' בתר רוב עוברי דרכים לא אתי לאפוקי קרוב דזה פשוט רובא עדיף מקורבא אלא דתלינן דרוב הני עוברי דרכים גוים הם ולא ישראלים עי' לשונו ונ"ל המכוון דבדרך ההוא לא היה רוב עוברים גוים אך השתא הכא סמוך לי"ט תלינן שעדיין לא הוחזקו ישראל בדרך כ"כ הרבה דבי"ט לא יצאו מבתיהם ואם הפי' כן א"כ א"ש דלא שייך לומר שהעייריותת היו כותים שהקדימו פסח שלהם וא"כ אתמול יום חול היה להם ושפיר אחזיקו בדרך אע"כ לא כן הוא וא"ש:

דף לב.

סבר לה כרנבה"ק. עי' בתוספות כתובות פ' אלו נערות שהק' דה"ל לרש"י להק' הכא ג"כ מדאגבה' קני' מתחייב בנפשו לא הוי עד דאכלה כדפריך התם גבי חלבו של חברו ובס' הפלאה מקשה אמאי לא הקשו קושייתם אהך דלעיל כ"ט א' גבי האוכל חמץ של הקדש מעל ומוקי ליש אומרים כרנבה"ק ה"ל להקשות נמי הכי ולע"ד דלעיל לק"מ דכיון דחמץ אסבה"נ לא שייך קני' מדאגבהה דאין קנין לאיסור הנאה ואע"ג דקיימי' לר"ש דמותר לאחה"פ וכמ"ד ט"ה ממון מ"מ הומ"ל דאינו ממון לענין דשייך בו קנין רק לשלם הזיקו מה שאכלו והפסידו ההנאה העתידה לבוא להקדש אחה"פ ואז בעת ההפסד והאכילה קם לי' בד"מ משא"כ בשמעתין דמוקי ליה כריה"ג דחמץ מותר בהנאה שפיר הו"ל להק'

מדאגבהה קני. והנה הרמב"ם בפי' המשנה פי' משנתינו פטור במזיד משום דאין אדם לוקה ומשלם והרי הזיד באכילת חמץ וגם כתב טעם דאסב"ה ולא שוה מידי ע"ש ודברים הללו תמוהים הם דנהי דלי"ל הא דרנבה"ק ולא בעי לאוקמי מתני' כריה"ג לבר מהלכתא מ"מ מה צורך לטעם דלוק' ומשלם ולא סגי ליה בטעם דאסב"ה או בהיפוך ל"ל טעם דאסב"ה כיון דאית ליה טעם דלוקה ומשלם ועוד לאיזה צורך מייתי לאו דחמץ הא סיפא אייר אפי' בשגג בחמץ רק הזיד בתרומה וה"ל לאתויי לאו דוזר לא יאכל כי קדש הם ועבתי"ט שכבר עמד בכ"ז ולפי הנ"ל יתיישב בהקדם מ"ש רש"י פ"ק דחולין גבי חמצן של עוברי עבירה כ' ז"ל דחליפי חמץ אסורים למי שהחליפם דאל"כ מצינו דמים לחב"פ וע"ש בתוספות שהק' מ"מ לכתחלה אסור להחליף ונלע"ד כוונת רש"י דמ"מ נהי שאין לו דמים ולא שוה מידי מ"מ איהו דאכלה במזיד ואחשביה באכילתי' ישלם ולא ירויח דהרי איהו אחשבי' אע"כ שאסור לו לקבל דמי החליפין הנה כי כן הוצרכנו לב' הטעמי' דאלו משום אסה"נ לחוד לא הוה מיפטר דלפי מה דקי"ל דחליפי חמץ מותר מה"ת למי שהחליף נמי ואפי' מדרבנן לרוב הפוסקים עמ"ש ריש פרקין א"כ היה לו לשלם להכהן כיון דאחשביה באכילתו ואי משום דאין לוקה ומשלם מ"מ הא מדאגבה' קני' ודוחק לאוקמי בהנהי שינויי דחיקא דתחב לו חברו לתוך פיו אמנם בצירוף שניהם א"ש דלא שייך מדאגבה' קני' כיון דאסב"ה רק בשעה שאכלו ואחשביה א"כ פטור משום דאין לוקה ומשלם וכ"ז בהזיד בחמץ שהוא חמור מתרומ' אך אי הזיד בתרומה ושגג בחמץ א"כ לא מחייב אאכילתו דמצי למימר נצטערתי במה שאכלתי איסור חמץ דאע"ג דפשע באכילת תרומה הקלה לא יזיד באכילת חמץ החמור ולא הוה צריך לטעם דקלב"מ לכן אשמעינן אפי' בהזיד בחמץ דלא מצי למטעין נצטערתי באכילתי אפ"ה פטור משום דחייב מלקות ומ"ש דנצטער באכילתו הכי קי"ל בטבח שהאכיל דברים אסורים לא ישלמו לו שנצטערו באכילתם:

דף לב:

ואין נתינה פחות מש"פ. הק' בתו' לילף נתינה דשמן המשחה לחומר' ממתן דמים ובהנות וי"ל דאיכא למילף מדדמי ליה ילפינן לכן ילפינן נתינה דשמן המשחה יתן מיתן דלא יתן עלי' לבונה במנחות נ"ט סוף ע"ב ע"ש והתם חומר' הוא דאי נתן עלי' פחות מכזית וחשב עליו מחשבת פגול חייב כרת לכשילקטם אח"כ יהיה פגול משא"כ כשנתן עלי' כזית ע"ש לעיל מני' ודוק כי הקצרתי במובן:

והלא דין הוא ומה שאר מצות כו'. יש לעי' נימא שפחה חרופה ונזיר ה"ל ב"כ הבאי' כא' ואין מלמדים הנהי מביאים על הזדון כשגגה אינך לא וי"ל דאיכא למימר דלמא דוקא לענין אי' לאו ה"ל ב"כ דלא נילף מנייהו אבל מעילה דבמיתה לא נילף מניה והשתא מיושבת ק' תו' תימא נימא היא הנותנת כו' והא"ש דא"כ דהקולא גורמת להביא קרבן ק' תי"ל מב"כ וא"נ נימא דהב"כ קאי אחייבי לאוין מכ"ש חייבי מיתות לפי סברא דהשתא דהקולא גורמת הבאת קרבן יותר וע"כ החומרא תגרום קרבן א"כ ק"ו מחי"כ:

דאית ביה שו"פ וליכא כזית. פרש"י בשנת בצורת היינו לשי' לקמן מ"ד א' דפרס ד' ביצים אבל למ"ד בעירובין פ"ג דככר בפונדיון ג' ביצים שהם י"ב זיתים ובפונדיון ט"ז פרוטות א"כ בלא בצורת נמי ליכא כזית בשו"פ ומ"מ י"ל אפי' להך מ"ד היינו חולין אבל תרומה בזול יותר כמבואר וק"ל:

לא אם אמרת בשאר מצות. יש לעי' למה לא אמר בקיצור בשאר מצות שכן אין שליח לד"ע משא"כ במעילה דיש שלד"ע וי"ל דבשאר מצות נמי בשוגג יש שלד"ע כמ"ש תו' בקידושין מ"ב ב' ד"ה אמאי מעל וע"ש ובזה נתיישבה ק' פ"י שהקשה אמאי דפריך לבסוף לא אם אמרת בשאר מצות שכן לא עשה בהן מתעסק כו' נימא ק"ו מחלבי' ועריות שמתעסק חייב בהן והא"ש דהומ"ל מה להנך שכן אין שלד"ע אפי' בשוגג שלא מצינו זה אוכל ובועל וזה מתחייב וזה פשוט דאפי' בשוגג אשלד"ע בחלבי' ועריות ולק"מ וק"ל:

לג ר. ראשית ששירי' ניכרים. בצל"ח הק' דא"כ מאי ארי' תרומת חמץ דמי לא משכחת תרומת מצה שהפריש על כרי חמץ והרי אין שירי' נכרים לישראל וכן בהפך תרומת חמץ על כרי מצה הרי שירי' נכרים לישראל ולע"ד הנהי תרי מיני תרומה שהזכיר לאו תרומה נינהי בלא"ה דנהי דקיימי' לריה"ג דחמץ מותר בהנאה מ"מ לשריפה קאי דכתיב תשביתו וכתיב לא יראה ולא ימצא אלא בשעת בעורו לתהני מניה ומ"מ לשריפה קאי וכשרוף דמי וכתותי מכתת שעורי' ונהי דתרומה אין לה שיעור מן התורה מ"מ חטה על חטין בעינין ולא אפר על חטין ולא חטין על אפר ולא משכח"ל רק חמץ על חמץ וק"ל:

אלמא קסבר משקין מפקיד פקידי. מ"ש רש"י ואעפ"י שמשקה מקבל טומאה בכ"ש כו' ונתקשו בו תי"ל דהזג אנינו כביצה שתקבל המשקה טומאה ממנו לא דקו דקי"ל יד מצרף כל הענבים פי' האשכול מצרפת כל הענבים כא' והו"ל כביצה ותקבל המשקין טומא' ממנו לכן פרש"י שאין שם משקין עליהם ודלא תימא נהי דלא הוה שם משקין עליהם לקבל בכ"ש מריבוי דכל המשקה מ"מ שם זיעה עליה ותקבל טומאה בכביצה ע"י צירוף משקין שבכל הזגין וע"ז כ' שאין המשקה שבזגין מצטרפין בלי נגיעת הזג במשקין ההמה ועי' צל"ח מ"ש בזה. והאש"נ מ"ש בד"ה לאימת מטמו כו' והנסחטי'

נוגעים לכל הזגי' יחד הכונה בזה דקי"ל אם רק חשב לסוחטן אזי אין היד מכניס ומוציא טומאה ונ"ל דה"ה שאין מצרפן עוד לכן פרש"י שאז בשעת סחיטה הכלי מצרפן יחד כיון שהנסחטי' נוגעים לכל הזגי' יחד עי' פ"ק דסוכה י"ג ב' וי"ד א' ובפ' העור והרוטב קי"ח קי"ט ע"ש. והאש"נ מה שפרש"י ד"ה וטמא מת שסחט זתים וענבים כו' ואע"ג דאין משקה הנבלע באוכל מקבל טומאה עמו משלים הוא שיעורו עכ"ל ולכאורה כבר היה צריך לזה מיד בקו' הש"ס א"ה אפי' כביצה נמי והא"ש דבק' הש"ס אפשר מקשה בכביצה היינו שיש ענבים כביצה והיד מצרפן ואפ"ה אי סוחטם טהורים דמקשה דנימא שיסחטם ביד בלא כלי באופן שלא יצורפו ובשעת הסחיטה תתבטל היד וזה היה קו' הש"ס כיון שבאנו ליועצו איך יסחטם בטהרה היה לנו ליועצו שיסחטם אפי' בכביצה בלי כלי אבל במתניתין דטמא מת דקתני להדיא יתר מכביצה אפי' כ"ש טמא מירי שסוחטם בכלי שמצרפם א"כ כביצה נמי וע"כ אין בענבים כביצה כ"א עם המשקה ולכן כביצה מכוונת בציר ליה שיעורא והוצרך רש"י לפרש דמשקה משלים לשיעורא אעפ"י שאינו מקבל טומאה עמו:

לאימת מתכשרי כו'. עמ"ש תוספות בשם הרר"א להק' על פרש"י ויש ליישב דלאו דוקא תשברו דהא גם בכלי חרס לאו בשבירה תלי' מלתא אלא בשאין עושי' מעין מלאכתן ראשונה וה"א באוכלים נמי כשאינו ראוי למה שהיה ראוי מתחלה דהיינו למאכל אדם יטהר קמ"ל עד שיפסל מאכילת כלב עי' בבכורות כ"ג א' בפלוגתת בר פדא ור"י ע"ש וא"ש. ומ"ש תוספות מפ' אותו ואת בנו דרש"י הדר בי' י"ל דהתם לר"ש פי' כן דאיהו דרש מכל אוכל אשר יאכל אוכל שאתה יכול להאכיל לאחרים מטמא לאפוקי איסורי הנאה וא"כ ה"ה דלא דרש מכל אוכל לטמא בכ"ש משא"כ לדידן דדרשינן מכל האוכל אשר יאכל אוכל שראוי לאכול בבת א' היינו כביצה וא"כ דרשינן מריבויי דכל לקבל טומאה סגי בכ"ש וכן יש ליישב פרש"י בבכורות י' א' ד"ה בכפרי' כו' ע"ש וגם התם אזלא הסוגיא לר"ש ויתיישב ג"כ בכנ"ל ועמ"ש בחי' למס' שבת ר"פ חבית:

דף לד.

איתבי ר"י לרשב"ל כו'. לול קטן הוה כו' בצל"ח הק' מ"ט לא פריך ממשנה ג' דשקלים פ"ז בשר שנמצא בעזרה אברין עולות וחתיכות חטאות בירושלם זבחי שלמים זה וזה תעובר צורתן ויצא לביה"ש והמל"מ כ' שע"ז המשנה סמך הרמב"ם ולא הביא הא דר' יוחנן דהסח הדעת פסול טומאה הוי משום דמייתי הך מתניתין בפי"ט מה' פסוהמ"ק ומוכח דפסול טומאה הוי דאי פסול הגוף למ"ל עיבור צורה והשתא הק' הצל"ח א"כ מ"ט

לא מקשה ר"י מינה לר"ל והניח בצ"ע על הרמב"ם ולפע"ד לא הומ"ל דאיכא לאוקמי בעומד ורואהו נופל מיד הבעלים דהשתא לא הסיחו דעתם ממנו לא הבעלים ולא הרואה תדע שכן הוא דאלת"ה לרב דחושש לבשר שנתעלם מן העין שמא עורבים החליפוהו מרובא דעלמא כ"ש דיש לחוש הכא שהחלפוהו מרוב ישראל דחולין הוא ואיך ישרפהו בקדש וע"כ בעומד ורואהו כדמתרץ הש"ס בפ' ג"ה אשארי משניות דמס' מכשירי ע"ש ולכן לא הומ"ל מניה לר"ל אמנם לדינא הא קי"ל דבשר שנתעלם מן העין מחומרי אסרי' ולא מדינא דמתניתין עי' בתוי"ט שם בשקלים וברמב"ם במ"א אבל בזמן המשנה לא חשו לזה ולא מיירי ברואהו ושפיר סמך הרמב"ם במאי דמייתי הך מתני' דהלכה כר"י ועמ"ש תו' חגיגה כ"א א' והק' הר"ר אלי' כו' ועמ"ש בחי' למס' חולין פג"ה שם:

דף לה.

והכהנים בחלה ובתרומה. פרש"י אבל ישראל בתרומה לא כו' הא דלא פי' בקיצור דה"ל גזל וכק' תוס' לקמן ל"ח א' אתי' לחם לחם ותירוצם לא שייך בתרומה עי' וי"ל מ"מ משכחת בנפל לו תרומה מבית אבי אמו כהן לכך פי' טעם מספיק יותר אע"ג דהשתא נמי אנינו טעם מספיק דמשכח"ל שהי' חמץ בתחלה ואח"כ עשאוה תרומ' דהשת' שפיר חייב עלי' משום חימוץ וא"כ במצה כה"ג יוצא בה ז"א דע"כ היה כבר י"ט באופן שהיה כבר איסורא דחמץ עליו ואז אין מפרישין תרומות ומעשרות בי"ט ולא משכח"ל אלא שהופרשה מכבר וא"כ כי קדש היום לא חל איסורא דחמץ והא"ש דאחלה לא פרש"י כלום רק אתרומה ומשום דגלגל עיסה בי"ט מפרישין ממנו חלה בי"ט וא"כ הך דרשא דקרא אנינו מספיק לחלה לכן הניח סתמא משום גזל וק"ל. אך מלשון רש"י משמע דאפי' אי חל איסורא דחמץ עלי' נמי אינו יוצא בה דבעי' חמץ לבד כשינויי דרבינא לקמן את שאיסורו משום בל תאכל חמץ לבד ויתבאר לקמן אי"ה:

אמר קרא לא תאכל עליו חמץ. הק' בצל"ח מ"ט לא מייתי קרא דפ' בא דמוקדם כל מחמצת לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות ומייתי ליה הש"ס לעיל ה' א'. והנה לעיל כ"ח ב' דמייתי הש"ס נמי הך קרא דלא תאכל עליו חמץ התם לק"מ דה"ל לאתויי מקרא דפ' בא הנ"ל משום דפלוגתת ר"י ור"ש תלוי בלישנא דהך קרא לא תאכל עליו דקאי אשחיטת פסח דלפניו ועמ"ש שם וגם למילף מניה לקובעו חובה בזה"ז י"ל מדכתיב בהאי קרא בכל מושבתיכם תאכלו מצות וכ' תוס' בקידושין ל"ז ב' ד"ה בזמן כו' דקאי לרבות חו"ל בזמן שבהמ"ק היה קיים א"כ ע"כ לא קאי הקישא דהאי קרא אזמן הזה לכן מייתי מלא תאכל עליו חמץ אך הכא הקשה שפיר ויש ליישב משום דמכל מחמצת

דרשי' לרבות נוקשה א"כ ה"א אי ראוי רק לנוקשה יוצאים ביה חובת מצה קמ"ל דוקא אי ראוי לחמץ גמור יוצאים בו לאפוקי אי אינו ראוי' אלא לנוקשה לא. א"נ י"ל הכא הני תנאי ס"ל כר"י דמחייב אחמץ לאחר זמנו מדכתיבי תלתא קראי ואי הוה אצטריך כל מחמצת להקישא א"כ לאחר זמנו מנ"ל לכן מפיק ליה מלא תאכל עליו ומ"מ ידעי' לאו בלפני זמנו מתיבת עליו דקאי אשחיטת הפסח דלפניו והאש"נ מה שהקשה המרש"א ז"ל דלעיל כ"ח ב' קאמר לר"ש לקובעו מנ"ל כו' וק' הא אכתי מיבעי' ליה לדרשא דהכא והא"ש דלר"ש דהכא נפ"ל מכל מחמצת לא תאכלו אבל לקובעו חובה לא מצי מפיק ליה מכל מחמצת כיון דכתיב בכל מושבתיכם דקאי אחו"ל בזמן שבהמ"ק קיים וכנ"ל ולפ"ז לעיל ה' א' דמייתי הש"ס קרא דכל מחמצת היינו לר"ש דלר"י אצטריך לדרשא לאחר זמנו כנ"ל אע"כ לר"ש קאי דהלכתא כוותי' בלאחר זמנו ולר"י מפקי ליה מלא תאכל עליו חמץ ותרתי שמעי' מהך הקישא. אך מה שתי' הצל"ח אק' מרש"א הלזו תמוה מאד אטו ושמרתם לא אצטריך אלא ללחמי תודה וכדומה הא אצטריך דבעי' שימור לשמה לאפוקי אי עביד שימור שלא לשם מצוה אלא למצה דעלמא ופשוט ונער יכתבם. ומה שהקשה עוד דהא אכתי אצטריך הך הקישא להא דלקמן את שאיסורו משום ב"ת חמץ כו' יש ליישב וגם ליישב קו' המרש"א הנ"ל דודאי אין היקש למחצה וכן צ"ל ע"כ דהא לקמן יליף עוד מהך הקישא נשים דמחייבים במצה אלא דלעיל כ"ח ע"ב שקיל וטרי הש"ס הכי דר"י יליף איסור חמץ מש"ש ולמעלה מדכתיב עליו דקאי אשחיטת פסח שלפניו ור"ש דחי הא כתיב נמי בסיפא ז' ימים תאכל עליו מצות וההיא ע"כ לאו אשחיטת פסח קאי והנה ע"ז קאמר הש"ס דר"י מוקי האי קרא אהקישא לקובעו חובה בזה"ז והשתא ה"פ דקרא לא תאכל עליו פי' אשחיטת פסח דלעיל לא תאכל חמץ ז' ימים תאכל עליו פי' אאכילת חמץ דרישא דקרא תאכל מצות היינו בזה"ז דאיכא בבל תאכל חמץ וא"ש עליו דסיפא והשתא מקשה לר"ש לקובעו מנ"ל דאי נמי אתי' ליה מהך קרא ואין היקש למחצה מ"מ קשה מה"ת להתיר חמץ מש"ש ולמעלה הא כתיב עליו אשחיטת פסח ואי משום דבסיפא נמי כתיב עליו הא ר"י מפרש ליה שפיר דקאי אאכילת חמץ דרישא דקרא ומשני דר"ש מפיק ליה מבערב תאכלו מצות ולא מהך קרא וא"כ עליו ע"כ לאו אשחיטת פסח קאי אבל הקישא דשמעתין שפיר מפיק ליה נמי מהך קרא ואין היקש למחצה. ובמה שכתבתי לעיל דהך הקישא דהכא היינו לר' יהודה אבל לר"ש דחמץ לאחה"פ מותר אה"נ דמפקי' מכל מחמצת לא תאכלו א"כ נחזי אנן נשית לבנו הך הקישא מה עבדינן בהא דלענין לאחר זמנו קי"ל כר"ש ובלפני זמנו כר"י וא"כ לא נצטרך לדר"ש בשעה שישנו בקום אכול מצה דהא אנן מש"ש אסרי' ליה ולקובעו

חובה לא אצטריך דמבערב תאכלו מצות נפ"ל כדלקמן ק"ב וא"כ הך הקישא מאי עבדינן ליה (ודוחק דלחיוב נשים אצטריך עמ"ש שם אי"ה בפ' אלו עוברין) ומזה נ"ל ישוב לפרש"י במתניתין ד"ה והכהנים בחלה כו' שכתבתי לעיל דמשמע מלשונו שכתב מי שאינו מוזהר על חמוצו אלא משום חמץ משמע כרבינא דדרשינן מי שאיסורו משום ב"ת חמץ לבד וכ"כ להדיא בד"ה דמאי דלא כו' והוא תמוה הא מסיק הש"ס מחוורתא כדרב ששת והא"ש בהקדם הקדמה קטנה דלעיל כ"ח ע"ב אמרינן כתוב בהאי וכתיב בהאי ולא אמר וצריכא אמנם בפ' ע"פ מסיק הש"ס וצריכא ועי' ברשב"ם שם הצריכותא ולפע"ד לא ניחא להש"ס בהך צריכותא כלל משום תינח למ"ד פ"ש תשלומין דראשון הוא אבל למ"ד ר"פ מי שהיה דרגל בפ"ע הוא והכי קי"ל א"כ אזדא הך צריכותא לכן לא ניחא להש"ס למימר שום צריכותא לר"י אלא כתיב בהאי ובהאי דר"י לטעמיה דאית ליה ב"כ הבאים כא' מלמדין ופי' בהליכות עולם דאית ליה לר"י מילתא דאתיא במה מצינו טרח וכ' לה קרא וא"כ ה"נ אין בכך כלום אי כתיב בהאי ובהאי והא"ש ודאי רבינא דמוקי הך בריתא כרבנן דר"ש היינו ר' יהודה קשה מידי בלבד כתיב כיון דההיקש לא מייתר דשפיר אצטריך לכמה מילי א' לדברים הבאים לידי חימוץ דלא נפקא מכל מחמצת לר"י כנ"ל וגם לקובעו חובה בזה"ז דלא נפקא מבערב תאכלו מצות דכתיב בהאי ובהאי אפי' בלא צריכותא לכן מחוורתא כרב ששת דברייתא ע"כ כר"ש אחי' אך לדידן דלא אצטריך הך הקישא כלל דלדברי' הבאים לידי חמוץ נפקא לן מכל מחמצת כנ"ל דבלאחר זמנו קי"ל כר"ש ולקובעו חובה מבערב תאכלו מצות דבלא צריכותא לא אמרינן כתיב בהאי ובהאי דאנן קי"ל ב' כתובים אין מלמדים והך צריכותא נמי לי"ל דקי"ל פ"ש רגל בפ"ע הוא ונפ"ל שפיר לקובעו מבערב תאכלו מצות ואייתר לן הך הקישא ע"כ למצה של טבל ונהי דאית לן אי' חל על אי' ע"כ שבקי' לקרא דדחיק ומוקי נפשי' למימר מי שאיסורו משום ב"ת חמץ לבד וא"ש פרש"י בכולי שמעתין וגם פסק הרמב"ם בזה דאין יוצאין במצה של טבל אע"ג דקי"ל אחא"א עוד נאריך בזה לקמן אי"ה בשמעתין וק"ל:

המחהו וגמעו כו'. אע"ג דהתם גלי קרא הנפש לרבות השותה ובמצה כתיב לחם ואכילה מ"מ נילף מני' דגלי קרא דלא נימא הקישא כה"ג כיון דמינו מתחייב במצה ועמ"ש רמב"ן לקמן במלחמות ה':

דף לה:

יוצאי' בדמאי כו'. פרש משום מהב"ע ומשום שכל שאיסורו משום ב"ת חמץ לבד וכבר כתבתי לעיל בסמוך מ"ט פרש"י כרבינא לקמן ועמ"ש בצל"ח ודבריו תמוהים אטו דמאי

איסורא דאורי' הוא דנימא איסורא דחמץ לא יחול עליו או יחול עליו העיקור הוא דאנן חיישי' למיעוט דטבל ואם הוא טבל באמת אזי לא יחול עליו אי' דחמץ שהרי טבל אסור גם לעניים כעשירים והוא פשוט:

אלא בטבל שלא נתקן כל צרכו. נראה דמש"ה נקטה הבריתא טבל כי האי דטבל גמור בלא"ה אינו יוצא בו כמ"ש תו' לקמן ל"ח א' ד"ה אתי' לחם לחם וכן משמע להדי' ממהרש"א שם ויש ליישב בזה פסק הרמב"ם ועלח"מ שם:

הא מני ר"ש. כבר כתבתי דאנן לא קמ"ל כר"ש ואפי"ה פסק הרמב"ם דאין יוצאין במצה של טבל. והנה שמעתי מאמ"ו הגאון בעל ס' הפלאה דבשג"א סי' צ"ו מיישב ק' תו' ר"פ לולב הגזול דלמ"ל הקישא דמי שאיסורו תי"ל משום מהב"ע ותי' בשאג"א דה"א היכי דלי"ל אלא כזית טבל מצומצם דניתי עשה דמצה ולדחי ל"ת דטבל קמ"ל הקישא דלא יי"ח בטבל כלל ואמר אמ"ו הגאון דזה אינו דהא אפשר לקיים שניהם ע"י שיפריש כ"ש מהכזית לתרומה ומעשרות ויהי' המותר חולין גמורים ואח"כ יבללם ויאכלם וה"ל האיסור היינו התרומה והמעשרות פחות מכשיעור ונהי דאסור מן התורה מ"מ מלקות וחיוב מיתה ליכא משא"כ השתא דאוכל כזית בטבלא ה"ל שפיר מהב"ע והדרא קו' תו' לדוכתה למ"ל הקישא תי"ל משום מהב"ע וצ"ל דשמעתין אזלא לר"ש ולדידי' הא אית ליה כ"ש למלקות ולא מהני מידי כשיפריש תרומות ומעשרות וה"א דליתי עשה ולדחי ל"ת דטבל קמ"ל הקישא וא"כ כ"ז לר"ש דאית לי' כ"ש למלקות משא"כ לדידן דבעי' שיעורא למלקות אה"נ דבלא הקישא אינו יוצא במצה של טבל משום מהב"ע ושפיר פסק הרמב"ם. והנה דבריו צריכין תבלין דהא אי בללן ואכלן ליכא איסורא כלל אפי' לר"ש דס"ל כ"ש למלקות דהרי בטלי זב"ז כמבואר בזבחים דאמר ר"ל הפגול והנותר והטמא שבללן זב"ז ואכלן פטור א"א שלא ירבה מין על חברו ויבטלנו וצ"ל לפמ"ש הר"ש בטבול יום פ"ב מ"ג (וע"ש וצ"ע בנדה מ"ז א') דר"ש אית לי' מב"מ לא בטיל ע"ש ולע"ד י"ל לפי דרכו של אמ"ו הגאון הנ"ל בזה האופן דאפשר לקיים שניהם ע"י שיאכל הכזית טבל שלכ"ה כגון אכילה גסה וכדומה דמשום טבל לא מחייב ואלו משום מצות מצה יצא לפי ספיקתו של המל"מ פ"ה מיסה"ת וצ"ל לפמ"ש המרש"ל בשבועות דלר"ש דאית לי' כ"ש למלקות ה"ה שלכ"ה וא"כ לדידן דאית לן שלכ"ה פטור ה"ל מהב"ע וא"ש פסק הרמב"ם. א"נ י"ל פסק הרמב"ם בשנבין אמאי דחיק לאוקמי כר"ש הא כר"י נמי אתי' דהא בחולין ק' ב' מבואר דקל על חמור אינו חל אפי' לר"י וה"נ חמץ קל הוא לגבי טבל שהרי אין היתר לטבל בלי מעשה דהפרשה משא"כ חמץ דממילא שרי' אחה"פ וזהו קולא כמבואר ר"פ הערל דמידי דמחוסר מעשה ה"ל חמור לגבי מידי דלא מחוסר

מעשה ותלה בזמן ע"ש גבי ערלת ואנינות אע"ג דמ"מ חמץ עונשו חמור דבכרת ז"א עי' בחולין ק"א א' דקאמר טומאת בשר דבלאו חמור מטומאת הגוף דבמיתה משום דלבשר לי"ל טהרה במקוה משא"כ לגוף יש לו טהרה במקוה וא"כ ה"נ ה"ל חמץ קל דתיקון שלו תלוי בזמן משא"כ טבל וא"כ כר"י נמי אתי' וצ"ל דז"א דהא לר"י אסור חמץ לאחר זמנו והא"ש פסק הרמב"ם דלפי מה דקי"ל בחמץ לאחר זמנו כר"ש ה"ל חמץ קל ולא חל אטבל וא"ש:

דף לו.

מ"ט דר"ע פי' דהא מצות מצות ריבה אינו מיותר דאצטרי' לכהנים שיוצאים בחלה ותרומה כנ"ל ולא הו"מ הש"ס למימר דטעמי' דר"ע דאצטריך קרא לדרשא דעונין עליו דברים הרבה דלזאת הדרשא לא שייך למכתב ייתורא דהא פשיטא דקרא כתיב והגדת לבנך ביום ולקמן בפ' ע"פ במתני' מפיק לי' מואמרתם זבח פסח ושמואל דאומר שעונין עליו דברים הרבה אינו אלא מפרש שם לחם עוני מ"ט קרי לי' הכי אבל אי איכא למדרש דרשי' בודאי לכן קאמר דר"ע ס"ל יש אם למסורת ועני כתי' ומ"מ היכי שאין המקרא והמסורת סותרו' דריש תרוי' אלא דהכא ה"ל כסותרי' זא"ז שהרי לפי המסורת דלחם עני כתי' פרט לעיסה שנילושה ביין שמן ודבש א"כ ע"כ עני בעין הוא ואי נדרש המקרא ג"כ שנאכל באנינות ע"כ באלף קרינן לחם אוני וה"ל סתירה ולכן לר"ע המסורת עיקור ודוחה המקרא בשביל זה:

ר"ג אומר תשרף מיד. פרש"י בחש"מ בצל"ח תמה שהרי רש"י פי' לעיל בפ"ק דכופה עליו כלי בבטלו אבל אי לא בטלו ישרפנו אפי' בי"ט ולדידי לק"מ חדא דהא כ' מרש"א לקמן ל"ח ב' דכהנים זריזין יכולין לשמור מחמוץ נמצא שאינו חמץ ברור אלא שאין אנו סומכין אולי לא נזדרז כל צרכו וישרפנו וא"כ תינח בחש"מ אבל בי"ט לא נקל לעשות מלאכה מספיקא ועוד הא העלו בתו' בעירובין ק' א' ד"ה מתן כו' דעשה הבאה ע"י פשיעתו אינה דול"ת וה"נ ע"י פשיעתו באה שלש עיסה כזה שא"א לשמרו מחמוץ לכן אינה דוחה י"ט בשריפתו משא"כ במוצא חמץ בביתו וק"ל:

כדאמר להו ריב"ל לבני' כו'. עי' היטב בהרי"ף ורז"ה ורמב"ן וראיתי לרשום מה שיש לפקפק קצת אהרמב"ן מ"ש דע"כ ריה"ג ור"ע בתערוב' אירי דאל"ה למ"ל לחם עוני תי"ל משום שאינו יכול לבוא לידי חמוץ אעפ"י שיש במינו חמוץ כיון שהוא עצמו אינו בא לא י"ח כמו דהוה בעי' למימר לעיל גבי עיסה שנילושה ביין שו"ד שאין חייבין עליו כרת משום שאין יוצאין בה במצה אעפ"י שיש במינה מצה יש לדחות דהיינו לפי

הה"א אבל הא אתותב מהמחהו וגומעו וה"פ מדגלי רחמנא התם נפש לרבות השותה אעפ"י שאין יוצאין בו י"ח מצה משום שיש במינו מצה כשלא המחהו א"כ ה"נ ולא דרשי' הקישא אלא לאורז ודוחן שאין במינן חמץ כלל. ומ"ש עוד למ"ל לחם עני תי"ל מושמרתם את המצות והאי לא בעי שימור י"ל אה"נ אלא דא"כ לא הוה ילפי' מני' דבעי' שימור לשמה והוה מכשירין לחמי תודה אבל השתא דאמעט יין שו"ד מלחם עני אייתר ושמרתם לשימור לשמה וכה"ג כ' הצל"ח לעיל גבי אורז ודוחן ע"ש. ומ"ש עוד דע"כ ר"ע לאו דוקא יין שו"ד קאמר לענין מצה עשירה וה"ה חלב ושארי משקי' א"כ ה"ה בריתא דר"ג נמי לאו דוקא יין כו' ולפע"ד י"ל דר"ע דוקא קאמר יין שו"ד דאית בהו עכ"פ קצת חמוץ עם מים לכן אצטריך לחם עני לכשנלושה בלא מים משא"כ חלב דלא שייך חמוץ כלל לר"ע לא אצטריך לחם עני כך' הרמב"ן הנ"ל משא"כ לרבנן דיין שו"ד א"א לשמור כלל א"כ בחלב שייך שימור מיהת ולעולם צריך שימור עי' היטב בפנים ותבין דברינו:

לישה נהי דבזריזין ליתא במקום זריזין איתא דאמר כו'. נלע"ד הא דפשיטא להש"ס דבמקום זריזין איתא היינו מסברת חוץ מטעמים שכ' תו' ופשיט לי' להש"ס הכי ולא מיית' הא דאמר מר כו' אלא משום דלא נימא דזה א"א דכל שכשר בזר כשר נמי חוץ לעזרה וזהו סברת ר"ל במנחות ט' א' קמ"ל דאמר מר וכן מייתי הש"ס התם תני' כוותי' דר"י בללה זר כשרה חוץ לחומת עזרה פסולה וזה ברור בעזה"י ומיושב ק' המרש"א וק"ל:

ומ"ש ממנחת העומר כו'. בל"ז היה יודע דעומר נקצר ונעשה בעסק גדול וזריזות הרבה יותר מכל המנחות אבל השתא דמסיק להתיר במקום זריזין מפני שהכהנים משגיחין א"כ מכ"ש שהי' להתיר מנחת כהנים שהזריזין בעצמן לותתין אפי' שלא במקום זריזין ואפ"ה אמרי' אין לותתין שום מנחה וע"כ משום דלא פלוג רבנן חוץ לעזרה וא"כ מ"ש ממנחת עומר ומשני ציבור שאני פי' יחיד ביחיד מחלף ולא פלוג רבנן ציבור ביחיד לא מחלף:

רע"א מצה ומרור כו'. הק' בתו' דלמא מרור היינו זית ולדידי צל"ע בהא דלקמן ל"ט מקשה הש"ס ואימא מרירתא דכופי' פרש"י דג ששמו כך ואמאי לא מקשה הש"ס ממרה של כל בעלי החיים ועכצ"ל דבעי' שיהי' שמו מרור ודוקא של אותו הדג שמו מרוריתא) משא"כ של שארי בע"ח (וצע"ק מישפך לארץ מררתי דקרא) ולהדי' אמרי' בפ"ק דסוכה י"ג א' ובפ' אלו טרפות דמרור דיש לו שם לווי אין אדם יוצא י"ח בפסח ואיך יעלה על הדעת להכשיר בזית מפני שהוא מר וצ"ע ועמ"ש בזה לקמן אי"ה. והנה גם במה שתי' יש לעי' מנ"ל למילף מה מצה מין זרעים איפך אנא נימא מה מצה מין בכורים אף מרור

ומאי ניהו זית ואולי י"ל דזה א"א דאמרי לקמן מרורי לשון רבים כמה מינים ובכורים אינו אלא מין א' זית ותו לא ויש לדחות תי' זה דיש כמה מיני זיתים שופכני ובושני אגורי. א"נ י"ל דמצה גופה מנ"ל דיש במינה בכורים דלמא אה"נ דאין יי"ח מצה אלא בשבולת שועל ושיפון וכוסמים דאקרו שפיר לחם ואין מביאים בכורים אלא מחטה ושעורה ממש כמ"ש פ"י בפי' דברי תוד"ה אוציא חטין דלא כמרש"א ע"ש וא"כ כל כמה דלא ידעי' מצה ליכא למילף מרור מני' למין בכורים אע"כ ההיקש הוא בהיפוך מה מצה מין זרעים אף מרור כן. ובזה מיושב ק' תו' אהא דקאמר הש"ס אי מצות ריבה אפי' כל מילי נמי הק' תו' נימא אהני ריבוי ואהני מיעוטא והא"ש דכיון דכתיב ריבוי דיי"ח במצות מחטין ושעורין שראויים להביא מהם בכורים א"כ נילף נמי מרור מה מצה שיש במינו בכורים אף מרור כן ומביאים מרור מזית ותו לי"ל מיעוטא למעט מצות של בכורים עצמן כנ"ל ועמ"ש עוד בזה בסמוך אי"ה.

דף לו:

הדר בי' ר"ע מההיא. מקשים מנ"ל דהדר בי' דלמא מהקישא ה"א כי קושי' קמ"ל מושבתיכם וממושבתיכם לא הוה ידעי' אלא ירושלם ולא נוב וגבעון כמ"ש תו' לכן אהני לן הקישא ותו ליכא למפרך אי מצות מצות רבה אפי' בכורי' נמי ז"א דאית לן למעט בכורים בנוב וגבעון שהרי אמעטו כבר בירושלם בלא"ה משום מושבתיכם ולפמש"ל א"ש דהשתא דדרשי' מושבתיכם אזדא לה הקישא כלל דמה מרור שאינו בכורים מנ"ל הא דלמא זית וניפוך איפכא מה מצה בכורים אף מרור בכורים ואי"ל מצה גופה מנ"ל דלמא לא יו"ח אלא בשבולת שועל ושיפון ז"א מדמעטי' ממושבתיכם בכורים בירושלם ש"מ דיי"ח במצת חטין וא"כ שפיר איכא למילף למרור נמי שיהי' זית ואיכא למטעי שפיר שיי"ח במצת בכורים ולא אהני הקישא מידי:

מצה הנאכלת בכל מושבת כו'. עמ"ש מרש"א בתוד"ה וריה"ג דרש"י בחומש פי' עפ"י המכילתא דמושבתיכם אתא למעט מע"ש וחלת תודה ולע"ד לפמ"ש בסמוך דכל הסוגיא בנוי' על הא דלעיל דמהקישא לא מצי' למילף דאיכא למימר דלמא מרור גופי' זית היא כמש"ל באריכות ומש"ה אתאינן לק' הש"ס אי מצות מצות ריבה אפי' כל מילי נמי ומש"ה הדר בי' ר"ע ומפיק לי' מבכל מושבתיכם ומעתה י"ל דס"ל לרש"י דכל הסוגי' אתי' כמ"ד דאעפ"י שיש לו שם לווי יוצא בו ידי מרור א"כ סד"א דנצא י"ח מרור בזית ואתאינן לכל הנ"ל אך למאי דקי"ל דמרור שיש לו שם לווי לא נפקינן בי' א"כ כ"ש שאין

לטעות כלל בזית ושפיר ידעי' מהקישא לחוד דאין יוצא בבכורים לחובת מצה וע"כ מושבתיכם אייתר למע"ש וחלת תודה וק"ל:

יכול שאני מוציא אף מע"ש. מקשי' נוציא מע"ש מהקישא הנ"ל מצה למרור דליתי' במע"ש ולפי הנ"ל א"ש דלענין מע"ש שפיר איכא למימר דלמא מרור גופי' אתי' מזית שיש בו מע"ש וא"ל כתי' תו' מה מצה מין זרעי' כו' איפך אנא מה מצה ממע"ש אף מרור ממע"ש והיינו מזית והשתא אי"ל דמצה גופי' מנ"ל ז"א דהא לחם כתיב בי' וע"כ הוא לפחות שבולת שועל ושיפון וכוסמין ואית בהו מע"ש בשלמא לעיל גבי בכורים איכא למימר שפיר דלמא מצה היא מהנהי מיני' ואין מביאין בכורים אלא ממובחר שבמינים שהם חטין ושעורין ממש לא זולת אבל אמע"ש שפיר י"ל כנ"ל וק"ל:

דף לח:

שבעת ימים מצות תאכלו מצה הנאכלת לז' ימים כו'. פרש"י ותו' דר"י סמיך נמי אדרשא דרבה דבעי' מצה הראוי' לז' ימים ובזה נ"ל ליישב ק' תו' קדושין ל"ח א' ד"ה אקריב עומר והדר אכל מקשי' מ"ט לא אתי עשה דמצה ודחי ל"ת דחדש ע"ש ולפי האמור בשמעתין ניחא דהך לא חזי אלא לכזית מצה זה דיש בי' עשה ודחי ל"ת אבל תו לא חזי למיכל מני' עד דאקרוב עומר ואינה נאכלת כל ז' ולא דמי למצה של טבל שכתבנו לעיל דאפשר דהוה אתי עשה ודחי ל"ת דהתם חזי שפיר לכל ז' כשיפריש ממנו תרומה ויהי' התרומה לכהן והחולין לישראל משא"כ הכא:

רביעית היא ומתחלקת לכמה חלות ואין כאן עושר. הב"ח בא"ח סי' תע"א מייתי להתיר לצאת י"ח במצה שנילושה במי פירות עם מים בדיעבד עכ"פ ומג"א דחה משמעתין דא"כ ה"ל לשנויי דאצטריך קרא לדיעבד ולפע"ד אה"נ דהו"מ לשנויי הכי אלא משום דהיה קשה גם ק' מרש"א תי"ל דממהר להחמיץ והמקשן שלא הקשה כן משום דלר"ע קאי ור"ע אמר לעיל שבתי היה אצל ר"א ור"י ולשתי להם עיסה ביין שו"ד ודעת הרי"ף דההיא איירי בתערובות מים דקטוף המוזכר בברייתא שם נמצא דלר"ע אפשר לשמרו מחמוץ לכן לא הק' מזה אבל התרצן אה"נ דהומ"ל דבדיעבד מיהת יוצא משום מצה עשירה אלא דבעי לשנויי גם למ"ד דממהרת להחמיץ ואמר רביעית היא כו' וא"כ למסקנא דקי"ל כר"ע כמ"ש הרי"ף שם ואינו ממהר להחמיץ אסור לאכול ע"פ מצה עשירה עם תערובות מים אלא שהמג"א דחה שם דבריו בענין אחר:

דף מ:

האילפס והקדרה שהעבירן מרותחין כ' תוספות מכאן אין להוכיח דעירוי ככ"ש דאדרבא דוק מסיפא איפכא כו' ויל"ד בזה דלמא דיוקא דרישא אמת דמותר לערות והא דלא קתני בסיפא אבל מערה הוא היינו לאשמועי' רבותא דנותן לתוכו אע"ג דבשארי דברים אפי' בכ"ש אסור לשרות דמחזי כמבשל כמ"ש תו' לקמן קמ"ל דהכא מותר לתת לתוכו ולעולם ה"ה דלערות שרי כדמוכח מדיוקא דרישא וי"ל דאיכא למימר נמי בהיפך דוקי' דסיפא אמת דאסור לערות ודלא קתני ברישא לא יערה לתוכו משום דר"י דקאי ארישא כדמפרש הש"ס התם ומתיר אפי' לשרות לכן נקט נמי ת"ק לא יתן וק"ל:

לכל הוא נותן. פרש"י תמוה שהוא נגד הש"ס דשבת דהתם מסיק דארישא קאי ר"י אכ"ר וי"ל דהכא ע"כ מוכח דר"ח הוה ס"ל דר"י אסיפא קאי אכ"ש דאלת"ה ק' למ"ל חומץ כלל תי"ל דהקמח נחלט ברותחין ועכצ"ל דבכ"ש היה נותן הקמח כמ"ש רש"י לעיל גבי לא לימחי אינש קדירא בקמחא דאבישנא ע"ש וא"כ כיון דע"כ בכ"ש איירי הכא ור"ח מייתי עלה הא דר"י א"כ מסתמא ס"ל לר"ח דר"י נמי בהכי איירי ולמסקנא דמס' שבת ע"כ יש אומרים דהכא לאו היינו ר"י וק"ל וקרוב לזה מצאתי בשאילת יעבץ ח"ב סי' ק"ד:

דף מה.

בצק שבסידקי עריבה אם יש כזית במק"א חייב לבער ואם לאו בטל במיעוטו פר"ח מייתי בשם ירושלמי דכלי מצרף ב' חצאי זתים לזית שלם ופריך ממתניתין דאם אין כזית במק"א א"צ לבער ומשני כאן בדבוק כאן בתלוש ופי' הפר"ח דבדבוק הכלי מצרפו ולא בתלוש ע"ש ולבבי לא כן ידמה דא"כ לא אתי' ירושלמי כלישנא בתרא דשמואל דמוקי מתני' בעשוי לחזק וע"כ בדבוק איירי מתני' ולישנא בתרא דשמואל הלכתא היא לכ"ע עכנ"ל כוונת הירושלמי בהיפוך דבדבוק כל חצי זית בטל במקומו ומשמש מעשה עץ בעלמא ואינו מצטרף והיינו בעשוי לחזק דבהכי איירי מתני' ללישנא בתרא דשמואל ובתלוש היינו שאינו עשוי לחזק אזי הכלי מצרפו ובזה א"ש דכ' הטור שאין לסמוך על ניקור העריבות כי א"א לנקרן והכלי מצרף והק' הפר"ח דה"ל לחלק בין דבוק לתלוש והא"ש דהטור מיירי בסתם עריבות שלנו שאין הבצק שבו עשוי לחזק ואז הכלי מצרף בכל גווני וק"ל ועי' בסמוך:

איכא דמתני לה אסיפא כו'. יש לעי' בכולי שמעתא הא הש"ס אמר לעיל בפשיטות פירורין ממילא בטלי וא"כ מה כל הרעש הזה בפחות מכזית הא ה"ל פירורין כדמשמע

בר"פ אלו דברים דפחות מכזית מיחשבי' פירורין שוב מצאתי מ"ש בספר גבול אשר בשם קרבן נתנאל בזה ולפע"ד דהכא לא בטלי ממילא כיון שעשויין לתועלת הכלי נהי דה"ל מקום שאין עשויין לחזק דלהוי מעשה עץ. מ"מ לא בטלי נמי ממילא. ובזה מיושב ק' תו' ארש"י דמקשו דלמ"ל טעמא דזמני מכנשי ונפלי אהדדי תיפוק דבית הוה שלא במקום לישה והא"ש דאי לאו טעמא דמכנשי ה"ל פירורין דממילא בטלי דבבית אין שום תועלת בבצק פחות מכזית ואין להקשות א"כ איך החליט הש"ס פירורין ממילא בטלי הא מכנשי ונפלי אהדדי כבר כ' האחרונים ז"ל לחלק בין בצק לשארי פירורין עי' בק"נ הנ"ל. ואולי מ"מ מקשו תו' שפיר דשפתי העריבה אין שום תועלת בבצק ואפ"ה לא בטל ממילא וע"כ ליתא לסברא הנ"ל ואולי לזה פסק הרי"ף סמי קילתא מקמי חמירתא והקשו עליו והא"ש דס"ל דלמאי דמחלקי' בין שפתי העריבה לדפנותי' ע"כ לי"ל הא דקי"ל פירורין ממילא בטלי ואנן קי"ל כסתם הש"ס דלעיל וא"כ בשפת העריבה פירורין ממילא בטלי ואין לנו אוקמתא כ"א סמי קילתא מקמי חמירתא וגם מכאן תשובה לדברי פר"ח הנ"ל דלדבריו דמתני' בתלוש וע"כ איירי מתני' באין עשוי לחזק וא"כ ללישנא חמירתא דמתני' בעשוי לחזק היינו בדבוק א"כ לאותו לשון מוכח דאין הכלי מצרף ואמאי קרי ליה חמירתא הא אית ביה קולא שאין הכלי מצרף ואין לומר מאי נ"מ שאין הכלי מצרף הא סוף סוף חייב לבער אפי' פחות מכזית להך לישנא ז"א הא נ"מ במקום שאין בו תועלת לכלי שאז פירורין ממילא בטלי כנ"ל ואז צריכין להאי סברא דהכלי מצרפו ולהנ"ל ללישנא חמירתא אין הכלי מצרפו וע"כ דלא כפר"ח ואולי לזה כיון רש"י בצחות לשונו שכ' לישנא בתרא חמיר מלישנא קמא להורות לנו לאפוקי מסברת פר"ח הנ"ל וק"ל:

דף מה:

כופת שאור שייחדה לישיבה כ' תו' דבראוי לאכילה נמי פליגי לע"ד לא רצו לפרש דשמעתין מיירי דוקא בראוי לאכילה דאדרבא משמע דמיירי מעיפשה שאינו ראוי לאכילה אלא דבראוי לאכילה נמי איתא להא מילתא ומייתי ראי' מבית שסיככו בזרעין שטהרו מטומאתן טומאת אוכלי' ש"מ דבראוי לאכילה איירי דאל"ה לא היה מטמאת טומאת אוכלין ובזה יש ליישב דברי מהרש"ל בכונת סוף דברי התוס' עמ"ש מהרש"א ולע"ד הכי פי' דכי היכי לענין מדרס אינו עולה מטומאתו במחשבה ה"ה לענין טומאת אוכלין וה"נ הך כופת לא מתטהר מטומאת אוכלין כ"א במעשה למר כדאית לי' ולמר כדאי' לי' וה"ה להעלותו מאיסור חמץ בהא פליגי וכ"ז בראוי לאכילה דאהא קיימי תו'

דלרשב"א בעי' מעשה לתקן מיהת ולת"ק לקלקל דוקא ואפי' טחאו בטיט לא מהני אך בשמעתין מיירי בשאינו ראוי לאכילה אזי נחתינן דרגא לרשב"א סגי במחשבה ולת"ק בטחאו בטיט וא"ש וקצת לא משמע כן בלשון המרש"ל ע"ש. ולולי דברי המרש"ל ומרש"א הייתי אומר דהתו' קאי את"ק דרשב"א דקי"ל כוותי' דאיהו בעי מעשה ולא מהני ייחדו לישיבה וכתבו דתלי' בפלוגתת רבנן ור"י אי סגי במעשה לתקן או לקלקל דהת"ק דשמעתין לא פי' לן איזה מעשה מועיל ולכן אנן דקי"ל התם כת"ק דר"י דמעשה לתקן הוה מעשה מהני הכא טחאו בטיט לכ"ע וק"ל:

אמר ליה אביי הא וכן לענין טומאה קתני. נראה ט"ס דאביי לא אמר לר"י דבקדושין ע"ב ב' איתא ביום שמת ר"י נולד רבא ואביי ורבא הוי דרדקי קמי' דרבה עי' בברכות מ"ח א' ומוכח מתוס' מנחות ל"ו א' ד"ה אמר דל"ל תרי ר"י הוי וק"ל:

הא במקום לישה הא שלא במקום לושה. כ' הרא"ש שאינו רוצה להאריך בפלוגתת רש"י ור"י דנשי דידן מחמרי ומבערין הכל והט"ז תמה דמאי חומר' הא מדינ' צריך לבער הכל דלמא אתא למיכל מני' והש"ס איירי מדין תורה ולע"ד במקום העשוי לחזק לא שייך אתי למיכל מניה דהא בטלו שם שלא יטלנו עוד משם ומשמש מעשה עץ וא"כ ה"ל לאתויי פלוגתת רש"י ור"י דנ"מ בכזית במקום העשוי לחזק שלא במקום לישה אלא משום דמחמרי' כו'. ואולי לזה לא מייתי הרי"ף כ"א לישנא בתרא דשמואל דרוב הפוסקים פסקו כת"ק דכזית לעולם לא בטיל ולא נ"מ בין הנך לישנא אלא בפחות מכזית ערז"ה ורמב"ן. והנה במקום העשוי לחזק דלא שייך אתי למיכל מני' כנ"ל שרי' לכל הלשונות רק פחות מכזית במקום שאינו עשוי לחזק ונהי דללישנא קילתא שרי' מן התורה מ"מ אסור משום דלמא אתי למיכל מני' וק"ל:

דף מו.

ממגדל נוניא לטבריא מיל. במגילה ב' ב' אמר מחמתן לטבריא מיל ונראה דהכא הוי מיל דוקא והתם מחמתן מקדרין בהרים עי' בטא"ח וב"י סי' תרפ"ח ובמג"א סק"ג שם:

כיצד מפרישין חלה בטומאה בי"ט. הקשני למדן א' יתננה לכהן ויבטלנה קודם שתחמיץ כדתניא היושב בבהמ"ד כו' לעיל ז' א' והארכתי בפלפול דזה תלי' אי שייך הפקר לישראל ולא לגוי דהרי כשיפקירה הכהן ע"כ ישמרנה שלא יטלנה גוי שהיא תרומה עי' תו' בגטין פ' השולח מ"ז א' ד"ה אדעתא דנכרי כו' ע"ש. וגם מצי איירי שאין כאן כהן ליתנו לו והבעה"ב לא מצי מבטל ליה שאינו שלו לגמרי והיותר נראה דאין כאן נתינה אם יתננה לכהן שיפקירנה ולא יי"ח חלה עי' לעיל ל"ב א' תוד"ה דבר הראוי

להיות קודש ע"ש ר' יהושע דס"ל לא זהו חמץ כו' אע"ג דלא הוה נתינה אולי וס"ל כר"ש דחמץ אחה"פ מותר ורק משום קנס אסור והשתא אי לא עבר לא קניס כמ"ש רש"י לעיל כ"ט א' ד"ה מעל חייב וה"ל נתינה מעליא שיתנה לכהן אחה"פ והא"ש דס"ד דפליגי בט"ה ממון ולא בהואיל וא"כ מ"ט דר"א דמתיר לאפות בי"ט בלא הואיל והא"ש כיון דט"ה ממון נאסר החמץ גם אחה"פ אפי' לר"ש ויאסר כל העיסה דאין בחלה נתינה וה"ל כבהמה חצי' של נכרי דמותר לשוחטה משום דא"א לכזית בשר בלא שחיטה:

ר"א אומר לא תקרא לה שם. כ' תו' בשם ריב"א דתרומה טמאה דמותרת בהנאה משולחן גבוה קזכו ודבריו צ"ע בש"ס דסוכה ל"ה א' סוגיא דהיתר אכילה ע"ש דלריב"א קשה מ"ש תרומה טמאה ממע"ש בירושלם וכבר כתבתי שם בחי' ע"ש עוד כ' תו' דר"י פי' דגזרינן לצורך אטו שלא לצורך והתר למ"ש תו' בפ' במה מדליקין דדוקא אטו קדשי' גזרי' ולא אטו תרומה שלא לצורך ע"ש ובמרש"א שם וי"ל דוקא תרומה טמאה דעלמא לא גזרי' אטו שלא לצורך דמה"ת ישרוף שלא לצורך משא"כ הכא בפסח שפיר איכא למגזר שישרוף אפי' שלא לצורך כדי שלא יתחמץ וק"ל:

לא תקרא לה שם. מ"ש תו' דבח"ל אפשר לבטלה ברוב צ"ע ממ"ש מג"א סי' שכ"ג סקי"ד ואולי דמ"מ אם עבר ובטלו מבוטל:

לא תקרא לה שם כו'. משמע אי עבר וקרא לה שם לא תאפה אעפ"י שתחמיץ וכ"כ רש"י לקמן דלולי סברת הואיל הי' אסור משום דלא אתי בל יראה ודחי ל"ת כל מלאכה ואין להק' להסוברים דהמוצא חמץ בי"ט אי לא בטלו יבערנו מיד וא"כ ה"נ יאפה שלא יעבור בל יראה שאני התם שכבר החמיץ ואיכא עשה דתשביתו ובעידנא דמיעקר ללאו מקיים עשה דתשביתו משא"כ הכא שלא החמיץ עדיין לא הוה בעידנא וק"ל. ואין להק' נמי לסברת תו' דב"י מינתק לעשה א"כ מה כל הרעש הא מקיימו כדי לבערו ולא יעבור עליו ודוחק דמיירי בשביעי של פסח וי"ל דמ"מ לא מיפטר עיסתו ע"י החלה כיון שאינה עומדת אלא לביעור לית בה נתינה כנ"ל בסמוך:

עד שתאפה. כ' רש"י דאח"כ נותנו לסל ומצרפן וק' תו' מפורסמת דר"א מיירי בלש קבין קבין ועמ"ש לקמן אי"ה בישוב דברי הרי"ף וכעת נ"ל דס"ל לרש"י דכיון דבשעת חיובו לא הי' ראוי להפריש א"כ גם אח"כ לא יפריש כמו עיסת הגוי שקנאו ישראל שפטור כיון שבשעת חובתו הי' פטור א"כ ה"נ דכוותי' לולי שר"א ס"ל שעדיין נחית לי' שעת חיובו בשעת הורדה לסל:

שתאפה. הק' תו' מראבר"ש דאשה ממלאה תנור פת והתם בביצה תי' תו' כיון דלא חזי לי' כולם דע"כ יתן לגוי אחד מהם ואמר א' מן התלמידים דהכא לא שייך הך תירוצו

דמ"מ מחשב הך דהפת נאפה יפה צורך קצת ושרי' במתוך משא"כ בביצה דבשל נכרי איירי דלא משרי במתוך כמ"ש שי' מקובצת והר"ן בביצה דלהדיא אמר רחמנא לכם ולא לנכרי' ולע"ד נראה דהכא איכא למשרי טפי משום דאם לא יאפנו ויצטרך להחמיץ יאסר כל הפת של ישראל מפני שאין נתינה בחלה כנ"ל אבל דברי התלמיד צריכין תיקון דהרי לר"א קיימי' שהוא מתלמידי שמאי דלי"ל מתוך וק"ל:

דף מו:

ט"ה ממון כו'. כבר כתבתי לעיל דיש להק' דלמאי דלא ידע מסברת הואיל מ"ט דיאפנה בי"ט ותי' לעיל וכעת נראה דבלא הואיל אמרו' כל חדא חזי' לי' דכיון דט"ה ממון ואיסורא דבל יראה על צוארו רמי' גמר בלבו להפריש מכל חדא וחדא כדלקמן משום הפסד ממונו גמר בלבו לאכול כו' וק"ל:

הואיל ואי בעי מיתשיל. עמ"ש תו' דהואיל דלא שכיח לא אמרי' להתיר ומייתי ראי' מלחה"פ ובה"ל נראה דעיקר ראי' מבה"ל ואגב גררא נקטו לחה"פ דלחה"פ י"ל טעמא משום דאפשר בלא הואיל לאפות מע"ש דאין לומר דעדיף להיות חם דהרי נעשה בו נס להיות לחם חם ביום הלקחו אמנם במנחות ק' ב' משמע מתו' דמ"מ עדיף להיות לחם חם וצ"ל דאין סומכין על הנס אך מ"מ יש להוכיח כן ממה דאמרי' במס' שבועות י"א א' דקטרת לא מיפסלא בלינה משום שצורתה כל השנה כולה ופרש"י שצורתה עומדת ואינה נפסדת וא"כ ה"ה ללחה"פ דלא מפסלא בלינה כיון דכן הוא האמת שלא נפסדה צורתה שנעשה בו נס ולא מוכח מלחה"פ מידי ולכן נקטו תו' כיון דאופין אותן קודם י"ט ולא נקט שבת אלחה"פ כמו שהק' המרש"א ויותר נראה דהתו' לטעמי' דמפרשי' התם בשבועות צורתה כל השנה שעיקר מצותה בכך שתהי' נעשית מראשית השנה א"כ ה"ה בלחה"פ שעיקר מצותו בכך שתהא נאפת ע"ש ולא מיפסלא בלינה בשביל כך משא"כ כשחל י"ט בע"ש ונדחית שאין עיקר מצותו בכך ואפ"ה לא מיפסלא בלינה וא"כ עיקר הוכחתן מי"ט ולא משבת ומיושבת ק' מהרש"א:

ר"ח אומר לוקה. פרש"י משום ל"ת כל מלאכה פסוק הוא בפ' ראה ושביק קרא דפ' בא ודפ' אמור אולי ס"ל לרש"י דדוקא משום הך קרא צריך להתרות בו דהרמב"ן כ' בפ' אמור דלכן כתי' מלאכת עבודה לא תעשו להתיר מלאכת הנאה דבפ' בא פי' הכתוב בהדי' אך אשר יאכל לכל נפש וגו' ובפ' אמור רמז במ"ש מלאכת עבודה לאפוקי מלאכת הנאה. והנה פשוט דכל מלאכת אוכל נפש מקרי מלאכת הנאה אם היא לי"ט או לחול וליכא מלאכת עבודה כ"א חרישה וקצירה וכדומה וליכא להתרות בו כ"א מהך קרא

דפ' ראה דכתי' סתמא ל"ת מלאכה דמשמע אפי' מלאכת הנאה ומסרן לחכמי' כשאינו עושה לצורך י"ט ילקה ורבה מוקי להאי קרא בסמוך לשקיעת החמה דא"א שיבואו עוד אורחי' וכדומה כמ"ש תו':

רבה אמר אינו לוקה. הק' תו' מ"ט לקי הרודה חלת דבש לר"א לפמ"ש בביצה ובכמה דוכתי בשם ירושלמי אך שלא לקצור לק"מ דהרודה משום קצירה נגע ביה כמבואר שם בשבת צ"ה ועמ"ש שם בחי' ואולי ס"ל דאסמכתא הוא וכן דעת גדולי הפוסקים עבר"ן ר"פ אין צדין:

אמרי' הואיל. הק' תו' בטלת כל מלאכת שבת הואיל וחזי לחולה שיש בו סכנה ותי' דלא שכיח עכ"ל נראה לפ"ז דמי שיש לו חולה שיב"ס פטור אמלאכת שבת אפי' לבריא מטעם הואיל דהרי לגבי דידי' שכיח חולה שיב"ס וצ"ע בחולין ט"ו ב' המבשל לחולה בשבת אסור לבריא שמא ירבה בשבילו והשתא א"נ מבשל בשביל עצמו פטור מטעם הואיל ומה"ת נגזר שמא ירבה בשבילו ומכ"ש לפמ"ש תו' במנחות ר"פ ר"י משמע דא"נ מרבה בשבילו ליכא אלא איסורא דרבנן וה"ל תרי דרבנן ואיך נגזור שמא ירבה בשבילו הלא קי"ל כרבה וכהך דמס' חולין הנ"ל וצע"ק. ועמ"ש בזה בחי' תורה פ' וירא דאברהם לא הביא לחם ואחז"ל שנטמא הלחם וק' וכי הערבי' אוכלי חולין בטהרה היו וישבתי שאותו היום יום א' של פסח היה לדעת כמה מדרשים ולמועד הזה לשנה האחרת נולד יצחק ביום א' של פסח וכיון שכן היה אסור לאפות להדיא בשביל ערבי' דלכם ולא לגוים רק אם ב"ב אוכלים ממנו מותר לטרוח בשבילם אע"ג דאין מזמנים את הגוי בי"ט שמא ירבה בשבילו מ"מ שמא ירבה דרבנן בעלמא הוא ואותו היום ג' למילה היה ושכיח חולה שיש בו סכנה ומותר בלא"ה משום הואיל וה"ל תרי דרבנן והיה מותר לזמן הערבי' אך משנטמא העיסה היה אסור לבני ביתו וממילא נאסר להאכילו להערבי' ג"כ עמ"ש בקונטרס ראשון לציון וק"ל:

הואיל. ראיתי בס' מר דרור שהק' לעיל ה' ב' גבי ש"מ תלת נימא נמי ש"מ דלי"ל וחזי לצרכו לפמ"ש תו' שם דאי הוי צ"ל היה מותר ליהנות בגחלתו ע"ש בתי' א' של תו' ונלע"ד היינו בכלל דלי"ל מתוך בלא צורך קצת דאי הוה ס"ל הוה אמרי' מתוך בלא צורך כלל כמ"ש בסמוך אי"ה ובזה מיושב ק' תו' ביצה י"ב דנימא הא מני ר"ע היא ע"ש והא"ש דר"ע נמי אית ליה מתוך בצורך קצת רק דביעור חמץ לא מקרי צורך קצת כמ"ש בכ"מ דלא כתו' לעיל ה' משא"כ בביצה שם הוי צורך קצת ולא א"ש כר"ע ודוק:

א"ל מדאורי' צרכי שבת נעשים בי"ט. פרש"י דקדושה א' היא בביצה ד' א' גבי אושפזכני' דר"א בר אהבה דמייתי ברייתא א' ביצה שנולדה בשבת כו' ע"ש והק' אמ"ו הגאון מה'

טעבלי שייאר זצ"ל אבדק"ק מענץ יע"א דבלאו הך ברייתא נמי אסור לטווינהו האידנא דהא ר' יוחנן דמתיר ביצה משום שאינו קדושה א' ע"כ לא שרי לאפות מי"ט לשבת אלא משום הואיל דמקלע אורחים והכא לא שייך זה דהרי אסור ביומי' וכבר כתבתי יישוב בזה בחי' ביצה בסוגיא דמתוך והעליתי דלרש"י דס"ל מתוך לא בעי צורך קצת היינו משום דמקלינן בלא"ה בסברא דהואיל להכי נמי אמרי' מתוך אפי' בלא צורך קצת משא"כ למאן דלי"ל הואיל ולה"נ קאמר איך אופין מי"ט לשבת ולא אמר משום מתוך דכיון דלי"ל הואיל לא אמרי' מתוך בלא צורך קצת אבל לרבה איכא תרי טעמא להתיר הואיל ומתוך ולכן התם אי לאו דהוה מייתי ברייתא דאין מטלטלין הביצה ביומא היה שרי לטווינהי האידנא במתוך וק"ל:

דף מז.

נאכל לט' לי' ולי"א. במנחות פרש"י לי"א דהלילה הולך אחר היום ע"ש והכא בשמעתין פי' ב' פירושי' ע"ש נראה דס"ל דע"כ לרבה דאית ליה הואיל ס"ל דא"נ יבואו עדים קודם מנחה לא פריק ללחה"פ דאי תימא דפרקינן ליה א"כ מ"ט לא נאפה בי"ט הואיל ואי בעי פריק ליה דהשתא שכיחא דפרקין ליה והואיל דשכיח אמרינן אע"כ לא פרקינן לי' ונאכל לי"ב וע"כ שהלילה הולך אחר היום וה"ל מוצאי יה"כ י"א אמנם לר"ח דלי"ל הואיל אין זה מוכרח ואיכא למימר כשיבואו עדים קודם מנחה פרקינן ליה ואפאינן ליה למחר וליכא בי"כ כ"א י' ולא משכחת י"א אלא כשיבואו מן המנחה ולמעלה ואז מונין מיום השני ולכן פרש"י בשמעתין ב' פירושים א' לר"ח והב' לרבה והתם במנחות פי' אלי' דהלכתא דקי"ל כרבה וק"ל:

בי"ט של ר"ה. פרש"י ר"ה דוקא נקט דבזמן לחה"פ לא משכחת ב' י"ט של גליות עכ"ל. ובצל"ח תמה אטו בזה"ז מי איכא בירושלם ב' י"ט של גליות ילדות היתה בי והעזתי פני בהגאון ז"ל ואמרתי לו אלמה לא הרי מבואר סוף מס' ברכות דכשרוב חכמי ישראל בחו"ל ולא הניחו כמותן בא"י מעברין שנים וקובעים חדשים בחו"ל ואז שולחים שלוחים לא"י וכשלא יגיעו עושים ב' ימים וא"כ גם בא"י בשאר י"ט משכח"ל ב' י"ט אלא בזמן לחה"פ לא היה אפשר לעבר שנים בחו"ל דהמקום גורם וקמת ועלית אל המקום כתי' ושפיר פרש"י ונענע לי ראשו:

ואי אמרת צרכי שבת נעשי' בי"ט אמאי לא דחי י"ט. הק' תו' תימא לר"י מאי פריך כו' י"ל בישוב גם מ"ט לא הק' ברישא מב' הלחם דקדים במתני' די"ל דבה"ל אסרו לאפות בי"ט גזרה משום לחה"פ דאסור בי"ט מדינא לרבה דאסור לאפות בי"ט לשבת ה"ה גזרו

בה"ל אטו לחה"פ דשבות דמקדש גזרו במקדש לכ"ע אבל לר"ח קשה לחה"פ גופיה מ"ט ומשום שבות בעלמא הוא ושבות רחוקה לא התירו ומעתה מקשה מבה"ל דלא שייך למגזר אטו לחה"פ דהיא גופה גזרה כו' וק"ל:

השתא דשבת בי"ט שרי כו'. עמ"ש בזה בחי' למס' ביצה כ' ע"ב בסוגי' דכבשי עצרת עש"ה:

יש חורש תלם א' כו'. יש לדקדק מ"ט לא חשיב נמי משום מחמר אחר בהמתו ובי"ט שחל להיות בשבת עסקינן נהי דמשום י"ט לא הוה לוקה אמחמר לשי' הרב"י בסי' תצ"ו ועוד דאין חלוק מלאכות לי"ט משום שבת לקי ולא הוה ניתן לאזהרת מיתת ב"ד דמחמר אין בו אלא לאו בעלמא וי"ל דהאי תנא לא בעי למנקט שבת כלל משום דלא נחית לפלוגתא אי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו או לא דאי לוקין א"כ נפישא לי' לאוין טובא משום זורע וחורש בשבת ולא איירי בפלוגתא כלל ובזה ניחא נמי דקשה לי מאי מקשה לימא הואיל דלמא מיירי בי"ט שחל בשבת דלא שייך דחזי לכסויי דם ציפור לא מיבעי לשי' רש"י דמפרש דמיקלע לי' צפורי' טובא וישחטנו כאשר יתבאר דפשיטא דזה לא שייך בשבת אפי' לתו' דמשום עשה דול"ת נגע בי' מ"מ פשיטא דאינו דול"ת דשבת דיש בו סקילה וא"כ מאי מקשה והא"ש דע"כ לא מיירי בשבת דא"כ מ"ט לא מפיש לאו דמחמר וק"ל:

דף מז:

הואיל וחזי לכסויי דם ציפור. פרש"י אי מקלע לי' צפורים וחי' טובא פי' לפירושו דודאי אי מקלע לי' צפור אמרי לי' זיל ואייתי אפר כירה ובריתא אייתי בגברא דאית לי' אפר ועפר תחוח כל הצורך לכן כ' אי מקלע לי' כ"כ הרבה צפורי' וחיות פי' ויקלע נמי כ"כ אורחים שיצטרך לכל הנהי צפורים עד שלא יספיק לו עפר שומרון ע"כ אומרי' לו חפור שחוט וכסה כמבוא' במס' ביצה דמה"ת אומרים לו חפור שחוט לכ"ע וה"נ ליפטר ובזה מסולק ק' התו' דלא שייך למימר לא אתי עשה ודל"ת ועשה דהשתא קודם שחיטה שרינן משום אוכל נפש לחפור ולשחוט וגם א"ש דקאמר כתישה בי"ט מי שרי דאומרי' לו חפור במקום דליכא אבנים מקורזלת ולא תצטרך לכתוש ונראה דהתו' מיאנו בזה משום דה"ל תרי הואיל דמקלע אורחים ודמקלע צפרים וחיות טובא והק' התלמידים לשי' רש"י דמשום הואיל דמקלע נגע בי' דלמא מיירי סמוך לשקיעת החמה כמ"ש תו' גבי הרודה חלת דבש ולא שייך מקלע אורחים גם צפורי' אי מקלעו לא יכול לאכול מהם כזית צלי מבע"י וי"ל דנהי דסמוך לשקה"ח לא שייך הואיל מ"מ משום מתוך לשתרי

דכבר כתבתי לעיל דלמאן דאית לי' הואיל ס"ל דבלא צורך קצת אמרי' מתוך וא"כ אי אמרי' הואיל לשתרי במתוך ולעיל גבי הרודה חלת דבש כ' תו' כן לר"א שמותי מתלמידי שמאי דלי"ל מתוך ועוד דתו' לי"ל הך סברא דאמרי' מתוך בלא צורך קצת כידוע וק"ל:
כתישה בי"ט מי שרי עו' בתו' מה שהק' ר"י הא דחופר גומא פטור היינו בבית אבל בארעא דילי' חייב הא דכ' בארעא דילי' לרוחא דמילתא כ"כ דהומ"ל אפי' בארעא דלאו דילי' ואתי' כר' יהודה דמלאכה שא"צ לגופה חייב עלי' אלא דאפי' כר"ש מצי אתי' ובארעא דילי' דהוה צריכא לגופה עי' ר"פ הבונה אמנם לדידי מספ"ל טובא אי הוה שייך הכא ארעא דילי' כיון דמיירי בכלאים ושביעית דהכל אסור בהנאה ה"ל כארעא דלאו דילי' ולק"מ אלא דלמא אתי' כר"י ואולי היינו דברי ר"ת שכ' משום יגדיל תורה משני לי' בענין אחר משום דלא הומ"ל בחורש בי"ט איכא מלקות אלא לר' יהודה דלר"ש ליכא מלקות דארעא דלאו דילי' היא לכן משני באבנים מקורזלת א"ש לכ"ע והאש"נ דפריך ראוי' לכותשן כלאחר יד דלמאי דבעי לאוקמא לכ"ע ק' הך ומיושב ק' המרש"א הקצרתי ודו"ק היטב:
בי"ט מי שרי. הק' בתו' הא י"ט עול"ת היא וי"ל דאחרישה לא הוי מלקות מיהת דהלאו נדחה בעשה דכיסוי ומ"מ פריך כתישה בי"ט מי שרי דכיון דלא שרינין לי' לכתוש לקי גם אחרישה דא"א לו לכסות בו:
המבשל גיה"נ כו'. עמ"ש בצל"ח בזה דבר חריף ואני מסתפק אי שייך מוקצה ביה"כ מן התורה דוהכינו את אשר יביאו ביום הראוי לאכילה קאמר שיכין מה שיאכל ופרש"י ריש ביצה דסעודת שבת וי"ט חשיבא וצריכא הכנה משא"כ יה"כ:

דף מח.

ואי אמרת מוקצה דאורי' מה לי איסור גופו כו'. צל"ע למה לא נחלק ויה"כ יוכיח שאסור באכילה ומותר להקריב כיון שאין איסור גופו גרם לו ויש לחלק שעיקר מצותו בכך משא"כ מוקצה וכן אמרי' במנחות ה' ב' אך בלאה"נ פשיטא שיש לחלק בכך דאכילת איסור מגונה ומאיס לגבו' משא"כ מוקצה שהוא אכילת היתר בשעת איסור אינו מגונה כמ"ש תו' גיטין ז' א' ובחולין ה' ב' ולקמן ק"ו ב' וי"ל אה"נ אי הוה כתיב טבל בהדיא בקרא הומ"ל דליכא למילף מוקצה מני' מטעם הנ"ל אך בקרא אינו מפורש אלא ממשקה ישראל הראוי לישראל א"כ נימא דממעט אפי' מוקצה אע"כ דלאו דאורי' וליכא למעוטי מני' אלא טבל שהוא דאורי' וה"ק יכול אפי' מוקצה דכל דתיקון דרבנן כעין דאורי' תיקון אמרת שאינו דומה לטבל שאיסור גופו גרמה לו וא"ש:

לדבריך הרי הוא עובר על ל"ת מלאכה. נ"ל דר"י מקשה לר"א שהוא מתלמידי שמאי לדבריך דלי"ל מתוך הרי הוא עובר על ל"ת מלאכה וא"נ מוזהר על בל יראה מ"מ ל"ת מלאכה חמיר שהוא קום ועשה ושני ליה טעמא דידי משום הואיל דאפי' מאן דלי"ל מתוך הואיל אית ליה כמ"ש תו' בשמעתין ור"א אמר ליה לר"י לדידך דאית לך מתוך הרי הוא עובר על בל יראה ועדיף לעשות מלאכה דשרי' במתוך ותי' לו לא זהו חמץ שמוזהר עליו וא"כ אסור לאפות שאין בו צורך קצת וכבר כתבתי לעיל דמאן דלי"ל הואיל בעי צורך קצת לכ"ע כנ"ל לפר' ומיושב' ק' מהרש"א אפרש"י וק"ל:

תניא ר' אומר הלכה כר"א. עמ"ש הרי"ף דהך דר"א מישך שייך באידך דר"א דהסל מצרפן ועי' ברא"ש ולע"ד דהנה מבואר ברי"ף דלר"א מוזהר על בל יראה משום הואיל ובעי מיתשל. ולכאורה צ"ע איך יעבור משום הא על ב"י הלא כ' הפוסקים מש"ה מהני ביטול כל שהוא משום שאינו ברשותו ועשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו ובגילוי דעת בעלמא דלא ניחא ליה סגי וא"כ השתא חמץ שלו מהני גילוי דעת בעלמא מכ"ש בשאינו שלו איך יעבור משום הואיל ואי בעי יהיה שלו ע"י שאלה וי"ל דהכא כיון שהיה יכול לכול להנצל מזה לעשות עיסה פחות משיעור חלה ופשע ולש כשיעור באופן שיצטרך להפריש וא"א לו לאפות כיון שהוא טמא וע"כ יתחמץ הרי הוא כהקונה חמץ בפסח או מחמיץ בידים שודאי בכה"ג בדין הוא שיעבור על בל יראה ולא שייך אינו ברשותו ועשאו כאלו ברשותו וא"ש וא"כ תינח אי ס"ל הסל מצרף ולא התנור דאי ס"ל אין צירוף אלא כשהוא עיסה א"כ אין פשע במה שלש כשיעור חלה דלא ליעבד טצדקי למפטר מחלה כדלקמן האי חומרא דאתי לידי קולא הוא כו' ואי התנור מצטרף א"כ לא יועיל כלום כשילוש פחות משיעור שהתנור יצטרף ואופה חלקו של כהן שלא לצורך אבל כיון דס"ל סל מצטרף ולא תנור א"כ שפיר ה"ל למילש פחות פחות מכשיעור ולאפותו ואפ"ה הו"מ לחייבו בחלה ע"י הסל והוא לא עשה כן נמצא שפשע ושפיר עובר הואיל ומתשיל עלה דומי' דקונה חמץ בפסח והאש"נ מ"ש המג"א סי' תק"ו סק"י אמה שכ' המרדכי לאסור לאפות בי"ט עיסה שנילושה מעי"ט ולא הפריש ממנו חלה דקי"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש אחר י"ט ופסק המרדכי דאסור לאפותו בי"ט משום חלקו של כהן שא"א ליתנו לו בי"ט וכ' הב"ח ועט"ז דאע"ג דא"א למפלגה בלישה מ"מ כיון דאיסורא בעלמא רכיב עלה אסור וכ' מג"א ע"ז דממשנתינו ראיה להתיר דה"נ אפשר למפלגה בלישה רק איסור בל יראה רכיב עלה ע"ש ובאמת יש לתמוה שהרי הט"ז שם כ' דשאני חלה שע"י פשיעתו בא לו שלא הפריש מעי"ט וא"כ אין ראיה ממשנתינו והא"ש דמשנתינו נמי ע"י פשיעתו באה לו שה"ל ללוש פחות מכשיעור והסל היה מצרפן כנ"ל:

קבא מלוגנאה לפסחא. כ' הרא"ש אי עבר ולש יותר שרי ומייתי ראיה מלחה"פ ע"ש ומג"א דחי אם אמרו בזריזין יאמרו בשאינו זריזין ועפר"ח דמייתי ראיה מוכרחת דסברת אינו זריזין אוסר אפי' בדיעבד ע"ש ובגבול אשר עשה עצמו כאלו לא ראהו גם לא עמד על כוונת מג"א סי' ת"ס סק"ד שכ' דאם אפה פת עבה טפח שרי בדיעבד כיון דרוב הפוסקים מפרשי' פת עבה פת מרובה ואין בו איסור כלל כדאי הם לסמוך עליהם בדיעבד אבל אה"נ להפוסקים דיש בזה חשש איסור אפי' בדיעבד אע"ג דעושים לחה"פ עבה אפי' לכתחלה דאם אמרו בזריזין אוסר אפי' בדיעבד ודבריו שבסי' ת"ס עם דבריו שבסי' תנ"ו עולים בקנה א' ואין כאן סתירה ופשוט והנראה ביישוב ק' מג"א דודאי מה שנוגע בזריזות ועצים יבשים וכדומה אין ללמוד ממקדש אבל הכא רצו לאסור מיד ולאלתר ולא נתנו לו שיעור מיל כמ"ש ר' יונה ותמה עליהם א"כ ע"ז הביא ראיה נכונה מלחה"פ שבודאי שהו בו בלי עסק שעה מועטת שהרי הניחוהו לדפוס טרם שנתנו לתנור לאפות כמבואר שם במתניתין ואפ"ה לא החמיץ ובמה שהשהי' גורם אין ענין לזריזות והא"ש דלא מייתי מלחמי תודה שעשאן ד' חלות דמייתי פר"ח משום דהתם לא מצינו ששהו בו כמו לחה"פ שהניחוהו בדפוס וק"ל:

דף מט.

מבערין את הכל. הרי"ף כ' דמשיירין ב' סעודות לשבת שאסור לאכול בו מצה דה"ל כבועל ארוסתו והרז"ה סובר דאירוסי המצה מתחיל משעת שריפת חמץ והרמב"ן מייתי מירושלמי דבעי למימר דרבי דציים בע"פ משום דס"ל כר"י בן בתירא דפסח מצפרא זמני' ואסור מיד בחמץ וגם מצה אסור משום בועל ארוסתו א"כ ש"מ דכל היום אסור במצה ומסיק דמשעת בדיקה בלילה ה"ל מצה כארוסה וכ' הר"ן שאין ראיה זו מכרעת דהתם לבן בתירא מתחיל איסור חמץ מצפרא לכן אסור במצה ג"כ משא"כ לדידן ע"ש ולע"ד אפי' לבן בתירא אין סברא שיחלוק על זמן שריפת חמץ מחצות וכ"כ תו' להדיא לקמן ק"ח א' ד"ה נימא כו' ע"ש רק אסור באכילה מצפרא וס"ל לרמב"ן דאין סברא שיתחילו אירוסי מצה אלא או אחר גמר הביעור מחצות ואילך או מתחלת בדיקתו ולא בין הזמנים ודברים של טעם הם וק"ל:

שביתת הרשות. עפרש"י ומה שפי' מג"א ומ"ש תוספ' לשמוח בבית אוהבו לע"ד כוונתם דלא מיירי כלל בעירוב אלא שהולך לשמוח בי"ט בבית אוהבו וזה נקרא לשבות כמו דאמרינן ששבת ביבנה ובמס' סוכה מעשה בר"א ששבת בגליל העליון והיינו שהיה שם י"ט של סוכות וה"נ דכוותיה ודלא כמהר"ם לובלין:

בשר קודש פרש"י דנפקא מקרא ולע"ד גם רש"י מודה שהוא מדרבנן אלא דמייתי קרא דקדשי קדשים ואימורי קדשים קלים דמשום הא גזרו דאלת"ה יהיה סתירה למ"ש רש"י לקמן גבי חזרתו כטומאתו וק"ל. אמנם שי' זו צ"ע מ"ש תו' בשם ירושלמי דרבנן מחמרי בבשר קדש מפני שאין לו תקנה בביטול ותימה הרי יש לו תקנה מן התורה לשורפו במקומו מה תאמר מ"מ מדרבנן צריך לשורפו לפני הבירה א"כ חמץ נמי לא מהני ביטול מדרבנן וצ"ע:

תניא אמר ר"י אני לא שמעתי אלא סעודת אירוסין. הק' תו' דה"ל לאתויי תנ"ה ולע"ד אין זה מוכרח דסעודה שני' היינו סבלונות ובזה יש לעמוד על כוונת הרב"י סי' תמ"ד עי' ודוק:

בת כהן לישראל ובת ת"ח לע"ה. מכאן ראיה למ"ש הכ"מ רפ"ה מה' דעות דבת ע"ה לע"ה כיון ששוים הם סעודת מצוה היא דאלת"ה האי בת כהן לישראל ה"ד אי בישראל ת"ח הא מותר בבת כהן כדמסיק בשמעתין ע"כ בישראל ע"ה קאמר א"כ האי כהן ה"ד אי בת"ח מאי ארי' שהוא כהן תיפוק דה"ל בת ת"ח לע"ה אע"כ בכהן ע"ה וטעמא משום שהוא כהן לישראל הא לא"ה ה"ל סעודה שת"ח רשאי להנות אע"ג שהיא בת ע"ה לע"ה ודברי הרמב"ם שם שכ' בת ת"ח לת"ח ה"ל סעודה שת"ח רשאי להנות צריכין יישוב קצת. במתניתא תנא או קוברה כו' או מביאתו לידי עניות. אולי משום דאחז"ל נאמרה ברית במלח ונאמרה ברית ביסורים כו' לכן כל הנזהר במתנת כהונה שנאמר בהם ברית מלח עולם היא ניצול מיסורים ומעוני וכן העוסק בתורה שנאמרה ברית בתורה כמבואר פ"ק דברכות וכן כתיב עושר וכבוד בשמאלה אבל ע"ה שנושא כהנת טצדקי למפטר נפשיה ממתנות כהונה כמ"ש תו' בשמעתין ברב כהנא שאכל בשביל אשתו וגם תורה אין לו א"כ בא לידי עניות או שארי יסורי' וק"ל:

לא גלאי כדגלאי אינשי. עפרש"י שגלה ע"י מעשה שהרג את המסור ונראה דלא ניחא ליה לאהרן בהא אע"ג שכדין הרגו שהרי רוצח בשוגג גולה עד מות הכהן הגדול מפני שהיה לו להתפלל שלא יארע כזה בימיו אע"ג ששניהם היו חייבים זה מיתה וזה גלות והאלקים אנה לידו כתיב מ"מ לא נאה לכה"ג שיעלה כך בימיו א"כ ה"נ לא הוה ניחא ליה לאהרן שיארע ע"י זרעו דבר כזה וק"ל:

סוף מחריב את ביתו. כל אדם נמי כדלקמן קי"ד א' דאכל אליתא טשי בעליתא כו' אלא בת"ח שכיחא הזיקא יותר שאין לו מו"מ להתפרנס בריוח ואחז"ל צדיקים חביב עליהם ממונם יותר מגופם מפני שאין פושטין ידיהם בגזל ואולי אמר בכאן ד' דברים וכנגדן אמרו דקרי לי' בד' שמות מגונים מה שמחריב ביתו והיינו בתחלה כשיש לו משלו אוכל

מדילי' עד שמחריב ביתו ונגד זה קרי' לי' בר מיחס תנורא והוא אבק לה"ר נורא בי' פלניא שמחממין תמיד לאפות ולבשל ואחר שכבר החריב ביתו דרכן של אותן אנשים לכתת רגליהם על פת לחם יפשע ויאמר דברי תורה כדי שיתנו לו וימלאו גרונו לחם ויין והיינו מאלמן אשתו ומייתם גוזליו כפרש"י שגולה למזונות וקרי לי' מרקד בי כובי וגרע מהמרקדים בי כובי על כוס יין מלא שהם מחליפים עולם עובר בעובר והוא עושה תורת אלקינו כשיר בבית המשתאות ולבסוף כשנהנה מע"ה דומה לקיתון של חרס וזהו מחלוקות רבות באי' עליו ודבריו אינם נשמעי' וקרי לי' מלחיך פינכא שבתחלה כבדוהו והושיבוהו בראש הקרואים ועתה נתבזה בעיניהם עד שמלחיך פינכא ומה שעי"ז משכח תלמודו קרי' לי' בר מך רבנו שזהו גורם לשכח תלמודו כמבואר סוף הוריות דהמניח כליו תחת ראשו קשה לשכחה וק"ל:

שאם מת או גולה. פי' אי הי' חי הי' מגדלו לתורה לעולם אעפ"י שנשא בת ע"ה אבל אי ימות ויגלה ע"כ צריך זכות אבותיו לסייע שיהי' ת"ח או יאמר בהפך דאמרו בנדרים ת"ח אין בניהם ת"ח מפני שמבזים לע"ה לכן אמר שעכ"פ אם מת או גולה שמיתה וגלות מכפרת מה שקרא להם ע"ה וביזה אותם אז יהי' בניו ת"ח משא"כ כשישא בת ע"ה אפי' מת או גולה יהיו בניו ע"ה:

דף מט:

ישא בת גבאי צדקה. עבצל"ח דבר נאה ומתקבל ולע"ד לעשות סמוכין לדברי התו' דנהי דככבים מזהירים טפי מ"מ אין האור משלהם כ"א מה שמקבלי' מהחמה אבל הרקיע אינו מזהיר כ"כ אבל אורו משל עצמו ומאיר לנו היום וה"ק גבאי צדקה אינו כ"כ כמלמדי תנוקות מ"מ הוא מחלק לאחרים ובתו רגילה לפזר לעני' כאשתו של חנן הנחב' בתענית כ"ג ב משא"כ בת מלמדי תינוקות שרגילות להנות מכבוד התורה וק"ל:

שהן שקץ ונשותיהן שרץ. שהע"ה מובדל בכמה דברים מת"ח משא"כ אשת ע"ה מאשת חבר שאינה מובדלת אלא בהא שאשת חבר כל כבודה בת מלך פנימה והיא פעם בחוץ פעם ברחובות ובבית לא ישכנו רגליה עמ"ש מרש"א ח"א לקמן ר"פ מקום שנהגו ועמש"ל תו' כ"ד ב' ד"ה צירעה כו' שהשקץ היא בהמה טמאה גדולה שיש בה כמה סי' טומאה וניכרת לעין כל משא"כ שרץ אינו ניכר אלא מתוך שירוצה ונענועו ע"ש ברש"י ותו' לכן קורא לע"ה שקץ ולאשתו שרץ אמנם בתו א"א להחליט עלי' שם טומאה ח"ו כי כמה פעמים נ"מ בנין דמעלי ומכ"ש אם תנשא לת"ח אלא מ"מ בהמה היא לא יהי' אלא בהמה טהורה הלא ארור שוכב עם כל בהמה אפי' טהורה:

ע"ה אסור לאכול בשר כו'. מתחיל בבהמה ומסיים בבהמה ועוף ותו דא"כ דגים נמי ונראה משום דכל הני דבעי שחיטה צריכין תיקון וע"ה א"א לו לתקן שום מין אדרבא מקלקל לכן אסור לאוכלם והנה שחיטה ב' סימנים בושט וקנה הוא תיקון כפול א' במעשים נגד הושט והשני בדבור התורה וברכה והוא הקנה והנה כל מי שקבל התורה גם שהוא ע"ה מ"מ מלאים מצות כרמון ויכול לתקן חלק המעשיי אבל לא חלק הדבור לכן אסור לו לאכול בשר בהמה דוקא שהכשירה בב' סי' אבל עוף יוכשר בסי' א' ומייתי מקרא מי שאינו עוסק בתורה כלל היינו אפי' בחלק המעשיי שבה לא יאכל אפי' עוף כנ"ל וק"ל:

ביה"כ שחל להיות. י"ל ע"ד הלצוי דהנה הגזום הזה בהריגת ע"ה הוא מפני ששונא חכמים ורוצה להרגם וה"ל רודף ואמרי' לקמן אלמלא צריכים אנו להם למו"מ הי' הורגים אותנו וא"כ עתה שצריכים אותנו למו"מ לא הי' הורגים אותנו ואסור לנו להורגם ג"כ אך ביה"כ עיקר תפלתו של כה"ג הי' שלא יצטרכו עמך ישראל זל"ז ומכ"ש כשחל בשבת ששמירת שבת גורם לכפר עונות ובשגם שזכות השבת מעשיר כמבואר במס' שבת וא"כ קרוב בתקובל תפלתינו שלא יצטרכו זל"ז וא"כ אם לא נצטרך להם למו"מ דעתם להרוג את הת"ח לכן מותר לנוחרו דה"ל רודף:

אמור לשוחטו. דלקמן אמרי' מה ארי דורס ואוכל גם הוא מכה ובועל ואינו מפייס וכן דרכו עם כל אדם עם כל שנאתו מושך תועלת עצמו והיינו כארי שדורס ואוכל ואינו ממתין עד שימות לכן ראוי להורגו על זה האופן ג"כ והיינו שאמרו לקורעו כדג שאז הוא נבלה מחיים עד שלא ימות ולכן אמרו דאז אעפ"י שמפרכס הרי הוא כמת דבשחיטה תליא מילתא משא"כ בנחירה דבמיתה תליא מילתא כמבואר במס' חולין:

מותר לקורעו כדג ארשבר"י ומגבו. להורות שאעפ"י שנכשל בכמה עבירות מ"מ חיוב מיתתו בא לו ע"י שאינו נכנע בפני הת"ח ומתגאה עליו ולכן נקרע כדג ר"ת דל גאה ומגבו ע"ד ובנית לך גב שהוא גובה וגאון:

מי יתן לי ת"ח ואנשכנו כחמור. דע"ה שונא לת"ח בכל מעלליו ולא יכול לו בעסק תורתו שע"כ הוא גדול ממנו ע"כ כל ישעו ללמוד בנו תורה או להשיא בתו לת"ח ויהי' אח"כ שנה ופירש וע"י בנו וחתנו ירע לת"ח בתלמודו ג"כ כנהוג. והנה ע"ה בחינת כלב ע"ד פרנסני כעורב וככלב ות"ח חמור גרם פי' כחמור בעל עצמות לסבול עול תורה וזה הי' הלצת ר"ע מי יתן לי ת"ח פי' שיהי' בנו או חתנו ת"ח ועי"ז אנשכנו לת"ח הלזה כחמור ואמרו לו אמור ככלב שהרי אז היית בבחי' כלב ואמר שרוצה לשבור עצם להרע לו בתורתו חמור גרם בעל עצמות וק"ל:

אלמלא אנו צריכים להם כו'. הלשון צריך תיקון והכונה ע"י שאנו צריכים לעסקי עה"ז הם מרויחים על ידינו והיינו דקאמר לבן ליעקב נחשתי ויברכני ה' בגללך פי' לכן אל תירא שארע לך כיון שאני מרויח ע"י והיינו דקאמר יעקב אח"כ לנשיו לא נתנו ה' להרע עמדי וספר להם איך הראהו בחלום עתודים העולים וגו' הכונה שכיון שלבן אינו מרויח כלום ע"י יעקב א"כ יש לחוש שיהרגנו והם השיבו בחכמה הלא נכריות נחשבנו לו כי מכרנו ויאכל גם אכל את כספינו כי אחז"ל מצאנו להם תרופה במה שמשיא בתו לת"ח ומטיל מלאי לכיסם והיינו דאמרו מה תועלת נצפה מאבינו אם שהשיא בנותיו לת"ח הלא נכריות נחשבנו לו כי מכרנו ולא השיאנו לך ואם שיטיל מלאי לכיסך הלא אכל את כספנו ולזה אמרו חלק ונחלה בבית אבינו כי בשתים אלו יהי' מעלת ע"ה או ע"י הנחלה שהוא שמשיא בתו לת"ח ויחלוק נחלה עם בניו כמ"ש מרש"א על פסוק חוסן ישועות או מטיל מלאי ויחלוק חלק כחלק עם תורתו כשמעון אחי עזרי' והם אמרו היש לנו חלק או נחלה לא זה ולא זה. או יאמר אלמלא אנו צריכים להם למו"מ פי' עי"ז הם מתנחמים מגודל הקנאה שיאמרו שיהי' להם חלק בתורתינו ע"ד לבעי רחמי אתכלי' על עלי' וק"ל:

כל העוסק בתורה לפני ע"ה. דלדידי' ע"כ אל תקרא מורשה שהרי אינה לו מורשה אלא מאורסה משא"כ לפני ת"ח ולע"ד ההכרח לקרות מאורסה ג"כ דהרי במקום אחר קורא לה לקח טוב ואיך קורא לה השתא ירושה אע"כ מאורסה היא לנו ואנחנו בעלה ובעל בנכסי אשתו כלוקח וכיורש ודטבא לי' עבדא לי' עי' ס"פ יש נוחלין:

גדולה שנאה ששונאים ע"ה כו'. משום ששנאת חנם יותר שנאה גדולה היא משנאה תלוי' בדבר וידוע מ"ש הרמב"ם באגרת תימן ששנאת האומות עלינו מקנאת קבלת התורה וא"כ ע"ה שעמדו על הר סיני שנאתם על חנם ומ"מ יש בהם יותר טעם מנשותיהם שהי' יכולה להנשא לת"ח אם רצת ומי עכב בידה לכן שנאתה גדולה ושנה ופירש יותר מכולם דמי הכריחו לפרוש ושנאתו על מגן. ושמעתי ממורי הגאון מה' מענדלי לילג ז"ל רב בבה"מ דק"ק ספד"מ דשנה ופירש יותר מהם משום דהגדול מחברו יצרו גדול ממנו והאי ששנה הי' לו יצה"ר גדול ונשאר לו אחר שפירש ג"כ ודפח"ח. ויש לפרש כן בטעם זה ע"ה ששונא יותר מגוי וכן נשותיהם וק"ל:

אין מכריזין על אבידתו. מה שהק' תו' ממונו לשתרי לפמ"ש לעיל לק"מ דעי"ז שאנו חסים על ממונו אינו רודף להרוג הת"ח ואם איננו רודף פשיטא שלא יהרגהו הת"ח ג"כ:

דף נ.

עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלם. לא ידעתי התועלת מזה כיון שההוספה היא מא"י ולא מחו"ל א"כ מה יועיל אם העיר גדולה או לא ואם שיהיה מקום יותר פנוי לאוכלי קדשים בלאה"נ לא אמר אדם מעולם צר לי המקום ואולי מ"מ למראית עינים הוד והדר וכבוד היא יותר למשכן מלך שתהי' עיר גדולה לאלקים וזה פי' הפסוק ברבות הטובה רבו אוכלי' ומה יתרון לבעליו כ"א ראות עיניו פי' ברבות הטובה היא ירושלם ההר הטוב והלבנון אין בו תועלת כ"א רבו אוכלי' אוכלי קדשים ומה יתרון בכ"ז לבעליו כ"א ראות עיניו כנ"ל:

שהסוס רץ ומציל. הכוונה בזה על דרך משל ומליצה דכתיב ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום דהנה בעה"ז כשם שהצדיק מאיר לו ולשכניו סביביו ה"נ אוי לרשע ולשכניו והוא כאילן וכותל העושים צל סביבם שלא תזרח החמה שם אך הצדיק הולך ואור ואורו מתגבר כ"כ עד נכון היום שיהיה כמו השמש בחצי השמים שכל המצל מצל תחתיו ולא סביבותיו כן יהיה אור הצדיקים שולט בכל העולם ולא יזיק החוטא כ"א לעצמו והיינו דכתיב לא יאמרו עוד האבות אכלו בסר ושיני בנים תקהינה האוכל בסר תקהינה שיניו. עוד יהי' החוטא העושה צל אנינו חוטא בהחלט ח"ו כ"א לשעה קלה וחוזר בו מיד ויהי' כצילו של עוף שהוא עובר וצילו עובר והנה כינה בעל העבירה בסוס כמ"ש במק"א על פ' לא בגבורת הסוס יחפץ וכינה הצדיק בירושלם יראה שלם ועתיד הקב"ה להוסיף על יר"ש עד שיהיה הסוס רץ ומציל עושה צילו תחתיו ולא על צידיו כי האוכל בוסר תקהינה שיניו וגם זה במרוצה כצל עובר. ועד"ז בעצמו אמרו שכל ביזה שיבוזו עד שיהיה כ"כ במדרגה סוס רץ ומציל יהיה הכל קודש לה' כי יראו לבוז לעצמם כדי שלא יזיק להם די זהב וכן עשה דהע"ה שהקדיש כל הביזה לבהמ"ק אבל משיהיו בזאת המדרגה העליונה לא יהיו יראים מיצה"ר ולא יצטרכו להקדיש כי ליושבים לפני ה' יהיה ולמכסה עתיק:

אור יקרות וקפאון. מדקדקים לאיזה צורך מייתי הנהי קראי הכא ורש"י כ' איידי דאיירי משערי ירושלם כו' עם שזהו דוחק מ"מ תינח הא שעתיד הקב"ה להוסיף על ירושלם אבל הך דאור יקרות אין לו שייכות כלל ועי' בס' צנצנת המן דדחיק טובא ונלע"ד דהא דהקילו רבנן שאין צריך לחזור אם עבר צופים ולא העמידו דבריהם משום טרחתו והלא חמץ קיל טפי כמ"ש תו' במתניתין ואפ"ה כשהולך לדבר הרשות חוזר אפי' כמה והכא דחמיר הקילו י"ל משום דקי"ל שעתיד הקב"ה להוסיף על ירושלם וכבר נתקדש התו' במקצת שהרי כבר הראהו לנביא בפועל ממש כשעמד המלאך ומדדו לכן הכל הוא

מקום קדש וראוי לשרוף בו קדשים נהי דלענין דאורייתא לא מהני דבעי' קידוש בשיר ותודה מ"מ די בסברא זו שלא להטריח בדרבנן אך כ"ז בכדי שהסוס רץ ומציל היינו ו' שעות מעלות השחר עד חצי היום ויותר מזה במה שהסוס ממהר לרוץ אבל כשהרחיק יותר ה"ל לחזור לכן מקדים לומר שאור יקרות שבעה"ז יהיה קפוי לעה"ב והיינו שהחמה תהיה גדולה הרבה יותר כמבואר ועמש"ל ריש מכילתין וידוע דעי"ז יהיו הימים ארוכים עד שיהיה יום א' עולה לכמה חדשים צא וחשוב שתהיה החמה שבעתי' שהוא שמ"ג פעמים כהחמה שלנו כדמתרגם המתרגם ע"פ כצאת השמש בגבורתו ויהיה היום שמ"ג פעמים כיום שלנו עכשיו ויהיה עד חצות היום זמן ארוך מאוד וכל מה שהסוס רץ עכשיו באותו זמן יהיה התוס' על ירושלם לכן הקדים לומר אוד יקרות שאור יקר בעה"ז הוא כשהחמה באמצע רקיע בחצי היום יהיה קפוי לעה"ב שזהו עמוד השחר אז כדלעיל ריש מכילתין ושפיר שייך הכא דלא הטריחוהו לחזור ואם יהיה רחוק מירושלם כ"כ זהי מהנמנע שזהו מהלך רב מאוד ודוחק שלא יזכיר עצמו שיש לו בשר קדש עד שהרחיק כ"כ זמן רב וק"ל:

וכנעני מנ"ל דאקרי תגר כו'. דמשמע דלמ"ד ביזה פשיטא ליה קרא דלא יהיה עוד כנעני ובתר הכי מקשה מנ"ל דאקרי תגרא ועוד למ"ל דמייתי קרא מיהודה כלל כיון דלא מוכח מניה מידי אלא מקראי כנען בידו מאזני מרמה וכנענים נכבדי ארץ ועוד תרי קראי למ"ל דה"נ הו"מ לאתויי סדין עשתה ותמכור כו' לכנעני והנלע"ד דודאי קרא אינו זז ממשמעותיה לעולם דכנען הוא תגר אך הוא תגר המוכר על יד על יד לעניים בפרוטה וכדומה וע"כ נקרא כנעני כאן עני כי אליו יאספו האביונים לקנות והיינו דקאמר למ"ד הנך תרתי לא יהיה כנעני לא יהיה כאן עני והכוונה שלא יצטרך שם תגרא כהנך שיהיו עניים קונים מהם שהכל עשירים ומש"ה לא מייתי ראיה מחגור נתנה לכנעני דשם אינו מבואר שהוא המוכר בפחות אבל מכנען בידו מאזני מרמה יש כדמות ראיה שאותן דרכן לשקר במשקולות לגזול עניים במעט שלהם וכן אשר סוחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ משמע שכנען פחות מסוחר אעפ"י שי"ל דהיינו הך ונקט כפל ענין במלות שונות מ"מ קצת ראיה הוא לכן מייתי מיהודה דודאי משמע דהכי הוא דאל"כ מאי קמ"ל שנשא בת איש כנעני כיון דלאו כנענית ממש הוה א"כ מאי קמ"ל בזה אע"כ להשמיענו שירד מאת אחיו כפרש"י שירד מגדולתו ונתחתן עם כנעני שהוא תגר קטן שאינו לפי כבודו וגדלו או יאמר דנשא בת כנעני שדרכו להנות מן הגזל ולהיות בידו מאזני מרמה לכן יצאו ממנה ער ואונן לכך מייתי הך קרא ומייתי נמי אידך קרא מפני כבודו לומר שאעפ"י שהי' כנעני אינו מוכרח שהיה עני שהרי גם בצור היו כנעני' נכבדי ארץ והיה זה כמוהם:

ר"א רמי כו'. לע"ד היה נ"ל לפרש זה שמי לעלם בעה"ז אך זה זכרי לדור דור שיהיה מלחמה לה' בעמלק מדור דור אז יזכר שמו בי"ה ו"ה יהיה נקרא כמו שנכתב ודוק:

אלהי קדושי, ידיד נפשי, עזרתני בפרק שלישי אל רועי. אמץ זרועי. בחי' פרק רביעי:

מקום שנהגו לעשות מלאכה בע"פ עד חצות. המ"מ פ"ח מה' י"ט מקשה על פרש"י א"כ בערב סוכות נמי לא ליעבד משום ד' מינים ובפר"ח סי' תס"ח מייתי ראיה מס"פ או"ב דאין משחיטין את הטבח בעי"ט ראשון של חג וכ' תו' משום דטריד בד' מינים ואין פנאי לשמוח ש"מ שטרדת ד' מינים מרובה מטרדת ע"פ ועי' בתי"ט שלא עמד בכ"ז ולע"ד לחלק דע"פ עיקר זמן שמחה בי"ט ראשון ולא שייך לומר שישמח בי"ט אחרון ולא בראשון א"כ אם יהיה מותר נמי בעשיית מלאכה יתבטל מפסח וביעור חמץ ואפיות מצה משא"כ בסוכות דעיקר שמחה בי"ט אחרון שהוא ג"כ רגל וכבר עברו ימי הדין כמבואר בתו' ע"ז ה' ב' וז"ל וי"מ דבהנך ד' פרקים טעמא רבה אית בהו י"ט האחרון של חג לפי שהוא זמן בפ"ע וחלוק משלפניו תקנו להרבות בסעודה משא"כ בז' של פסח וגם הקרבנות שבשמיני היה בשביל ישראל וכל החג היה מקריבים נגד האומות וע"פ לפי שהוא יום גאולה ויציאה לחירות עכ"ל לענינינו נמצא שבע"פ טרודים בלא"ה בשמחת י"ט אם גם מלאכה יעשה בו יתבטל מתקוני מצות משא"כ ע"ס שאינו טרוד בשמחת י"ט לא יתבטל מתקוני מצות אעפ"י שמותר בעשיית מלאכה כנ"ל נכון בעזה"י ומה שהביאו לרש"י לשי' זו יתבאר לקמן אי"ה:

עזה"י מה שחנני הי"ת ר"פ מקום שנהגו בדיני מנהגים פק"ק פ"ב ערב שבועות תקצדי"ק לפ"ק:

בני בישן כו'. בירושלמי גלו ממקום למקום ובקשו לחזור בהן ייבא כהדא דא"ר בא בני מישא קבלו עליהן שלא לפרש בים הגדול אתון שאלון לרבי אבותינו נהגו שלא לפרש בים הגדול אנו מה אנו א"ל מכיון שנהגו אבותיכם באיסור אל תשנו מנהג אבותיכם ע"ש וצ"ע איך נפשוט האיבעי' באם גלו כל הקהלה ממקומם ונתישבו במק"א וקרבן עדה פי' דבני מישא כך היה שינוי מקומם וא"כ עיקר חסר כי הם לא שאלו אלא אבותינו קבלו אנן מה אנו אם מחוייבים בקבלת אבותיהם ורבי לא השיב להם אלא מטעם קבלת האבות ומשינוי מקום לא דברו. ולבאר זה בעזה"י אעתיק לשון שעי"ד סי' רכ"ח סעי' ל"ד א"א להשביע הנולדים אח"ז אבל נדוי וחרם חל על דורות הבאים והוא מתשו' הרא"ש כלל ה' סי' ד' דאל"ה שהתקנה חל על דורות הבאים לא היה אפשר לשבע שלא ליקח אשה מבני בנימין עד שמצאו מקרא כתוב ממנו ולא מבנינו ובת' חו"י סי' קכ"ו ביאר מרע"ה שהשביע את ישראל על קבלת התורה לולי שהיו כל הנשמות שם בהר סיני

והשביע אותם בעצמם כדכתיב את אשר ישנו פה ואשר אינו פה עמנו היום לא היה יכול להשביע ולגזור על דורות הבאים אך אחר שכבר קבלנו התורה באלה ובשבועה ושם נאמר לא תסור מן הדבר וגו' שאל אביך ויגדך ובדברי קבלה נאמר אל תטוש תורת אמך נמצא קבלנו במעמד כל הנשמות באלה ובשבועה לקבל על עצמנו גזרות ותקנות הצבור אל תטוש תורת אמך ודפח"ח. וכ' ש"ך שם סקצ"ד כ' ר"מ אלשקר שאם גזרו שיחול אפי' על מי שישנה מקומו וידור בעיר אחרת חל ג"כ על הדורות הבאים אחריהם דלא דמי למאי דאמרינן לעיל סי' רי"ד כשאין דעתו לחזור נותנים עליו חומרי מקום שיצא משם דהכא חרם זה אקרקפתא דגברי מונח עכ"ל וע"ש עוד בש"ך סקפ"ד משמע מלשון הר"מ אלשקר דוקא חרם אבל קבלת האבות אינו חל אקרקפתא דגברא מש"ה ניתקת הגזרה ממקום למקום אם אין דעתו לחזור לכה"פ אמנם בחו"י הנ"ל מבואר דגם כל קבלת אבות אקרקפתא דגברא מונח אפי' במצולת ים תחול עליו אלא מסתמא לב המקבלים מתנה עליהם שיהיה רק על הקהלה שהיא קיימת אבל בניהם שישתדכו וישאו נשים במק"א ואין דעתם לחזור לא יחול עליהם אבל לעולם מונח הכל אקרקפתא דגברא ע"ש. ולפ"ז לפי המבואר מדברי הרמא"ל כל שמונח אקרקפתא דגברי לא יועיל שינוי מקום וא"כ ה"נ נהי שלבם התנו עליהם שאם יחידי בניהם יעקרו דירתם למק"א לא יתחייבו אלא על קבוץ הקהל יהיה הקבלה מ"מ אם גם כל הקהל גולים מחומת העיר ההיא ומתיישבים במק"א אין העיר ומגדלותיה גורמים אך בכל מקום שהם אקרקפתי' מונח ולא שכיחי שיהיה כל הקהל גולים ממקומם שיהיה לב ב"ד מתנה ע"ז והן הנה דברי הירושלמי שהיה מסופק בעיר שגלו אנשי' ממקומם אי נימא דכיון שאין דעתם לחזור נתבטלה קבלה ראשונה או דלמא אקרקפתא דגברא מונח ואין המקום גורם ופשיט מעובדא דבני מישן שאין יכולין לשנות וע"כ משום דהגזרה אקרקפתא דגברא וא"כ אפי' נעתקו ממקומם נמי:

ובזה זכינו להבין פסק הרמב"ם פ"ח מה' י"ט שהוא לשון ש"ע א"ח סי' תס"ח סעי' ד' ופי' מהרשד"ם סי' ט"ו עפ"י משמעות ה"ה דמיירי ברישא באין דעתו לחזור וכ' דס"ל לרמב"ם דלעולם אקרקפתא דגברא מונח אפי' אין דעתו לחזור לעולם לא ינתק מגופו חומרי מקומו רק מקום שהלך לשם צריך לעשות מפני המחלוקת ובזה יש חילוק בין דעתו לחזור והוא רק שם לפי שעה דלמחלוקת זמן קצר כזה מהני צינעא וכיסוי משא"כ אין דעתו לחזור ודעתו לשקוע לעולם לזה לא מהני צינעא לאורך ימים ע"ש. והן הנה דברי חק יעקב סי' תס"ח ולזה נתכון ש"ך יו"ד סי' רי"ד וכ' ש"ך שם דזה הוא כסוגיא פסחים דמתניתין באין דעתו לחזור ואפ"ה במקום שהלך אינו אלא מפני מחלוקת ודלא

כסוגיא חולין דס"ל העיקר כמקום שהלך לשם ורק אם דעתו לחזור צריך לנהוג כמקום שיצא משם וכ' פר"ח דס"ל לרמב"ם סוגי' חלוקות ע"ש והוא דוחק דהרי בשני הסוגיות תי' ר' אשי אבל הכונה ר"ז ורבב"ח מחולקים ורב אשי בפסחים תי' סברת רבב"ח דס"ל מתני' באין דעתו לחזור ור"א בחולין תי' סברת ר"ז דמוקי מתני' בדעתו לחזור ומ"מ צ"ע מ"ט פסק כרבב"ח ושביק לדר"ז דהוה בתרא. ונלע"ד רבב"ח כרבו ר' יוחנן ס"ל דא"ל לבני בישן אל תטוש כו' ומונח אקרקפתי' ולא ינתק ע"י נסיעה ממקום למקום ע"כ מיתוקם ליה מתני' באין דעתו לחזור אך ר"ז אפשר לא ס"ל הא וכן יש להוכיח קצת דבמס' ביצה ד' ע"ב אר"ז כוותיה דרב אסי מסתברא דקדושה א' היא דהרי ידעי' בקביעא דירחא ועבדינן תרי יומא ופרש"י ע"כ חכמים הטילו חק קבוע ואביי דחי ומסיק מנהג אבותינו בידינו פרש"י לא הטילו חרם עלינו אלא מאליהם הנהיגו אבותינו כמו שהיה בשעה שהיה ספק ע"כ עדיין ב' קדושות הן ע"ש ובחי' שם בארתי הענין בביאור היטב בעזה"י נמצא דר"ז לא בעי למימר מנהג בלא שתקנום חכמים והטילו עלינו דא"כ לא היינו מחויבים במנהג אבותי' כי מה לנו ולהם ולפי שיטתו זה שאינו תלוי אקרקפתא דגברא וכשיעזוב מקומו בטל ליה גזרתם מעליו ע"כ מוקי ר"א מתני' אליבי' בדעתו לחזור משא"כ לרבב"ח. והשתא כיון דקי"ל בי"ט של גליות ב' קדושות הם ומנהג אבותינו בידינו א"כ הלכה כרבב"ח בפסחים ולא כר"ז בחולין ולקמן אי"ה יבואר הרמב"ם באופן אחר:

תו אמרינן בירושלמי על הך עובדא דמישא ואין אדם נשאל על נדרו תמן משנדר נשאל ברם הכא אבותיכם נדרו והדר פריך כש"כ יהיו מותרו' ומסיק רבי כרבו ר' יהודה ס"ל דמדינא אסור לפרש לים הגדול ונדחקו בזה לאיזה ר' יהודה נתכון ובמק"א כתבתי דאין מפרישין לים סמוך לשבת אלא לדבר מצוה כמבואר פ"ק דשבת ואינהי לא היו צריכי' לצורך מזונות ופרנסה אלא להרויח ובזה פליגי ר"י ורבנן ר"פ אלו מגלחי' אי מקרי דבר מצוה או לא ועי' שם י"ד ע"א ועמג"א סי' רמ"ח סקי"ט ואין להאריך בזה. והא דלא התיר ר"י לאנשי בישן ולומר שלא היה להם פתח חרטה דוחק שהרי היו טוענים אנן לא אפ"ל ומ"ש בתשו' זכרון יוסף דף פ' ע"ב דענייות הוה נולד ובפרט שיענו כל בני העיר לא נלע"ד דהכא לא הענו אלא שאבותיהם היו מופלגים בעשירות ולא נצרכו לכך ואינהי הוה כרובא דעלמא וכן משמע מלשון רש"י וזה אנינו נולד דדוקא עניות שהוא כמיתה כדיליף ממתו כל האנשים בנדרים ס"ד ב' וא"כ ק' ולפמ"ש פר"ח דלרמב"ן וכמ"ש ר"ן דמנהג שיש בו סייג לא מהני התרה א"ש אבל לשי' תו' והרא"ש והטור קשי' ותי' שהם היו סבורים שהמנהג מן הדין ולא יועיל התרה ויען כי לא היו בני תורה לא רצה ר"י

להודיעם האמת ע"ש סי' תצ"ו סו"ס ח'. ומיושב ק' משא מלך אהתו' שהק' מבית שאן ומאי קושי' דלמא ת"ח הוו ולא בני מדינה ומותר להתיר לפניהם ולהם נמי ע"י שאלה ולהנ"ל תו' לשיטתי' הק' דהא כ' פר"ח בסי' שביעי דבישן היינו בני בית שאן כדאי' במס' מגילה בישני וחפני ע"ש ולהנ"ל מוכח דבני בישן שהוא בית שאן לאו בני תורה הוה מדלא התיר להם ויפה הק' ובספר יד דוד הק' אתו' סוף עירובין ושם צ"ע. ומיושב נמי מה שכתב ר"ן דמנהג בטעות נמי אין להתיר בפניהם ולדידי' ק' קו' תו' מבית שאן וכן כתבו אחרונים ולהנ"ל ניחא דר"ן לשי' ס"ל נדר לסייג אין לו היתר א"כ הא דלא התיר ר"י לאנשי בישן מפני שאין לו היתר ולעולם י"ל ת"ח היו ולק"מ ק' תו' מרבי שהתיר בית שאן מיהו ברדב"ז ח"א סי' ע"ג כ' דבית שאן שהתיר רבי מפני שהיה בו מכשול לרבים ולא פי' מהו אפשר דאתי לאפרושי נמי מפטור על החיוב. עוד שם בירושלמי ניחא ממקום שעושי' למקום שאין עושין ממקום שאין עושין למקום שעושין ויבטל שהרי כמה בטילים יש באותו מקום ר' סימן בשם ר"י במתמיה נ"ל לפרש כמו כל המטיל תכלת בסדינו בירושלם אינו אלא מן המתמיהים ה"נ במתמי' שמתמיה העולם עליו ומפרש הכא משנתינו ולא ישנה מפני המחלוקות זה שאינו עושה במקום שעושי' לא ישנה שינוי זו מפני המחלוקות שבין המנהגים שירגישו שאינו עושה מפני חילוק מפני מנהג המקומות אלא יעשה עצמו כאלו מלאכה לי"ל ולא יעשה באופן שיתמי' מ"ט נרפים הם נרפים ויצטרכו לומר מפני חילוקי מנהגים אל יעשה כן ואפשר שגם כוונת רבא שאמר אין בזה השינוי מפני המחלוקות פי' אאדם קאי שלא יתראה בפניהם שיהיה בשינוי זה מפני מחלוקות מנהגים ומזה יצא לרמב"ם מ"ש ולא יתראה בפניהם ע"ש. ולרבא מפרשי' ולא ישנה מפני המחלוקות ב' כוונות דבמקום שאין עושי' הוא נמי לא יעשה אעפ"י שעיקרו כמקום שיצא משם אפי' אין דעתו לחזור מ"מ לרמב"ם הכל אקרקפתי' הוא ולא תלי' במקום כלל מ"מ לא יעשה מפני המחלוקות ובמקום שעושין והוא אינו עושה לא ישנה אותה השינוי כמפני מחלוקות מנהגים אלא לא יתראה בפניהם והאי לשון לא יתראה הוא לשון ברייתא במס' תענית י' ב' ומייתי ליה בש"ע א"ח סי' תקע"ד סעיף ג' ע"ש וק"ל:

עד חצות. כ' תו' דמחצות ואילך מדינא אסור והא דלא אסרו בכל יום משום תמיד דכתיב ואספת דגנך וכ' דמשמע דמדאורי' אסור והנה בחגיגה י"ז ב' תוד"ה אלא לאו כו' כ' להדיא שאינו אלא מדרבנן וצ"ל דמ"מ מייתי שפיר מואספת דגנך דמה שנמצא בפירוש בקרא להתיר לא יאסרו חכמים כמ"ש תו' פ' איזהו נשך ובדוכתי טובא ועש"ה בתו' הנ"ל מבואר שם דביום הקרבן לא נאסר במלאכת אוכל וכדומה וכן בדין דלא עדיף

מי"ט דלא נאסר בו מלאכת אוכל ובזה מיושב מ"ש בצל"ח בשם הרא"ם בביאורי סמ"ג שהק' דה"ל לאתויי משמת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך דמוקדם וק' זו ליתא דא"ל ששת ימים יעשה מלאכתו לאוכל נפש וביום השביעי שבת לא יעשה שום מלאכה כלל אבל מואספת דגנך מייתי שפיר שהוא מלאכת עבודה ואין להק' נמי מדאצטריך בי"ט כל מלאכת עבודה ל"ת ש"מ דבחול מותר ז"א דבי"ט בל"ת ובחול איסורא בעלמא אבל מואספת מייתי שפיר ופשוט:

מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין לשי' התו' והרי"ף והרא"ש והרמב"ן ורוב הפוסקים גם בזה"ז איתא להך מנהגא אע"ג דליכא קרבן דלא כהרז"ה דהרי קי"ל דבר שנאסר במנין אע"ג דבטל הטעם לא בטל התקנה ומייתי ראי' מלקמן ק"ח א' ר"ש הוה יתיב בתעני' כל מעלי יומא דפסחא ובעי למימר משום פסחא וס"ל כריב"ב דמצפרא זמני' ע"ש אעפ"י שכבר חרב הבית בימיו ולע"ד ראי' זו אינה מכרעת לפמ"ש המג"א סי' ט' סק"ז בשם ת' הרא"ש דדוקא כשהטעם אינו ידוע לכל אז אמרי' כשבטל הטעם לא בטלה התקנה משא"כ בטעם ידוע וא"כ בשלמא לאסור אכילה מצפרא זה הטעם אינו ידוע שהרי אפי' לריב"ב דס"ל פסח מצפרא זמני' מ"מ לעולם לא אירע ששחטו פסח בצפרא אלא כיון דדיעבד כשר מצפרא אסור באכילה לפי אותה ההי"א א"כ אין טעם זה ידוע שמשום פסח הוא גם כי אינו נמצא בשום קרבן שיהיה יום הקרבתו אסור באכילה לכן לא בטלה התקנה בבטול הטעם משא"כ איסור מלאכה נודע שהוא משום קרבן שהרי בכל השנה כשמקריבים קרבן אסור במלאכה ביומי' א"כ בביטול הטעם יתבטל התקנה ואולי לא ס"ל כתש' הרא"ש בחלוק זה והרא"ש לא מייתי ראיה מר"ש דלקמן ק"ח א' ומביא ממרחק לחמו מר"א ב"ר צדוק שהי' מבני סנאב בן בנימין ע"ש ולפי הנ"ל א"ש דלטעמי' אזל ולא הומ"ל ראיה הנ"ל אך גם על ראיתו יש להשיב לפמ"ש המג"א רסי' תס"ח וסי' תר"ץ סקכ"ב דדבר הנאסר רק משום חששא כשעברה החששא עברה התקנה א"כ יש לחלק גם בזה דמה שנהגו לעשות י"ט ולאסור בתענית ביום הקריבו קרבנו אינו משום חששא לכן לא יתבטל בביטול קרבן עצים משא"כ איסור מלאכה נהי דבשעת ההקרבה בדין הוא שיאסר במלאכה כמ"ש בירושלמי שאינו בדין שיהיו מקריבים קרבנו והוא יפנה לכרמו וזיתו מ"מ שיהיה אסור כל היום או מחצות ואילך לפניו ולאחריו אינו אלא משום חששא שמא יארע פתאום אותה השעה ולא יהיה פנוי א"כ בעבור החששא תתבטל התקנה ולק' הראשונה י"ל דגם הכא לא נודע הטעם דבקרבנות ציבור לא נאסרה מלאכה דילפי' מתמיד ופסח נמי קרבן ציבור הוא וסברא זו איתא בלח"מ פ"ח מה' י"ט ופר"ח סי' תס"ח וא"כ סוברים שלא משום פסח נאסרה מלאכה וקצת ראיה לטעות זה

שבכל הקרבנות נאסרה מלאכה מצפרא והכא מחצות וא"כ לא נודע הטעם ובדין הוא שלא תבטל התקנה ובזה יובן המשך התו' שלאחר שהעתיקו הירושלמי והאריכו בו סיימו דגם בזה"ז אסור והיינו כנ"ל להודוע שלא נודע הטעם וק"ל:

אין עושין. היינו איסורא ולא משום סי' ברכה דאל"ה ה"ל לפרש דנ"מ טובא דכ"מ שנאסר משום סימן ברכה מותר לעשות אותן מלאכות שאין בהם סי' ברכה בלא"ה לקמן בשמעתין ומדקאמר סתם ש"מ איסורא נמי איכא והיינו דקאמר הש"ס בע"פ משמתינן לי' כו' דדבר זה מבואר בלשון המשנה ויובנו דברי המרש"א בתו' שכ' לכן לא משני הש"ס דע"פ אסור מן התורה דזה לא נזכר במשנה אע"ג דשמותי נמי לא נזכר במשנה והא"ש דמוכח שאינו משום סי' ברכה בעלמא אלא איסורא איכא וממילא משמתינן לי' ועצל"ח:

דף נ:

מאי ארי' ע"פ אפי' ערבי שבתות וי"ט נמי. הר"ן פי' ק' הש"ס כך דבכל עי"ט אם נהגו לאסור מלאכה מהני כיון שיש באותו היום קצת איסור מדינא ומסיק דלא יכולין לנהוג כן בעי"ט כיון דממנחה ולמעלה ליכא איסורא אלא משום סי' ברכה לא מהני מנהגא לשארית היום ע"ש והא"ש מ"ש מרש"א דלא משני ע"פ איסורא דאורי' משום דאין זה מפורש במשנה ומקש' הא שמותא נמי אינו מפורש במשנה ולפי' הר"ן א"ש מדמהני מנהגא איכא עכ"פ איסורא בקצת היום ולע"ד רש"י פליג וס"ל דאפי' אי ליכא שום איסור יכול לעשות מנהג כמ"ש לקמן גבי בני בישן דלא אזלא מצור לצידון בע"ש שיהיו פנוים לצרכי שבת ואהני להו מנהגייהו והר"ן נשמר מזה ופי' שם משום הפלגת ספינה נגעו בי' דאית בי' איסורא מדינא למקום רחוק אפי' ג' ימים קודם שבת אסור עי' בלשון הר"ן אבל לפרש"י מוכח דלא ס"ל כהר"ן הנ"ל והיינו טעמא דדחיק רש"י במתני' בטעם איסור המלאכה בע"פ ולא רצה לפרש משום קרבן משום דס"ל אי הוה שייך בפסח משום קרבן הי' איסורא דאורי' כמ"ש תו' וא"כ לשנו הש"ס ע"פ דאורי' ועי"ט דרבנן כק' המרש"א ולשי' רש"י ליכא למימר תי' הנ"ל דהא ס"ל דלעולם מצי נהיג מנהגא אעפ"י שאין לו שום יסוד אע"כ ליכא הכא איסור דאורי' דפסח קרבן ציבור הוא ואינו אוסר במלאכה וטעמא דמתני' כפרש"י שיהי' פנוי לביעור חמץ וק"ל:

יש זריז ונשכר. פי' ע"י זריזותו נשכר כי במה שהוא זריז ועובד כל השבוע ניכר דלשמה לא עביד במעלי שבתא משא"כ אי לא הי' זריז לא הי' ניכר דעביד לשמה וזהו פי' הפ'

ששת ימים תעשה מלאכה ועי"ז יהי' ניכר כי יום השביעי שבת לה' אלקיך לשמו כי אם לא תעשה מלאכה בששת ימים תהיה השביתה בשבת משום מפנקותא וק"ל:

הני נשי דמחוזא כו'. בצל"ח דקדק פשיטא דהיינו שפל ונשכר דאיירינן בי' ועוד יש לי לדקדק מאי אע"ג דלא עבדן דקאמר והכי הול"ל הני נשי דלא עבדן במעלי שבתא אע"ג דמשום מפנקותא הוא וה"ל לסמוך אע"ג למפנקותא עכנ"ל דהא עיקר טעמא שהקפידו שלא לעשות מלאכה בע"ש שיהי' פנוי לעשות לצורך שבת ושפל ונשכר דלעיל שאינו עושה מלאכת עבודה תמיד וגם בע"ש אינו עושה מחמת שפלות מ"מ עושה הוא צרכי סעודת שבת וא"ש דנשכר אבל הני נשי לא עבדין במעלי שבתא צרכי שבת ג"כ דהרי משום מפנקותא הוא ואינם מכינים שום דבר לשבת והיינו אע"ג דלא עבדן עבידתא במעלי שבתא מה שהיה ראוי לעשות באותו היום מ"מ שפל ונשכר קרינא דנהי דאינה בכלל עשה טוב שלא לשמה מ"מ סור מרע הווי' שלא לשמה מיהת ויש גם בזה קצת שכר וק"ל:

סדין עשתה ותמכור וגו'. ומסיים ותשחק ליום אחרון הוא ע"ש יום אחרון בשבוע שבו אינה עושה מלאכה וע"י זריזותה בכל השבוע ניכר ששחקה ליום אחרון לשמה הוא לאפוקי נשי דמחוזא ע"כ יהיה גדול מעל שמים חסדה וכ' מרש"א ששכרו הוא מה שעל השמים והיינו שתזכה לבנים ת"ח וזהו ותורת חסד על לשונה שהוא חסד מעל שמים ושלא תאמר שבע"ש היא מתעצלת ואינה עושת כלום אפי' צרכי בית לשבת לכן מסיים בשבחה צופי' הליכות ביתה ולחם עצלות לא תאכל וק"ל:

תו אמרינן בירושלמי על הך עובדא דמישא ואין אדם נשאל על נדרו תמן משנדר נשאל ברם הכא אבותיכם נדרו והדר פריך כש"כ יהיו מותרו' ומסיק רבי כרבו ר' יהודה ס"ל דמדינא אסור לפרש לים הגדול ונדחקו בזה לאיזה ר' יהודה נתכון ובמק"א כתבתי דאין מפרישין לים סמוך לשבת אלא לדבר מצוה כמבואר פ"ק דשבת ואינהי לא היו צריכי' לצורך מזונות ופרנסה אלא להרויח ובזה פליגי ר"י ורבנן ר"פ אלו מגלחי' אי מקרי דבר מצוה או לא ועי' שם י"ד ע"א ועמג"א סי' רמ"ח סקי"ט ואין להאריך בזה. והא דלא התיר ר"י לאנשי בישן ולומר שלא היה להם פתח חרטה דוחק שהרי היו טועים אנן לא אפ"ל ומ"ש בתשו' זכרון יוסף דף פ' ע"ב דעניות הוה נולד ובפרט שיענו כל בני העיר לא נלע"ד דהכא לא הענו אלא שאבותיהם היו מופלגים בעשירות ולא נצרכו לכך ואינהי הוה כרובא דעלמא וכן משמע מלשון רש"י וזה אנינו נולד דדוקא עניות שהוא כמיתה כדיליף ממתו כל האנשים בנדרים ס"ד ב' וא"כ ק' ולפמ"ש פר"ח דלרמב"ן וכמ"ש ר"ן דמנהג שיש בו סייג לא מהני התרה א"ש אבל לשי' תו' והרא"ש והטור קשי' ותי' שהם

היו סבורים שהמנהג מן הדין ולא יועיל התרה ויען כי לא היו בני תורה לא רצה ר"י להודיעם האמת ע"ש סי' תצ"ו סו"ס ח'. ומיושב ק' משא מלך אהתו' שהק' מבית שאן ומאי קושי' דלמא ת"ח הוו ולא בני מדינה ומותר להתיר לפניהם ולהם נמי ע"י שאלה ולהנ"ל תו' לשיטתי' הק' דהא כ' פר"ח בסי' שביעי דבישן היינו בני בית שאן כדאי' במס' מגילה בישני וחפני ע"ש ולהנ"ל מוכח דבני בישן שהוא בית שאן לאו בני תורה הוה מדלא התיר להם ויפה הק' ובספר יד דוד הק' אתו' סוף עירובין ושם צ"ע. ומיושב נמי מה שכתב ר"ן דמנהג בטעות נמי אין להתיר בפניהם ולדידי' ק' קו' תו' מבית שאן וכן כתבו אחרונים ולהנ"ל ניחא דר"ן לשי' ס"ל נדר לסייג אין לו היתר א"כ הא דלא התיר ר"י לאנשי בישן מפני שאין לו היתר ולעולם י"ל ת"ח היו ולק"מ ק' תו' מרבי שהתיר בית שאן מיהו ברדב"ז ח"א סי' ע"ג כ' דבית שאן שהתיר רבי מפני שהיה בו מכשול לרבים ולא פי' מהו אפשר דאתי לאפרושי נמי מפטור על החיוב. עוד שם בירושלמי ניחא ממקום שעושי' למקום שאין עושין ממקום שאין עושין למקום שעושין ויבטל שהרי כמה בטילים יש באותו מקום ר' סימן בשם ר"י במתמיה נ"ל לפרש כמו כל המטיל תכלת בסדינו בירושלם אינו אלא מן המתמיהים ה"נ במתמי' שמתמיה העולם עליו ומפרש הכא משנתינו ולא ישנה מפני המחלוקות זה שאינו עושה במקום שעושי' לא ישנה שינוי זו מפני המחלוקות שבין המנהגים שירגישו שאינו עושה מפני חילוק מפני מנהג המקומות אלא יעשה עצמו כאלו מלאכה לי"ל ולא יעשה באופן שיתמי' מ"ט נרפים הם נרפים ויצטרכו לומר מפני חילוקי מנהגים אל יעשה כן ואפשר שגם כוונת רבא שאמר אין בזה השינוי מפני המחלוקות פי' אאדם קאי שלא יתראה בפניהם שיהיה בשינוי זה מפני מחלוקות מנהגים ומזה יצא לרמב"ם מ"ש ולא יתראה בפניהם ע"ש. ולרבא מפרשי' ולא ישנה מפני המחלוקות ב' כוונות דבמקום שאין עושי' הוא נמי לא יעשה אעפ"י שעיקרו כמקום שיצא משם אפי' אין דעתו לחזור מ"מ לרמב"ם הכל אקרקפתי' הוא ולא תלי' במקום כלל מ"מ לא יעשה מפני המחלוקות ובמקום שעושין והוא אינו עושה לא ישנה אותה השינוי כמפני מחלוקות מנהגים אלא לא יתראה בפניהם והאי לשון לא יתראה הוא לשון ברייתא במס' תענית י' ב' ומייתי ליה בש"ע א"ח סי' תקע"ד סעיף ג' ע"ש וק"ל:

ליכלה זר באפיהו. אי מיירי בחלה שכבר הגיעה ליד כהן צ"ע ממשנה ה' פ"ב דחלה וע"ש בפי' הרע"ב ובתי"ט שם כ' דאין הלכה כר' יהושע ויהיה ראיה מכאן לפסק זה או נאמר שא"ה דהוה מכשול דאתי לפרושי מהפטור על החיוב או אפשר דלא היה כאן חלת כהן אלא חלת אור כמו שאנו נוהגים ועי' משנה ח' פ"ד דחלה. והנה לפמ"ש

חי' רשב"א בחולין י"ח ב' דהיכי דמספקי' אי המנהג מחמת טעות או לא תלי' להחמיר שמסתמא המנהיגים עשאום לשם שום גדר וסייג או חששא וכדומה א"כ לכאורה היינו דברי ר"א אי רובא אורז אכלי יש לתלות שהקדמונים תקנו כך שלא תשתכח תורת חלה ואי אח"כ לזמן מרובה יזדמן להם עיסת דגן לא יפרשו ג"כ דתורת חלה נשכח מהם א"כ טוב להנהיגם לפרוש מארוזא כדי שלא תשתכח ואי אולי אח"כ יכשל א' מאלף ויפרוש מפטור על החיוב אין כאן מכשול ע"י המנהג דהרי בלא"ה לא היה מפרישים כלל מן הדגן וא"כ לא ניכול זר באפיהו. ואך אי רובן דגן אכלי הרי קמן שהוא מנהג בטעות של מכשול וצ"ל שהיו יודעי' שאין יי"ח מצה באורז רק שלא היו יודעי' דלחם דחלה ולחם דמצה חד דינא אית להו דאל"ה הל"ל דאתי לידי מכשול ליי"ח בפסח באורז אע"כ זה היו יודעים וא"כ לפ"ז ק' כיון דעכ"פ בכל שנה היו מטריחים להמציא לעצמם דגן לכזית מצה לכל א' וא"כ לא ימלט שנמצאו שם אנשים שבני ביתם מרובה שצריכים כדי שיעור חלה ומפרישים בכל שנה חלה מדגן בעיר הזאת ולא תשתכח תורת חלה נמצא הוה מנהג בטעות וי"ל כיון דבפסח מצוה לאפות קפיזא קפיזא ואינם מפרישי' חלה אע"ג דר"י אמר לעיל מ"ח ב' דעבדן כר"א וכריב"ל אפי' כעכין מ"מ חייש רב אשי דלמא המנהיג ההוא לא הוה ס"ל הכי ואי משום ק' אביי שם חומרא דאתי לידי קולא זה תלי' ג"כ בפלוגתת ר"ע ות"ק במס' חלה פ"ב משנה ג' וע"ש בהרע"ב ושפיר יש לתלות שלא היה מנהג בטעות וי"ל ר' יוסף לשי' דלעיל מ"ח ב' ע"ש ואין כאן להאריך בחידודין. וממה שיש לעי' בכאן במה שמסופקי' תו' בדוכתי טובא ומהם בסוכה מ"ד ב' אי לברך אקב"ו על המנהג ועי' סתירת דברי הרא"ש פיה"כ סי' כ"ד וסי' כ"ז ע"ש מ"מ כאן צ"ע ממ"נ אי הוה מברכין אהפרשת חלת אורז א"כ הרי כאן מכשול דעוברין על לא תשא ואי לא היו מברכין הרי ידעי שאין חלה זו מן התורה ולא אתי לאפרושי מפטור על החיוב אע"כ מוכח דמברכין על כל מנהג אקב"ו והיכן ציונו אל תטוש ואין כאן מכשול דלא תשא ובתשו' הארכתי בזה [עי' חת"ס חי"ד ת' קצ"א]:

ורבב"ח לי"ל הא דתנן כו'. הק' מרש"א מאי קו' מלאכה שאני דא"א בצינעא ותי' כיון דלא הוה רק מנהגא לא מחמרי' כולי האי פי' דודאי מלאכת הכאת פטיש וכדומה פשוט דליכא צינעא אלא דכ' פוסקים אפי' מלאכות השייכים בצינעא מ"מ משום לא פלוג לא הותר ביישוב בצינעא ואהא כ' מרש"א דודאי במנהג ערב פסח אין לאסור משום לא פלוג דה"ל כגזרה לגזרה וכעין שכ' עט"ז שבש"ך י"ד סוספ"ב ובהא מודה ש"ך ע"ש ויבואר לקמן אי"ה לפ"ז לשיטה זו כל מלאכה בי"ט ב' אסורה בצינעא חוץ מלאכה בע"פ. והרז"ה לא ס"ל לחלק בהא וס"ל גם מלאכה דשייך ביה צינעא שריא

אך רב ספרא משום חומרא דזלזול י"ט ב' אוסר ביישוב אפי' מה שאינו מלאכה ואין חילוק בין מלאכה למלתא אחריתי אלא בין י"ט ב' לשארי מנהגים וגם בזה מיושב ק' מהרש"א דשפיר פריך ש"ס ארבב"ח. ורמב"ן ס"ל כל מנהג שהוא משום גדר וסייג כגון י"ט ב' או אפי' ע"פ אסור אפי' בחדרי חדרים מפני מחלוקות ואין גבול לדבר רק מדבר ויישוב ומדבר היינו חוץ לתחום שלא הגיע עדיין ליישוב. ומנהג שנהגו כחד מן הפוסקים דפליגי בי' רבנן כגון דאייתרא לא צריך צינעא לפני חכמים ותלמידים דידעי שכך דרכן מר ס"ל הכי ומר ס"ל הכי רק בפני כותאי צריך לכסות ולפ"ז נדחק בק' הש"ס ממתניתין דמיירי ממנהג סייג אדרבב"ח דמיירי בפלוגתא ועי' ר"ן. וכן צריכים לדחוק ברמב"ם כפי מה שהבינו הרב"י שהרי לא הביא שיטתו כלל לא בטור סי' תס"ח ובסי' תקע"ד ובי"ד סי' רי"ד ואפ"ה העתיק לשונו אות באות בסי' תס"ח והמובן שהוא ז"ל הבין דרמב"ם ורא"ש קיימא בחדא שי' ורישא דרמב"ם מיירי נמי בדעתו לחזור אלא דתחלה כ' דין מלאכה בע"פ דלא שייך צינעא וכ' סתם שלא ישנה וסיפא מיירי בשארי מנהגים ודעתו לחזור דיש לחלק בין צינעא לפרהסיא וכן פי' מג"א שם סק"ז וסקי"ב ע"ש דרישא מיירי ממלאכה וסיפא ממידי דאכילה וכדומה וא"כ ק' ק' מהרש"א הנ"ל מאי פריך ממלאכה לאכילה דהא רמב"ם אפי' במלאכת ע"פ מחמיר ולא יועיל צינעא. אמנם משמעות ה"ה שהבין בכוונת הרמב"ם דמיירי הכל ממלאכת ע"פ וה"ה לכל המנהגים ורישא באין דעתו לחזור וסיפא בדעתו לחזור וכן הבין ש"ך בי"ד סי' רי"ד וחק יעקב סי' תס"ח וכבר כתבתי לעיל ביאורו של מהרשד"ם דלרמב"ם אקרקפתא דגברא מונח אפי' יצא ממקומו ואין חילוק בין דעתו לחזור לאין דעתו לחזור אך בחומרי מקום שהלך לשם שאינו מן הדין אלא מפני המחלוקות יש חילוק אם אין דעתו לחזור אסור אפי' בחדרי חדרים ואם דעתו לחזור מותר בצינעא ולפ"ז סוגיא דחולין דמוקי מתניתין בדעתו לחזור פליג אסוגיא דפסחים ופסק רמב"ם כסוגיא דפסחים וכ"כ ש"ך סי' רי"ד וכבר כתבתי ישוב לעיל במאי פליגי ר"ז דחולין עם רבב"ח דפסחים ע"ש. וכעת נ"ל עוד דלא פליגי כלל עפ"י מ"ש ש"ך י"ד סס"י פ"ב דכשאנו מסופקים אם מחמת שאין בקיאין או שקבלו עליהם משום חומרא אזי להדרים במקומם אזלינן להחמיר ולענין חומרי מקום שיצאו ושנכנסי' לשם אזלי' להקל והנראה דאלו הדרים במקום מחוייבים מן התורה משום לא יחל וספיקא להחמיר והנכנסים והיוצאים רק דרבנן ע"כ ספיקא להקל ונראה אע"ג דלרמב"ם חומרי מקום שיצא משם הוא מעיקור הדין מ"מ י"ל שאינו חמור כ"כ כמו שנשאר במקומו וכסברת הש"ך והא"ש דהרשב"א בחי' חולין הקשה מאי פריך אדר"ז מחומרי מקום שיצא משם הא ס"ל דמנהג בטעות הוה שסברו רב ושמואל אמרי הכי ותי'

דמידי ספיקא לא נפקי ותלינן לחומרא שמנהיגים הראשונים ידעו האמת ורצו להנהיג חומרא ע"ש ולפ"ז י"ל דסוגיות לא פליגי כלל דודאי משנתינו מיירי אין דעתו לחזור כסוגיא דפסחים אך כלפי שהקשה התם אדר"ז לי"ל חומרי מקום שיצא משם פי' שהיה להחמיר מספיקא ומשני ה"מ דמחמרי' מספיקא בדעתו לחזור אבל אין דעתו לחזור נהי אי הוה בריר ליה היה מוטל אקרקפתא דיליה אפי' בא"י מ"מ מספיקא לא מחמרי' וכש"ך הנ"ל. ועפ"י דברי ש"ך אלו יובנו דברי מהרי"ל דמייתי מג"א סי' תס"ח ותמה עליהם מה בין מנהג בדיקות לחלב שעל הכרס פאנצ"ן ועוד מה בקיאות שייך ועוד כיון שאין בקיאין יש להחמיר ולא להקל ולהנ"ל א"ש עפ"י מ"ש בתשו' דברי ריבות סי' נ"ב בענין אנשי סופי"א ומנהג חומרי בדיקות אונגרישי"י שכ' שרוב מנהגי בדיקו' אינם אלא טעות ואין בקיאות והחמירו הבודקים והנהיגום ע"ש והא"ש דמנהג פאנצ"ן הוא פלוגתת רבנו יואל ורבנו אפרים בשעי"ד סי' ס"ח ומדינא נותנים חומרי מקומות על הבחורים משא"כ הבדיקות יש מהם מנהגי טעות ויש מהם חומרת מכוונים ואין אנו בקיאין בהם א"כ במקומן צריכים לנהוג חומרא מספיקא אבל הבחורים הנכנסים והיוצאים אין להם להחמיר מספק ופסק מהרי"ל ברור אך הכותב ס' מהרי"ל היה תלמידו וכמה פעמים כ' כסומא בארובה במ"כ ולא הבין דברי רבו על מתכונתן:

אי אתה רשאי להתירן לפניהם. הק' תו' מר' שהתיר ב"ש נראה דפשיטא להו שלא הי' בני תורה דהא בני ביישן היינו בית שאן כפרש"י במגילה גבי חפני ובישני לא ישא את כפיו וכששאלו לר"י מ"ט לא התיר להם בחרטה ותי' הפר"ח במנהגי איסור סו"ס ח' מפני שלא היו בני תורה לא רצה להקיל להם כ"כ ע"ש א"כ מוכח שלא היו בני תורה ודוחק לומר דבזמן ר' היו בני תורה ואח"כ בימי ר"י תלמידו לא היו בני תורה ובשגם בירושלמי איתא האי עובדא דאתו לקמי' דר' וכנ"ל ראיה מהאי עובדא גופי' דר"מ אכל שם עלה של ירק ועי"ז התיר ר' בית שאן וחברו עליו בית אביו ואמרו דבר שאבות אבותיך נהגו בו איסור אתה נוהג בו היתר והשיב מקום הניחו לי להתגדר בו וק' בשלמא לאבותיו הניחו מקום להתגדר שלא ידעו אבותיו שהוא חו"ל ולו נודע הדבר אכן ר"מ שידע שהרי הוא אכל שם עלה של ירק ומדוע לא התיר הוא להם בעצמם אע"כ משום שלא היו בני תורה לא רצה להתיר וחשש ר"מ דלמא אתא למיסרך ור' חידש שא"צ לחוש לזה וא"כ הק' תו' מהך בריתא דאסור להתיר וע"ז תי' דמנהג בטעות היה וזה חידש רבי והניחו לו להתגדר לחדש דין זה דמנהג בטעות יכול לעקור בלי חשש סירוך וק"ל. ובפר"ח סי' תס"ח מייתי בשם ס' משא מלך שתי' על ק' זו דנהי דבני שאן היו בני תורה ויכול להתיר לפניהם מ"מ להתיר להם בעצמם לא שפיר דמי ופר"ח צווח

כי כרוכי' ע"ז דהרי לקמן בתו' נסתפק ר"י בדבר זה ע"ש וק' זו צע"ג דהרי אפי' למאי דמסקי' דמיירי במנהג שאינו בטעות נסתפק ר"י דאולי יכול להתיר לת"ח כ"ש בס"ד דתו' דמיירי במנהג בטעות כההיא דבית שאן איך פשיטא להו דאסור להתיר להם ובנה יסוד קושייתו ע"ז אכן נלע"ד ליישב דברי המשא מלך דלפי הס"ד של תו' דמנהג בטעות אל יתיר בפניהם שייך בי' נמי אתי למסרך היה קשה להם לשון ירושלמי דמייתי הרא"ש והר"ן וגם תו' רמזו עליו דמבואר להדיא דמנהג בטעות נשאל ומתיר ולא רצו לפרש ע"י פתח וחרטה קאמר כמ"ש הר"ן דא"כ במנהג שאינו בטעות אפי' חרטה לא מהני ואין זה שום סברא כמ"ש פר"ח במנהגי איסור סי' ח' דבירושלמי מקשה בפשיטות וכי אין אדם שואל על נדרו ע"כ פירשו כפשוטו כמ"ש הרמב"ן במלחמות נשאל ומתיר דכיון שהוא עצמו מסופק בדבר יכול להתיר לו והנה ע"כ לאו בכותי' שבאו לשאול מיירי דפשיטא דלא מקלינן להו אפי' כשמסתפקי' כמ"ש הר"ן ע"ז ע"כ פי' תו' בת"ח השואל על מנהג בטעות מתירין לו הא בלא שאלה לא יתיר לו בעצמו ולכן הקשו שפיר מבית שאן איך התיר ר' להם בעצמם אך לאחר שהעלו דמנהג בטעות אין לחוש לו כלל וכ' שכן הוא בהדיא בירושלמי היינו הך ירושלמי הנ"ל א"כ תו לא מוכח מידי דאין להתיר לת"ח בעצמם אפי' במנהג שאינו בטעות לכן נסתפק ר"י וק"ל. והנה פר"ח מייתי ראיה להתו' דפ"ק דמגלה אמרי' דרב לטי' להההוא גברא דזרע כיתנא בפורי' ולטי' ולא צמח כיתנא משום דה"ל דברים מותרים ואחרים נהגו בו איסור והתם לא הוה מנהג בטעות ומייתי עלה הך בריתא ולע"ד לא דק דא"נ נימא שי' תו' אכתי תיקשי דע"כ מנהג חשוב היה דאל"כ אמאי דחיק באתרא דרבי לא נהיג לימא אתרי' דר' ת"ח הוה דהרי בטבריה נטע כמבואר והיא היתה מלאה חכמים וסופרים ואפי' רקני' שבה כמבואר שם במגילה גבי רקת זו טבריה ואע"כ שהיה מנהג חשוב וכן בדין שאותו מנהג נתקן עפ"י אגרות ראשונות של מרדכי דגזר עליהם י"ט כמבואר שם ואיך מייתי הך בריתא אע"כ דלישנא בעלמא נקט דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור הוו ולא מייתי סיפא דאי אתה רשאי להתירו לפניהם דתידוק מני' שלא בפניהם שרי והיינו מנהג שאינו חשוב זה לא מייתי שם כלל ועכצנ"ל ולא מוכח מידי וק"ל:

אלא רוחצין מ"ט לא. הא דלא קאמר שמא יבואו למשכב זכור כפרש"י ועמרש"ל משמע כהר"ן לעיל דכל מנהג שאינו מיוסד על איסור אחר לאו כלום הוא ע"ד משל אם ינהיגו שלא לעשות מלאכה כלל בע"ש וי"ט שיהיה פנוי לצרכי שבת אעפ"י שהסברא נכונה שראוי שיהיה אדם פנוי לצרכי שבת מ"מ אין ממש באותו מנהג אבל בע"פ שמחצות ואילך יש בו איסור מדרבנן מיהת יכול להנהיג איסור קודם חצות גזרה אטו אחר חצות

וה"נ דכוותיה חששא דמשכב זכור לא מצינו שחששו חכמים להכי אבל גזירה אטו בעל אחותו הוה חששא מעלי' ומהני מנהגא וק"ל:

ורבב"ח דעתו לחזור הוה. הק' בתו' דלצדדי' קתני ובחולין כ' תו' דרב אשי סמך נמי אשינויי דאביי ומתני' איירי מבבל לבבל וכדומה ע"ש וממילא נשמע דלאביי לק"מ ק' תו' לצדדי' קתני ונעלם זה מהמרש"א ז"ל. והנה הר"ן כ' דמשנתינו מיירי רק בדעתו לחזור ולכן נותנים עליו חומר מקום שיצא משם ומ"מ חומר מקום שהלך לשם צריך לנהוג בפרהסיא משום מחלוקות ובהכי איירי מתני' וממילא נשמע ממתני' דבאין דעתו לחזור נותנים עליו חומרי מקום שהלך לשם ע"ש ולק"מ ק' תו' דלאו לצדדי' קתני ונראה דהתו' מיאנו בזה משום דא"כ אמאי קאמר אבוה דשמואל שווינכו ככותאי הא מדינא בעי למיכסי' והר"ן נדחק בזה ע"ש. ובזה מיושב ק' המהרש"א אפי' רשב"א שבתו' לעיל דה"ל להש"ס להק' ממתני' אברייתא דאכתי לא ידע לחלק בין דעתו לחזור לאין דעתו לחזור והא"ש דמתני' אברייתא לא הומ"ל דידע לחלק בין דעתו לחזור לאין דעתו לחזור ואפ"ה מתני' לאו לצדדי' קתני אלא כמ"ש הר"ן אבל הכא דאמר אבוה דשמואל שווינכו ככותאי משמע דלא היה צריך לכסות קשה ממתני' ודחיק דע"כ לצדדין קתני. והנה בסוגי' דחולין צ"ע לפמ"ש פר"ח במנהגי איסור סי' ב' דאם הורה להם רב איסור בדבר ואח"כ בא רב אחר והורה להם היתר באותו הדבר ופליג עליו מותרי' לשנות דאין לך אלא שופט שבימיך ולפי אותו השופט טעה הראשון א"כ לאיזה צורך הכחיש ר"ז דרב ושמואל לא אמרה מעולם ואי נמי אמרו כן מ"מ הא בא עתה לא"י והשופט שם פסק להתיר ואלו היה אותו השופט בבבל גם הם היו מורים כוותיה ולא יהיה ר"ז חמיר מבני עירו. אמנם לשינויי דאביי א"ש דאיכא למימר הא דאמר אביי אנן כייפי' להו היינו בסתמא אבל רב אחז"ל דאפי' רב אמי ורב אסי כהני חשיבי דא"י מיכף הוה כייפי לרב ור' יוחנן מרא דא"י כ' לרב לקדם רבינו שבבבל לכן אי משכחת מנהג שהנהיגו רב ע"כ גם מבבל לא"י צריך לנהוג מקום שיצא משם והרשב"א בחולין כ' שר"ז אמר לא אמרו רב ושמואל מעולם אלא חומר הוא שהחמירו בני בבל על עצמם ומעתה י"ל דודאי אי הוה סד"א דרב ושמואל אסרו להם מדינא א"כ למרא דא"י היה זה מנהג בטעות ואין לך אלא שופט שבימיך אף שמא יאמרו שרב ושמואל הנהיגו החומרא להם ואז גם בא"י ינהג אחריהם לכן אמר להם שרב ושמואל לא הנהיגו מנהג זה מעולם וא"ש וכן לרב אפי אלי' דהתו' דחולין דגם הוא מודה דמבבל לבבל ומא"י לא"י צריך לנהוג חומרא מקום שיצא משם אפי' דעתו לחזור א"כ במנהג שהנהיגו רב ה"ל מבבל לא"י כמא"י לא"י כנ"ל והוצרך להכחיש דרב ושמואל לא הנהיגו המנהג הזה אבל לשי' תו' דשמעתין דלרב

אשי באין דעתו לחזור א"צ לנהוג חומרי מקום שיצא משם כלל א"כ לאיזה צורך הכחיש שרב ושמואל לא אמרו מעולם ממ"נ אי מדינא אמרוה אין לך אלא שופט שבימיך ואי ממנהגא הא אין דעתו לחזור וצ"ע:

פאנצ"ן הוא פלוגתת רבנו יואל ורבנו אפרים בשעי"ד סי' ס"ח ומדינא נותנים חומרי מקומות על הבחורים משא"כ הבדיקות יש מהם מנהגי טעות ויש מהם חומרת מכוונים ואין אנו בקיאין בהם א"כ במקומן צריכים לנהוג חומרא מספיקא אבל הבחורים הנכנסים והיוצאים אין להם להחמיר מספק ופסק מהרי"ל ברור אך הכותב ס' מהרי"ל היה תלמידו וכמה פעמים כ' כסומא בארובה במ"כ ולא הבין דברי רבו על מתכונתן:

ותו' כ' דלצדדי' קתני וכ' ראשונים דלאו לצדדי' ממש אלא מתני' לא מיירי אלא ממקום שדעתו לשקוע שם אם דעתו לשקוע במקום שיצא הרי עליו חומרת אותו המקום מדינא ואם דעתו לשקוע במקום שהלך לשם נותנים עליו חומרת אותו מקום מדינא ולפ"ז מ"ש תו ולא ישנה מפני המחלוקות היינו כרבא אין בשינוי זו מפני מחלוקות ולפ"ז אביי לשי' דמפרש מפני מחלוקות ממש לא הו"מ לפרושי כרב אשי ומ"ש מרש"א לאביי נמי צ"ל לצדדי' קתני דבריו תמוהים כמ"ש פ"י ורדב"ז בתשו' סי' ע"ג כ' דאי"צ לדחוק כלל ותרי גווני דעתו לחזור איכא מי שדעתו לחזור מיד כרבב"ח סגי ליה בצינעא וכיסוי ומי שאין דעתו לחזור כלל כר"ז דמוגרמת נעתק ממקומו בין להקל בין להחמיר אך מי שדעתו לעכב זמן רב כגון בחורי' בישיבה ובעלי חנות המשתהי' על איזה שנים ודעתם לחזור לבסוף עיקר דינם כמקומם ומפני המחלוקות כחומרי המקום שהלכו לשם ולא סגי להו בצינעא ולפ"ז בפסחים קאמר מתני' באין דעתו לחזור פי' אין דעתו לחזור מיד כמו שהיה רבב"ח ובחולין קאמר מתני' דעתו לחזור ר"ל אחר זמן רב לאפוקי מדר"ז שלא היה דעתו לחזור לעולם והוא פי' נפלא ולזה שומעין שאמר כהלכה:

אמר ליה ר"ס לר"א כגון אנן דידעינן כו'. ויש גורסי' כגון אנא והגי' כגון אנן יתפרש עפמ"ש תו' שהיה דר במקום שהגיעו שלוחים ומעולם לא עשה ב' ימים רק עכשיו בא למקום שעושים ב' ימים כל ימיהם והוא והם בקיאים אלא שהם קבלו חומרא מנהג אבותיהם וצריך הוא לעשות כחומרי מקום שהלך לשם וא"נ היה במקום שמגיעים שלוחי ניסן ולא שלוחי תשרי כמ"ש תו' במס' סוכה וב' הפי' בפ"י ע"ש. והגי' אנא ידענא בקביעא י"ל עי' ר"ה כ"א א' לוי איקלע וכו' ושם עוד מדמהרי' דם תהיה אחריתו ע"ש ובתו' והמתבאר משם דלוי יצא ממקום ב"ד קודם שקידשו החודש אעפ"י שהיה יודע זמן הקידוש מ"מ לא היה יכול להעיד כיון שלא שמע מפי ב"ד מקודש והאי גברא דמדמהרי' שמע או מב"ד או מפי שלוחם ששמע מקודש והיה יכול להעיד לר"נ ולא

תקשי הא מכריז ר"נ גזרה שלוחי תשרי אטו שלוחי ניסן מכ"ש שאין לקבל מי שבא במקרה והזדמן י"ל הך גזרה לב' י"ט של גליות אבל יה"כ לעולם לא עשו ב' ימים א"כ מקבלים משליח ששמע מקודש כצ"ל. והנה לפ"ז במקום שסוף דרכו של שליח ב"ד סמוך לי"ט ושובת שם ושם עושי' יום א' ובעיר הסמוכה שאין השליח יכול להגיע שם עושי' ב' ימים ושוב במוצאי י"ט של העיר שהגיע השליח אם באים לעיר השני הרי הם יודעים בקידוש החודש ומ"מ אינם יכולים להעיד להם כי בב' י"ט של גליות אפי' תשרי אטו ניסן גוזרים מכש"כ כה"ג ומ"מ צריך יישוב איך ינהגו אלו שידעו מפי שליח קיה"ח וידעו שהיום חול וי"ל היינו דרב ספרא וא"ש הגי' כגון אנא דידענא שהוא היה יודע עפ"י שליח ב"ד שהגיע לעירו ולא היה יכול להעיד להם ע"כ ביישוב אסור ובמדבר מותר. ועיינתי בפנים בלשון ר"ת בס' הישר במס' פסחים סי' רס"ג וז"ל שאני רגיל לבוא מא"י לבבל ויודע אני מתי קדשו ב"ד את החודש כו' עכ"ל מ"ש שאני רגיל היינו כדאמרינן בחולין ק"י ב' כי סלקת להתם בעי מינייהו כבדא מה אתון ביה שם מבואר שהיה רגיל תמיד לעלות ולחזור ויראה מדברי ר"ת שכ' ויודע אני מתי קדשו ב"ד את החודש שהיה עובדא דר"ס כעובדא דלוי בר"ה כ"א הנ"ל שיצא מא"י ער"ח ויודע מחר יקדשו ב"ד החודש ולא שמע מפיהם מקודש וידע שהם עושים י"ט ב' בטעות אלא שלא יכול להעיד לפניהם ויען הוא בעצם בן בבל ועושה לעולם ב' ימים יש להסתפק אם גם על היחיד גזרו כמו מקום שהגיעו שלוחי ניסן ולא שלוחי תשרי ה"נ אפי' ידע פעם א' האמת מ"מ גזרינן עליו או לא גזרו אלא מקום עיר מלאה ולא על יחיד ואמר ביישוב לא עבידנא ולא גרס ר"ת מפני המחלוקות כמו שלא גרס ראב"ן שאכתוב לקמן אי"ה ובמדבר מותר כאשר יבואר לקמן אי"ה בדברי ראב"ן ומ"מ הרוחנו דאין ענין ר' ספרא לדרבב"ח הנ"ל כלל ומש"ה השמיטוהו הרי"ף והרא"ש משום דלא שייך אלא בזמן דאיכא ב"ד בא"י דמקדשי' עפ"י הראיה וזה בטל בזה"ז בעו"ה ושייך שפיר לשון אנא ידענא. והילך לשון הראב"ן במס' פסחים ובספרו דף ע"ג א"ל ר"ס לר"א אנא דידענא בקביעא דירחא ובני מקומי עושי' ב' ימים כי קאזלינא לא"י דלי"ל אלא חד יומא ביישוב לא עבידנא משום חומר מקום שאני משם במדבר של א"י מי עבידנא ביום שהוא חול מי אמור רבנן בכה"ג במדבר נותנים עליו חומרי מקום שיצא משם א"ל הכי אמר ר"א ביישוב אסור במדבר מותר מדבעא מיניה מדבר של א"י מכלל בכל מקומות ארצו אסור ש"מ דדבר שנוהגים בו אי' במדינת בבל בכל פרווהא אסור לשנות והיינו דאמרינן בבל וכל פרווהא נהוג כרב נהרדעי וכל פרווהא נהוג כשמואל עכ"ל ודבריו נראי' תמוהים ואני אפרשם בעזה"י הנה מסוף דבריו ניכר שהיה ראוי לומר דמנהג בי"ט היינו בעיר מושב משום מנהג אבותינו

אבל השובת בי"ט במדבר וכדומה שלא במקום יישוב אשר מעולם לא היה מנהג אבות אפשר שיהיה מותר בי"ט ב' כי הך מנהג דב' י"ט עיקרו אמקומות ולא אקרקפתא דגברא וכן משמע בשאילת יעב"ץ ח"א סי' קע"ח ע"ש וקמ"ל ראב"ן דבבל וכל פרווהא עושים ב' ימים אפי' מדבר שבבבל ומעתה תחלת דבריו דהוה פשיטא לר"ס כשהוא מתאכסן בא"י במקום יישוב צריך לנהוג חומרא מקום יישוב של בבל אך כשהוא במדבר שבא"י אם נותנים עליו חומרת מדבר בבל דבבבל גופיה אינו אלא משום לא פלוג ובא"י הוה כמו גזרה לגזרה וכעין שכ' עט"ז שבש"ך יו"ד סי' פ"ב הנ"ל ומסיק במדבר בא"י מותר דהוה גזרה לגזרה ולפ"ז לא גרס ראב"ן ביישוב לא עבידנא מפני מחלוקות. ועי' ח"צ סי' קס"ז דחוכך להחמיר לבן חו"ל שבא"י אם יחוג י"ט ב' ה"ל בל תוסיף ומראב"ן מוכח דליתי' ואפשר להשמר מזה יצא למדבר ויעשה קצת מלאכה כדי שלא יהיה כמוסיף. ויש לעי' להס"ד דראב"ן במדבר בבל מותר אולי היה מותר ללכת מעיר לעיר חוץ לתחום כי כל זמן היותו עוסק בהליכה בשדה הרי הוא במדבר ומותר ובכניסתו לעיר אינו ניכר שבא מחוץ לתחום דאמרי' חוץ לחומה לן כדאיתא ס"פ מי שהחשיך מיהו הרי מסיק ראב"ן דבמדינת בבל אסור ובכל פרווהא וליתא להנ"ל מ"מ אפשר דההיא דרב נתן בר אסיא נכשל בהנ"ל ואזיל מבי רב לפומבדיתא:

ורבב"ח דעתו לחזור הוה. הק' בתו' דלצדדי' קתני ובחולין כ' תו' דרב אשי סמך נמי אשינויי דאביי ומתני' איירי מבבל לבבל וכדומה ע"ש וממילא נשמע דלאביי לק"מ ק' תו' לצדדי' קתני ונעלם זה מהמרש"א ז"ל. והנה הר"ן כ' דמשנתינו מיירי רק בדעתו לחזור ולכן נותנים עליו חומר מקום שיצא משם ומ"מ חומר מקום שהלך לשם צריך לנהוג בפרהסיא משום מחלוקות ובהכי איירי מתני' וממילא נשמע ממתני' דבאין דעתו לחזור נותנים עליו חומרי מקום שהלך לשם ע"ש ולק"מ ק' תו' דלאו לצדדי' קתני ונראה דהתו' מיאנו בזה משום דא"כ אמאי קאמר אבוה דשמואל שווינכו ככותאי הא מדינא בעי למיכסי והר"ן נדחק בזה ע"ש. ובזה מיושב ק' המהרש"א אפי' רשב"א שבתו' לעיל דה"ל להש"ס להק' ממתני' אברייתא דאכתי לא ידע לחלק בין דעתו לחזור לאין דעתו לחזור והא"ש דמתני' אברייתא לא הומ"ל דידע לחלק בין דעתו לחזור לאין דעתו לחזור ואפ"ה מתני' לאו לצדדי' קתני אלא כמ"ש הר"ן אבל הכא דאמר אבוה דשמואל שווינכו ככותאי משמע דלא היה צריך לכסות קשה ממתני' ודחיק דע"כ לצדדין קתני. והנה בסוגי' דחולין צ"ע לפמ"ש פר"ח במנהגי איסור סי' ב' דאם הורה להם רב איסור בדבר ואח"כ בא רב אחר והורה להם היתר באותו הדבר ופליג עליו מותרי' לשנות דאין לך אלא שופט שבימיך ולפי אותו השופט טעה הראשון א"כ לאיזה צורך הכחיש ר"ז דרב

ושמואל לא אמרה מעולם ואי נמי אמרו כן מ"מ הא בא עתה לא"י והשופט שם פסק להתיר ואלו היה אותו השופט בבבל גם הם היו מורים כוותיה ולא יהיה ר"ז חמיר מבני עירו. אמנם לשינויי דאביי א"ש דאיכא למימר הא דאמר אביי אנן כייפי' להו היינו בסתמא אבל רב אחז"ל דאפי' רב אמי ורב אסי כהני חשיבי דא"י מיכף הוה כייפי לרב ור' יוחנן מרא דא"י כ' לרב לקדם רבינו שבבבל לכן אי משכחת מנהג שהנהיגו רב ע"כ גם מבבל לא"י צריך לנהוג מקום שיצא משם והרשב"א בחולין כ' שר"ז אמר לא אמרו רב ושמואל מעולם אלא חומר הוא שהחמירו בני בבל על עצמם ומעתה י"ל דודאי אי הוה סד"א דרב ושמואל אסרו להם מדינא א"כ למרא דא"י היה זה מנהג בטעות ואין לך אלא שופט שבימיך אף שמא יאמרו שרב ושמואל הנהיגו החומרא להם ואז גם בא"י ינהג אחריהם לכן אמר להם שרב ושמואל לא הנהיגו מנהג זה מעולם וא"ש וכן לרב אפי אלי' דהתו' דחולין דגם הוא מודה דמבבל לבבל ומא"י לא"י צריך לנהוג חומרא מקום שיצא משם אפי' דעתו לחזור א"כ במנהג שהנהיגו רב ה"ל מבבל לא"י כמא"י לא"י כנ"ל והוצרך להכחיש דרב ושמואל לא הנהיגו המנהג הזה אבל לשי' תו' דשמעתין דלרב אשי באין דעתו לחזור א"צ לנהוג חומרי מקום שיצא משם כלל א"כ לאיזה צורך הכחיש שרב ושמואל לא אמרו מעולם ממ"נ אי מדינא אמרוה אין לך אלא שופט שבימיך ואי ממנהגא הא אין דעתו לחזור וצ"ע:

דף נא:

אין בזו משום שינוי מחלוקות. וה"פ ואל ישנה מפני המחלוקות מה שאמרנו שנותנים עליו חומרי מקום שיצא משם א"צ לשנות זה הדין מפני המחלוקות כי אין כאן מחלוקות דכמה בטלני איכא בשוקי. והנה הרא"ש וכן תו' לקמן הוכיחו מכאן דמשום מחלוקות יכול להקל ג"כ ובזה ניחא מה שהיה קשה לי מה ראה ר"ח דמוקי ברייתא בכותאי ובמנהג שאינו חשוב דלמא מיירי בשדעתו לחזור דלפניהם לא יתיר אבל בצינעא יתיר וכמו שפי' הר"ן משנתינו ג"כ אבל לפי הנ"ל א"ש דה"ל לאשמועינן רבותא טפי דאפי' דברים האסורים לו ואחרים נהגו בהם היתר אל יאסרם בפניהם דיכול להקל מפני המחלוקות כנ"ל אע"כ במנהג שאינו חשוב אייריי שאז אינו יכול להקל על עיקור הדין חלילה דוקא כשנהגו להחמיר על דין תורה אבל ח"ו לשמוע להקל וכיון דבמנהג שאינו חשוב אייריי א"כ ע"כ בכותי' שנו דבת"ח יתירם לפניהם מכאן ראיה למה שכ' פר"ח דאין לשמוע כלל למנהג נגד הלכה להקל דלא כמהרי"ק והמג"א הביאו סו"ס תר"ץ ע"ש דליתא וכן עיקר:

דף נב.

ביישוב לא עבידנא. עי' תו' ומרש"א ולולי דבריהם היה נ"ל לחלק בין הך דר"ס לדרבב"ח דלעיל דרבב"ח דעתו לחזור הוה לכן לא חל עליו חומרי מקום שהלך לשם כלל רק בפרהסיא מפני המחלוקת אבל בצינעא מותר משא"כ ר"ס לא היה דעתו לחזור אך מ"מ לא היה דעתו לקבוע באותה העיר ג"כ וא"כ כשהוא בעד מתאכסן בתוכה הרי הוא כאנשי העיר ליומו להחמיר בכל חומרותיהן דקולי מקום שיצא משם לא תגן עליו שהרי אין דעתו לחזור לשם ולכן אפי' בצינעא לא יעשה משא"כ במדבר יעשה כיון שאינו בעיר מה"ת תחול עליו חומרת עיר שאין דעתו לקבוע בה ואינו שם עתה כנ"ל נכון לדינא וזהו דעת הרמב"ם ספ"ח מה' י"ט דבבבא דרישא כ' דנותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם אך במדבר יעשה ובבבא דסיפא כ' ואם דעתו לחזור מ"מ לא יעשה בפרהסיא אבל בצינעא יעשה משמע מני' דברישא מיירי באין דעתו לחזור ומ"מ במדבר אין נותנין עליו חומרי מקום שהלך ובפר"ח הרבה לתמוה על פסק זה ולפמ"ש ברישא מיירי באין דעתו לחזור לעירו וגם לא לקבוע במקום שהוא שם לכן לא יעשה אלא במדבר ובסיפא איירי בדעתו לחזור לכן בעיר עצמה יעשה בצינעא מיהת וק"ל:

מפני המחלוקת. הנה התו' כ' שהי' ר"ס במקום שהגיעו שם שלוחי ב"ד והכונה על א' מג' פנים א' שבמקומו היו מגיעים השלוחים מאז ומעולם אך עתה הי' בעיר שלא הגיעו וא"כ כיון שגם באותה העיר בקיאי' האידנא בקביעא דירחא ולא עבדי יום ב' אלא משום מנהג אבותיהם אבל יודעי' הם שיום א' עיקר א"כ לר"ס הא לא נהגו אבותיו מעולם איסור ביום שני שגם קודם שהי' בקיאי' לא עשו כ"א יום א' שהשלוחי' הגיעו למקומו לכן לא שמר עתה יום ב' אלא מפני המחלוקת וזהו הפי' נכון אלא שלשון התו' אינו מדוקדק שכ' שהיה במקום שהגיעו שלוחים כו' והיה להם לכתוב שהיה ממקום במ"ם א"נ י"ל כך שר"ס היה עתה במקום שהגיעו שלוחים ועשה יום א' וביום הב' הלך לאותה העיר ומצאם שובתי' י"ט השני וכן מצינו ספ"ק דר"ה בלוי שבא לבבל בי"א תשרי ע"ש וא"נ שהיה קל ללכת כמו שאמר ר"נ שם קלים היו רודפינו ואפ"ה לא הו"מ להעיד במקום שלוחים משום שהוא לא שמע מפה ב"ד מקודש כמבואר שם בר"ה במקומו ספ"ק. ועוד בה שלישי' לר' יוחנן שם דגזר שלוחי ניסן אטו שלוחי תשרי א"כ מצי איירי שהגיעו שלוחים גם לאותה העיר אלא שגזרו אטו שלוחי תשרי ורב ספרא היה מעיר שהגיעו גם תשרי ולא היה צריך למגזר מידי וק"ל:

ולי"ל לר"י הא דתנן נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם. עפרש"י שהק' ממקום שיצא משם דודאי לא שייך מחלוקת ואפ"ה צריך לנהוג חומר אותו המקום וצ"ע להרז"ה שכ'

דמקום שיצא משם טעמא אחריני אית ביה משום אל תטוש תורת אמך ובפר"ח סי' ס"ח הפריז על המדה לומר לדעת הרמב"ם אפי' אין דעתו לחזור לא פקע מני' לעולם אפי' קולי מקום שיצא משם משום אל תטוש א"כ מאי פריך לר' יהודה ממקום שיצא למקום שהלך וצ"ע:

דף נב:

א"נ מאשר בארצך. בהך דרשא דאשר פליגי ר"ש ורבנן פ' התכלת דר"ש דרש אשר תכסה בה לרבות כסות סומא ורבנן אשר לא דרשי וקי"ל כר"ש כמבואר ברי"ף ורא"ש ריש הל' ציצית ואולי י"ל דהנהי אמוראי דפליגי לקמן אי אמר ר"א הל' כרשב"א או אין הל' תרוי' לא כחשו ח"ו אלא מכללא שמעו מניה דהל' כר"ש דדרש אשר וא"כ ממילא הל' נמי כרשב"א דשמעת' דדרש נמי אשר ואידך סבר דבארץ ארצך פליגי ולא באשר וממילא הדרן לכללן יחיד ורבים הל' כרבים ולא כרשב"א וק"ל:

דף נג.

סימן להרים. הרשעים סי' להם מולין דברים מביא לחטא סי' לעמק הצדיק דקלים כתמר יפרח סי' לנחלים בה"מ [עפמ"ש בברכות ט"ז א' אהלים לנחלים כו' ועפרש"י] קנים חכמים הרבה עי' פ' הרואה [נ"ו ב' קנה בחלום יצפה לחכמה כו'] לשפלה העצלנים עי' ר"פ [יש שפל כו'] שקמים בלא פירות שאינו עושה פירות:

מקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלין. נראה פשוט דגם בזמן הבית נמי אין אוכלין צלי חוץ לירושלם אלא דלקמן ר"פ כ"צ תניא איזהו גדי מקולס שאין אוכלין בזה"ז משמע דוקא בזה"ז אסור ולא ידעתי לחלק בזה ואולי לזה כ' רש"י שם דמחזי כאוכל קדשים בחו"ל והתי"ט תמה ע"ז מה לי ח"ל או א"י חוץ לירושלם והנראה דהאי תנא ס"ל קדושה ראשונה לא קדשה לע"ל ומותר להקריב בזה"ז מן התורה בכל מקום עמ"ש תו' בחולין י"ד א' ד"ה וכ"ש כו' ועי' מגילה י' א' וס"ל להאי תנא דבזמן הבית ליכא למחשדא שיעבור על איסור כרת קדשים בחוץ אך בזה"ז דמן התורה מותר להקריב ומ"מ בחו"ל אסור משום טומאת ארץ עממי' ויהי' נחשד שאוכל קדשים בחו"ל ואע"ג דתו' במגילה כ' שם דלא גזרו טומאה בהא היינו לר' יצחק התם אבל הך תנא ס"ל כמ"ש וא"ש פרש"י ועמ"ש עוד בסמוך מזה וק"ל:

אמר ר"פ דוקא בשר זה אבל חיטי לא דמנטרא לפסחא קאמר. פי' דבשר אין לו שייכות לפסח דוקא אלא לשמחת י"ט ומדהזכיר שם פסח ש"מ לדמי פסחא קאמר אבל חיטי

אפשר לתרץ דמנטרא לפסחא דודאי י"ט פסח גורם לקנות חיטין מה שאין דרך שאר י"ט כן. אמנם קשי' דיוקא אהדדי דמשמע דוקא בשר ומטעם שכ' מג"א דאי הוי' מקדיש הבהמה מחיים לדמי פסח ממילא נחתא עלי' קדושת הגוף כמתפיס תמימים לדמי קדוש קדושת הגוף אבל שאר מילי לא דנהי נמי שהקדישן לדמי פסח הא אפשר שפדא' כ"כ מג"א ומדאמר חיטי' לא משמע דוקא חיטין דאיכא לתרוצי דבריו דמנטרא לפסחא אבל שאר מילי לא ועמג"א שנדחק מאד בהא דחיטי שהעולם יטעו דגם עלי' נחתי קדוה"ג דלא כהלכתא וזה דוחק והיותר נראה דבאומר בשר זה לפסח אסור אפי' בדיעבד ובעי קבורה כמ"ש הב"ח ומג"א ופר"ח משא"כ שאר מילי דמותר ומ"מ לכתחלה אסור לומר כן דיחשדוהו שהקדיש לדמי פסח ונהי שאפשר לפדותם מ"מ איסורא עבד דקי"ל אין מקדישי' בזמן הזה כמבואר בע"ז י"ב א' משא"כ חיטין דאפי' לכתחלה שרי' והשתא לק"מ דיוקא דר"פ דה"ק בשר אפי' דיעבד אסור וחיטי אפי' לכתחלה מותר ושארי מילי לכתחלה מיהת אסור (וצ"ל מ"ש מג"א שיאמרו שפדאו היינו שעבר ופדאו דלכתחלה המקדיש בזה"ז ירקבו ולא יפדנו כמבואר בע"ז שם) ובזה נ"ל דא"ש דלא מקשה הש"ס מיד ארב מבריתא דתודוס משום דהומ"ל דרב לכתחלה קאמר ומקולס אפי' בדיעבד אסור ומג"א מוכיח מזה דבשר נמי דיעבד אסור ע"ש ומנ"ל למקשן דרב אפי' דיעבד אוסר אבל השתא מרב פפא מוכח שפיר דבשר אסור אפי' דיעבד דאל"ה סתרי דיוקא אהדדי כנ"ל וק"ל:

הנהיג את בני רומי. לשון זה משמע שהנהיג וקבע זה למצוה זכר לפסח ואינו דומה למשנתינו מקום שנהגו לאכול צלי דהיינו שנהגו בו היתר ולא אסרוהו אבל תודוס הנהיג קבע זה למנהג שכל א' יאכל כן זכר לפסח והוה ס"ד דהש"ס דזה הוא כמו אמר כיון שהמנהג קבוע עפ"י גדול העיר לשם כך ובזה ניחא משפרש"י דהוה כאלו הקדישו סמוך לצלייתו ותו' תמהו עליו ולע"ד כיון דבלא אמר איירי ולית כאן אמירה לגבוה אלא מה שהנהיג מהני במקולס למסקנא כמו אמר באינו מקולס והך אמירה דהנהיג הי' בשעת קילוסו וצלייתו שהרי לא קבע המנהג לשחוט כעין פסח אלא לצלות כעין פסח ואותו מנהג קבוע במקולס מהני כאמירה בבשר ומ"מ לא הוי' אמירה עד שעת קילוסו ולא משום הוכיח סופו על תחלתו נגעו בי' כלל כנ"ל ובזה נראה נמי ליישב מה שפרש"י לקמן ר"פ כ"צ דמקולס נמי במנהגא תלי' והצל"ח שם תמה עליו והא"ש דדוקא הנהיג במקולם אוסר כאמירה בבשר אבל בלא הנהיג תלי' במנהגא כנלע"ד:

דף נג:

מקולס אין שאין מקולס לא. פי' דא"כ הל"ל סתמא תודוס הנהיג לאכול צלי ושלחו לו כו' כדי שנדע מזה שהקפידא הי' על הנהגתו לאכול צלי אפי' אינו מקולס דהרי בעובדא דתודוס לא אכפת לן מידי לאשמועי' כח דהתירא דאפי' מקולס התיר והא"ש דלא מייתי מש"ס דביצה דשל בית ר"ג הי' אוכלי' גדי' מקולסים וחכמים אוסרים דהשתא י"ל ה"ה צלי בעלמא אסרו אלא להודיעך כחו דר"ג אמר מקולס וק"ל. ואמר א' מהתלמידים דלכן לא שלחו לנדות לר"ג שהוא לבדו אכל ואולי ס"ל כר"ש דלא התנדב כדרך המתנדבים ואעפ"י שחכמי דורו פליגי עליו יכול הוא לעשות מעשה לעצמו כר"ש שאכל ספיחי כרוב לעיל אבל תודוס הנהיג בני רומי שהי' בהם ע"ה וזה אסור כיון שלא נקבע הלכה כמותו כמ"ש תו' בשם ירושלמי לעיל נ"א ב' ד"ה אני כו' ויפה כיוון:

איבעיא להו תודוס גברא רבה הוה או בעל אגרופ' הוה. נראה דנ"מ אי גברא רבה הוה ש"מ דגברא רבה לא מנדינן ולא מלקי' לי' ג"כ ודלא כדלעיל נ"א א' דמימני אנגידא אבל אי בעל אגרופין הוה לא מוכח מידי ובזה א"ש דכ' הרי"ף שהי' גברא רבה ומטיל מלאי והרכיב ב' לשונות אהדדי והא"ש דס"ל דריב"א לא יחלוק אבריתא מפורשת דגברא רבה הוה אע"כ שרצה לתרץ למה לא נגדוהו עכ"פ כדלעיל לכן הוסיף לומר מלבד שהי' גברא רבה עוד הי' מטיל מלאי ואהני לי' להעלותו חד דרגא דלא עבדינן לי' מידי לא שמתא ולא נגדא וק"ל:

ת"ש עוד זו דרש כו'. מקשי' מדוע לא מייתי ראי' ממה שדרש בראשונה דדוחק לומר דועוד זה מוסב אמה שהנהיג לאכול מקולסים שאין זה דרשה ולא יוצדק ועוד דרש אע"כ שמוזכר בבריתא שום דרשה ולמה לא הביא אותה דרשה ואמרתי מאז שבא לתרץ בזה מדוע הנהיג לאכול מקולס משום דהוה ס"ל כיון שכל העיר עושין כן ה"ל רבים וברבים ליכא חשדא שיאכלו קדשים בחוץ וכמ"ש בי"ד סי' קמ"א וגם במג"א סי' רמ"ד סק"ח דברבים ליכא חשדא ע"ש וזה מוכח מדרשתו מה ראו חנני' מישאל ועזרי' והיינו כפי' התוס' דאנדרטא הוה וק' מ"מ מחזי כע"ז ועל דבר זה נהרגו פפוס ולולייניס שלא רצו לשתות מים צבועי' כיין שלא יאמרו ששתו יין נסך וא"כ ה"נ וע"כ משום דכל ישראל פלחו לאנדרטא וברבים ליכא חשדא א"כ מדרשא זו מתורץ עובדא דלעיל ועי' עוד בסמוך אי"ה:

מה ראו חנני' מישאל ועזרי'. עמרש"א ח"א שרוצה ליישב שי' רש"י דחמש"ע בצינעא הוה דבעי' י' מישראל והכא לא הוה י' מישראל ולכאורה יפלא מאוד הלא כל ישראל היו שם והשתחוו לצלם ואולי יאמר באשר מפורסם שישראל טענו אז המודעא רבה לאורי'

ונידונו כב"נ ולא הוה עשרה מישראל שם והיותר נראה לפי דרך זה כי תודוס תמה מה ראו שהרי היו יכולים לטעון מודעא רבה ולא יצטרכו למסור נפשם דב"נ אינו מצווה על ק"ה כמבואר סו"פ בן סורר ומורה ומה ראו על ככה להחמיר על עצמם אע"ג דב"נ אינו מצווה נמי על וחי בהם הא משמע שם מהתו' דמסברא חצונה הוא ובישראל נמי לא נכתב אלא משום דנצטוו בג' עבירות על ק"ה הוצרך למכתב שלא נילף כל התורה מנייהו וא"כ בב"נ אמרינן מסברא חצונה שלא ימסור נפשו והוא בכלל אך דמכם לנפשותיכם אדרוש דיליף מניה ממית עצמו ובהדיא אמרינן במדרש אך דמכם יכול אפי' כחנני' מו"ע ת"ל אך הרי ממש כמ"ש ומסיק דיליף ק"ו מצפרדעי' שלא נצטוו מעולם מכ"ש הם שנצטוו איך יעשו טצדקי לטעון מודעא להיות כלא נצטוו:

ובזה י"ל דרך דרוש מאי דמייתי הך ועוד דרש עמ"ש בזה לעיל בסמוך וי"ל כך דהנה יש לנו תי' מרווח על תודוס שהאכיל גדי מקולס ולא חשש לקדשים בחוץ דס"ל קדושה ראשונה לא קדשה לע"ל ויכול להקריב בזה"ז וס"ל כמ"ש תו' במגילה הנ"ל דלא גזרו טומאה על ארץ העמים בענין הקרבה ואין כאן עון אשר חטא אך האמרי' סוף מס' זבחים דדוקא נו"נ מקריבי' בבמה ולא פסחים ויליף ליה מדכתיב לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה איש כל הישר בעיניו וה"פ כשתעברו הירדן ויותרו הבמות לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום אלא כל הישר בעיניו היינו נו"נ לא פסחים עי' לעיל בתו' ל"ח ב' והתם אפי' בבמת ציבור אוסר שארי חובות חוץ פסחים ע"ש בסוגיא דזבחים וצ"ל דתודוס ס"ל דגם בבמת יחיד שרי' אפי' פסחים ודכתיב לא תוכל לזבוח הפסח באחד שעריך היינו בשעת אי' הבמות כשכל ישראל נכנסים בשער א' ע"ש בזבחים אבל בשעת היתר הבמות מותר אפי' בבמת יחיד וקרא דלא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום איש כל הישר בעיניו מפרש כפשוטו דהראב"ע פי' דבמדבר לא יראו ה' ואמר שלא יעשו עוד כן בא"י והרמב"ן הקשה איך כלל משה עצמו בזה ואמר אנחנו עושי' הישר בעיניו ע"ש וגם ק' מה ענין זה למדבר או לא"י אבל לענינינו יובן דבמדבר היו כולם עובדים ה' מפני הישר בעיניהם שכן בחרו אבל אם ירצו יטענו מודעא בכל יום וכן אחר החורבן עד שקבלוה בימי אחשורוש ואמר שבעברם הירדן לא יעשו כן כמ"ש הרמב"ן שאין מודעא בא"י ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חוקיו ולכן גלו ע"י עונותיהם כי בא"י לא מהני להו טענה הנ"ל וכן דרש תודוס להאי קרא וא"כ י"ל שמותר להקריב פסח בזה"ז ולכן מייתי הך ברייתא לראיה לו שכן דרש מה ראו פי' ולא טענו מודעא ש"מ דס"ל דהיו יכולים לטעון מודעא וק"ל:

ק"ו מצפרדעים המרש"א בח"א הק' דאיכא למפרך מה לצפרדעים שכן אינן מצווים על וחי בהם ותי' כ"ז אני מכניס בק"ו ע"ש ולפמ"ש בסמוך דהיה להם לטעון מודעא וא"כ לא יהיו גם הם מצווים על וחי בהם ואי משום סברא חצונה שכתבתי לעיל א"כ גם זה שייך בצפרדעים אבל ק' לי פירכא אחריתי מה לצפרדעים שכן דמן מותר לצורך בני אדם דכתיב כירק עשב נתתי לכם את כל ואיך לא ימסור נפשו לקדושת ה' משא"כ בני אדם שאין דמו מותר לחבירו ואפי' להקריב לשמי' לא ירצה מה"ת שימסור נפשו ולא שייך גם תי' המרש"א כ"ז אכניס דחומרא הכתובה בקרא אין מכניסים בק"ו כמבואר בתו' ריש מס' קדושין גם בעיני יפלא עוד הך ק"ו מה להם לצפרדעים בק"ה והשי"ת נתן בטבעם שלא ברצונם שיכנסו לתנור הלא יותר טוב היה ללמוד מראש צורים אאע"ה שלא נצטוה ומסר נפשו לכבשן ממש וגם הוא הי' יכול להמלט כמ"ש כל המפרשים ויש מהם אמרו שלכן לא נתפרסם מעשה זה בתורה משום שאין ללמוד ממנו למק"א דלאו שפיר דמי לממסר נפשו בשיכול להמלט ועברמב"ן ס"פ נח וי"ל ק' מתורצת בחברתה דמאברהם לא מצי ללמוד דלמא באמת לא שפיר עביד גם הוא אבל הצפרדעים ע"כ לא לחנם עשה הקב"ה זה הנס שהצפרדעים שטבען ממים ילכו אל תנור אש ע"כ לרמז לפרעה שהוא רוצה לעקור אומה שאביהם הושלך לאש דומי' דאתון של בלעם שנטתה ג' פעמים לרמז שרוצה לעקור אומה שמקיימת מצות ג' רגלים ה"נ דכוותי' וא"כ מזה מוכח ששפיר עביד אברהם אע"ה ויש ללמוד ק"ו ממנו שעדיין לא נצטוה ומנפשו ולבו עשה כל המעשי' והוכשרו בעיני השי"ת ק"ו לדידן ואע"ג דהש"ס קאמר ק"ו מצפרדעים הוא מדרך חכמים לדבר בקיצור רמז וחדה ובשגם שיש בצפרדעים ענין עמוק עמ"ש בחי' תורה של' בפ' בא בעזה"י פי' על מאמר נפלא בפ' שירה על הצפרדע כי לא דבר רק הוא:

כל המטיל מלאי כו'. פירשתי פסוקי תהלים לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יהלכו כמעט אויביהם אכניע וגו' ויהי עתם לעולם ויאכילהו מחלב חטה ומצור דבש אשביעך כי קל הוא להיות העם ניזונין בזכות שמטילים מלאי דה"ל מדה במדה ושורת הדין כן הוא וכן קל הוא שיפתחו מעיינות החכמה ויתעורר לבות הת"ח לעבודת ה' בזכות עוסקם בתורה יום ולילה כי כן היא המדה אבל שיזון הת"ח בזכות עסק התורה זהו חלף עובר בעומד וקשה לעשות זה וכן לפתוח לב הע"ה בעבודת ה' בזכות מטיל מלאי הוא מן ההפכים ג"כ ולכן קשה מאד להדוך שונאינו תחתם כי יקופחו הרבה הרבה מזכיותינו ע"י פועלים ההפכים האלו אמנם אי היו הת"ח ג"כ מטילי מלאי והע"ה עתה הי' לומדי תורה ג"כ עם עסקם במו"מ הי' כל א' יונק משלו בקלות והיינו בונים עולמינו ומחריבין

עולמי שונאינו ולזה אמר לו עמי שומע לי הם המכוני' רק עמי העוסקים במו"מ היו שומעי' לי ג"כ היינו עסק התורה וישראל הת"ח המכונים ישראל בדרכו יהלכו הוא עסק מו"מ באמונה ע"ד שפירשתי במק"א אם בחוקותי תלכו ופסוק חשבתי דרכו אזי כמעט אויביהם אכניע כנ"ל ויהי עתם לעולם עת הגאולה הי' לעולם כי שמעו בקולי ואמר ע"ד הרמז ויאכילהו מחלב חטה פי' שהי' מאכילם חטה פרנסתם מחלב בזכות הטלת מלאי כל חלב לה' חלב ר"ת חיים למחזיקים בה בזכות אותו החלב הי' אוכלי' חטה ומצור דבש אשביעך בזכות עסק התורה שהיא לנו לצור מעוז עי' תו' ריש מגילה ישביענו דבש ר"ת דעה בינה שכל:

כי בצל החכמה בצל הכסף. חוץ לכוונת חז"ל יש לפרש הפסוק כך כי העוסק לשמה זוכה לאורך ימים בימינה והעוסקי' שלא לשמה זוכים לעושר וכבוד בשמאלה ועניין העוסק לשמה הוא לכונן מחשבותיו וליישר דעותיו לה' וזהו בצל החכמה בצל הכסף פי' ע"י צל החכמה זוכה לכסף וקורא אותו צל כי עסק שלא לשמה הוא בערך עסק לשמה כערך הצל מן הנר אמנם ויתרון הכשר דעת החכמה תחי' בעליה פי' שיש יתרון בעסק לשמה שהוא להכשיר דעתו וליישר דעותיו כי החכמה בעצמה ולא הצל היא המחי' בעליה אורך ימים בימינה. ובזה ישבנו מסרה אמלא ד' ג' אמלא וא' ואמלא את מספר ימיך אמלא ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה בתבונה ובדעת אמלא פי תוכחו' באיוב ואוצרותיהם אמלא והכונה כנ"ל בהקדים כי השבים ע"י מוכיחים הם על הרוב שבים בתחלה שלא לשמה כ"א מיראת עונשים אשר המוכיח מפחידו או מייחלו לשכר הרבה ומ"מ זוכה עי"ז לעושר וכבוד ואח"כ מתוך שלא לשמה בא לשמה ליישר דעותיו ועי"ז זוכה לאורך ימים ג"כ וזהו פי' אמלא פי תוכחות עי"ז אוצרותיהם אמלא בעושר וכבוד ועי"ז בא לשמה והיינו ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה בתבונה ובדעת וממנו זוכה את מספר ימיך אמלא היינו אורך ימים בימינה וק"ל:

דף נד.

ואור במ"ש אברי. יל"ד דה"ל להקשות כן מיד לעיל אר"י א"ש ואולי הומ"ל דס"ל כת"ק דר' נחמי' דלי"ל אור בע"ש אברי אבל הך ברייתא דאין מברכין על האור כו' אולי הוא תוספתא בשום מקום וסתם תוספת' ר"נ מקשה שפיר וק"ל ואנכי חפשתי בתוס' דברכות ולא מצאתי שם:

מפני מה לא נאמר כ"ט בשני כו' ואר"א אעפ"י שלא נאמר בו כ"ט כו'. הוצרך לאתויי דר"א הכא שלא נאמר עלה במחשבה לבראו בשני ולא נברא עד ע"ש ביה"ש לכן מייתי

דר"א דא"כ איך כ' טוב בשישי שנברא בו גיהנם וביום ב' שעלה במחשבה לא כ' כ"ט לכן הוצרך לשנויי בהיפך אור דידן עלה במחשבה לבראו בע"ש ולא נברא עד מ"ש והמקשן לא אסיק אדעתי' דשייך מחשבה בבריאת אור דידן כיון שלא היה בריאה ממש רק ידיעה בעלמא שנודע לו לאדה"ר שיש בכח האבנים להוציא אש:

ואר"א אעפ"י שלא נאמר בו כ"ט חזר וכללו בשישי. ז"ל ב"ר פ' בראשית שאלה מטרונה את ר"י למה אין כתיב בשני כ"ט א"ל אעפ"כ חזר וכללן בסוף שנ' והנה טוב מאד אמרה לו משל לששה ב"א באי' אצלך ואת נותן לכל א' מנה ולא' אין את נותן מנה ואת חוזר ונותן לכולן מנה אחד לא נמצא ביד כ"א מנה ושתות וביד א' שתות אתמהא חזר וא"ל כההוא דארשב"נ לפי שלא נגמרה מלאכת המים לפיכך כתיב בג' ב"פ כ"ט כו'. וביישוב זה המאמר נ"ל דלא היה רצה להשיב לה מיד מפני שלא נגמרה מלאכת המים כי לא תאמין זה וכו קצרה יד ה' מהכיל וע"כ מפני שנברא גיהנם או מחלוקת המים והיה רע ח"ו ואין רע משמים להמבין כמש"ל סוף פרק ג' לע"ל יהיה ה' א' הכל הטוב והמטיב וכמו שפי' יפה בצל"ח והיתה המטרוניתא רוצת להרוס יסוד האמונה ח"ו בזה לכן הקדים לה שהכל טוב שהרי חזר וכללה בסוף כל אשר עשה טוב מאוד ואפי' מלאך המות וע"כ מה שלא כ' טוב בשני משום שלא נגמרה והענין שלא נגמרה נ"ל מ"ש שם משום שנלקה משה רבינו ע"י המים והכוונה לע"ד לא שיהיה בזה רע ח"ו כי הכל טוב אלא כמשחז"ל שביום שגזר פרעה וזרקה משה למים ז' סיון היה ואמרו מלאכי השרת רבש"ע ביום זה עתיד לקבל התורה כו' ה"נ ביום ב' הוא יום שעתיד להוריד לוחות שניות ביה"כ כמ"ש תו' בב"ק פ"ב א' אינו מן הראוי שיבראו בו המים שעתיד הוא ללקות על ידן לכן לא נגמרו בו כ"א ביום שלאחריו וק"ל:

אלה בני צבעון. עמ"ש תו' ויש להקשות דלמא צבעון לקח אחותו מאביו ולא מאמו שזה מותר לב"נ למ"ד והוליד ענה ולכן קחשיב ליה בבני שעיר החורי שהיה בן בנו מאב ומאם משא"כ איה שלא היה בן בנו כ"א מאב ולא מאם ומנ"ל שהיה פסול וי"ל וק"ל:

וי"א אף בגדו של אדה"ר. פרש"י שהיה חקוקים עליו כל מיני חי' ועופות וצל"ע מש"ס חולין ס' ב' וכי משה רבינו קניגי או בליסטרי היה מכאן תשובה לאומרי' אין תורה מן השמים והשתא מה ראיה הוא זה הלא מבגדו של אדה"ר נתפרסמו כל מיני חיות בעולם ואולי האומרים אין תורה מן השמים הם כופרים בחדוש העולם ג"כ ואינם מאמינים שהיה אדה"ר בעולם כלל וק"ל:

דף נד:

אין בין ט"ב ליה"כ כו'. בתו' הק' האיכא ביני' מלאכה ולא ידעתי מה ענין מלאכה לכאן דמלאכת יה"כ לאו משום תענית נאסרה רק משום שבת שבתון תדע דאפי' בתענית ציבור לא נאסרו כל המלאכות כביה"כ הדלקת נר וכדומה וע"כ כנ"ל ולק"מ ק' תו':
לקביעא דירחא. פי' הכא אקילו רבנן שלא להטריחו מספיקא להתענות ב' ימים וגם עכ"פ יתענה יום א' משא"כ כשאוכל בין השמשות אי הוא לילה לא התענה כלל ואכל ביום התענית ונ"ל דיתענה ביום שני שהוא ספק ט' ספק י' דא"נ יהיה יום עשירי האר"י אי הוינא התם קבענא לי' בעשירי משא"כ כשיתענה ביום שהוא ספק ח' ספק ט' אולי הוא יום ח' ולא הועיל כלום. ואין להקשות למ"ל דתני הך בבא הא מדיוקא דסיפא שמעי' דשוה ט"ב לת"צ בכל מילי ומסתמא מקלינן בסיפא דת"צ מ"מ ניחא ליה למנקט ברישא בהדיא ואין להאריך:
מלאכה תניינא. יש להקשות לפי מה שהעלה מג"א לאסור מלאכה בליל ט"ב במקום שנהגו שלא לעשות משא"כ בת"צ דלילה שלו מותר דאין אסיפה אלא ביום כמבואר שם בש"ס ועמרש"ל בשמעתין אפרש"י וא"כ נימא ט"ב אינו כת"צ למלאכה דט"ב ללילו אסור במקום שנהגו משא"כ ת"צ וצ"ע:

דף נה.

ובגליל לא הי' עושין כל עיקר. צ"ע מאי כל עיקר הא חכמים דמתני' היינו חכמים דר"מ והן הנה חכמים דבמתני' דלקמן דס"ל דעושין ג' אומניות ומקילי טפי מר"מ וא"כ מאי כל עיקר אדרבא במתני' דר"פ ה"ל למתני מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין כל עיקר לא גמר שאר מלאכות ולא ג' אומניות ויש לדחוק בזה. אמנם נראה בזה ראי' ברורה לשי' הרמב"ם פ"ח מהל' י"ט דבמקום שנהגו שלא לעשות כ"ע לא פליגי דאין עושין כלל וכלל. וע"כ לא פליגי אלא במקום שנהגו והא"ש דבמתני' דלעיל אמר מקום שנהגו לעשות עושין פי' גומרין מה שהתחילו קודם י"ד ובמקום שלא נהגו אין עושין פי' אפי' אין גומרין אמנם משנתינו חכמים היא ואמרו ביהודה הי' עושין פי' גומרין שאר אומניות ומתחילין נמי ג' אומניות ולכך צ"ל בגליל אין עושין כל עיקר פי' לא גמר שאר אומניות ולא התחלת ג' אומניות ועי' בצל"ח שכ' בהיפך מזה ולא ידעתי מה עלה על דעתו:
מעיקרא תנא מנהגא ולבסוף תנא איסורא. פרש"י דלשון אוסרין משמע בכל מקום כוונתו דאנשי גליל האוסרין הם אוסרין בכ"מ שלפי דעתם גם ביהודה אסור אלא שבני יהודה פליגי עלייהו אבל לפי דעת אנשי גליל אסור הוא בכ"מ משא"כ אי הוה מנהגא

גם אנשי גליל מודים שבני יהודה מותרים דבאתרי' לא נהוג ועמרש"א דלא נחית לזה ועפר"ח במנהגי איסור תמצא חלוק בין מנהגא שיודעים ומודים שמותר לאנשי יהודה או איסורא כנ"ל ודע דלשי' רש"י לק"מ ק' תו' דר"מ וחלוק אב"ש וב"ה דלר"מ לא גרסי' בדב"ש אוסרין אלא ב"ש אומרים מנהגא וב"ה אומרים לאו מנהגא וק"ל:

ת"ש אבל לא יתחיל בתחלה בי"ד כו'. יל"ד לשי' הסוברי' דפלוגתי' באתרא דנהגו שלא לעשות א"כ מה פשיט דלמא הך בריתא איירי במקום שנהגו לעשות וכן ק' לשיטת הרמב"ם בהיפך וק"ל:

דף נה:

ת"ש ר"מ אומר כל מלאכה שהיא לצורך המועד גומרה בי"ד ושאינה לצורך המועד אסור צע"ק לשי' רש"י דלעיל דבמנהגא לא שייך לשון אסור איך נקט הכא איסורא והי' נ"ל דרישא דבריתא לאחר חצות איירי וכשי' הסוברים דגם אחר חצות מותר לגמור לצורך המועד דלא כרא"ש וע"ז קאמר דשאינו לצורך המועד אסור מדינא אחר חצות ואח"כ קאמר דקודם חצות מותר כ"ז במקום שנהגו היתר ומדייק הש"ס במקום שנהגו הא דשרי לגמור שלא לצורך המועד הא לא נהגו לא יגמור שלא לצורך המועד כמו אחר חצות ויובנו היטב דברי רש"י לא נהגו לא אפי' גמר דהא בגמר קיימי' עכ"ל דלפי הנראה משטחיות לשונו משמע דבמקום שלא נהגו אסור בכל גווני ופלגתא במקום שנהגו כדעת הרמב"ם ובאמת שיטת רש"י בשמעתין אינו כן כמ"ש בדבור שלפני זה גומרה בי"ד במקום שלא נהגו עכ"ל אע"כ כנ"ל דרישא אחר חצות אוסר לגמור שלא לצורך וסיפא מתיר במקום שנהגו היתר ומדויק דבשלא נהגו אסור והיינו לגמור שלא לצורך וזה ברור למעיין ועמרש"ל בשממתין. אבל ראיתי להר"ן שאוסר להדי' אחר חצות בכל גווני ולדידי רישא ע"כ קודם חצות ובמקום שלא נהגו לעשות וס"ל דשייך שפיר במנהג לשון איסורא וכהתו' דלעיל דמאי דמקשה הש"ס תנא תני מנהגא ואת אמרת איסורא ה"פ לחזי היכי נהיג כן צ"ל לדעת הר"ן וקשה לפ"ז איך כ' דפלוגתא במקום שלא נהגו לעשות דלר"מ אוסר בג' אומניות לחזי היכי נהוג וכמ"ש ה"ה ע"ז פ"ח מה' י"ט וצל"ע ועפר"ח סי' חס"ח:

שכן עולי רגלים מתקני' מנעלי' בחש"מ. כ' תו' בפ' מי שהפך מייתי הך בריתא ופריך עלה לבלר לשתרי נראה שרצו בזה דלא נימא עולי רגלים לאו דוקא ואורחא דמלתא נקט א"נ דוקא עולי רגלים ולא אחר שלא יכנס למועד במנעלים קרועים ויתקנם קודם המועד וא"כ מי שלא היה אפשר לו לתקנם שרי מיהת כמו ספור וכבוס לכן כ' דשם

פריך לבלר תשתרי ומאי פרי' דלמא דוקא מה דשרי במועד להדיא כגון תפירה שההדיוט תופר כדרכו א"כ מקלינן בע"פ אפי' לאומן וכן ספור וכבוס דאפי' בחש"מ שרי מדינא לכל אדם רק שלא יכנס למועד כשהוא מנוול ובע"פ דליכא למגזר שרי משא"כ לבלר גם בחש"מ לא התירו אלא למצוה דכל הני דחשיב במתני' דמ"ק מצוה איכא והמצוה דוחה לחש"מ מה"ת להתיר בע"פ ומאי מקשה ועכצ"ל מתיקון מנעלים פריך דאע"פ שלא התירו בחש"מ אלא משום מצוה ואפ"ה ילפי' מיני' ע"פ וה"ה היה לן למשרי לבלר ות"ק נמי לא פליג אתיקון מנעלים אלא משום דלא ילפי' תחלה מסוף אבל תיקון מנעלים מתיר בע"פ רק לא רצעני' א"כ לבלר נמי כן צריכין לפרש וא"כ שפיר מוכח דאסור לתקן מנעלי' בחש"מ ועולי רגלים דוקא משום מצוה לא זולת והאש"נ דלא מייתי תו' ק' הש"ס דהתם מכותל הגוהה ליפול ע"ש וק"ל:

דף נו.

גירר עצמות אביו על מטה ש"ח. פרש"י דלהוי ליה כפרה כו' ומפני ק"ה ויוסרו הרשעים עכ"ל נראה דרצה בזה דבזה לא ה"ל כפרה א"כ כל הרשעים יתגנו אחר מותם ויתכפרו ומה איכפת לעצמות היבשים במטה ש"ח אלא ע"י שנתקדש השם ויוסרו הרשעים ויהרהרו תשובה עי"ז ה"ל קצת כפרה שזכה הרבים ולא גרע מעובדא דר"ע שלמד קדיש לבן הרשע וזכה ע"י כמבואר. ולא ידעתי מה קמ"ל בזה שהודו לו חכמים ולמה לא יודו לו אי משום כבוד אביו הלא לא עשה מעשה עמך וממילא ליכא נמי משום כבוד המלך. אבל בנחש הנחשת קמ"ל טובא שכתת מה שהניחו אסא ויהושפט ולא רצו לנגוע במעשי ידי מרע"ה כמ"ש תו' בחולין ז' א' ד"ה אלא כו' וכן גניזת ס' רפואות חדוש הוא שעי"ז נסתכנו כמה חולי' בסכנת נפשות ופ"נ דוחה אפי' שבת ולמ"ש הרמב"ם בפי' המשנה נמי היה בזה תועלת רב ללמוד ולהבין וקמ"ל אפ"ה הודו לו אבל בעצמות אביו לא ידענא מאי קמ"ל ואולי איכא בזה גנאי לצדיק יותם אבי אחז שהרי משום כבודו לא מנו אחז מכלל אותן שאין להם חלק עה"ב עי' בפ' חלק וא"כ הרי חזקי' חייב בכבוד אבי אביו יותם ובשגם שהרי יותם מלך היה וכל ישראל חייבים בכבודו ועוד שיש בזה גנאי לחזקי' עצמו כמבואר שם ג"כ ואע"פ שחזקי' מחל על כבודו הרי מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ואפ"ה הודו לו חכמים שיתקדש השם עי"ז עי' סנהדרין מ"ג א' ואולי לזה הרמז גררו במטה של חבלים דוקא לעשות בזה כבוד למלכי בית דוד לומר שיצא משלשל גדול של צדיקים ואך הוא אחז הרשיע ע"ד דכתיב יעקב חבל נחלתו ופירשו בו

שהוא משלשל אבות הקדושים כחבל הזה עפרש"י בחומש ה"נ גררו במטה של חבלים דוקא וק"ל:

כיתת נחש הנחשת. בחולין ו' א' אמרי' ע"ז אפשר בא אסא ויהושפט ולא ביערו אלא מקום הניחו לו להתגדר ע"ש ונראה שהיה הנחש הלז לתועלת גדול להמאמיני' בה' ולא טעו אחריו לעשותו ע"ז ולהם היה בזה תועלת גדול לראות כי הוא ית' מחיה בהממית ומרפא בהארס ואם תרצה לעמוד על דברינו תעי' מ"ש רמב"ן בפ' נחש הנחשת כי ההסתכלות בו היתה סכנה עצומה להנשוכי' מהנחש שרף והקב"ה הראה שהוא הרופא נאמן חוץ לטבע המציאות ולכן שמרוהו לדורות שיהיה בזה רפואה להמתפתי' אחר ספר הרפואות להסיר בטחונו מהי"ת יביט בנחש הנחשת וחי חיי נצחי' ישום אל ה' בטחונו וישבחהו על טובתו שהזמין רפואות הללו עמ"ש הרמב"ם בפי' המשנה בשמעת' ואח"כ תעיין ברמב"ן פ' בחוקותי ותהי' רפואה למכתך ולכן לא כתתוהו הראשונים אעפ"י שהיה בזה מכשול לרשעים הטועים כל כה"ג אמרי' ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם אבל חזקי' יעץ לגנוז ספר רפואות ותו לא נצטרך לנחש הנחשת ונראה אע"ג דעי"ז איכא ס"נ וכבר רבים מתו ע"י שנגנז אותו הספר מ"מ כיון שעי"ז כתת נחש הנחשת שעבדוהו לע"ז ובמקום ע"ז כתיב בכל נפשכם:

קיצץ דלתות ההיכל כו'. פרש"י שהי' לו לבטוח בה' שאמר וגנותי אל העיר הזאת להושיעה רצה בזה דלא תקשי שהרי גם אבינו יעקב ע"ה עשה כן הכין עצמו לדורן ולתפילה ולמלחמה וה"נ דלתות ההיכל הרי דורן סתם מי גיחון הרי מלחמה ומסתמא הרבה והפציר בתפילה ג"כ לכן פרש"י כיון שהי' לו הבטחה מה' לא הי' לו לדאוג כלל כי לא ישיב דברו ריקם וצ"ל דאסיפא דקרא סמיך דמסיים להושיעה למפני ולמען דוד עבדי א"כ לא יגרום החטא בזה שהרי למענו ולמען דוד יעשה משא"כ יעקב נתירא שמא יגרום החטא עברמב"ן פ' וישלח. א"נ י"ל לפי מה שהשריש הרמב"ם שכל מה שנאמר עפ"י נביא לטובה אין הקב"ה חוזר בו אפי' על תנאי כמשחז"ל אבל מה שנאמר לעצמו שלא עפ"י נביא אפשר שיגרום החטא א"כ א"ש בלא"ה דיעקב היה לו לירא שמא יגרום החטא כיון שאמר לו ההבטחה משא"כ לחזקי' נאמרה עפ"י ישעיה ולא היה לו לירא כלל וק"ל. ונ"ל עוד דבמה שקצץ דלתות ההיכל וסתם מי גחון סתר עצמו במה שגנז ס' רפואות שהרי עי"ז יסירו בטחונם מה' ויאמרו כספינו וזהבינו הצילנו או סתמינו המים הסירו מלכי אשור מארצינו לכן לא הודו לו בזה:

מנחי כופרי דיכרא לנוקבתא. משמע דנוקבתא גרע מדוכרא ולעיל נ"ג א' פרש"י ד"ה בדניסחני קץ משמע של זכר גרע שאינו מתבשלת בו לעולם ואולי כן הוא וכשיורכב

על נוקבתא מתבשלת בו אבל נוקבתא לחוד אינו טוענות כלל ושל דוכרא נמי אינה מתבשלת עד שיורכבו אהדדי ובזה יתיישב ק' הצל"ח מ"ט לא מיחו בהם בע"פ אחר חצות בדבר שאין בו אבוד והא"ש דה"ל אבוד שאין לו תקנה זולת זה:

ולא היו מפסיקין. פי' בתו' בין שמע ישראל להשם וכו' וצ"ל בין אחד לואהבת היו מפסיקים דאל"ה א"א למטעי שאומרי' כן להקב"ה שישמע תפלתם ואיך יאמר להקב"ה ואהבת אע"כ שלעצמו או לחברו אומר כל א' אתה הישראל שמע כי ה' אלקינו הוא אחד ואהבת אותו בכל לבבך אעכצ"ל שהיו מפסיקים בין אחד לואהבת והיה נראה בפסוק ראשון כמתפלל לה' שישמע תפלתו ופ' ואהבת הוא קורא בתורה דברי מרע"ה. והא"ש דלר"מ אמר לא היו מפסיקים וק' הרי איהו ס"ל ברצון חכמים היו עושין וק' נהי שלא מיחו בידם איך יצוייר שיהיה מעשה כזה ברצון חכמים ואולי י"ל דר"מ לטעמי' דס"ל פ"ב דברכות כוונת הלב הן הן הדברים ולא אכפת לן במשמעות הקריאה אלא בכוונה וכוונתם היתה טובה אמנם לפי הנ"ל י"ל דאין מפסיקין דאמר ר"מ היינו שלא הי' מפסיקין כלל לא בין שמע להשם ולא בין אחד לואהבת לכן הי' ברצון חכמים אכן לשיטת דאיכא קפידא נמי בהא שיאמרו שקורא כל הפרשה כקורא בתורה ולא כמקבל מ"ש צ"ל דר"מ לטעמי' דאחר כוונת הלב הן הן הדברים וק"ל. ועי' בתר"י פ"ב דברכות דמפרש לא היו מפסיקים בפסקי טעמי' שהו' קורא בלא טעמים:

היום על לבבך ולא למחר על לבבך. צ"ע הרי כתי' ס"פ ואתחנן היום לעשותם ודרשו חז"ל היום ולא למחר לעשותם אלא ליטול שכרם וכן פרש"י בחומש וכן ראיתי שנתעוררו בזה תו' ע"ז ג' א' וי"ל דהכא א"א לפרש כן בשום פנים דאם נאמר היום לעשותם ולא למחר במתים חפשי ועשה עד שאתה מוצא ומצוי לך זה לא שייך הכא דאמר בכל נפשך שיהרג על ק"ה ומזה הטעם היום ולא למחר אין ראוי שיהרג כי יאמר מוטב שיחלל שבת א' וכו' ובאמת בק"ה לא אמרי' כן ואם נאמר היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם ויצפה לתשלום שכרו זה שייך בשארי פרשיות אעפ"י שהוא שלא לשמה מ"מ התורה מייחלו לשכר ומתוך כך יבוא לעבוד לשמה אבל הכא מיירי מואהבת את ה' אלקיך ולאהבה את ה' אלקיכם ואין העובד מאהבה מצפה לתשלום גמול העה"ב כלל ואע"ג דכתוב בפ' שני' ונתתי מטר ארצכם בעתו אין זה שכר כ"א הכנה לעבודה כמבואר בכל גמולי העה"ז הבאים בתורה וא"כ ע"כ א"א לפרש היום ולא למחר כ"א שלא תהי' נצחיות ח"ו ותתבטל חלילה אחר זמן מה כמאמר האפיקורסים לכן להשמר מזה צריך לחבר אשר אנכי מצוך היום שהציווי היא היום שיהי' בעיניך כאלו היום קבלה מסיני:

אמר שמא ח"ו יש במטתי פסול. נל"פ דבמה שהקב"ה סותם הקץ ומליבא לפומא לא מגלי' יש בזה א' מב' טעמים או כי אינו בטוח בנו שלא יבואו לכפור ח"ו אם ידעו אריכות הגלות ורב הצרות והשיעבוד לא יסבלו ח"ו ע"כ נעלם מהם שבכל יום יצפו על ישועתם וחלילה לחשוב כן על עם ה' אלו אבל הטעם בהפך כי ישראל קדושים ולא סרו מאחרי ה' מעולם ובכל יום ויום ידם נטוי למהר הקץ קודם זמן הקצוב ולכן לא יגלה קץ הקצוב כי בנו הדבר תלוי למהרו ולאחרו ואם יתמהמה חכה עכ"פ באחרית הימים וזה הי' דאגת יעקב אע"ה בהסתלקות השכינה אולי הוא זה מפני רוע לבבם ויש בהם פסול שרש פרה ראש ולענה אשר לא יסבלו תוקף אריכות הגלות לכן פתחו וענו ה' אחד ופרש"י בחומש ה' שהוא עתה אלקינו עתיד להיות א' והכונה כדלעיל ס"פ ג' שלע"ל יהיה הכל א' הטוב והמטיב שיבינו שכל הרעות לטוב היו וכן פי' בצל"ח בשם גדול א' ועל זה שחלילה להם לבעוט בה' כי יסבלו הכל בטוב וא"כ מעתה ע"כ הטעם השני אמת שבידינו למהר הגאולה בכל יום ויום וע"ז אמר יעקב בשכמל"ו פי' לא כמו שהייתי סבור שמלכותו יתגלה באחרית הימים ע"ד ה' ימלוך אבל ברוך מלכותו לעולם ועד מיד ולאלתר בכל יום ויום הדבר וכל שבידו לאו מחוסר מעשה וזהו שאנו בושי' לאומרו בקול רם לאמור שבידינו לקרב ביאת המשיח וקדוש שמו הגדול ית"ש ואנו מתעצלים ורב בזיון וקצף ולא נאמרנהי יש לנו צער באמרינו כי עתיד להיותו אחד ועד מתי ה' לכן אומרי' בחשאי ויוצדק המשל דאחז"ל בעוברה שהריחה ביוה"כ לוחשין לה באזנה יה"כ הוא ובפוסקים כ' שאין הלחש תועלת להריחה נבלה או שאר איסור דוקא ביה"כ מהני הלחש והטעם לזה כי ביה"כ לוחשין לה שתסבול הצער לשעה קלה עד עבור היום ועי"ז תנוח כח המתאוה משא"כ בנבלה מה מהני הלחש הלא לעולם לא תנחם וה"נ בת מלך שהריחה ציקי קדירה צוקי זמן הגלות לוחשין לה בשכמל"ו שבידה להושיעה לעצמה למען תתנחם מצערה ועי' בסמוך עוד יישובי' בזה:

פתח יעקב אבינו ואמר בשכמל"ו. כ' מרש"א בח"א דיעקב ששמע מבניו השם בק"ש עד קידוש השם הוצרך לענות בשכמל"ו כדרך שעונין על כל ברכה במקדש וביה"כ כשכה"ג הזכיר השם משא"כ מרע"ה שאמרו כעוסק בתורה לא אמר בשכמל"ו ולע"ד זה נאמרינהו יש גנאי כאלו אנו צריכים לומר ק"ש כדרך בני יעקב שנסתפק אביהם אם לא נתרועעו יסודות האמונה וכדי בזיון לנו לא נאמרינהו יש צער שאנו משתוקקים וגם שכינה כנגדינו משתוקקת לשמוע עדותינו בכל יום פעמים לכן אומרים בחשאי ואלו הם ציקי קדרה שהרי חז"ל כינו למקלקל דרכיו מקדיח תבשילו ברבים לכן שרשי האמונה שבלב נקראים ציקי קדירה ועי' עוד בסמוך יישוב אחר אי"ה:

התקינו שיהיו אומרים אותו בחשאי. ובספרים איתא שמלאכי השרת אומרים אותו לכן אומרים אותו ביה"כ בקול רם והענין בזה כי מלאה"ש שלהם נתנו מלכות וממשלה על כל העה"ז שהכל ניתן בכח ע' שרים של מעלה ותחת ידם הככבים והמזלות וגבוה עליהם ית"ש ע"כ יודו לו לאמר ברוך שכמל"ו ולו המלוכה ואליו תסוב ואון מצאתי לי ביפ"ת פ' ויחי אך לאדם לא יאות זה השבח ומי שמהו לאיש שר ושופט שימליך הבורא הכל ולאו כל כמיני' אך אנחנו עם ה' בהיותינו צדיקים גדולים ממלאכי השרת וכל יש לו ית' נתן בידינו והוא גוזר גזירה צדיק מבטלה צדיק מושל יראת אלקים ואם צדיק גוזר הוא ית' מקיימה מקים דבר עבדו ועצת מלאכי' ישלים לנו היה נאה לומר בשכמל"ו יותר ממלאה"ש אך באשר אנחנו בעה"ז בעו"ה נתוני' נתוני' תחת יד עבדים לעבדים או"ה עבדי הככבים והמלאכים האלו ואיך נתגאה אנחנו בכתר מלוכה ע"כ גנאי ויוהרא לנו לומר בשכמל"ו בקו"ר הלא ישחקו עלינו צעירי הצאן ומ"מ האמת אתנו כי כל הגדולה וכבוד הלז שלנו הוא לכן אומרים בחשאי להשקיט הצער משל לבת מלך שעתידה לישב בשולחן המלך בראש הקרואים ומ"מ כל עוד שהמאכל ביד העבדים הרקחות וטבחות היא מריחה ציקי קדרה ונפשה מתאוה ובושה לתבוע מעבדים כאלו ומביאים לה בחשאי וק"ל. כ"ז כתבתי ליישב קצת המאמר בנגלה אבל יש כאן דברים העומדים ברומו של עולם ואין אתנו יודע עד מה ודעת חז"ל נשגב ממנו:

ופורצין פרצות בגנותיהן כו' ומתירין גמזיות כו'. יל"ד מ"ט בדר"מ מקדים פורצין פרצות למתירין גמזיות ובדר"י מהפך הענין מקדים התרת גמזיות להאכלת נשר וי"ל מ"מ מבואר דשקלי וטרי' דהש"ס אדר"י קאי ולא אדר"מ שהרי הש"ס מפרש תחלה התרת גמזיות דפליגי במעילה בגדולין ואח"כ מפרש האכלת נשר ש"מ דאדר"י קאי וצריך טעם למה לא שקיל וטרי אדר"מ דנשנית ברישא וי"ל דבדר"מ פשיטא ליה דאנשי יריחו סברי אין מעילה וחכמים ס"ל יש מעילה בגדולין דהכי פסק הרמב"ם בפ"ה מה' מעילה כר' יוסי אבל בדר' יהודה שפיר צריך טעם בפלוגתתם דת"ק דר' יוסי במס' מעילה הוא ר' יהודה וס"ל אין מעילה בגדולין כדמשמע בב"ב פ' המוכר ע"ט א' ע"ש וא"כ מ"ט דרבנן והוצרך למימר נהי דמעילה ליכא איסורא מיהא איכא ובזה יובנו דברי הר"י קורקוס שהביא בכ"מ פ"ה מה' מעילה הנ"ל שכ' דלכן פסק הרמב"ם כר"י נגד ת"ק דבב"ב מבואר דהך ת"ק הוא ר' יהודה והלכתא כר' יוסי לגבי ר' יהודה וכ' עוד וז"ל גם בפ"ד דפסחים נתבאר שמועלי' בגדולי הקדש גבי ג' דברים שעשו אנשי יריחו עכ"ל ודבריו תמוהים דמשמעתין משמע דליכא מעילה אלא איסורא והא"ש דמשמעת' מוכח דלר"מ פשיטא ליה דאמרינן

דרבנן ס"ל יש מעילה כהלכתא רק לר' יהודה א"כ ש"מ תרתי דהלכה כר' יוסי ודת"ק דר"י הוא ר' יהודה וק"ל וע"ש בחי' למס' ב"ב מ"ש בזה בעזה"י:

דף נו:

והא מוקצות נינהו. להתו' שפי' דהמוקצה הוא שהיה בה"ש על המכבדות שאסור לטלו משם צ"ע דמשמע בביצה ל"א ב' בית שהי' מלא פירות ונפחת כו' מבוא' שם דמוקצה מחמת איסור דרבנן לא אמרי' מיהו התו' פליגו שם עש"ה וברז"ה ורמב"ן. ע"כ נראה פרש"י בשמעתין וק' תו' מאין עולין באילן ומשתמש במחובר וביצה נ"ל הרי מבואר בתו' בסוגיא דיעלה ויתלוש דלא גזרו יעלה ויתלוש אלא בפירות דבעודו בכפו ובלענו אבל היכי דצריך מרא וחצינא לא וה"נ לגבי עניים דלי"ל רשות ליטול מה שאינה שלהם ולא הפקירו להם אלא הנשר ולא לתלוש ממחובר א"כ לא חיישי' שיעלו על אילן שאינו שלהם אבל בשל מכבדות שהם עומדים סמוכים למחובר גזרי' דלמא משתלי ואנשי יריחו לא גזרו וממילא לא שייך גזירה דאין עולין באילן והשתמש במחובר דטעמא משום יעלה ויתלוש:

בראשי לפתות עסקי'. הכא משמע להדיא דראשי לפתות הם העלין שבראש הלפת ואלו בסנהדרין י"ט ב' ויחרד האיש וילפת אמר רב שנעשה בשרו כראשי לפתות משמע להדיא דהיינו השרש הטמון בארץ שהוא קשה שוב מצאתי מ"ש בזה תו' בחולין צ"ט ב' ד"ה בראשי לפתות ותמהתי איך נעלם מהם ש"ס דשמעתין:

דף נז.

בני השליכו מעליכם. יל"ד מ"ט לא ציוה להם שיעשרו בפניו ממה שלקטו והוא יחזור להם המעשר וי"ל שלא יקבע הדבר חובה אעפ"י שהעליתי לעיל דמנהג בטעות אין אנו אחראין לבטלו מ"מ קודם שנקבע עלינו לעשות שלא וקבע הדבר חובה בטעות ודין זה מבואר להדיא סוף מס' חלה ע"ש ואולי לזה אמר לא מפני שעיני צרה שלא יחשדוהו שהוא רוצה לעשר בשביל שיתעשר ולא יתעשרו הם ע"ד הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים עינו רעה בשל אחרים קמ"ל שכוונתו מפני שאמרו חכמים אין נותנין פיאה לירק ולא יקבע הדבר חובה ויש לכוון בדוחק בלשון הש"ס דחוי קמדחי לן:

אין נותנין פאה לירק. לא הבנתי מה שהביא רש"י משביעית לכאן ואולי נתכוון לתי' תו' דמשביעית ילפי' דבעי' הפקר לעשירים ג"כ אבל אינו במשמעות לשונו דקמייתי קרא דאביוני עמיך משמע אביונים ולא עניים וה"ל לאתויי אותו קרא שהביאו תו' וצל"ע.

ודע להתו' לכן לא הפקירו עתה שלא היו העניים רוצים בזה שמא יבוא אחר ויזכה בו ועצל"ח שהאריך:

שהן אמה על אמה. לא ידעתי מה התועלת בזה כיון שהי' כולו מכוסה זהב מה לי אם הטבלאות גדולים או קטנים והא דאמרינן בעובי דינר זהב משמע קצת דסתם ציפוי אינו כדינר זהב וצ"ע בפלתי מ"ש גבי טחול ע"ש ובחו' לחולין פא"ט מ"ש בסוגי' דטחול שניקב:

ויכנס ישמעאל בן פיאבי. במרש"א ח"א הקשה מ"ט לא צווחה נמי על כל ד' כה"ג צדיקים דקחשיב ביומא וי"ל דכיון דבני ביתו לא מעלי דקאמר עליהם אוי לי מאגרופן הוצרכה העזרה לפרסם שהוא צדיק גמור ואין כמוהם ולפמ"ש מהרש"א דאוי לי מאגרופן היינו שהיו בעלי אגרופה של חנופה א"ש דנקט תלמידו של פנחס לומר שהוא צדיק ואנינו כבני ביתו אלא כפנחס שלא חנף לרשעים והרג נשיא שבט מישראל אבל מיוחנן א"ש דאולי הי' גדולים וטובים ממנו והוצרכה העזרה להודיע שמ"מ הגון הוא יותר משום שלא יהי' נותר במקדש והנה לפרש"י שב"ב היו מרובים והכונה דאלולי נדיבתו של יוחנן שהכניסם לביתו להאכילם על שולחנו ארוחת תמיד לא הי' נמצאים בירושלם רק כהני המשמר והי' נותר אבל עתה נמצאו כהנים לרוב אוכלי שולחן יוחנן וע"ז כתיב מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו ע"י שהי' נדיב נתמנה לכה"ג לפני שארי גדולים כמ"ש. והנה המרש"א הק' בכאן אמאי לא קחשיב מתתי' בכהנים צדיקים וי"ל ודוק עכ"ל לכאו' הי' נראה כוונתו דמתתי' לא הי' כה"ג אלא בנו של יוחנן כה"ג אבל ז"א כמבואר בכותבי זכייונות ודלא חשיב לי' התם משום שלא שמש אלא שנה א' ולא האריך ימים אע"ג שהי' צדיק גמור מ"מ נתכהן לעת זקנתו אחר שנעשה לו הנס ומקמי הכי לא עמד כהן לאורים כי שלטו הזדונים במקדש ה' ובאו בה פריצים וחללוה ועוד בלא"ה נראה דאין ראי' מכהני חשמונאים שאפי' היו צדיקים גמורים לא האריכו ימים מפני שנתנו עליהם כתר מלוכה ואוי לרבנות שמקברת בעליה ובשגם שהיה עליהם עון אשר חטאו שלא נתנו המלוכה לבית דוד כמשרמב"ן בפ' ל"י שבט מיהודה בטו"ט ואמרו נועם:

אמרי מלכא ומלכתא. פרש"י מלכי בית חשמונאי עכ"ל לא ידעתי א"כ מדוע שאל לכה"ג הלא הם בעצמם כהנים גדולים היו ואולי ממלכי הורדוס או ארסתובלוס שלא הי' כה"ג מימי' כידוע:

מלכא אמר גדי' יאי. אולי יאמר שדברו ברמז אי הת"ח עדיף או העשיר שיכול להחזיקו ויהי' שניהם בידו וזהו גדיא יאי הוא העשיר בעל המזל מלשון גד גדי והיא אמרה אימרא

יאי הוא הת"ח באמירת שפתיו וגם רמוזים המה בקרבנות אלו ממש טלה ושעיר המרמז על ת"ח שהוא כטלה סבלן ושעיר העשיר אתוון דדין כאתוון דדין ושניהם כא' טובים לקרבן ועמ"ש עוד בסמוך אי"ה ועמש"ל בריש מכילתין גבי תרי תלמידי חד אמר כגדי מסנקן כו' ע"ש וע"ד הלצה יאמר שהביא לכה"ג שהרי בבית שני נתמנו כה"ג בממונא יתירא דיהבי למלכא אעפ"י שהיו ע"ה ולכן אמר המלך שזה יתברר ע"י כה"ג שמקריב בכל יום ע"י ממונו דיהב ש"מ גדיא יאה וישששכר לא הודה למלך ופיו הכשילו ואמר יסיק לתמידא פי' שהת"ח הוא קרבן תמיד בלי הפסק משא"כ העשיר גם כי מחזיק לומדי תורה מ"מ אינו תמיד בלי הפסק משא"כ ת"ח בכל מקום מוקטר מוגש לשמי ולזה הקפיד המלך כדיהיב שוחדא שיקצץ עוד הפעם ידו הימנית משום דלאו שפיר דמי במה שגינה את העושר שיציל עצמו בו כמו שספרו הראשונים משני יועצי המלך שנתווכחו אי הדבור עדיף או השתיקה ולא הניח בעל הדבור לבעל השתיקה לברר דבריו כי אמר איך יתכן שתייפה השתיקה ע"י דבורך ואתה מואס הדבור ה"נ דכוותי' ועמ"ש בסמוך אי"ה:

דף נז:

בריך רחמנא דאשקלי' ליששכר איש כפר ברקאי למטרפסי' בהאי עלמא. פי' כדי שלא ילמדו הכהנים שאינם מהוגנים הבאים אחריו לבזות קדשים כמוהו ועתה יוסרו ולא יעשה כמוהו כנלע"ד:

אי בעי כבש לייתי' אי בעי עז לייתי'. פרש"י בשלמים כתי' יל"ד א"כ מ"ט באמת הקדים כבשים לעזים בכ"מ והנה במס' כריתות בסוף המס' מסיים אחר זה אר"א אר"ח ת"ח מרבים שלום בעולם ואינו ענין לכאן כלל אבל יובן לפי הנ"ל דכבשים ועזים הם הת"ח ועזים שבעם עשירים ובאמת שניהם כא' טובים כשמעון אחי עזרי' ואמרי' לעיל כל המטיל מלאי לכיס ת"ח זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנא' בצל החכמה בצל הכסף אך מ"מ יתר עליהם הת"ח שמרבים שלום בעולם משא"כ הם דרכם להרבות מחלוקת בעולם ע"י קנאת איש מרעהו וכדומה כדרכם ולא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום לכן מזה הטעם כבשים קודמין לעזים בכ"מ אך בשלמים שהוא עושה שלום בין הקב"ה וישראל והכהנים והמזבח א"כ אי בעי כבש לייתי' אי בעי עז לייתי' דבשעה ששלום ביניהם אזי הם ממש כמו הת"ח עץ חיים היא למחזיקים בה ולזה מסיים שפיר אר"א אר"ח ת"ח מרבים שלום בעולם:

ואסיים בברכת שלום נודה ונשבח לאל נצרני באישון. אשר עזרני בלימוד הישיבה בפסח ראשון, פה דרעניץ נגהי ליום ב' דחנוכה באישון, שנת ראשון, הוא ה' אלהינו יעזרנו ויביננו בינה ודעת. וחכמה ממקור עליון נובעת. תרבה גבולנו בתלמידים ההגונים ולבית מדרשינו לא יותן מגרעת. ושפע ברכתך משמי מרומך עלינו שופעת. ויומתקו דברינו אשר חננתנו כדבש למתוק לחיך יטעם אוכל ולאזן שומעת. תרום ידך על צריך להשקותם כוס חמתך את קובעת. וישקנו מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מהסרת טבעת. ולמה נגרע מלהקריב קרבן ה' במועדו ובשעת. בנין עיר יפה נוף הדרת יפעת. יראו עינינו וישמח לבנו ותגל נפשנו במהרה בימינו אמן. בריך רחמנא דסייען עד כאן אשר עד כה עזרנו ה':

ואיידא דאיירי ארשום בכאן ג"כ מה שהורוני משמים בסיומא דמס' ברכות דמסיים ג"כ אר"א אר"ח ת"ח מרבים שלום בעולם כנ"ל וי"ל דהתם קאי אפיסקא דמתני' סוף המס' שואלין שלום חברו בשם ויליף מבועז שאמר לקוצרים ה' עמכם וכ"ת מדעתי' דנפשי' עביד מייתי ממלאך שאמר לגדעון ה' עמך גבור החיל וכ"ת מלאך א"ל לגדעון הכי פי' שבשרוהו שהשכינה עמו ולא בשאלת שלום א"ל כן ת"ש אל תבוז כי זקנה אמך פי' אל תבזה על תקנת הזקנים למימר שעשה בועז מנפשי' שלא כהלכה ואומר עת לעשות לה' הפרו תורתך אע"פ שנראה כמו שמיפר תורה לקרוא שם שמים על ההדיוט מ"מ אל תבוז כי עת לעשות לה' להשגיר שם שמים בפי הבריות. והנה אגב גררא אפרש מ"ט מייתי מקרא דגדעון כיון דלא מוכח מני' מידי די"ל מלאך א"ל הכי וי"ל דמבועז לא הו"מ לאכוחי מידי דמאן לימא לן שהיה מזקנינו שיאמר עליו אל תבוז כי זקנה אמך אעפ"י שהיה שופט דלמא בכח ובזרוע שפט אך מדמצינו בגדעון שאמר לו המלאך ה' עמך גבור החיל והשתא א"נ ניחא שנתבשר שהשכינה עמו הואיל שהוא גבור חיל היינו לעמוד בפרץ א"כ ק"ו ב"ב של ק"ו שיהיה בועז ראוי לאותו אצטלא שגם הוא נקרא בקרא גבור חיל והיה שופט יותר ראוי והגון כמבואר וכיון שכן בודאי הוא מזקני ישראל וילמדו ממנו כדכתיב אל תבוז כי זקנה אמך ושלא תאמר מ"מ הא קי"ל מלך שאמר לעבור על ד"ת אין שומעין לו לכן מסיים עת לעשות לה' הפרו תורתך שיש כח ביד חכמים להפר תורה במקצת כדי לקיימה במקום אחר. ועתה נבוא אל המכוון דהאי קרא עת לעשות לה' יתפרש עוד על ב' אופנים א' עת לעשות שהעת גורם לעשות גדרים וסייגים הרבה משום הפרו תורה כמשאחז"ל רב בקעה מצא וגדר בה גדר ומהריעב"ץ במעמדות ליום ג' כ' פי' על הפסוק אל תאמר הימים הראשונים היו טובים מאלו כי לא מחכמה שאלת ע"ז פי' שתאמר שהימים הראשונים היו טובים שלא העמיסו עלינו חכמינו אז

כ"כ חומרות וגזרות כי לא מחכמה שאלת ע"ז כי החכמה מתמעטת והדור פרוץ וצריך חומרות יתירות. וכן יתפרש עוד עת לעשות לה' בהיפוך הפרו תורתך כגון אלי' בהר הכרמל כדי לעשות לה' לקדש שמו ברבים כמבואר בשמעתין אך אם נזכה להיות כולנו חכמים וצדיקים יתבטלו דברי הקרא מכל וכל שאין צורך לגדרים ומכ"ש להפר תורה לקדושת ה' כאלי'. ובכגון זה יתקיים הקרא לשאול שלום חברו בשם אעפ"י שנראה כמפר תורה בזה כמו שעשה בועז בדורו כנ"ל והן הנה דברי ר"א אר"ח ת"ח מרבים שלום בעולם ששואלים בשם שנא' וכל בניך למודי ע"י שיהיו כולם לומדי תורה ות"ח לא יתפרש הפרו תורתיך אלא על ורב שלום בניך וע"ז קאמר א"ת בניך אלא בוניך בוני הגדרים ולא פורצים שלום רב לאוהבי תורתיך כנ"ל ואין למו מכשול שיצטרך כאלי' בהר הכרמל. ולדעתי מש"ה סיים רבי המסכת בזה משום דתחלת המסכת היה מענין זה מאימתי קורין שמע והנה לריב"ל דאמר תפלות באמצע תיקנום הו"ל להתחיל מאימתי מתפללים ערבית דתפלה קדים וי"ל משום שכבר נהגו להתפלל בעוד יומם כפרש"י ותו' וכן מרומז בש"ס רב צלי של שבת בע"ש משום דקשה לקבצם אח"כ ובה"כ שלהם היו בשדות כידוע והיינו ממש עת לעשות לה' הפרו תורתיך שעושין שלא כתורה להתפלל ביום משום שקשה לקבצם אבל כשיקובץ נדחנו יתפללו כולם בקבוץ בזמן הראוי' וע"ז מסיים גם פה ר"א אר"ח בהאי יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך לע"ל בביאת המשיח שהוא השלום האמיתי ואמר למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך שלא יהיה קשה לקבצם וישבו כולם אגודים בבית המדרש שהוא ארמנותיך שהזכיר לעיל ולמען בית ה' אלקינו אבקשה טוב לך שלא יהיה מקדש מעט בשדות מרוחק מיישוב ב"א שמתיראי' להשיב שלום בלילה וע"ז מסיים במה שפתח ה' עוז לעמו יתן שיתן להם עוז התורה שיהיו כולם לימודי ה' ה' יברך את עמו בשלום שיתקיים הפרו תורתיך ע"י שאלת שלום בשם וזה ה' יברך עמו בשלום ה' יברכנו בשלום האמיתי וישים חלקנו מעוסקי תורתו לשמה אמן.

כתבתי פה דרעזניץ יום ג' י"ט שבט תקנ"ז לפ"ק:

וארשום פה ג"כ מה שחנני הי"ת בסיום ש"ס משניות ליל פורים תקנ"ז לפ"ק פה דרעזניץ. אריב"ל עתיד הקב"ה וכו' וארשב"א לא מצא הקב"ה כו' כי אחז"ל אלמלא הקב"ה עזרו אינו יכול לו ואמרו השכינה מסייעת עם עושי מצוה והטעם לזה העזר הוא בהבין מ"ט נקרא הצדיק איש דוקא אשרי האיש משה האיש איש יהודי כי ש"י עולמות פי' הרע"ב תענוג העה"ב יהיה ש"י פעמים נגד כל העה"ז והנה יפה שעה א' בתורה ומע"ט בעוה"ז מכל חיי העה"ב ת"ל לכה"פ שי"א פעמים והיינו איש וצריך להבין כשהקב"ה נותן לנו שפע רוחנית לעשות מע"ט איזה מקום יכיל זה כיון שהעה"ז וגם העה"ב אינם אלא שי"א

עולמות וגם המצוה כן הוא ואמתא באמתא היכי יתיב ע"כ השכינה עוזרת לקבל זה והנה אדני הוא השכינה גי' ס"ה וכשתצטרף עם אי"ש הרי הוא שע"ו גי' שלום והיינו שייכות מימרות אהדדי עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק ש"י עולמות וכפי' הרע"ב הנ"ל א"כ מוכח דמע"ט בעה"ז הוא לכה"פ שי"א וק' היכי יתיב אמר ר"ש בן חלפתא באמת לא מצא הקב"ה כלי מחזיק זאת הברכה אלא השלום היינו צירוף השכינה עם האדם שנאמר ה' עוז לעמו יתן כשרוצה לתת להם עוז ותעצומות לקיים מצות תורתו אזי ע"כ ה' יברך את עמו בשלום להצטרף עמהם כנ"ל. והאל השלום יסייע על ידינו להתחיל ספרים רבים ולסיימם לשמור מצותיו חקיו ומשפטיו ולקיימם אמן וכי"ר:

רמ"א אוכלין כל ה' כו'. סיומא דסוגי' לקמן י"ב ב' אמר ר"א כמחלוקת בעדות כך מחלוקת בחמץ כו' ויען לשון רש"י שם מגומגם מאוד ולא זכיתי להבינו על בריו ובפרט בד"ה משום שינויי כו' דא"א להולמו וע"ש במהרש"ל (והנלע"ד בתחלת דברי רש"י שכ' חמץ לכל מסור בא לומר דרב אשי אתו לייתובי דלא נימא סתמא דמתני' פליגי הכא משמע ר"מ ור"י הלכה כר"י והתם סתם כר"מ קמ"ל דראה רבי דבריו של ר"מ אלא החמיר בחמץ משום דלכל מסור והיינו שינויי דשנינן שינויי הוא) אבאר כוונת הש"ס כמחלוקת בעדות דר"י מאריך בטעות טפי מר"מ ה"נ בחמץ ר"י מחמיר טפי מר"מ אלא הכא בחמץ מיירי מאותן ב' שעות ה' ושש דלא שייך בהוא טעות בעדים כלל משום דחמה במזרח כו' אך בחמץ דמסור לכל חשו גם להני משום דבי קרנתא קאי. ולר"מ דאינו מאריך בטעות אלא ב' שעות הכא בהני שעתא סגי לי' בחד שעה ולר"י דמאריך ג' שעות הכא סגי לי' בב' שעות וא"נ סגי לי' נמי בחד שעה אלא דגזר משום יום המעונן ולפ"ז הא דאמר כמחלוק' בעדות כו' ר"ל כעין אותו המחלוק' דמר מאריך ומר מקצר ה"נ הכא אבל לא מטעמי' דהתם אלא כשינויי דשנינן אבל אי הני שינויי לאו שינויי נינהו היה צ"ל תנאי נינהו ופליגי בתרתי דלמתני' דסנהדרין לכ"ע בין ה' לז' לא טעי אינשי ולמתני' דפסחים טעי בין עדים ובין חמץ ותו פליגי דאלו במתני' דסנהדרין לר"מ טעי ב' ולר"י ג' ואלו למתני' דפסחים לר"מ א' ולר"י ב' בין עדים ובין חמץ וקמ"ל ר' אשי דלאו הכי הוא. ולשון ש"ס כמחלוק' בעדות כו' צ"ע מאוד דהרי אדרבא אי שינויי לאו שינויי א"כ פשיטא דמחלוקת בעדות וחמץ הכל חדא ממש אלא דתרי תנאי נינהו ואולי ה"פ כמחלוקת במשנה דעדות כך מחלוקת במשנה דחמץ ולא פליגי מתני' אהדדי ויל"ד מנ"ל לרב אשי באמת דלמא תנאי היא ופליגי אהדדי הני מתנייתא. אלא דצריך חקירת חכם כיון דבאמת לר"מ טעי' ב' שעות והכא בחמץ חושש בשעה שישית דקאי בי קרנתא ומסור לכל א"כ לחוש נמי לשעה ה' ואי נימא בשעה ה' ליכא למטעי דאז

לא קאי בו קרנתא א"כ מ"ט דר"י דחייש לה וזה קשה לתירגמו של אביי אליבא דרבא וכן יש להקשות לרבא באיזה ס' פליגי ר"מ ור"י אי איכא למיגזר משום יום המעונן או לא גם לפרש הירושלמי דקאמר לר"מ חמץ משש ולמעלה דרבנן עד הלילה ופריך א"כ מ"ט אוסר שישית וכי עושי' גדר לגדר ומשני משום דמיחלפא בשביעית ותו פריך לר"י נהי משש ולמעלה דאורי' ואוסר שישית מדרבנן מ"ט לאסור חמישית הא ה"ל גדר לגדר דשישי' גופי' גדר דרבנן הוא ומשני דמיחלפי' בשביעי' ומסיק אע"ג דבעדות ה' בז' לא מיחלף מ"מ חמץ מסור לנשי' ע"ש וצ"ע מה בין מיחלף לגדר וכן יל"ד בלשון רמב"ם ספ"א מחמץ שכ' שישי' אסורה מדרבנן ושעה חמישית אין אוכלין בה משום יום המעונן כאלו שישית וחמישית ב' ענינים שונים הם. ואקדים דברי ס' מנחת כהן במבוא השמש מאמר א' ספי"ג ואמנם שם צהרים נאמר על רגע חצי היום וכו' וזה צהרים שנים שיש שם ב' אורות במזרח ומערב כו' וביאור זה שבזמן שהשמש בחצי השמים ואינו נוטה לא למזרח ולא למערב דהיינו מחצי שש עד חצי ז' כו' וכ"ז לדעת חכמים שסוברים שתפלת השחר עד חצות כו' וכמ"ש בפרק תפלת השחר כו' אבל לדעת ר"י שסובר שאין נקרא בקר אלא עד ד' שעות ותפלת השחר אינה אלא עד אותה שעה הנה צהרים לדעתו יהי' מתחלת שעה ה' עד חצות היום וכ"כ רמב"ן פ' בא שנקרא צהרים לשון רבים בעבור שהם ב' שעות כו' ע"ש בס' הנ"ל ומייתי עוד לשון רמב"ם בפי' המשנה פ"ב דנגעים אין רואי' הנגעים בצהרים ע"ש באורך. ולפ"ז ר"מ ס"ל כסתם מתני' דברכות דלא נקרא צהרים אלא בשעה שישית ואז נהי העדים הזריזים עומדין ע"ז ולא טעו מ"מ בחמץ טעו ואע"ג דלר"מ הוה ספיקא דרבנן מ"מ הא קי"ל ספק בחסרון ידיעה שאחרי' הזריזין יודעין אינו נכנס בגדר הספק ואסור אפי' בספיקא דרבנן אמנם שעה ה' אינה נכנסת בגדר הצהרים כלל וליכא למיחש משום אחלופי וליכא ספיקא ומכ"ש דאין לגזור משום יום המעונן דאין לעשות גדר לגדר. אמנם ר' יהודה לטעמי' דס"ל צהרים הוא משעה ה' וחמה בי קרנתא קאי ולא משום גדר אלא משום מיחלפא דחמץ דלכל מסור ואמנם רבא ס"ל אע"ג דנקרא צהרים מ"מ תחלת עמידתה בין הקרנ' לא טעו בי' אלא משום גזרה דיום המעונן ור"י לטעמי' דמש"ש ולמעלה דאורי' ושעה שישית ספיקא דאורי' ושעה ה' משום חששא דספיקא דאורי' דיום המעונן ושפיר כ' רמב"ם דשישית אסור מעיקור דרבנן דספיקא דאורי' לרמב"ם מדברי סופרים הא דאסור אפי' בספק חסרון ידיעה כמו ס' חלב ושומן כמבואר ושעה חמישית לאו משום ספיקא אלא משום גזירת יום המעונן:

ונ"ל קצת הכרח לזה לרבא דיל"ד מ"ט לא גזרו ב"ה גם בהנאה מכדי תרוי' דאורי' בין אכילה בין הנאה מ"ש דגזרו על אכילה ולא על הנאה וי"ל דהנה לכאורה איכא קצת

מכשול במה דאסרו חכמים בהנא' דאם יטעה בין שעה לשעה ויסבור עדיין יש שעות למכור או לבטל וימכרנו ויבטלנו ובאמת כבר נאסר מדרבנן ואין בידו לבטלו או למוכרו ואין במכירתו כלום ולא בביטולו נמצא עובר בבל יראה מדאורי' שהרי המקדש בחמץ דרבנן אין חוששין לקידושיו משום כיון דאסור מדרבנן לא ברשותי' קאי אפי' מן התורה דהפקר ב"ד הפקר מדאורי' נמצא ניתן מכשול ע"י תקנת דרבנן אך לפמ"ש לעיל דלא אסרוהו רבנן כלל אלא ממילא אסור מספיקא דאין אדם בקי בשעות וחיישי' אולי ז' הוא וכבר נאסר באכילה והנאה אבל אי יבא אלי' ויאמר שהוא ו' מותר לגמרי כי לא אסרו חכמים כלל רק מספיקא נאסר נמצא אי נמי טועה ומוכר בתחלת שישית כי סובר שהוא ה' אנינו פוגע בשום איסור דרבנן כי בטוחים אנחנו שאותה. שעה לא היתה ז' כי בין ה' לז' לא טעו אינשי ורק ספק ה' ספק ו' אבל ספק ז' לא הוה והוה כאילו אמר אלי' הנביא שאין זה ספק ז' ואין כאן בית מיחוש אמנם זה יתכן בשישית שלא אסרו חכמים אלא ממילא נאסר מספיקא אבל בה' לרבא דליכא ספיקא אלא משום גזירה אי הוה גזרו רבנן גם אהנאה נמצא אי הוה טועה בין תחלת ה' לסוף ד' ומוכר חמצו פוגע באיסור הנאה דרבנן ואין מכירתו מכירה ונכשל בחמץ בבל יראה דאע"ג ד' זמן סעודה לכל ולא טעי ביה היינו לומר על ז' שהיא ד' למטעי ג' שעה אחר זמן סעודה לומר שהיא זמן סעודה אבל פשיטא דאיכא למטעי זמן מועט בין סוף ד' לתחלת ה' ויכשל במכירת חמץ ומש"ה לא אסרו בהנאה וכ"ז לרבא אבל לאביי שגם בחמישית הטעם משום ספיקא א"כ תיקשי תיתסר בהנאה ויש לדחוק הואיל ורוב אינשי לא טעו בחמישית ע"כ התירו להאכיל תרומה לבהמה וממילא התירו גם בחולין שלא לחלוק ביניהם. והא"ש דהכריח רב אשי דשינויי שינויי היא ולא פליגי מתניתא דאס"ד פליגי ולמשנתינו ס"ל כ"ע לא ידעו להבחין בין שש לשבע אפי' עדים א"כ ה"ל ספיק' דא"א לברר דשום אדם אינינו יכול להבחין וה"ל לר"מ ספיק' דרבנן ולקולא וק' קו' הירושלמי מ"ט לאסור שעה ו' לר"מ וכי עבדינן גדר לגדר יהיה צ"ל דלר"מ נמי אסור מן התורה מו' ולמעלה וכדעת קצת פוסקים דגרסו לעיל ד' ב' דכ"ע חמץ מו' ולמעלה אסור מן התורה ואז היה צ"ל כאביי דפליגי אי טעי בה' נמי או לא ור"י לשיטתו דס"ל תפלת השחר עד ד' שעות דאז לא הומ"ל דפליגי בגזירת יום המעונן דאי איכא למגזר מ"ט דר"מ לא גזר הא ס"ל נמי חמץ מו' שעות ולמעלה דאורי' אע"כ הוה צ"ל כאביי קמ"ל רב אשי דליתי' אלא לר"מ מדרבנן אסור וא"כ ע"כ לא פליגי מתני' אהדדי ושינויי דשנינן שינויי היא. ועי' מס' נדה ס"ג ב' דר"י ס"ל ימים ושעות וסתות ושם הק' תו' מ"ט חלקו ר' יהודה לב' בבות ותי' משום דר"י ואין מובן דתיקשי גם לר"י מ"ט חלקו לב' בבות עוד הקשו תו' לשון בששה

שעות הול"ל שעה שישית עוד מ"ש תוס' מן המנחה ולמעלה פרש"י חצי שבע ע"ש נ"ל הכל ליישב בעזה"י דלפי הנ"ל דאפי' באיסורא דרבנן נמי איכא למיחש לטעותא דשעה ו' דחמה בי קרנתא קאי וא"כ צ"ע לר' יוסי איך על האשה להתירה עד שעה ו' הא אפי' סמוך לוסתה לאו דאורי' מ"מ ניחוש לספיקא דבי קרנתא בדבר הנמסר לנשים וצ"ל אה"נ מש"ה לא קאמר ר' יוסי וחוששת לשעה שישית אלא לשש שעות פי' בכל מה שנוכל להסתפק בשישית והיינו מחמישית ואילך וכעין שכ' כ"מ בשם מהר"מ אלשקר בלשון רמב"ם בה' עדות שאדם טועה בשעה א' ולא אמר טועה שעה א' אלא בשעה א' ר"ל כל מה שבכלל שעה א' היינו ג' שעות שעה לפניה ושעה לאחריה וה"נ בשש שעות ר"ל כל טעותי' דו' שעות אמנם תינח מעלות השחר עד ו' שעות אמרו' טועה לפניו משעה ה' ואילך אך לאחריו ליכא לספוקא אלא עד חצי ז' שמאז לכ"ע חמה במעריב וליכא למטעי ע"כ הוצרך ר' יוסי למחלקינהי בתרי בבי מעמוד השחר עד ו' שעות ומהמנחה עד הערב ואיידי דר' יוסי חלקו נמי ר' יהודה לב' בבות ומיושבים ק' תוס' ע"ש:

והנה הירושלמי הנ"ל מייתי פלוגתת ר"מ ור"י בקרא דפ' ראה וזבחת פסח לא תאכל עליו חמץ ר"י ס"ל עליו אזביחת פסח קאי מחצות ור"מ ס"ל באכילת פסח מלילה ואילך ע"ש. ונ"ל פשוט דפליגי בפלוגתת רש"י ורמב"ן דלרש"י וזבחת כפשוטו שחיטת פסח וכן שם תזבח הפסח בערב ורמב"ן פ' בא ופ' ראה פליג וכ' שאין שום זכר ליום י"ד ולזביחת הפסח בפ' ראה אלא מיירי מליל ט"ו ואכילת פסח ושם תזבח פי' תעשה זבח הפסח וכן וזבחת פסח תעשה ותאכל זבח הפסח נמצא ל"ת עליו חמץ דבתרי' אלעיל קאי למר אזביחה ולמר באכילה ופלוגתא זו איתא בש"ס דילן לקמן כ"ח ב' וע"ש תוד"ה א"כ כו' וסמ"ג סי' ע"ו מייתי פלוגתתם ר"י ס"ל עליו אזביחה קאי ור"ש ס"ל כשם דעליו דתאכל עליו מצות באכילה קאי ה"נ עליו דחמץ והרא"ם בביאורו הק' דבש"ס משמע דפליגי בהקישא דחמץ למצה ור"י מיבעי לי' לקובעו חובה ולדיד' קשה בלא"ה מאי פריך שם ור"ש לקובעו חובה מנ"ל דלמא נמי מהאי הקישא דודאי איתקשו הן לזמן שישנו הן למקום שישנו לרבות ח"ל הן לגברא שישנו לרבות נשים הן למין שישנו להוציא תבואה שאינה מחמשת המינים ומי פירות ומצה של טבל והכל חדא הקישא הוא כל שישנו בזה ישנו בזה ומאי פריך לקובעו חובה מנ"ל אבל האמת יורה דרכו הכא לאו בהקישא עסיק ובא אלא אעליו כמ"ש סמ"ג וכדמשמע מהירושלמי הנ"ל ור"י מפרש וזבחת כפשוטו כפרש"י ולא תאכל עליו חמץ אזביחה קאי ור"ש מפרש וזבחת אכילה כרמב"ן ומייתי ר"ש ראי' לדבריו מז' ימים תאכל עליו מצות דכתיב בהאי קרא גופי' דע"כ אאכילת פסח קאי ומזה מוכח דוזבחת פירושו אכילה וה"ה עליו דחמץ קאי אאכילה ולא בא ר"ש

לדון בהקישא דחמץ למצה דז"א כיון דכתיב להדיא ל"ת עליו אזביחת פסח איך אפשר למילף מהקישא נגד מקרא מפורש אלא בא להוכיח דזביחה היינו אכילה מעליו דמצות וממילא עליו דחמץ אאכילה קאי ושפיר קא"ל ר"ש לר"י וע"ז משני ש"ס ר"י לא דריש עליו דמצות אפסח דלפני פניו אלא אחמץ דלפניו ולעולם וזבחת כפשוטו זביחה ממש ולא תאכל עליו דזביחת הפסח חמץ ושוב כ' ז' ימים תאכל עליו מצות עליו דחמץ הסמוך ולומר בזה"ז שישנו באזהרת חמץ ישנו בציווי מצה נמצא עליו דחמץ אדסמיך לי' קאי אשחיטת פסח ועליו דמצה אדסמיך לי' קאי אאזהרת חמץ ולקובעו חובה בזה"ז והשתא פריך לר"ש לקובעו חובה בזה"ז מנ"ל דאי לאו דאית לי' מקרא אחריני היה ראוי לפרש וזבחת כפשוטו אזביחה וכר' יהודה ע"כ משני דנפ"ל לר"ש מבערב תאכלו מצות וא"כ ע"כ עליו דמצות לא אחמץ דסמיך ליה קאי דא"כ בערב תאכלו למ"ל וע"כ אפסח דלפני פניו וזבחת היינו אכילה וממילא עליו דחמץ נמי אאכילה קאי וא"ש הכל בעזה"י. ועי' פסחים ק"כ א' ותוד"ה ראבר"י כו' וצ"ל דההיא פלוגתא אלי' דרבא כו' ע"ש מ"מ סתמא דתלמודא התם נקיט דרשא דר"ש משמע ס"ל להלכה חמץ משש ולמעלה מותר מן התורה וקשה א"כ לרבא אמאי גזרי' משום יום המעונן וסתים מתני' כר"י בחמץ דאסור בה' ואמאי בשלמא לאביו דתירגם אליבא דרבא א"ש דמשום ספיקא נאסר דגם בה' בי קרנתא קאי דנקרא צהרים וקי"ל בהא כר"י בר"פ תפלת השחר הואיל ותנן בבחירתא כוותי' ע"ש אך אלי' דרבא עצמו קשה וצ"ל נהי דלאו דלא תאכל עליו חמץ אאכילה קאי וליכא לאו מ"מ אסור מן התורה מעשה דתשביתו ועי' תו' כ"ח ב' ד"ה ר"ש כו' דמתשביתו ליכא אלא איסור אכילה דאורי' ומדרבנן אסור בהנאה נמצא א"ש דב"ה לא אסרו אלא באכילה בשלמא שישית איכא ספיקא דבי קרנתא ואסור אפי' בהנאה דרבנן דכל ספק דאיכא לברורי לא שמי' ספק כיון דהוה חסרון ידיעה משא"כ חמישית דליכא אלא גזירת יום המעונן אאכילה דאורי' איכא למגזר ואהנאה דרבנן ה"ל גדר לגדר כק' ירושלמי ולא גזרו וא"ש בעזה"י:

ושורפין בתחלת ששׁ. פרש"י דהוה ודאי רובא טעו בין ו' לז' פי' דאי לאו דרובא טעו בהכי לא הוה שורפין תרומה משום חשש מיעוטא אך לקמן בגמ' ד"ה א' אומר בשני' כו' פרש"י הואיל ויש טועין בכך משמע דלאו רובא טועין בעיבורא והוא נגד ש"ס ר"פ בן סורר דמייתי תו' ד"ה זה ידע כו' וכבר נתעוררו גדולי אחרונים בזה והנלע"ד כפשוטו דודאי אין שום סברא לומר דרובא דאינשי טעו בעיבורא בכיוון השעות בודאי רובא אפי' גדולי הדור אינם בקיאין דכ"ע לאו מרע"ה ודוד המלך ע"ה נינהו דידעי לכוון השעה ומסתייע למימר בעדי' זריזין אבל בחמץ אפי' בין ו' לז' לא ידעי וממש אינו נכנס בגדר

רוב אלא בגדר סתם ב"א אינם מכוונים ומדקדקים אבל בעיבורא קשה לומר רובא לא ידעי והא תלי' בזמן ומקום והאדם לפי מה שהוא דספרי דדיינא ידעי ובמקום ב"ד וכה"ג א"א לומר רובא לא ידעי והוא דבר שהחוש מכחישו אבל הענין רוב ב"א המכחישים זא"ז או מכחישים עצמם בדבריהם בזמן החודש והיום אינו מחמת כזב ושקר אלא שמיעוט המצוי הוא לטעות בעיבורא וכיון שהדבר מצוי א"כ רוב ב"א המכחישים עצמם או חביריהם בדיבורם אנינו מחמת שקר וכזב אלא מחמת טעות ומש"ה כשאירע כן בעדים נמי אמרי' הכא וניזול בתר רובא לא רובא דעלמא טעו אלא רוב המכחישים זא"ז מחמת טעות ומיעוט מחמת כיזוב ואזלי' בתר רובא בד"נ וככה יתפרש סוגיא דר"פ בן סורר אלא שקיצר שם בלשון ולזה נתכוון רש"י דשמעתין. ומעתה תו לא ק' מה שנתלבטו גדולי אחרונים הא ר"מ חייש למיעוטא ועוד אין הולכין בממון אחר הרוב ולק"מ דהרי לא בעי' למימר דניחוש למיעוט שאינם יודעים בעיבורא אלא נימא ניחוש למיעוט שמכזבים ואומרים שקר ואם באנו לחוש למיעוט הלז א"כ אפי' בלי מכחישים זא"ז ומכוונים עדותם נמי איכא מיעוטא בעלמא שאומרים עדות שקר אלא שגז"ה הוא שנחתך הדין עפ"י ב' עדים לא משום דאמת ברור הוא אלא כך הוא גז"ה וכ"כ רמב"ם להדיא ספ"ז מיסה"ת למדקדק בלשונו שם והכא לא הוצרכנו לסמוך על הרוב דאל"ה היו נידונים כמכחישים זא"ז ע"כ אבל עכשיו דרובא טעו ה"ל ככל עדים דעלמא לא ניחוש לומר שמא המה ממיעוט עדים המכזבים א"כ בטלת כל עדיות שבתורה ואמת נכון הדבר. וראיתי בכללים שבסוף ס' ג"פ סוף כלל א' דלהכי לא אמרי' הכא אין הולכים בממון אחר הרוב שהרי שרוצה הוא לסמוך עליהם ולומר שהם מהמיעוט עומדים לפנינו ואומרים שהם מהרוב דלא טעו ולא המיעוט ע"ש ודבריו תמוהים כי לפי הבנתו דחיישי' למיעוטא פי' שמיעוטא אינם טועים בעיבורא והעדים הללו מכזבים א"כ מה יועילו הם על עצמם לומר שאינם מכזבים אטו אמירה דהני משא אית בהו ע"כ דבריו תמוהים ומ"ש אני עני נלע"ד עיקור. ובזה זכינו להבין דברי מרש"א בסנהדרין דהמרש"ל התם ס"ל דאפי' בב' עדים שכיוונו עדותם אע"ג דמבואר בתו' דשמעתין דלא תלינן בהו טעות מ"מ לכשיבואו עדים להזימם יכולין להציל עצמם ולומר טעינו וכמבואר בשמעתין בק' ש"ס עדות שאי אתה יכול להזי' הוא וכמ"ש שעה"מ ותומים וכדמוכח ממ"ש תו' ב"מ ע"ב א' סוד"ה שטר כו' ומאי דמשמע מתו' דשמעתין ד"ה לר"מ כו' דגם להציל עצמם לא אמרי' בשנים שטעו יבואר בעזה"י שאינו מתנגד להנ"ל דלכאורה בפשיטות י"ל התם עכ"פ נשארו ב' אלו מוכחשים ואז לאו כל כמיניהו להתנצל עצמם דשני עדים מזימים טעו אבל בעלמא י"ל דיכלו לומר ברי לנו שאתם טעיתם ואנחנו אפי' מוכחשים אינם

אך המרש"א כ' דהתו' הומ"ל קושייתם באופן שאינם מוכחשים ע"ש וא"כ תו לא שייך תי' תו' דאין תולין טעות בשניהם מיהו דברי מרש"א אינם מוכחי' דמהרש"ל הק' אק' תו' איך פשיטא להו דטעו אינשי במשך זמן בין ג' שעות להשתא והוא דבר שהחוש מכחישו ע"ש ולפע"ד עכ"פ פשוט דבמשך זמן טועים כמו חצי שעה בלי שום ראיה לזה אבל עיקור דברי תו' שלא ואמרו המזימים באנו זה לזה בשעה פלונית ונפרדנו בשעה פלונית וע"ז כ' תו' דטעי בזמן וא"כ לק"מ ק' מהרש"א דע"ז נימא כק' מהרש"ל הנ"ל. מ"מ הן הנה דברי מהרש"ל דאפי' ב' עדים שכיוונו לכמה בחדש מ"מ אי לאו שכיונו ליום השבת הוה א"א יכול להזימו שיתנצלו עצמם לומר טעינו בעיבורא ומרש"א פליג וס"ל בשנים שכיונו וצריכים לחדש יום חדש שלא הוזכר בעדותם כלל כגון שניהם אמרו בג' בחודש ואין זכר למו שהי' בד' בחודש אז אפי' לא הוה שיילינן על איזה יום בשבת והוה אתו סהדי ומזמי להו הי' מזומים ואין לומר שטעו בעיבורא והיה ביום ד' בחדש דאין לנו להמציא זמן חדש שלא הוזכר בעדותם אפי' ע"י א' מהם ורבים תמהו עליו משמעתין וכ' שעה"מ דודאי משמע מלשון ק' הש"ס דאמרי מטעא קטעינן אכיונו שניהם הק' דיש להמציא זמן חדש שלא הוזכר בדבריהם כלל וכן בתוד"ה אלא אמר רבא ובתוד"ה בשית חמה בי קרנתא כו' ע"ש מבואר דלא כמרש"א:

ולפע"ד דברי מרש"א נכונים לפמ"ש לעיל דודאי בשעות כ"ע טועים ואינם בקיאין מי שאין לו אצטגנינו' בלבו וכל האומר לפנינו בשעה ג' הי' מעשה אפי' כיונו עדותם ה"ל כאלו הזכירו ואמרו בין א' לה' הי' מעשה באופן שאם יבואו עדים והזימום ולא יהיבנא להו כל טעותיהו הי' יכולים להתנצל מעשה כי הוה כו' ואין זה שעה מחודשת שלא הזכירו בדבריהם שבכלל דבריהם הוא לכל מר ומר לפי שיעור טעותו הכונה היא שהוא בכלל דבריהם כי כ"ע טועים בכך ואינם משערי' בשיעור מכוון משא"כ בעיבורא דירחא דרק יש טועין והאומר בכך לירח לפלוני אין לנו להבין ממנו אלא אותו יום ממש רק כשמכחישי' זא"ז הואיל ורוב אינם מכזבי' אנו מתרצים דבריהם והשתא אפי' נאמר גם כשכיוונו ואח"כ הוזמו מתרצי' דבריהם שלא יהי' מוזמי' אבל להמציא יום חדש שלא הוזכר ונרמז בדבריהם זה לא אמרי' ודברי מרש"א נכונים. וי"ל דרש"י לטעמי' הוכרח לומר דטעות עיבורא אינו אלא יש טועין בכך וכנ"ל בתחלה נפרש דברי מרש"א שהק' אמרש"ל שרצה לומר דלא כרש"י שם וכ' דבאיזה יום אצטריך דלא לימא להמזימי' טעינא בעיבורא דירחא והק' המרש"א א"כ בצרי להו חקירות דחודש ויום צריכי להדדי הנה מה שתמהו ע"ז האחרונים הא חקירה באיזה מקום צריכא לכל החקירות ואפ"ה מיחשיב ז' חקירות לא נ"ל ק' דס"ל להמרש"א דאפי' בלי סיום מקום יכולים להזימם

ולומר עמנו הייתם באותה שעה וראינו שלא ראיתם מאומה וכמ"ש מחבר בש"ע סי' כ"ט סעי' ג' והוא מבעל העיטור שבמרדכי ע"ש ואע"ג דפרש"י להדיא דעיקר הזמה תלוי במקום היינו רוב פעמים אבל עכ"פ משכחת הזמה כנ"ל בלי שום סיום מקום ולעולם אימא לך כל ז' חקירות צריך לאשכוחי בהו הזמה זו בלא זו ושפיר הק' המרש"א על המרש"ל ואע"כ אין לנו אלא לומר דאי נמי לא היה נכתבה חקירת איזה יום משכחת הזמה בכמה בחודש על א' מג' אופנים שכ' מרש"א א' אחר רובו של חודש ונ"ל זה יתכן לרמב"ם דמפרש רובו של חודש יום י"ו וא"כ עכ"פ הוה זו חקירה לפלגי דחדש ומכיון דהוה חקירה שוב אי אמרי אינ' יודע אפי' קודם פלגי דחודש נמי עדותן בטלה אך לרש"י דס"ל רובו היינו כ' וכ"א היינו בתר ב' שלישי' של חודש וא"כ אס"ד דאין יכול להזימה בחקירה אלא אחר רובו של חודש הוה מיעוטא ואין זה חקירה שהקפידה עליו תורה כדאמרינן בסנהדרין מ' ב' עכשיו הרגו לא שכיח ברוב עדיות ע"ש וע"כ לרש"י לי"ל כהך תי' דמרש"א תו כ' דיהיבנא להו כולהי טעותו' וזה יוצדק למסקנא אך להס"ד דלא ידע ש"ס מהך דיהיבנא להו כולהי טעותי' ורלב"ח כ' דש"ס דסנהדרין מ' ב' גבי שמונה חקירות פליג אסוגיא דשמעתין ולא ס"ל דיהיבנא כולהי טעותי' ועמרש"א שם א"כ ליתי' גם לתי' הלז ועכצ"ל תי' ג' דמהרש"א וכנ"ל דבכמה בחודש לית לנו לחדש יום מחודש שלא הזכירו בדבריהם ומוכח ע"כ זה התירוץ ותיקשי א"כ משמעתין דמוכח דבשעו' אמרי' שעה מחודשת וע"כ כנ"ל דבשעה רובא טועין ובכלל שעה ג' ה"ל מא' עד ה' משא"כ בכמה בחודש דרק יש טועין וכרש"י. והנה מדקדקים בקושיית הש"ס ואי אמרת טעו כולי האי עדות שא"א יכול להזימה כו' משמע לאביי דלא טעו כולי האי לק"מ וכן משמע משינויי דש"ס דלא ק' אלא לרבא וק' הא לאביי אלי' דר' יהודה נמי תיקשי ולכאורה י"ל כך דבשלמא לאביי דליכא טעותא אלא בשעה א' לפניו או שעה לאחריו ורוב פעמים אין מעשה העדות קרוב כל כך למקום המזימים באופן כשיאמרו עמנו הייתם בשעה ג' במקום פלוני אפי' יאמרו הם מעשה הי' בשעה ב' מ"מ רוב פעמים א"א שיהי' בשעה ב' במקום המעשה ובשעה ג' עם המזימים והרי הם ניזומים אבל לרבא דטעו כולי האי א"כ נהפוך הוא רוב פעמים יכול להיות עמהם בשעה ה' ובמקום המעשה בשעה א' כי הוא מרחק זמן רב ומש"ה ק' להש"ס והוצרך לומר יהיבנא להו כל טעותי' אלא לפ"ז מוכח דא"א לחקירת הזמן בלי חקירת המקום ומ"מ מיחשב כל א' חקירה בפ"ע וכמרש"ל דלא כמרש"א הנ"ל:

ע"כ נלע"ד ליישב באופן אחר דלכאורה יש לעיין מאי פריך אה"נ אם יטענו העדים מיטעא טעינא א"א להזימם אך מסתמא לא היינו עמכם מעולם והמזימים נאמנים לומר

עמנו הייתם וה"ל יכול להזימם אלא די"ל אפי' אמרו כבר לא היינו עמכם מעולם יכולים לומר טעינו והמעשה היה בשעה א' ועמכם היינו בשעה ה' והא דאמרנו להד"מ משום מילתא דלא רמי' עלה דאינש א"ל ולאו אדעתי' ומה יש לנו לעיין אם היינו עמכם ג' שעות אחר המעשה ההוא עי' ש"ך סי' ע' סק"ו ועי' סי' ל' סעיף ד' וא"ש דפריך לימא מוטעא טעינא. ואמנם אכתי יש לעי' בזה דבש"ך סי' הנ"ל מייתי פלוגתת הפוסקים אי גם אעדים המזומנים להעיד אמרי' מילתא דלא רמי' דאינהו בודאי רמי' עלי' להשגיח על כל דבר ובעל הפרעון הא דלאו אדעתי' אבל העדים רמי' אנפשי' ולאותן הפוסקים נ"ל דמ"מ לא פליגי אתשו' הרא"ש שבסי' ל' סעי' ד' ורמ"א סס"י כ"ט הנ"ל דנהי דעד המעיד השגיח ואומר אמת שפלוני היה אתו עמו בשעת מעשה מ"מ אותו פלוני המכחיש לא רמי' עלי' וא"כ נ"ל בשמעתין ס"ל להש"ס דלאביי לק"מ כיון שאין הטעות בזמן רב י"ל כנ"ל כיון דהעדים מכחישים לגמרי לא היינו עמכם לעולם שוב לא מצי להתנצל לומר היינו עמכם שעה לפני המעשה ומלתא דלא רמי' כו' דז"א טענה לעדים המעידים בנפשות דשפיר רמי' אנפשי' מה שהיה בזמן קרוב לפני המעשה ולאחריו אבל לרבא דאמר טעי כולי האי בודאי בג' שעות לפניו ולאחריו לא רמי' אנפשי' וא"כ אפי' הכחישו לגמרי את המזימים נימא מטעא קטעי ועד"ז נקל ליישב סברת מהר"י בי רב בתשובתו סי' מ"ב ובמהרלב"ח סי' קל"ו דהוה ס"ל דרמב"ם פסק כאביי אליבא דר"י דליכא טעות אלא שעה א' (מיהו בסי' מ"ג מתשובתיו חזר בו הוא עצמו לדברי מהר"מ אלשקר שבתשו' מהרלב"ח סי' קל"ז וכמ"ש כ"מ בשמו ע"ש) ולהנ"ל נ"ל לפמ"ש מהרלב"ח שם סי' קל"ח דרמב"ם לא מייתי הך דיהיבנא להו כולהי טעותי' משום דסמיך עצמו אסוגיא דסנהדרין מ' ב' גבי ח' חקירות ועמרש"א שם דמשמע דהך סוגי לי"ל הך דיהיבנא כולהי טעותי' ע"ש והשתא י"ל דקשי' לרבא ק' ש"ס דשמעתין כיון דלי"ל למיהב כולהי טעותי' ה"ל עדות שאאי"ל וע"כ קי"ל כאביי ולא חיישי' לק' רבא אלו דייקינן בהני סהדי ומטעם אשר יבואר לפנינו בעזה"י. ועוד י"ל טעם להנ"ל דלכאורה מדאמר רבא עד רובו של חדש ולכאו' ע"כ דדיוק העדים הוא בשעת ראי' העדות ויודעים הם שעתידים לבוא לב"ד עד"ז וכבר נותנים אל לבם בכמה בחודש היום ואז טעו וחשבו שהוא ב' ובאמת הוא ג' כי טעו בעיבורא ושוב אע"ג דיעבור רובו של חודש ויודע להם עיבורא שוב אינם נותנים על לבם לחזור מהחקוק בזכרונם דעובדא הוה בג' וכשבאים לב"ד להעיד אחר כמה חדשים ושנים מעידים כפי אשר חקוק הטעות בזכרונם בשעת הראי' דאלת"ה אלא לכשיבואו לב"ד להעיד אז המה זריזין לדקדק למפרע ואם אז כבר עבר רובו של אותו חודש לא תלינן בטעות א"כ משנתינו מיירי שבאו באותו חודש קודם רובו של חודש ואיך א"כ שואלין

באיזה שנה באיזה שבוע ובאיזה חודש הא הוה מעשה בזה החודש קודם רובו מיהו בחי' ר"ן לסנהדרין ר"פ היו בודקין מייתי פלוגתת רז"ה ור"ד בזה ע"ש מיהו להסוברים דאו אינם שואלי' וא"כ ע"כ משנתינו מיירי דבאו אחר כמה שנים ואפ"ה א' אומר בב' וא' בג' עדותן קיימת ועכצ"ל דעיקור זהירות בשעת ראי' העדות וא"כ לפמ"ש בתשו' רלב"ח הנ"ל דהא דלא תלינן טעות בשנים היינו בעדים זריזין אבל בעלמא לא א"כ זה לא שייך במזימין דבשעת ראי' עדותן דהיינו כשהיו עם אלו אז לא חשבו בנפשם שיצטרכו לבא לב"ד ולא נזדרזו לעיין באיזה שעה והי' ככל אינשי דעלמא ותיקשי א"כ ק' תו' אס"ד דיהבי להו כל טעותי' גם למזימין ניהוב טעותי' ובטלי עדים זוממין אע"כ להך רבא דסנהדרין ליתי' להך דפסחים. ובדברים אלו י"ל דברי אגודת אזוב שרמז עליו ש"ך סי' ל' סקט"ו דמדלא מייתי ש"ע ופוסקים הך דבתר רובא של חודש לא טעי בעיבורא ש"מ לא ס"ל הכי ולפי הנ"ל י"ל דאינהו דחי סוגיא דסנהדרין מקמי סוגיא דפסחים וי"ל גם תשו' הרא"ש דמייתי ש"ך שם סקי"ד ע"ש בפנים ומ"ש עליו בתומים ולהנ"ל י"ל. כ"ז כתבתי לפי הבנת רלב"ח ברמב"ם דלא מייתי הך דוהיבי להו כולהי טעותי' וכן הק' בס' אשל אברהם דהרמב"ם מייתי בפירוש להיפך שכ' עדים שאמרו במזרח בירה בשעה פלוני כו' והמזימים אומרים הלא בעת פלוני עמנו הייתם במערב בירה משמע דלא יהיבנא להו כל טעותי' אלא השעה מצומצמת ולפע"ד משם ראי' בהיפוך מדכ' ברישא בשעה פלונית ובסיפא כ' בעת ולא כ' באותה שעה ש"מ דרמב"ם ס"ל כפי' מהר"מ אלשקר במ"ש טועה בשעה ר"ל טועה בשעה וקביעת הזמן לפניו ולאחריו והאומר בשעה ב' נכלל דבכוונתו אבג וע"כ כ' שהעדים שצמצמו שעה פלונית במזרח בירה ובאו מזימין אין די שיאמרו בצמצום בשעה פלונית אלא ב ע ת ההיא הכלולה באותה השעה הייתם עמנו כל אותה העת וזה ברור לפע"ד:

ודאתאן עלה דברי אגודת אזוב בפוסקים אחרונים לא מייתו הך דבתר רובא של חודש נ"ל יפה עשו דצלע"ג איך נאמר בתר רובא ידיעא עבורא הרי קמן דעבדינן בי"ט של גליות בימים אחרונים של פסח וסוכות שהוא אחר ב' שלישי החודש וא"א לומר דמיעוטא הוה טעי בעיבורא והמיעוט עשו אז בי"ט של גליות משום אותו מנהג אבותינו של המיעוט אנו עושין עכשיו בי"ט והוא דבר בטל ויגיעת בשר להשיב ע"ז ואין לי המלטה מק' זו כ"א כדאי' פ"ק דמגילה ב' א' אימתי בזמן שהשנים כתיקונן וישראל שרויים על אדמתן ע"ש ובפרש"י היטב וא"כ הלא מ' שנה קודם שנחרב הבית בטלו דיני נפשות וקודם לזה היו השנים כתיקונם וברוב המקומות הגיעו שלוחין או משיאין משואות ואז אפי' מי שלא ידע בתחלת החודש מ"מ אחר רובו של חודש נודע לו אבל אח"כ אה"נ שאין לחלק

בין חציו לרובו של חודש לכן רמב"ם רמז דין זה בד"נ ולא בדיני ממונות וש"ע דמיירי בד"מ לא מייתי דין זה כלל גם כי יש לפקפק ולומר תינח מחורבן עד זמן אמוראים אחרונים ומשם ואילך הרי בקיאינן בקביעא דירחא י"ל מ"מ כיון שאין שלוחים יוצאין לא מתפרסם כ"כ ועכ"פ אין לחלק בין חציו הראשון לרובו ודברי סמ"ע צ"ע דמייתי הך דינא לזמנינו אלו. והנה הרמב"ם מייתי א' אומר בי"ו וא' בי"ז הוה אחר רובא ולא כתב בט"ו וט"ז משום דש"ס מיירי מעיבורו של חודש שאמר מספר המרובה טעה כי עדיין הוא ט"ו וטעה וחשב שהוא ט"ז ובאמת אנינו עדיין אחר רובו מש"ה נקט י"ו וי"ז שבעל י"ז כבר עמד בי"ו וטעה בו מש"ה עדותן בטילה ואה"נ אי הטעות בחסרונו של חודש א"כ בעל מספר המועט טעה אזי זה אמר בט"ו וזה בט"ז ג"כ עדותן בטילה שהרי לפי האמת כבר הוא יום ט"ז אלא שרמב"ם נקט גווני דש"ס דמיירי בטעות עיבורו ולא בטעות חסרונו אבל צל"ע אס"ד טעות חסרון ועיבור שוים ה"ל להש"ס להשמיענו כן דבירושלמי איתא להדיא דמחמת חסרון ידיעת זמן לא צלי ר"י מוספא ברישׁ ירחא ע"ש וא"כ י"ל דנקל לטעות שהי' ר"ח רק יום א' ולא ראה שהתפללו מוסף ב' ימים מלומר שטעה וסבור שהי' ב' ימים ר"ח והרי לא התפללו מוספים בב' הימים ואיך ראה מה שלא הי' ואי בכל זאת יש טועין בחסרונו מ"מ ה"ל רבותא טפי להשמיענו ככה וצ"ע לכאורה ונ"ל ליישב דהנה כל הפוסקים ס"ל דטרם כלות ז' חקירות יכולין לחזור ולומר מבודי' היינו והתומים כ' שתו' בשמעתין בב' מקומות פליגי ולפע"ד ליתא דמ"ש תו' ד"ה באיזה יום כו' מבואר להיפוך דהנה ק' תו' היא אחר שכ' רש"י בסנהדרין דחקירת איזה יום אצטריך כדי שעי"ז ישמעו עדים ויבואו להזימם ועי"ז ה"ל מהחקירות ואם אמר בזה א"י בטל עדותו וע"ז הק' תו' איך יתבטל עדותו אחר שכבר אמר בכמה בחודש ולפעמים כבר נחקרו כל החקירות כי אין מוקדם ומאוחר בהם וא"כ איך יכול לחזור ע"י חקירה זו ותי' תו' כיון שגז"ה הוא לחקור איזה יום משום טעמו של רש"י שוב ה"ל גם זה מחקירו' וממילא אפי' יהי' החקירה האחרונה מ"מ יכול לחזור כל זמן שלא נסתיימו כל החקירות וזה ברור ופשוט. וממ"ש תוד"ה זה יודע כו' פשוט דלק"מ דוקא כשרוצה לחזור מקיום העדות לביטולו הא דאמרי' כל זמן שלא נגמרו החקירות לא נתקיים העדות ויכול לבטל ולומר מבודין היינו אבל בהיפך מביטלו לקיומו אינו יכול לחזור וכיון שהכחישו זא"ז זה אומר בב' וזה בג' אי לאו דאזלי' בתר רובא הרי הוכחשו ונתבטל העדות אינם יכולין לחזור ולקיימו אפי' באמצע החקירות כי מה ענין שוב לחקירה אחר שנתבטל העדות לגמרי והוא פשוט מאוד ואין כאן מחלוק' והשתא לפ"ז תינח כשהראש' לא הכחיש עצמו רק ההכחשה נמצא בהשני שז"א בב' וז"א בג' אזי י"ל כנ"ל אי לאו דאזלי' בתר רובא

כבר נתבטל העדות ואינו חוזר ומגיד אבל אי הראשון סותר עצמו כגון שאומר בג' ואינו יודע בחסרונו ומ"מ כשאמר בג' לא מצאנו בו עול כלל וכיון שכן כשחוזר אח"כ ואומר ביום פלוני בשבוע לא יהא אלא חזרה הרי יכול לחזור בו קודם גמר החקירות אין כאן רבותא דאפי' לא רובא טעו ולא אזלי' בתר רובא מ"מ עדותן קיימת מטעם שיכול לחזור וכל זה החידוש הוא משום שהטעות הוא בהשני שמיד שאומר בכמה בחודש ומכחיש את הראשון בטלה עדותן נמצא עיקור חידושא הואיל והטעות אצל השני ויען מתני' נקט הסידר' דירחא ב' ג' ג' ה' ולא רצתה להקדים ג' לב' ע"כ למינקט טעות בעיבורא דאי נקיט טעות בחסרון נמצא הראשון טעה ואין כאן רבותא ובזה י"ל קצת המשך תוד"ה זה אומר כו':

והנה מ"ש תו' אלו דייקינן בהני סהדי וכן רבא לקמן הקשה כן לאביי בפשיטות יש לעי' הא העלה מג"א ס' תל"ז דוקא היכא דאיכא ב' חזקות מתנגדות הא דבעי' לשיילי' כדלעיל ד' א' אבל היכי דאיכא רובא לכ"ע לא בעי' לשיילי' וא"כ מאי פריך רבא הלא לר"מ בלא"ה לא פריך מידי משום שברור לנו שכך כוונתו בלי שום טעות שכל אדם מדברים זה קורא לו ב' וזה ג' כיון שהוא ממוצא בין ב' השעות אין שום סברא לתלות בהכחשה ובודאי כך כיונו ולא הקשה רבא אלא לר"י דתלינן בטעות וגם מקרבין א"כ כיון שנוכל לברר נישיילינהו וקשה כיון דרובא טעו לא בעי לשיילינהו ואפשר מש"ה אמר רבא כתיב והצילו העדה והל"ל בפשיטות איך נקטול מספיקא וכן הקשה תו' ב"ב נ' ב' ד"ה וספק כו' ולהנ"ל ניחא דמטעם ספק לק"מ דהיכי דאיכא רובא לא בעי למשיילי' רק משום והצילו העדה ולפ"ז בממון אה"נ מודה רבא. ונ"ל דגם אביי מודה דמשום והצילו העדה היה ראוי לברר הרוב אך הכי איכא נמי חזקת עדים דלא משקרי ולא יכחישו זא"ז נהי דקי"ל כר"ה דנשארו בחזקתן וזו באה בפ"ע ומעידה מ"מ היינו צריכים לומר שעכשיו מכזבין ומוקמי' אחזקתי' וס' זו כ' בט"ז סי' ל' סעי' ב' ד"ה כמכחישין ע"ש אלא דלעומת זה י"ל אוקי גברא אחזקתי' ולזה י"ל ס"ל לאביי אלי' דר"מ ור"י לטעמי' בעירובין ל"ה ב' פרש"י ד"ה אחת כו' עש"ה וא"כ כבר אזדא לי' חזקת גברא וכיון דאיכא רובא וחזקת עדים שלא יכזבו ממילא לא ידונו כמכחישין זא"ז ולא יכחיש א"ע בין בעיבורו בין בחסרונו אמנם רבא פליג התם בעירובין ל"ו א' נמצא שפיר י"ל אוקי חזקת גברא הנידון בחזקת כשרות נגד חזקת העדים וליכא תו אלא רובא ומשום והצילו העדה איכא למישיילי' ושפיר פריך לשיטתו ואביו ס"ל כרבה ור' יוסף ומש"ה דקדק אביי כשתמצא לומר לדברי ר"מ פי' לשיטתו בעירובין דתרי עדים מפקו גברא מחזקתו וכנ"ל. ובדברינו צדקו דברי ט"ז הנ"ל בדיני ממונות עכ"פ דלא כתיב והצילו ודלא כתומים עש"ה ותבין:

דף סא:

איזה חידושים בסוגי' דמולין וערלים:

ר"ש אתא לקמי' דר"י א"ל ניתני לי מר ס' יוחסין א"ל מהיכן את א"ל מלוד והיכן מותבך בנהרדעא א"ל אין שונין לא ללודים ולא לנהרדע' פירש"י שאינן מיוחסין כו' שקל קלא פתק בי' כו' כי שקיל ואזיל א"ל רבי מה בין לשמו ושל"ש לאוכליו ושלא לאוכליו א"ל הואיל וצורבא מרבנן את תא ואימא לך לשמו כו' ע"ש בפסחים ס"ב ב'. במכילת אפ' בא במכסת נפשת אין מכסת אלא מנין שישחטנו למנוייו כו' ת"ל לפי אכלו תכסו שנה עליו הכתוב לפסול ד"א במכסת נפשת ריבה לפי שנאמר איש אין לי אלא איש אשה טומטום אנדרוגנוס מניין ת"ל במכסת נפשת ריבה כו' תכסו על השה ר"י לשון סורסי היא זו כאדם האומר לחבירו כוס לי טלה זה עכ"ל המכילתא ומשמע מהמכילת' דהני תרי לישני פליגי דלישנא קמא דלא דרש לשון סורסי מוקי במכסת ותכסו תרוי' למנוייו לעכב ולישנא בתרא דדריש לשון סורסי א"כ תכסו לא משמע מנוייו ה"ה במכסת נמי לא אתא למנוייו דאין לומר דמודה דמכסת אתא למנויו ומנפשות מרבה נשים מדכתיב נפשת לשון רבים דא"כ מאי ד"א דקאמר דלמא לישנא קמא נמי מודה בי' אע"כ כולי' להכי הוא דאתא וא"כ קשה לי תרתי חדא וכי להך לישנא בתרא לא יהי' מנוי' מצוה כלל ולא לשתמיט תנא בשום דוכתא דס"ל הכא דאפי' מצוה נמי לא הוה תו קשי' לן הא הוכיחו תוס' בפסחי' ס"א א' ד"ה ר"א דמאן דדרש לשון סורסי מודה לת"ק דתרווייהו שמעי' מיני' לשון סורסי ומנויו מדלא אשכח רב תנא דס"ל אכילת פסחים לא מעכבא אלא ר"נ ולא מוקי לי' כר' ש"מ דמודה והא לא קשי' מדוע לא מוקי לי' כר"י דמכילתא הלז ז"א דמה לי ר' נתן מה לי ר' יאשי' וע"כ לא קשי' להו אלא משום דבש"ס גריס רבי והוא סתמ' למשנה ועדיף לאוקמא מתני' כוותי' אבל הא קשי' מנ"ל לרב דרבי מודה לת"ק דלמא ס"ל כר"י דמכילתא ואי פשיטא לרב דתרתי שמעי' מיני' א"כ מנ"ל לבעל מסדר המכילתא דר"י פליג את"ק דידי' דלמא ס"ל נמי כוותי' וחוץ לענינ' יש ליישב ק' זו כך בשנבין אי נניח דמאן דדריש לשון סורסי מודה לדינא לעכב במנוייו א"כ מ"ט נאיד מסברת ת"ק דשחיטה נפ"ל מדכתי' בההוא ענינא ושחטו אותו כפרש"י בשמעתין וי"ל דהך ושחטו אותו כתי' ב' פסוקים אחר הפסוק איש לפי אכלו ורבי לטעמי' דמשמע בשבת ל"ב ב' דלי"ל מקרא נדרש לפני עניו עש"ה וע"כ דרש לשון סורסי משא"כ ת"ק מצי סבר מקרא נדרש לפני פניו ולא צריך לשון סורסי כ"ז א"ש לרבי אבל במכילתא דגרסי' ר' יאשי' דלא מצינו לי' דסבר אין מקרא נדרש לפני פניו ומסתמא ס"ל כהלכתא דנדרש לפני פניו דהכי קי"ל כר' יוחנן דאית לי' הכי בחולין קי"ח ב' וא"כ במאי פליג

את"ק אי לאו דבדינא פליגי דלא מפיק מהאי קרא מנויין כלל אבל לענינינו נתרץ אי"ה הכל בחדא מחתא:

הרמב"ם פ"ב מה' ק"פ פסק דזרק ע"מ שיתכפרו בו מולין וערלים פסול וכן השוחט למולין ע"מ שיתכפרו בו מולין וערלים פסול אבל שחט לאוכליו ע"מ שיתכפרו בו שאינם אוכליו כשר והק' עליו הראב"ד דזהו לפי הה"א דס"ל לרב חסדא דזריקה אפי' מקצתה פסלה אבל למסקנת רב אשי ל"ש שחיט' ל"ש זריקה לא פסל עד דאיכא כולה ערלה ומ"ש הכ"מ דרב אשי בדרך דלמא קאמר אינו מובן דהא מסיק אלא אר"א כו' משמע דדחי סברא קמייתא ומ"ש הלח"מ דאין קי"ל כמ"ד כל כולה משמע ומייתי ראיות טובא וממילא אדחי' דרב אשי צ"ע ארב אשי גופי' מאי מקשה דלמא כו' ומסיק אלא בהאי קרא קמפלגי ואמאי הא קמ"ל כל כולה משמע ושפיר פליגי בקרא דכל ערל ונהי דכ' רש"י ותוד"ה דלמא כו' דהקו' היא דברייתא מצי אתי' כמ"ד כל כל דהו וכן מורה לשון הברייתא כמ"ש תוס' מ"מ ה"ל לאסוקי דבהאי קרא פליגי בלא ברייתא בשגם גוף הדבר צ"ע טובא הא רבה גופי' קאמר מנא אמינא לה ומייתי האי קרא איך השיאו רב אשי לדעת אחרת תו צריך להבין בדעת הרמב"ם דמחלק בין מולין וערלים לאוכליו ושלא לאוכליו ודלא כדעת התו' כמ"ש הלח"ש מנ"ל הא לחלק בכך וע"ד הפשוט י"ל דס"ל השתא שחט ע"מ לזרוק לערלים פסול מכ"ש זורק גופי' דפסול וא"כ קשה האיך אמרי' דאין מחשבת אוכלין בזריקה אע"כ שלא לאוכליו לחוד וערלים לחוד וא"ש ויש להוכיח דעת הרמב"ם דהתי"ט דקדק במתני' דנקט מולי' וערלי' אוכלי' ושלא לאוכליו וא"כ ה"ל למנקט נמי ברישא טהורי' ואח"כ טמאי' ובמתני' גרסי' איפכא לטמאים ולטהורים ומסיק דלקמן במתני' ע"א ב' באמת גרסי' בירושלמי טהורי' ואח"כ טמאי' ע"ש וצריך להבין מ"ש דשם גרסי' טהורים ברישא והכא טמאים ברישא וי"ל דבמתני' דלעיל תנן לשמו ושל"ש פסול ומסיק דהיינו שחט לשמו ע"מ לזרוק של"ש דאלו שחט לשמו וזרק שלא לשמו כבר תנא לי' רישא אע"כ דהיינו שחט לשמו ע"מ לזרוק שלא לשמו פסול וע"ש בהרע"ב ז"ל וא"כ משנתינו דקתני לאוכליו ושלא לאוכליו כשר לא הוה דומי' דלשמו ושל"ש דלעיל דהא ליכא לפרושי לאוכליו ע"מ שיזרק שלא לאוכליו וכן בערלים דהא קי"ל כר"ח דפסול כה"ג ואיך תנן כשר אע"כ דמשנתינו מיירי דשחיטה גופי' הוה למולין וערלי' דכיון דפתיכי בי' מולין כשר כמ"ש תו' ולא הוה דומי' ובלא"ה אמרי' לעיל דמשנתינו לא הוה דומי' לדלעיל והשתא אי הוה נקט הכל בסדר א' לטהורי' ברישא ה"א דמשנתינו מתפרשת כדלעיל שחט ע"מ לזרוק ואפ"ה כשר כרבה לכן תנן פ"א איפכא לטמאי' ולטהורי' דליכא למימר שחט לטמאי' לזרוק לטהורים דכשר דז"א דהא שחט

לטמאים לחוד וליכא מאן דמכשר בכה"ג ואין לומר ליתני כולי' מתני איפכא לערלי' ולמולי' שלא לאוכליו ולאוכליו ז"א דנהי דלא הוה אפשר למיטעי דמיירי בשוחט ע"מ לזרוק כרבה מ"מ לא מוכח נמי כר"ח והי' הדבר בספק אבל השתא מוכח כר"ח דפסול והשתא מיושב מאי דמייתי רבה מנא אמינא לה מברייתא ולא מייתי סתם מקרא דכתי' כל ערל וקי"ל כל כולי' משמע וזאת מיעוטא למעט זריקה והא"ש דממתני' מוכח דלא כוותי' ואי לאו דאשכח תנא דס"ל כוותי' להדי' לא מצא ידיו ורגליו בב"ה וא"ש דרב אשי דחי לי' באפשר ודלמא משום דכיון דלא מוכח בברייתא כוותי' א"כ המתני' עומדת נגדו כראי מוצק ולפ"ז לא נדחה רק סברת רבה ומש"ה נאיד דפליגי בפלוגתא אחריתי אבל מ"מ כ"ע מודה לסברת ר"ח דמקצת ערלים פסלי בזריקה דאע"ג דרב אשי קאמר ל"ש בזריקה ול"ש בשחיטה היינו דברייתא מצי ס"ל הכי כמ"ד כל דהו ואין ראי' לרבה נגד המתני' אבל דינו של ר"ח אמת דקי"ל כמ"ד כולה משמע ומיושב מאי דפסק הרמב"ם דלא כק' רב אשי ומיושב נמי במתני' דלקמן גרס הירושלמי איפכא משום דהתם תו ליכא למטעי בשום דין דכבר נשמע ממשנתי' זאת דשוחט ע"מ לזרוק פסול וממילא דחייב עלי' בשבת כמבואר לקמן דמשנה שאינה צריכה היא לקמן ולא קתני לה רק משום סיפא ומיושב נמי מה דמחלק הרמב"ם בין אוכלי' למולי' דאל"ה היא גופי' קשי' כיון דבמתני' דלעיל נקט לשמו ושל"ש פסול וכוונתו שחט לשמו ע"מ לזרוק של"ש ובמשנתי' נקט לאוכליו כו' נקט כשר וכוונתו דפתיכי בשחיטה גופי' ה"ל למיתני גם כאן פסול ויתפרש אשוחט ע"מ לזרוק כדלעיל אע"כ דשוחט ע"מ לזרוק דפסול ליתנהי בכולהו בבי דוקא בערלים אבל בשלא לאוכליו כשר בכה"ג לכן נקט היכי דפתיכי בשחיטה גופי' ב' מחשבות דכשר בכל המחשבות:

אמנם לפ"ז קשה כיון דלפי הנ"ל לא פליג הרמב"ם אשינוי דרב אשי א"כ ה"ל לאתויי הך פלוגתא דונרצה לו לכפר עליו בשוחט לערלי' שאינן מנוי' ולמיפסק או כרבה או כר"ח ודוחק לומר דסמך עצמו הואיל ופסול למנוייו ערלים מכ"ש שלא למנויו וכמ"ש תוד"ה כי לי"ל בסוה"ד ע"ש ז"א דהא מ"מ בש"ס מסיק לרבה פסול למנויו וכשר שלא למנויו תו ק' מנ"ל מן התורה לחלק בין אוכלי' למולין כיון דפשטי' דאיש לפי אכלו קאי נמי למולי' וערלים וכמ"ש תוד"ה שחטו כו' א"כ מנ"ל מן התורה לחלק בכך. בתחי' ניישב ק' תוד"ה רבה אמר כו' דנילף ק"ו משינוי בעלי' לפסול שוחט ע"מ לזרוק ומה שתי' תו' דאיכא למיפרך כו' הלא הם בעצמם דחו זה דא"כ היא גופיה נילף דזורק לשם פלוני יהי' פסול וממילא מופרך נמי מה שתי' תוספות דרבה מפיק לי' מקרא דכתי' זאת הא רבה קאמר ומאי קולא דזריקה דאין מחשבת אוכלין בזריקה והשתא דאמרי' היא גופי' נילף

דיש מחשבת אוכלין בזריקה תו ליכא למדרש מזאת מיעוטא לשוחט ע"מ לזרוק וק' תוס' במ"ע ומה שתי' שכן פוסל בכל הקדשים אינו נכון דאינו פוסל כ"א בפסח וחטאת דבשארי קדשי' אינו אלא למצוה ולא לעכב ומסתמא שלא לאוכליו נמי איכא מצוה בכל הקדשים שלא להביאן לבית הפסול ונמצא ק' תו' במ"ע:

ליישב ק' תו' ניישב תחלה מדוע לא מקשה תו' בקיצור כי היכי דניקש אוכלין למנוי' לפסול בשוחט שלא לאוכליו ה"נ ניקש למנוי' לענין שוחט ע"מ לזרוק שלא למנויו דפסול משום שינוי בעלים ה"ה בשלא לאוכליו יפסול דהא אין היקש למחצה ועמ"ש תוד"ה ואיתקש כו' וי"ל דהא דפסול שלא לשם בעליו בפסח היינו מדאתקש לשלמים וכתיב נמי קרא ואמרתם זבח פסח היא ילפי' מיני' דפסול עי' בזבחים ז' ב' מסקנת ר"א שם וא"כ ה"ל דבר הלמד בהיקש ואינו חוזר ומלמד בהיקש ולק"מ וזהו כוונת תו' לעיל ד"ה ואתקש כו' אכל מק"ו מקשו תו' שפיר דקי"ל בפ' איזהו מקומן דלכ"ע דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בק"ו ומקשו שפיר ולפ"ז מיושב ק' תו' דלכאורה ק' מ"ט דכתב רחמנא עיכובא במנוי' במכסת ותכסו וילפי' מיני' אוכלי' לא לכתוב מנוי' כלל ולכתוב עיכובא באוכלי' ונילף מנוי' מיני' בק"ו השתא אוכלי' דלא פסל בע"מ לזרוק פוסל בשוחט דהא כתיב עיכובא גבי' מינוי' דפוסל בע"מ לזרוק מזבח פסח הוא והקישא דשלמים כנ"ל מכיש דפוסל בשוחט שלא למנוי' אע"כ מדלא כתיב הכי ש"מ דחשש רחמנא דנילף נמי ק"ו איפכא אוכלי' ממנוי' לפסול בשוחט ע"מ לזרוק שלא לאוכליו אע"ג דסתרי אהדדי מ"מ קי"ל דאמרי' ק"ו וכה"ג כמבואר בחולין כ"ג ב' תוד"ה ותהא כו' וה"א דיהא שוחט ע"מ לזרוק שלא לאוכליו נמי פסול לכן כתיב עיכובא במנוי' וילפי' אוכלי' בהקישא ולא מצי למילף מני שינוי' בעלים בהך הקישא דה"ל דבר הלמד בהיקש ואינו חוזר ומלמד בהיקש כנ"ל ומיושב ק' תו'. ובזה נבוא נמי ליישב מה שהקשינו לעיל ארב אשי דמקשה דלמא כל דהו משמע והאנן קי"ל כולה משמע גם ליישב ק' תו' לקמן ד"ה כתב רחמנא שהק' תימא לשתוק מכל י"ל דהנה מבואר בכמה דוכתי דהא דקי"ל כל כולה משמע היינו משום דאי לא הוה כתיב כל הוה מפרשי' אפי' מקצתו אתי כל עד דאיכא כולה עי' תו' בכורות ג' א' ובחולין פ' כיסוי הדם ובלח"מ כאן וא"כ אי הוה סברא חצונה הכא דערל יהי' פירושו כולו ערלות דוקא בודאי הוה לן לפרושי כל כל דהו משמט אלא דרבה היה ס"ל דסתם ערל נמי מקצת ערלות משמע ומפרשי' כל כולה ערלות והשתא שפיר מקשה ר"א דלמא כל דהו משמע דהא אי לא הוה כתיב כל נמי הוה ידעי' דמקצת ערלות לא פסלי מדכתיב במכסת תכסו ש"מ דלא נילף אוכלין משינוי בעלים לענין שוחט ע"מ לזרוק דלא פסיל מכ"ש שוחט לאוכליו ושלא לאוכלי' דכשר דפתיכי מולי'

בשחיטה דעדיף טפי כמ"ש תוד"ה ר"ח כו' וא"כ מוכח מקצת אוכלי' לא פסל' וה"ה למקצת ערלים דמ"ש אוכלי' מערלים וא"כ אסברא חצונה ידעי' דערל כולה ערל משמע ואתא כל לאפוקי ממשמעותי' דאפי' כל דהו נמי פוסל וה"א דאפי' אי פתיכי בשחיטה נמי לפסול כתיב זאת עד דאיכא כולה ערל והשתא מוקמי' מיעוטא דזאת בשוחט למולי' וערלי' דפתיכי בי' מולי' בשחיטה ומוקמי' ריבוי דכל דהו אשוחט ע"מ לזרוק ומכ"ש לזורק דפסול מק"ו דשינוי בעלי' ואתא קרא וגלי לן אק"ו דלא נימא כי היכי דלא ילפי' ק"ו באוכלי' ה"ה במולי' קמ"ל ושפיר הק' ר"א ולפ"ז מיושב נמי מה שנתקשה תוד"ה כי לי"ל לקולא כו' שזהו נגד הסברה דלמנוי' גרע משלא למנוי' והשתא לא נצטרך לזה הדוחק בשנבין לפי הנ"ל עדיין קשה מה מקשה ר"א אדרבא אי לא הוה כתיב כל הוה ידעי' מקצת ערלות מק"ו דשינוי בעלים ואתי כל למימר עד דאיכא כולה ואין לומר הא גלי רחמנא במכסת תכסו דלא נילף הך ק"ו באוכלי' וה"ה לערלים ז"א דלמא ה"א אוכלי' הא דליכא למילף משינוי בעלים משום דעיקר דשינוי בעלים נפ"ל מונרצה לו לכפר עליו חברו דומי' דידי' דבר כפרה אף חברו דבר כפרה משא"כ שלא לאוכליו היינו חולה וזקן וקטן שאינם ראוי' לאכול כזית דלאו בר כפרה הוא כלל שאינו ראוי לעשות פסח לכן גלי רחמנא דלא נילף בק"ו משא"כ ערל דהואיל ואי בעי מתקן נפשי' ורבה אית לי' הואיל בכל דוכתא ה"א דשפיר נילף בק"ו דאפי' מקצת ערלות פוסל משום דהוה בר כפרה כ' רחמנא כל עד דאיכא כולה ערלות משום דלא אמרי' הואיל היכא דמחוסר מעשה וא"כ לא מקשה ר"א מידי וי"ל היינו דמשני ר"א דבהאי קרא פליגי ולא כפרש"י אלא כמ"ש ולעולם בכל פליגי אלא פלוגתתם תלי' בהך סברא כמ"ש לרבה כדאמרן ולר"ח אמרי' בהיפוך דמסברא חצונה נמי ידעי' דכולה ערלה בעי' דהרי גלי רחמנא באוכלי' דלא נילף משינוי בעלי' וה"ה לערלים דלי"ל לר"ח הואיל ובעי מתקן נפשי' גלי רחמנא כל אפי' כ"ד ערלה משום דלחומרא אמרי' הואיל ואתא זאת עד דאיכא כולה ערלה ואמרי' כנ"ל דאהני הך קרא והך קרא חד לשוחט וחד לזורק כנ"ל וא"ש פסק הרמב"ם ג"כ אפי' למסקנא דר"א ושפיר נמי דלא מייתי הך דונרצה לו לכפר עליו דלאו פלוגתא אחריתי היא כפרש"י אלא כמ"ש:

ובזה א"ש פי' המכלתא שהתחלנו בו דהאי מאן דפליג את"ק ס"ל כקושיין דלא כתיב שום קרא אמנויין דבמכסת נפשת קאתי לרבות נשים ותכסו הוא לשון סורסי לשון שחיטה אע"ג דכבר כתיב ושחטו אותו שנה עליו הכתוב לעכב באוכלי' אבל במנוי' לא כתיב שום קרא רק ילפי' מק"ו מאוכלי' וה"ה בהיפך ילפי' אוכלי' בק"ו ממנוי' לפסול בע"מ לזרוק ובדינא פליגי ת"ק ור' יאשי' וא"ש הכל:

והשתא נבוא ליישב המאמר שהתחלנו בו דר' שמלאי דשאל מ"ש לשמו ושל"ש מלאוכליו ושלא לאוכליו כוונתו לשמו ע"מ לזרוק שלא לשמו מלאוכליו ע"מ לזרוק שלא לאוכליו דמוכח ממתני' דכשר כמ"ש לעיל בתחלת דברינו וק' מ"ש דה"ל למילף בק"ו משינוי בעלים ואין לומר מדכתיב במכסת תכסו כנ"ל ז"א דלמא תכסו הוא לשון סורסי ומכסת נפשות לרבות נשים ולא כתיב שום קרא אמנוי' ואתי' בק"ו מאוכליו וה"ה בהיפך בשלמא בל"ז הומ"ל דלרבות נשים לא צריך קרא דלא גרע מעבד דכל מצות שהעבד חייב בו אשה נמי חייבת בו וכתיב בעבד ומלתה אותו אז יאכל בו אע"ג דדרשי' אאדון שמילת עבדיו מעכבתו מ"מ פשטי' אעבד נמי קאי וה"ה לנשים ולא צריך במכסת נפשת אלא למנוי' אבל השתא דאמר אין שונין ללודי' ולנהרדעא משום שאינם מיוחסים ומבואר בקידושין ע' ע"ב דמעורבי' מעבדי דבית חשמונאי ודפשחור ב"א ע"ש וס"ל לר"י דאין מוסרי' תורה כ"א למיוחסי' שבישראל (דאין לומר דוקא ס' יוחסין ז"א דהאי ס' יוחסין היינו בריתא דדברי הימים שאינו ענין לכאן) דכתי' תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב ולא קהל עבדים א"כ לפ"ז הא דכתיב ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל נמי ה"א למעוטי עבדי' וע"כ מוקמי' אז יאכל בו למילת עבדיו דוקא וא"כ ה"א דעבדי' ונשי' לא עבדי פסחא ואצטריך שפיר מכסת נפשת לנשי' ותכסו איכא לאוקמי ללשון סורסי ולעכב באוכלין וגילף אוכלין ממנוי' וה"ה בהיפך וא"כ מ"ש לשמו ושלא לשמו מלאוכליו ושלא לאוכליו והשיב פירכות טובא עי' ודוק:

דף עד.

בעזה"י מה שחנני הי"ת ד"פ כיצד צולין פק"ק פ"ב יום ה' ג' ניסן תקצא"ל:

כיצד צולין כו' ותוחבין לתוך פיו עד בית נקובתו. ובירושלמי אית תניי תני תוחבו מבית נקובתו עד שהוא מגיע לפיו על דעתי' דהדין תני' ברי' חוזר והופכו ע"ש ונ"ל פירושו דלתנא דמתני' דתוחבו לתוך פיו ונמצא ראשו למטה סמוך לאש ובראש ועורף וכתף עצמות מרובים וצריך אש יותר לצלותו משא"כ ממתניו עד בית נקובתו שהוא למעלה נצלה בלהב העולה ונמצא נצלה יפה אך לתנא דברייתא שממתניו ומטה שהוא בשר נקל לצלות הוא עומד בתוך האש ונצלה מהרה ועליונו הכתפיים והעורף והראש שקשה לצלות אין מגיע לו אלא להב ונשאר נא או שיתחרך תחתיתו ע"כ צריך להשגיח כשהוא סמוך לברייתו פי' לגמרו שיהיה צלייתו ברור אז יהפכנו ויתן ראשו למטה ומתניו למעלה זה משנלע"ד בכוונת הירושלמי וקרבן עדה נדחק ע"ש. והנה נ"ל עיקור טעם הברייתא לכל הטורח הזה כדי לצלותו כדרך גדילתו ראשו למעלה ולא מהופך כתנא דמשנתינו

וא"כ צ"ע למשנתינו מ"ט להופכו ראשו למטה דהרי למסקנא קי"ל כבולעו כ"פ ולא צריכא לתי' ש"ס מידב דייב דמא וא"כ מ"ט להופכו ואמנם לקמן אמרי' אומצא ביעי ומזרקי חתכי' ומלחי' אפי' לקדרה שפיר דמי שפדי' בשפודא בית השחיטה למטה מידב דייב דמא ומזרקי היינו גידי בית השחי' והנה להרמב"ם דס"ל כל מליחה לקדרה צריך שיתנו הבשר ברותחין עד שיתלבן עפ"ו ממ"א ויבואר לקמן אי"ה וא"כ אי לא עביד כן צריך שיצלנו ויתן ביהש"ח למטה כדי שיזוב הדם והכא בפסח א"א ליתנו לרותחין דא"כ ה"ל בשלו ואח"כ צלאו דאסור וע"כ צריך ליתן ביהש"ח למטה וק' אברייתא דירושלמי דלא ס"ל הכי אמנם למאי דלא קי"ל כהרמב"ם ואפשר בחתיכה ומליחה בביה"ש ק'. ובזה יובן מ"ש רשב"א אהש"ס דמייתי סייעתא מנותן כרעיו ובני מעיו לתוכו והק' רשב"א דלמא מלחום ותי' מסתמא עשו כדרך צלי שאין מולחים ודבריו צ"ע עכ"פ מאי סייעתא דלמא אי לאו דאשמעי' רבא כבכ"פ ה"א לא אמרי' כבכ"פ ובפסח דמצוה לתת כרעיו ובני מעיו לתוכו ע"כ היה מולחם ולהנ"ל י"ל אס"ד מלחו בני מעיו א"כ גם ביה"ש היה לו למולחם ולא יצטרך להפוך הטלה מדרך גדולתו אע"כ לא נכון לעשות כן למולחו א"כ איכא סייעתא לרבא. מ"מ היא גופי' קשי' מ"ט לא מלחוהו לביה"ש שהרי מחותכים היו המזרקי בלא"ה דהיינו הורידי' דבקדשים צריך לשחוט הורידין לכ"ע דלדם הוא צריך כדאי' רפ"ב דחולין א"כ מ"ט לא מלחום ג"כ ולא יצטרך להופכו. ואולי י"ל משום כבדא הנתון בתוכו דעכ"פ לכתחלה כבדא עלוי בישרא אסור אלא בהס"ד כ' תו' משום מצוה על כרעיו ועל קרבו התירו אפי' לכתחלה אבל למאי דמסקי' דדרך ביהש"ח מחלחל גם דם הקרבי' לא לבד המזרקי אלא גם הקרבי' שבתוכו והוה כמו כבדי תותי בשרא ע"כ נתנו פיו למטה ונכון הוא לכאורה. אך תינח למ"ד נותן כרעיו ובני מעיו לתוכו אלא לר"ע דנותן חוצה לו קשי' וי"ל בהא פליגי מתני' וברי' דירושלמי ובריית כמ"ד חוצה לו ע"כ תוחבו דרך נקובתו ומתני' כמ"ד נותן כרעיו לתוכו ע"כ תוחבו דרך פיו ומיושב דברי רש"י פ' בא דמפרש נותן בני מעיו לתוכו והק' הרא"ם מ"ט שביק ר"ע ופי' כריה"ג ובנחלת יעקב כ' דסמיך אהמכילתא פ' בא דגרסי' ר"ע ס"ל תוך בר ור' ס"ל מקולס ע"ש וסמיך אמכילתא וזה דוחק ולהנ"ל ניחא דסתם משנתינו דתוחבו דרך פיו היא כוותי'. ולפ"ז בפשי' י"ל דלמ"ד נותן כרעיו לתוכו ע"כ היה צריך שיהיה הראש למטה ובני המעי' וכרעיו נחבאים תחת החזה אבל אי ראש למעלה וכרעיו ובני מעיו בכרס יפלו לחוץ במקום חתוך הכרס וגנאי הוא לתפור הפסח בחוט ואמנם ברייתא אתי' כמ"ד חוצה לו וא"ש. והנה בירושלמי איתא דריה"ג ור"ע פליגי. בפלוגתא דאבא שאול ורבנן אי על בסמוך או עליו ממש לריה"ג עליו ממש ולר"ע על בסמוך ולכאורה אין לו מובן

ואח"כ איתא בירושלמי דר"ע קורהו תוך בר וריה"ג מקולס והיינו כגי' המכילתא הנ"ל ולפ"ז נ"ל הכי פי' ר"ע ס"ל על בסמוך כאב"ש ופירושי' דקרא ראשו על בסמוך דכרעיו וקרבו ולא מצינו אופן שיהיו סמוכי' לראשו אלא שיכניסם לתוכו ממש וריה"ג ס"ל עליו ממש ויהיה ראשו על כרעיו וקרבו ממש והיינו כפרש"י במתני' שנותן כרעיו ובני מעיו חוצה לו על ראשו וכשהופך השפוד ראשו למטה נמצא ראשו על כרעיו ועל קרבו ודלא כפרש"י בפ' מקום שנהגו נ"ג דחוצה היינו סמוך לו מבחוץ וכן פרש"י ספ"ב דביצה לא כן אלא כבמשנתינו שנותנן על גבי ראשו וכשתוחבו דרך פיו בא ראשו על כרעיו וקרבו ממש וא"ש ועתוס' סוטה ל"ז א' פלוגתא דעל בסמוך ע"ש. והנה לפ"ז בין לר"ע ובין לריה"ג א"ש דתוחבו דרך פיו וראשו למטה דאי למ"ד על סמוך לראשו היינו כשנותן כרעיו ובני מעיו לתוכו וראשו למטה נמצא הם סמוכים לראשו ממש ואי חוצה לו היינו הראש על הקרבי' וכרעיו ממש כנ"ל וא"כ אפסדת לקמיתא אין ראי' ממשנתינו דהלכה נותן לתוכו וק' אפרש"י בחומש מ"ט סמיך אגי' המכילתא והירושלמי וי"ל. ונלע"ד ראי' ברורה מספ"ק דשבת כ' א' משלשלין את הפסח כו' מ"ט בני חבורה זריזין הן כו' הכא לא מינתח כו' ועי' עירובין ק"ג א' וק' תינח למ"ד נותן לתוכו אבל למ"ד חוצה לו תיפוק לי' דקשי' לי' זיקא משום כרעיו ובני מעיו ומ"ש פסח דנקיט ועמ"ש תו' י"ח ב' ד"ה התם בישרא אגומרי אע"כ הך סתם מתני' דנותני' לתוכו וכפרש"י בחומש. אמנם מ"ש רש"י בפ' מקום שנהגו ובספ"ב דביצה דנותן כרעיו ובני מעיו סביביו נ"ל דאין כאן סתירה דהתי"ט כ' דלרש"י שנותני' על פיו צ"ל שהי' כורכם סביבות הראש שלא יפלו ע"ש וצ"ע איך יפלו הא הם למטה על עובי השפוד ועוד אם יכרכום סביב הראש מי התיר זה לר"ע דאמר כמין בישול הוא זה וה"נ מפסיק בינו לבין האש עמ"ש בסמוך אי"ה אבל נ"ל דכוונת תי"ט דמסתמא עיקור קפידא בשעת הסיבה שיבא לפניהם גדי מקולס ולא בשעת צלי' דוקא א"כ אחר הצלי' שהסירו מהשפוד היה צריך לכרוך סביב הראש כצ"ל אבל אין זה מוכרח ולא נזכר בשום מקום ואה"נ כשמביאים הפסח על השולחן לא הי' ראשו על כרעיו וקרבו אלא בשעת צלי' לבד והשתא לפ"ז תינח במשנתינו דמיירי ממצות צליית פסח פרש"י כמצותו על פיו כדי שיהיה בשעת צלייתו ראשו על כרעיו קרבו ממש אבל התם מיירי רש"י מאיסור עשיית גדי מקולס בזה"ז אסור לצלות אפי' סמוך לו דהרי עכ"פ כשמביאים אותו על השולחן אין היכר דגם בזמן שבהמ"ק היה קיים היו מביאים כך ואסור לעשות כן בזה"ז ויש לפקפק קצת בלשון רש"י פ' מקום שנהגו מ"מ נ"ל מ"ש נכון בעזה"י:

כמין בישול הוא זה. נ"ל דאין זה ענין לצלי קדר די"ל האי גרע דהתם ליכא אלא שומן של עצמו ומטוגן בו כפרש"י שם אבל הכא האברים הפנימים האלו מתבשלי' בשומן המתקבץ מכל הטלה דעביד תוך תוך ונשמע קולו כפרש"י לקמן ע"כ אפי' אי ס"ל לר"ע צ"ק מותר אפשר דהכא הוה טפי כמין בשול אמנם בירושלמי אמרי' תלאו בלהב קדרה פי' שתלה הפסח באויר הקדרה והאש סביבות הקדרה ונצלה הפסח ע"י חום דפנותיו הנרתחים ע"י האש קאמר התם למ"ד כמין בשול הוא זה מכ"ש בלהב קדרה דאסור אבל למ"ד נותן בני מעי' לתוכו יש לספק אי דוקא התם דה"ל כחתיכה עבה אבל להב קדרה אסור או דלמא מותר ופריך שם הא צ"ק אסור ומשני התם נגע הכא לא נגע אלא תלאו באויר קדרה ע"ש וצ"ל מה שבני מעיו וכרעיו נוגעי' בעצמותו של פסח לענין זה בודאי הוה כחתיכה עבה ואין לדמותו לנגע בדופני קדרה אך למה שנצלה מאויר חללו זהו יש לדמותו ללהב קדרה ונ"ל לפמ"ש דפשיטא להו להאחרונים דס"ל לרמב"ם דם שבישלו אסור מן התורה וכן משמע בודאי א"כ למאי דס"ל לרמב"ם בשם הגאונים דאין בשר מותר לבשל אא"כ מלחו ואח"כ לבנו במים רותחין א"כ לא משכחת פלוגתא דצ"ק ס"פ כ"ש אלא בצלאו בלהב קדרה כנ"ל דאי צ"ק משמע תי"ל האש ילבנו ברותחין תחלה וה"ל בשול ואח"כ צלאו אע"כ כנ"ל. ובדברי הירושלמי הבנתי סדר המשנה שהפסיקה בבבא דנותן כרעיו ובני מעיו לתוכו בין דיני שפוד ואסכלא ובס' אור חדש על פסחים נדחק בזה ולהנ"ל ניחא דהא דהראב"ד מסיק על הרמב"ם וכ' דבאסכלא מנוקבת נמי אלא בלא נגע ולרמב"ם אפי' בנגע וכ' הכ"מ דאי בלא נגע מאי קמ"ל והנה להראב"ד דמיירי בלא נגע א"כ הא דאין צולין על אסכלא שאינה מנוקבת אפי' בלא נגע ומ"ט לאסור ע"כ משום שמפסיק האסכלא בין הפסח להאש וה"ל כלהב קדרה ואסור ומ"מ באסכלא מנוקבת מותר משום דרואה פני האש א"כ האש מנצח כח הבריחי' המפסיקים כדאיתא בירושלמי דמייתי תו' לקמן ע"ה א' סוד"ה מגרפו כו' וס"ל לראב"ד דניצוח האש לא מהני אלא לענין הפסק הבריח אבל לא לנגיעת גופו ורמב"ם ס"ל כיון דכח אש מנצח ה"ה אפי' בנגע מ"מ הרוחנו דא"ש סדר המתני' דלבתר דתני מין בשול הוא זה דלהב קדרה ואפשר כ"ע מודים ולא פליגי אלא בהפסק בשר דהוה כחתיכה עבה אבל להב קדרה לכ"ע אסור ע"כ מייתי סמוך לו ההיא דאסכלא דמיירי מזה. ואמנם רש"י מאריך לקמן גבי אסכלא מנוקבת וז"ל ויש חלל גדול בין בריח לבריח ונותן השפוד לרחבו וכל הטלה נצלה באויר שבין ב' בריחים שאין בשרו נוגע בברזל עכ"ל יראה אי הי' נותן הטלה לרחבו הי' הבריחי' מפסיקי' בינו לבין האש ולא ס"ל דהאש מנצח כח הבריחי' אך נתון לרחבו ויש בין בריח לבריח כרוחב הטלה ונצלה באותו האש בלי הפסק בריח

בינו לבין האש אלא דקשי' ק' כ"מ מאי קמ"ל פשיטא דל אסכלא מהכא הלא נצלה באש והנה רש"י כ' והשפוד נתון לרחבו וסתם שפוד הוא שפוד של מתכות כבמתני' אין צולין על השפוד והרגיש בזה תי"ט וכ' רש"י שפוד של רמון קאמר ולע"ד שפוד של מתכות קאמר כסתם שפוד וכסיפא דמתני' וכאשר אבאר אי"ה הנה הרשב"א במשמרת הבית בית ג' שער ד' (דפוס וויען דף פ"ב א') כ' מדאמר חם מקצתו חם כולו ולא אמר חמימות הברזל הפנימי צולהו וה"ל צלי מחמת ד"א אע"כ פשיטא להש"ס דהפנימי שבשר צלי חופהו אין חמימתו מגיע לצלו מחמתו לולי חלק החצון הרוא' פני האור וע"י מתחמם כלו אפי' הפנימי בכדי שיעור לצלות בו ועי"ז מסתפק הרשב"א בשפוד שנתחב בו בשר איסור והרי הוא מחופה בבשר אי חמימתו הפנימי הלז חם כ"כ דנימא חם כלו לאסור אפי' חלקו שאין הבשר מגיע שם ויהיה צריך לבון בכלו או לא ע"ש. והשתא לפ"ז נ"ל דשפוד של ברזל מותר בתולה באויר אסכלא לרחבו דיכול לעשות באופן שאין קצות השפוד רואה פני האש כלל כי מונח על שפת האסכלא העליונה וגם שפתה התחתונה מפסקת בין האש לקצה השפוד והפסח אם אולי סופו וקצהו א"א לצמצם ויהיה כרוחב אצבע ממנו למעלה משפת האסכלא התחתונה מ"מ כיון שכלו גלוי על פני האש משום דבר מועט כזה בודאי אמרי' כח האש מנצח וכיון שאין פני השפוד רואה פני האש שוב אין חמימות הפנימי מפסיד לענין צלי' ומזה גופי' הוכיח הש"ס דאין טעם איסור משום חמימות הפנימי אלא משום חם מקצתו הרואה פני האש חם כלו וכרשב"א הנ"ל וק"ל.
ובירושלמי לא ס"ל דר"ג אירי במנוקבת אלא הניח פסחו על אסכלא ממש אלא פליגי אמוראי לחד מ"ד ס"ל צלי אש בפסח מצרי' ואין צלי אש בפסח דורות ולחד מ"ד ס"ל תולדות אש כאש פי' גחלת של מתכת נמי הוה אש כמו גחלת של אש וצ"ל מ"מ על השפוד לא היה צולהו משום דהוה תולדה דתולדה פי' חלק השפוד הרואה פני האש הוא הוה תולדת אש וכאש ומותר לצלות בו אבל פנימי שהבשר חופה אותו אינו אלא מכח חם מקצתו חם כלו הוה תולדה דתולדה ואינו כאש ואסור לצלות בו. ונ"ל הא דהקפיד לצלות על אסכלא ולא על שפוד של רמון דס"ל משום ישוב א"י שלא להפסיד אילני רמונים דמה"ט לא הדליקו על המזבח אלא עצי תאנה ולא זית וגפן עי' מס' תמיד כ"ט ב' ולפ"ז מוכרח כפרש"י דשפוד של מתכות היה ולא כתי"ט שהיה של רמון:

וניתי של מתכות. האי לישנא צ"ע איך יביא של מתכות והא תנן אין צולין על השפוד אלא הו"ל לציין על הסיפא ולשאול מ"ט עכנלע"ד סתם שפוד הוא של ברזל כפרש"י במתני' והוה ס"ל כיון שהוא מצות עשה בצלי ע"כ אין ליקח ברזל שלא יניף המקצר על המאריך כפרש"י בפסוק לא תניף עליהם ברזל ולא דמי לסכין' של שחיטה בבהמ"ק

דשחיטה גופי' מקצר הוא וראוי ע"י ברזל אבל לצלות פסח אינו ראוי אבל ברישא הוה קשי' וניתי מתכת ולא ברזל אלא נחשת וכדומה ומשני חם מקצתו חם כלו והשתא דאתית להכי פרש"י במתני' אשפוד של ברזל נמי האי טעמא וק"ל:

איזהו גדי מקולס שאסור לאכול בזה"ז. צ"ע מה צריך להאריך שאסור לאכול לימא איזהו גדי מקולס סתם ויהיה נ"מ בין לענין מצות אכילת פסח בין לאיסור בזה"ז עכנלע"ד דעיקר שמעתי' דבריתא אהתירא קאי איזהו אסור כל שהוא כלו כא' אבל נחתך או נשלק ממנו אבר מותר ואהתירא סמיך ובמקום שנהגו היתר בצלי סתם ונלע"ד דרש"י ס"ל גם זה פשוט כיון שאנינו כעין קרבן פסח פשיטא שמותר לאכלו במקום שנהגו לאכול צלי אלא קאי במקום שנהגו שלא לאכול וע"כ לא נהגו לאיסור אלא חתיכת בשר צלי שהרואה אומר הוא חלקו המגיעו מפסחו דקי"ל פסח נאכל בב' חבורות אבל אם מביאים טלה שלם ונשלק או נחתך ממנו אבר יש היכר ומותר אפי' במקום שלא נהגו לאכול צלי ומיושב פרש"י עצל"ח:

שאסור לאכול בזה"ז. הק' צל"ח מ"ש זה"ז דנקט וגם על רש"י מדקדקים דכ' כאוכל קדשים בחו"ל מ"ש חו"ל מא"י חוץ למקדש עתי"ט ולע"ד בזמן שבהמ"ק קיים לא אסרו לטמא ושהי' בדרך רחוקה אם עושה לעצמו גדי מקולס דכ"ע ידעי דלאו קדשים הוא דהעושה פסח עולה לירושלם אך בזה"ז איכא למיחש שיסברו משחרב בהמ"ק הותרו הבמות ומקריבי' אפי' פסח וזהו טעותו של ר' יצחק במס' מגילה י' א' ואעפ"י שעכ"פ בבמת יחיד אין מבואין פסח מ"מ יטעו בהכי ע"כ אסרוהו ודוקא בזה"ז והוה סד"א דוקא בא"י בזה"ז איכא למטעי אבל בחו"ל ליכא למטעי משום טומאת ארץ העמים וכ"כ תו' שם במגילה הנ"ל ד"ה שמעתי כו' ע"ש קמ"ל רש"י אפי' בחו"ל אסרו גדי מקולס וכתי' תו' שם ואיכא למטעי ואין לומר היא גופי' מנ"ל לרש"י דלמא באמת לא גזרו בחו"ל י"ל הא תודוס איש רומי בחו"ל הוה ושלחו אליו אלמלא תודוס אתה כו' מיהו י"א האי רומי ביו"ד הוא בא"י ורומא באל"ף הוא כרך גדול של רומ' וי"א בהיפך. ואיידי דאירי אמינא הר"ן פ"ב בביצה כ' י"א דוקא גדי אבל טלה מקולס שרי ודחי ר"ן דבתוספתא גרסי' טלאים מקולסים ע"ש והנה י"ל מדלא מייתי לי' בש"ס לא מתני בי ר"ח ור' אושעי' ולא מותבי' מינה תיובתא ומ"מ נ"ל אין לחלק בין גדי לטלה וש"ס רבותא נקט אע"ג דרוב פסחיהם טלאי' הי' ולא שכיח דהקריב גדי כמ"ש תו' בפסחים ג' ב' ד"ה מאלי' כו' ע"ש מ"מ גזרו. ואולי היינו טעמא דתודוס שהנהיג כל בני רומי לאכול דוקא גדי' כולם וכיון שכל העיר לא לקחו טלאים אלא גדיים איכא הכירא דלאו פסח ממש הוא דלא לשתמיט דליעבד חד מניהו מצוה מן המובחר ואע"כ אנינו פסח ממש והוה ס"ד דתודוס

דכי האי שרי ואפ"ה שלחו אליו אלמלא תודוס אתה כו'. והנה בש"ס פשיט דגברא רבה הוה מדתני עוד זו דרש ור"א אמר מטיל מלאי בכיסן של ת"ח הוה וק' וכי יכחיש ר"א דגברא רבה הוה הא תני עוד זו דרש ונ"ל עפמ"ש במק"א בס"פ מקום שנהגו [עי' לעיל כ"ד ב'] בויכוחו של ישששכר איש ברקאי אי אימרא יאי אי גדיא יאי שכוונתם אי ת"ח המכונה אימרא עדיף או עשיר המחזיק לומדי תורה המכונה גדיא לשון מזל אי הוא עדיף ואמר אימרא שהוא ת"ח עדיף מדאסיק לתמידא ע"ש וה"נ לעולם איכא למטעי דלשם פסח עבדי לי' והא דכל העיר לקחו גדיים אע"ג דטלה עדיף היינו משום שתודוס ראש עירם הי' מטיל מלאי לכיסן של ת"ח והראו לו רב זכותו כי גדיא יאי ואכתי איכא למיחש ע"כ שלחו לי' אי לאו תודוס אתה ת"ח ג"כ לולי כן מצד שאתה מטיל מלאי היית ראוי לנדוי והא"ש דאתי ר"א להורות מ"ט שלחו לו משום שהי' מטיל מלאי ויען היותו ת"ח ניצל:

כל שצלהו כלו כאחד. לא ידעתי היכי רמיזא שיהיה כלו כאחד בין למ"ד על בסמוך בין למ"ד עליו ממש כנ"ל מ"מ כלו כאחד אין בו רמז ורמיזא בקרא אך רש"י בחומש פי' האי על כרעיו וקרבו לא על בסמוך ולא על ממש אלא כמו על צבאותם שפירושו בצבאותם ה"נ כאלו כתיב בראשו ובכרעיו ובקרבו כלו כא' כמו שהוא לא יעדר ממנו דבר והוא הנכון וצ"ל מ"מ לא ניחא בהא דא"כ ה"ל למכתב ג"כ על ראשו והלא לא כתיב כן אלא ראשו על כרעיו ועל קרבו וכ"כ הרא"ם דחסר מכאן על ראשו ומש"ה עשו ממנו דרש למר על בסמוך ולמר על ממש ומ"מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו גם הפשוט אמת שצריך שיהיה כלו בשלימותו. והנה כבר כתבתי לעיל רש"י בחומש פי' נותן בני מעיו לתוכו והק' רא"ם מ"ט פסק כריה"ג ובצדה לדרך כ' רש"י מפרש ע"ד הקרוב לפשוט אף שאינו כהלכה וצ"ע אמאי הוא קרוב לפשוט לתוכו יותר מחוצה לו ובנחלת יעקב כ' שרש"י לא כ' אלא מעיו ולא כרעיו ותמה עליו ולע"ד ודאי עפ"י דרך פשוטו הנ"ל שיהיה כמות שהוא בראשו ובכרעיו ובקרבו א"כ ראוי שיתנו בני מעיו לתוכו כמו שהיו בתחלת ברייתם וכרעיו יתלו במחובר במקומם ולא יתנם לא לתוכו ולא חוצה לו אלא במקומם במחובר אלא דאתי דרשא ומפיק מפשטי' אבל רש"י בחומש פי' ע"ד פשוטו ופשטיותי' דודאי כך הוא נותן בנו מעיו לתוכו ולא כרעיו וא"ש וק"ל:

נחתך ממנו אבר כו' כ' תו' דריב"א הוכיח דאין מקולס מעכב מדפריך וניתי חד כהן ופי' הצל"ח דקי"ל מצוה בשמן ואי אייתי כחוש ושחטו בשבת אמרי' ליה זיל אייתי אחריני ואני אוסיף על דבריו וא"כ איך ניקום ונאמר להכהן שחייב בפסח ודאי קום והתמנה על פסח כחוש לתקן ספיקות של אלו וע"כ יקחו פסח שמן שמפעפע וא"כ אוסר כל הטלה

מפני חזה ושוק ובס' אור חדש הק' אהריב"א הא איהו ס"ל לקמן דכבד אוסרת ואינה נאסרת אפי' משמננות' דאיסורא א"כ אפשר שיאכלו הספיקות כזית מהכבד והכהן יאכל כל חמשה טלאים ומה שתי' ע"ז דאפשר ס"ל לריב"א כשי' תו' לקמן דמלחו הכבד דלא ליהוי כבדא עילוי בשרא וכיון שמלחו ונתמעט דמה שוב נאסרת ואין תי' זה נכון דהתו' כ"כ להס"ד אבל למסקנא ביהש"ח מחלחל ומידב דייב דמא לא בעי כבדא מליחה ולא גרע מפי קנה חוץ לקדרה בחולין קי"א א' ובהכי ניחא נמי דלא תיקשי אי ס"ד מקולס מעכב למ"ל לרבי קרא למעוטי צלי קדר לעיל ס"פ כ"ש הא ר' ס"ל במכילתא הנ"ל מקולס ולא תוך בר ואיך יעשה צלי קדר עם הכבד בתוכו ותפשוט מהכא דלמיסר חברתה נמי לא אוסרת ומאי קמבעי ליה לאביי לשי' הסוברים אין מליחה מועלת לכבד ומדלא פשיט אביי מהכא ש"מ מקולס אינו מעכב ועוד תיקשי לרש"י דס"ל אלי' דרבי מקולס מעכב גבי חתכו ונתנו ע"ג גחלים אע"כ צ"ל דאפשר צלי קדר ופי קנה חוץ לקדרה הוה והקנה שחוץ לקדרה נצלה מהאש עצמו. מ"מ הדק"ל ונ"ל דלק"מ דתינח לריב"נ דס"ל הכבד אוסרת ואינה נאסרת אבל כל הני תנאי שם במס' תרומות פליגי עליו ובתוספתא דתרומות גרסי' להדיא בברייתא ר"א אומר כבד אוסרת ונאסרת והגאון מה' אלי' ווילנא זצ"ל הגי' כן גם במשנה עי' בספרו שנות אלי' והרמב"ם פסק כן כמ"ש ר"ן שם בחולין וא"כ איך מקשה להדיא וניתי חד כהן דלמא ברייתא ס"ל כהנך מ"ד דכב' נאסרת. מיהו יש לדחות הוכחת הריב"א ולומר כיון דקי"ל מב"מ בטל מן התורה א"כ במקדש אוקמוה אדאורי' כמ"ש בחולין קי"ב א' תוד"ה הלכתא ומכ"ש הכא דיאכלו הספיקות כזית פסח להנצל מכרת ושפיר פריך וניתי חד כהן דהכהן לא עביד אפי' אי' דרבנן והספיקות נח להו לאוקמ' אדאורי' ונראה להמקשן דוחק לומר דברייתא אתי' דלא כהלכתא וס"ל מב"מ לא בטל זה נ"ל דוחק ואין כאן הוכחה כולי האי וכן נראה מרמב"ם דס"ל חסרון אבר שלם מעכב עי' לשונו פ"י הי"א ועכצ"ל כנ"ל דהמקשן הקשה וניתי כהן דמב"מ בטל ונוקמא אדאורי' אבל אין לומר דניכול מבני מעי' דהוה אינו מינו עם בשר וטע"כ לאו דאורייתא לרמב"ם ז"א דבקדשים לכ"ע טע"כ דאורי' כדא"ר בחולין צ"ח ב' אע"כ משום מב"מ לאו דאורי'. אך אי קשי' אפרש"י דמייתי תו' גבי חותכו ומניחו ע"ג גחלים דמשמע דס"ל מקולס מעכב א"כ ק' ריב"א צע"ג הא רש"י ס"ל להלכתא מב"מ ל"ב בחולין ק"ט א' וקי"ו ב' א"כ מאי פריך וניתי חד כהן הא איכא חזה ושוק דאוסר הבשר משום מב"מ ל"ב ואוסר הבני מעי' משום טע"כ בקדשים דאורייתא ואפי' למ"ד בני מעי' חוצה לו הא רש"י ס"ל נותנים על פיו ולא סביבו' בשפודים אחרים וא"כ הדר בלע מיני' ומכ"ש לפ"מ שהביא הרא"ם דרש"י בחומש פסק כמ"ד נותן בני מעיו לתוכו ואין לומר כיון דחד

מנייהו פסח דלית ביה איסורא דחזה ושוק ואותו לא בטל בד' שלמים שעמו וה"ל כל חד ספיקא וס"ל ספיקא דאורי' מן התורה לקולא ובמקדש אוקמוה אדאורי' גם זה אינו דעכ"פ איקבע איסורא ובאיקבע איסורא חתיכה א' מב' חתיכות לכ"ע ספיקא דאורי' לחומרא וצ"ע ויש לדחוק דפריך למ"ד ר"פ ס' אכל דבעי' אפשר לברר איסורו והכא א"א לברר איזה הוא שלמים ואיזהו פסח וס' לקולא מן התורה ודוחק מנ"ל להק' אהברייתא. ולע"ד ליישב בעזה"י וכל דברי חכמי' קיימים בשנחקור היא גופיה קשי' מנ"ל לרבנן דאינו מעכב שיהיה ראשו על כרעיו וקרבו מ"ש מצלי אש דמעכבי ומפרש בירושלמי דכתיב בפסח חק ותורות א"כ האי נמי לעכב ונ"ל מסברא אין עיקור קפידא שיהיה שלם בלי נחתך ונשלק אבר אלא בשעת אכילה והמנויים מסובים עליו ומזכירים הנס ומכ"ש לפמ"ש אני עני הטעם בחי' תורה שיהיה זכר שהיה המזל בעוצם תקפו וגבורתו בלי חסרון במילוי הלבנה ושם נפל שדוד ועיקר הכירא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך ולא בשעת צלי' שהרי נצלה אפי' ע"י עבד ושפחה וקטן ואין אדם רואהו אלא העיקר בשעת הסיבה והנה קי"ל כר"י לקמן פ"ו א' דהפסח נאכל בב' חבורות ויכולים לחלקו לכמה חלקים לכמה חבורות דכתיב על הבתים אשר יאכלו אותו בהם והדכתיב בבית א' יאכל יש אם למסורת בבית א' יאכל בחולם שהאוכל אינו אוכל בב' מקומות אבל הפסח נאכל בב' חבורות וא"כ ע"כ א"א לומר שחתך ממנו אבר מעכב דא"כ איך נאכל בב' חבורות אע"כ למצוה בעלמא אבל לא לעכב כנלע"ד. וא"כ תינח לר' יהודה דקי"ל כוותיה אבל לר"ש דפליג התם וס"ל יש אם למקרא יאכל קרינן שהפסח אינו נאכל בב' חבורות א"כ נאמר נחתך ממנו אבר מעכב ופסול ורש"י שם הכריח אותה הגי' מדמצינו בסנהדרין ד' א' דס"ל לר"ש יש אם למקרא ע"ש. והנה התם בסנהדרין אמרי' ב"ש וריב"ר ור"ש ורבי כולהי ס"ל יש אם למקרא נמצא לפ"ז גם לרבי נחתך ממנו אבר מעכב כמו לר"ש ושפיר פרש"י בדרבי חותכו ונתנו ע"ג גחלים היינו שנשאר מחובר דאל"ה פסול לרבי אבל לעולם לדינא מודה רש"י לריב"א. והנה רמב"ם פסק פ"י מק"פ הט"ו דפ"ש מוציאין אותו חוץ לחבורה ופי' כ"מ דס"ל דקרא בבית א' יאכל לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה לא קאי אפ"ש ע"ש הטעם נמצא ה"ה לר"ש דקאי האי קרא אב' חבורות נאכל פ"ש בב' חבורות אפי' לר"ש מכ"ש לר"י דאפי' פסח ראשון נאכל בב"ח וא"כ שפיר הק' לכ"ע וניתי חד כהן דהא ברייתא ה' שנתערבו עורות פסחיהן תני ופטורין מלעשות פ"ש והק' מפסח אמאי פטורין ניתי חד כהן דהא בפ"ש לכ"ע נאכל בב"ח וממילא נחתך ממנו אבר כשר וא"ש מיהו עי' בצל"ח צ"ה א' דהעלה להרמב"ם נהי דלאו דלא תוציא ליכא בפסח שני מ"מ עשה דבבית א' יאכל איכא וא"כ אין הכרח לר"ש דנחתך מותר

בפ"ש ועוד יש לפקפק א"כ ליכא בפ"ש משום בבית א' יאכל מ"מ אפשר דממילא לא יאכלנו בב' חבורות משום נחתך ממנו אבר פסול אבל עכ"פ לר' יהודה מוכרח כנ"ל וא"כ י"ל המקשן הק' וניתי חד כהן לר"י דהלכתא כוותיה:

א"ר האי מולייתא שריא. פרש"י לפי הנוסחא האמיתית כמו שאנו ממלאים בין בשר לעצמות שרי' אפי' לא נמלחו הבשר שנותני' לתוכו אלא כמליחת צלי כו' ומהעוף גופי' לא הזכיר רש"י כלום והיינו משום דהאי אפי' נמלח והפנימי לא נמלח נמי שרי' כמ"ש תוד"ה כבולעו כו' דיש ללמוד היתר זה מטפילת בר גוזלא כו' אלא דקשה לפ"ז מאי פריך מסייעא ממתני' דלמא ממתני' ה"א דוקא ששניהם לא נמלחו קמ"ל רבא אפי' נמלח החיצון והודח והנה לשי' רבנו יואל ורבנו שמואל במרדכי פכ"ה סי' תשכ"ג דאסור למלוח בני מעי' עם בשר דבני מעי' הוה כנמלחו והודחו י"ל הסייעתא אפי' פסח עצמו לא נמלחו עכ"פ בני מעי' נמלחו אע"כ כבכ"פ וא"ש אבל לא קיי"ל הכי וא"כ קשה. תו יל"ד דרש"י דקדק לפרש בין בשר לעצמות כמו שאנו ממלאי' והרמב"ם פי' שמילא חללו ואע"ג דרש"י ס"ל שסתם מולייתא הכי הוא כמו שאנו ממלאי' מ"מ מאי בעי רש"י בזה ומאי איכפת לן אי נתמלא בין עור לבשר או נתמלא חללו וי"ל הנה הסמ"ג הובא במרדכי פכ"ה סי' תשכ"ח כ' דאין לצלות שום עוף שלם בלי מליחה לקדרה והודח כדינו משום שהדם נוטף בהחלל מדופן לדופן ועי' מהרי"ק שרש ל"ט מסביר סברתו וכ' מרדכי בשם מורו דלא קי"ל הכי וכ' ב"י סי' ע"ו הטעם דלא גרע ממולייתא דאמרי' כבכ"פ ע"ש וצ"ל סמ"ג ס"ל מולייתא שנתמלא כל החלל הוה כמו חתיכה עבה משא"כ עוף חלול ומ"מ לא קי"ל הכי דאין לחלק ולכאור' לפ"ז להס"ד דלא ידעי' כבכ"פ לא הוה צריך רבה לאשמעי' במולייתא דוקא אלא בעוף חלל גופי' דמותר לצלותו בלא מליחה ולאפוקי מסברת הסמ"ג אלא קמ"ל רבה אפי' נמלח העוף כמו שהי' דרכם למלוח טרם השמיענו רבה סברת כבכ"פ והמולייתא לא נמלח ומלאוהו בין עור לבשר דאי מלאו חללו אי"צ למלוח העוף דהוה חתיכה עבה ולא קמ"ל רבה אלא כבכ"פ וזה הו"מ למשמע לן בעוף חלל שלא מלאוהו אע"כ מיירי בין עור לבשר והחלל לא נתמלא ומלחוהו כדינו והמולייתא לא מלאוהו אפ"ה מותר דאמרי' כבכ"פ אפי' בכה"ג שנמלח החיצון והודח כהאי טפילת בר אוזא. והשתא מייתי סייעתא מנותן כרעיו ובני מעיו לתוכו דאס"ד לא אמרי' כבכ"פ א"כ פסח שהוא חלל דהרי אינו מתמלא מכרעיו ובני מעיו שהוריקו ממנו הצואה כמו שמתמלא ממולייתא ואס"ד לא אמרי' כבכ"פ ע"כ מלחו הפסח כדינו והשתא אפי' תימא שמלחו גם הבני מעי' מ"מ לכבדא לא מהני מליחה וע"כ אמרי' כבכ"פ אפי' נמלח החיצון ולא הפנימי ואיכא סייעתא לרבה. ובזה ניחא דקאמר מסייעא לרבה ולא קאמר לאביי

תיקשי מתני' די"ל אביי לטעמי' דהוה ס"ד בחולין דכבדא אינה אוסרת ואינה נאסרת ולק"מ לאביי רק דאין ההלכה כן ומייתי סייעתא לרבה. ועד"ז י"ל נמי הא דמסייע לרבה מלב ולא מותיב לאביי גם לר"ת דס"ל ורוב הפוסקים דשינויי דשיעא לא קאי למסקנא והקשו הא לא קאמר דלמא שאני לב דשיעא דאז הוה משמע שהוא דחי' בעלמ' אבל הא אמרי' בפשיטו' שאני לב דשיעא משמע דסברא פשוטה תי' לו ומה"ת לומר דהדר בי' למסקנא ולפע"ד בודאי גם בהס"ד אסיק דלב שיע מש"ה לא הקשה לאביי והוה ס"ל כמ"ש תו' דלא מועיל שיע אלא לדמא אבל לא לשמנוניתא דאיסורא ומש"ה לא תנן הלב אוסר ואינו נאסר משום דכבדא אינו נאסר כלל בשמנוניתא נמי איידי דטרידא למיפלט כדס"ל לאביי בחולין ולק"מ אאביי אבל אנן לא קי"ל כאביי התם אלא דם הכבד אוסר וממילא מתני' דמס' תרומות הכבד אוסרת לענין דמא איתמר ואס"ד לב שיעא ואוסר ואינו נאסר לענין דמא ה"ל למיחשבי' אע"כ אין הטעם משום שיעא ולענין בשול אוסר אלא משום כבכ"פ ולענין צלי דוקא והוה סייעתא לרבה ואפ"ה דחי שאני לב דשיעא ושינויי דחיקא הוא ולא קי"ל כוותי'. וי"ל עוד לפמ"ש הר"ן בחולין במתני' דלב קורעו די"א דוקא הלב בשלימותו הוא חלק אבל אם נקרע קצת בולע ומפליט כי באמצע עוביו אינו חלק וא"כ לק"מ דלא תני הלב אוסר ואינו נאסר משום דלא פסיקא לי' דבשלמא אפי' חתיכת כבד נמי אינו נאסר דטרידא למיפלט משא"כ לב ולק"מ אך ר"ת בחולין ק"י א' בתו' בסוה"ד שם ס"ל לכי מסקנת ההלכה לשיטתו לפרש מתני' הכחל קורעו שתי וערב לא קרעו שתי וערב אלא קריעה קצת ע"ש וא"כ בהכי מיירי נמי סיפא דמתני' הלב כו' וכן ברייתא לא קרעו קורעו אחר בשולו נמי בנקרע קצת ואפ"ה משני דשיעא אפי' נקרע קצת אהא קשי' א"כ נחשבי' בהדי' כבד אוסרת ואינה נאסרת וש"ס דדחי הכי ס"ל דלמדחי דכחל ודלב מיירי בלא נקרע כלל אבל למסקנת ההלכה דמיירי שם בנקרע קצת אין קיום לאוקמתא דשיעא דא"כ נחשבי' בהדי' כבד אוסרת וק"ל. אמנם לפמ"ש בש"ע סי' ע"ו דלב שלא נקרע ונמלח עם בשר אוסר הבשר ולא עצמו דלגבי בשר אחר הוה דם בעין ולא אמרי' כבכ"פ אבל לגבי עצמו מהני קצת שיעותו דלימא דבכ"פ ע"ש בש"ך נמצא מצינו גם בלב אוסר ואינו נאסר אלא זה לא שייך אלא במליחה ולא בבישול מש"ה לא ק' לחשבי' בהדי כבד וק"ל. וזה נ"ל דעת תו' ורא"ש לקמן גבי אומצא דאסמיק שהקשו אפרש"י ע"ש ולכאורה לק"מ דכיון דחזינא דאכתי דמא מיני' הרי דלא שאיב ונהי דלא צמית מ"מ שאיב נמי לא ומה שבלע כבכ"פ ומה שנשאר יוצא ע"י חתיכה של עכשיו כמו לב שקורעו אחר צלייתו ולק"מ ק' תו' אעכס"ל בדם הכנוס לא אמרי' כבכ"פ ודוקא בלב דמהני לי' שיעותו להכי דנימא לגבי עצמו כבכ"פ וזה לא שייך בבישרא

ומש"ה הקשו מ"מ רש"י לא ס"ל הכי ואמרי' כבכ"פ בלי סברת שיעא אפי' בדם הכנוס ולק"מ ק' תו' ורא"ש אפרש"י וק"ל:

האי מולייתא שריא. רמב"ם פ"ו ממ"א הי"ז מפרש לי' במלחו יפה יפה ואפ"ה אסורה לקדרה ומותרת לצלי ולטעמי' אזל לעיל בהל' י"א י"ב פסק אפי' חי בעי מליחה והדחה ולצלי מליחה בלא הדחה ולבשול צריך אחר מליחה והדחה ללבנו במים רותחין דס"ל אין המלח מפליט הדם שבעומק ע"כ גם אחר שמלחו יפה יפה אכתי צריך ללבנו במים רותחין מפני הדם שבעומק שיתעורר לצאת ע"י בשול ולצלי בעי מליחה עם האש וע"י שניהם רותח המליחה והאש מוציא הכל ולחי בעי מליחה להוציא דם העליון דאל"כ כשיחתוך בסכין או ילעוס בשיניו יוציא דם שעל פניו ואם חלטו סגי דדם אברי' שלא פירש מותר כך היא שיטתו ושי' הרא"ה ועפ"ז הם דבריו בכאן דמיירי דמלחו יפה יפה ולא לבנו במים דלקדרה אסור ולצלי מותר והא דפסח נמי מיירי שמלחו יפה יפה דהא א"א לצלי בלא מליחה וא"א לומר ולמדחי דלמא גם הודח ונתקן לבשול ז"א דצריך ללבנו ברותחי' וה"ל בשול ובשלו ואח"כ צלאו אסור וא"ש. אך הרשב"א בת"ה הק' מה תועלת בלבון ברותחין אי להחליטו א"כ מליחה זו למה הא חליטה מועיל בלא שום מליחה ועוד הא שדרו ממתיבתא דאין אנו בקיאי' בחליטה וא"כ ליבון רותחין מה טיבו ולפע"ד ס"ל לרמב"ם נהי דם שבשלו עובר עליו מ"מ היינו אחר שכבר פירש ונעשה דם שוב אינו חוזר להתירו ע"י בשול אעפ"י שאינו ראוי לזריקה אלו הי' דם שחיטה מ"מ כיון שהי' דם תו לא פקע איסורו מיני' אך אם נתבשל טרם פרישתו תו לא נאסר אם פירש שהרי מעולם לא הי' עליו שם דם ע"כ כשהיינו בקיאין בחליטה הי' חולטי' ברותחין המרותחין כשיעור חליטה ושוב אין דם יוצא ומותר אך עתה אין בקיאין ואי נותנין הבשר מיד ברותחין חיישי' שיעקור הדם ממקורו לצאת טרם שנתבשל ויש עליו שם דם אעפ"י שלא נאסר עד שיצא לחוץ דפירש ממקום למקום לא מיקרא פירש מ"מ בישולו לא מהני ולכשיצא יאסר ע"כ מולחי' תחלה להוציא הדם שעל פניו ולא נשאר רק הדם שבעומק ואז כשנותני' לרותחין הבשול קודם פרישתו ממקום למקום כי הוא בעומק החתיכה ואין לומר למ"ל רותחין יתננו בקדרה ויבשלנו ולכשירתחו המים יתבשל הדם טרם פרישתו ז"א דמיד שהמים חמים שהיד סולדת ואפי' רק כחום ביהש"ח מפליטין ועד שירתיחו לא יתבשל הבשר והדם שבתוכו אבל כשנותנו למים רותחין מיד מתבשל טרם פרישתו וא"ש ולפ"ז נהי רמב"ם פסק דם שבשלו עובר עליו כגירסתם במנחות כ"א דרבא פליג אזעירי מ"מ לזעירי ואינך אמוראי מודה רמב"ם דלא בעי ליבון במים רותחין די"ל כיון שכבר יצא הדם שע"פ הבשר שוב לא גזרו חכמים על דם שבעומק

החתיכה וי"ל בזה כמה ק' שהקשו עליו ואין להאריך כאן בזה. ועי' הג"א פ' השוחט והוא במרדכי שם סי' תר"ה דמולייתא ע"כ באין העוף מנותח דהרי למלאותו הוא צריך ואי לצלי' פשיטא אע"כ בבשול ע"ש וצע"ג אי בבשול איך שייך כבכ"פ וצע"ג לכאורה. וי"ל עפמ"ש מרדכי עצמו פכ"ה סי' תרצ"ב דמולייתא לא מיירי בשניהם אין מלוחים דפשיטא ובהא לא מסתפק אביי אלא שניהם מלוחים כמליחת קדרה ולא שהו שיעור מליחה ולא הודחו ומלאום וצלאום אבל אי היה פנימי מלוח ממש והודח ולא חיצון היה פנימי נאסר מפליטת החיצון ולא אמרי' כבכ"פ כשאין בפנימי דם של עצמו אך מיירי שניהם מלוחים בזה השיעור כנ"ל ומייתי סייעתא מפסח דאין לומר שנמלח והודח דאין דרך לעשות כן אבל אס"ד רבה מיירי שניהם לא נמלחו מאי מייתי מפסח דלמא התם שניהם נמלחו ע"ש ועכ"פ כ' דמולייתא מיירי שנמלחו כמליחת קדרה ולא שהו וע"כ היה דעתם לבשלם ונמלך וצלאום וע"ז כ' מרדכי פ' השוחט דמולייתא א"א דמיירי לצלי פי' שנמלח רק מליחת צלי דה"ל שניהם אינם מלוחים דפשיטא אע"כ הוכנו לבשול והעוף שלם ולא מנותח ש"מ מבשלי' עוף שלם ולא בעי ניתוח כנלע"ד פי' המרדכי והג"א פ' השוחט. אך דברי מרדכי דפ' כל הבשר הנ"ל צריכים ביאור והאריך בהם הש"ך בספרו הארוך ורמז בקצר סי' ע"ז סק"ב ע"ש ולפע"ד לפרש תחלה אומר דרא"ה בבד"ה ס"ל דהקדשים הנאכלי' לכהנים ולבעלים היו צריכים מליחה כמליחת קדשים הנקרבים על המזבח ובמשמרת הבית הק' עליו ובחי' למס' חולין י"ד ע"א כתבנו ישוב לקושיותיו ומ"מ הרשב"א עצמו בתה"א גבי מולייתא כ"כ בעצמו דמלחו הפסח כדרך שמולחי' קדשים וכ"כ בתשובותיו ח"ג סי' תרנ"א והרא"ש פ"ב דפסחים סי' כ"ג מביא יש מביאין ראי' מחלות תודה כו' ע"ש והינו שי' הרא"ה הנ"ל וא"כ לשי' זו הפסח הי' נמלח כמליחת קדשים שהוא כמליחת קדרה אלא שלא שהה במלחו כדאי' התם במנחות כ"א מולחו ומעלהו. עוד אקדים דיש ס' לכאן ולכאן די"ל אם שניהם לא נמלחו פשיטא דשרי' דכבכ"פ דאפי' את"ל האש אינו שולט כ"כ בהמילוי הפנימי מפני שהחיצון סובבו מ"מ מה שלא יצא הוה דם האברים שלא פי' אבל כששניהם עומדים במלחם יש לחוש שהמלח מפליט מהפנימי ומבליע בחיצון והאש אינו שולט כ"כ בפנים לומר כבכ"פ ואתי רבה לאשמעי' דגם בהא אמרי' כך ויש ס' להיפוך כששניהם מלוחים א"כ כח המלח מסייעא להאש שתשלוט בפנימי ואמרי' כבכ"פ משא"כ שניהם אינם מלוחי' אפשר אסור והשתא אמר המרדכי מצד הסברא בשניהם אינם מלוחים פשיטות הוא ולא יחלוק ע"ז אביי ועוד אפי' תימא אינו פשיטות וקמ"ל רבא א"כ עכ"פ מאי סייעתא מייתי דלמא פסח שאני ששניהם מלוחים כדרך שמולחי' קדשים הנאכלים וכח המלח

מסייע להאש מש"ה שרי משא"כ שניהם אינם מלוחים אע"כ פשיטא להש"ס דבשניהם אינם מלוחים לא אצטריך רבה למימר וע"כ בשניהם מלוחים ומייתי סייעתא מפסח דודאי כך הי' מאי תאמר דלמא הודח הפסח ז"א דאין דרך להדיח קדשים אלא מולחו ומעלהו ומבוארים דברי המרדכי וא"ש:

אך במ"ש המרדכי דאם החיצון פולט והפנימי כבר הודח אוסר החיצון את הפנימי דכיון דלי"ל פליטה מדילי' לא אמרי' בפנימי כבכ"פ ע"ז פליג בד"מ וס"ל נורא מישאב שאיב מהחיצון ואינו בולע בפנימי כלל והש"ך סי' ע"ז סק"ב החזיק בעד המרדכי והפר"ח הקשה עליו ג' קו' א' מי הגיד לן סברא זו לחלק דבשניהם אינם מלוחים אמרי' אפי' בפנימי כבולעו מחיצון כ"פ משום שיש לו דם של עצמו וכשפנימי נמלח והודח ואין לו דם של עצמו מי הגיד לש"ך סברא זו ב' דקי"ל בסי' ע"ו סעיף ד' כשיש מתירין בכ"ז ע"ש והיינו טעמא משום דנורא מישאב שאיב ולא בלע השפוד הרי קי"ל מישאב שאיב הנה ב' קו' אלו נ"ל ליישב ואח"כ נבוא אל השלישי' בעזה"י ונבאר דין השפוד הנה הרשב"א בשם הראב"ד אוסר השפוד שצולין עליו בשר שבלע מהדם שבבשר ולא אמרי' בשפוד כבכ"פ משום שמכוסה בבשר ואינו רואה פני האש אין החום כ"כ לומר בו כבכ"פ ואי קשי' א"כ פנימיות הבשר עצמו שרואה פני השפוד ולא פני האש תיתסר וי"ל כיון שהבשר יש לו דם של עצמו אמרינן כבכ"פ אפי' אותו צד שאינו רואה פני האש משא"כ השפוד שאין לו דם של עצמו ופר"ח עצמו מייתי כ"ז שם בסי' ע"ו הרי קמן חלוק הנ"ל דהמילוי שאינו רואה פני האש אין לומר בו כבכ"פ אלא א"כ יש בו דם של עצמו והרי החלוק הזה מבואר אלא התם פליג הרא"ש מטעם נורא מישאב שאיב הנה עיקור הסברא מודה לחלק כנ"ל אלא ס"ל נורא מישאב מן הבשר ואינו נכנס לתוך השפוד כלל וקי"ל כוותיה א"כ מזה צמחה ק' שני' הנ"ל דה"נ נימא שאיב דם ולא בלע פנימי מהחיצון י"ל הא הפ"ח שם הק' אהך דשפוד הא רש"י פי' פ"ק דחולין דאין דם נבלע בסכין שקשה לבלוע ותי' דע"י ביה"ש אינו נבלע אבל ע"י חום האש נבלע אפי' דם בסכין ע"ש והשתא תו לק"מ הא קמן דראב"ד ורשב"א לא ס"ל מישאב שאיבי וא"כ י"ל הרא"ש נמי לא פליג אלא במתכת דקשה לבלוע ונהי ע"י חום האש בולע טפי מחום ביה"ש לזה מסייע נורא מישאב שאיב שלא לעשותו יותר מחום ביה"ש אבל בשר מבשר דקל לבלוע יודה רא"ש לראב"ד ורשב"א דלא מקלינן משום מישאב שאיב ואפושי פלוגתא לא מפשינן וא"ש. וק' ג' שהק' פר"ח הא מדהקשה רשב"א מאי סייעתא מייתי מפסח דלמא נמלחו בני מעי' ומשמע מלשון רשב"א דסגי לי' במליחת בני מעי' והפסח לא נמלח וק' איך אפשר זה אי ס"ל כהנ"ל הא כל שהחיצון לא נמלח והפנימי פלט כל דמו נאסר

אע"כ לא ס"ל להרשב"א כנ"ל ודבריו צ"ע ותסברא הא הרשב"א עכס"ל דפנימי שאינו רואה האש ואין לו דם של עצמו אין אומרים כבכ"פ דמש"ה אוסר השפוד ולי"ל מישאב שאיב אפי' במתכת דקשה לבלוע א"כ תקשי אהרשב"א עצמו ק' פר"ח הנ"ל מאי מקשה רשב"א דלמא בני מעי' נמלחו הא א"א לומר כן אי לא נמלח גם הפסח אעכצ"ל דעכ"פ סייעתא ליכא דלמא אי לא קמ"ל רבא מולייתא שרי ה"א כבכ"פ לא אמרי' ומישאב שאיב אמרי' והוה מוקמי' הא דפסח שמלחו הבני מעי' ומש"ה קמ"ל כבכ"פ ותו לא אמרינן מישאב שאיב וכמ"ש ר"ת גבי לב דשיע דאי לא ידעי' כבכ"פ ה"א שיע השתא דאמרינן כבכ"פ לא אמרי' שיע ופשוט ולק"מ ודברי ש"ך בפי' המרדכי נכונים לע"ד.
והנה כבר כ' לעיל שיל"ד דש"ס מייתי סייעתא לרבא ולא מקשה מיני' לאביי הנה לפי הנ"ל דמולחים קדשים לאכילת בעלי' כמו שמולחין קדשים למזבח נ"ל התם במנחות יש גורסי' וכן לקדרה וי"ג וכן לצלי וי"ג אמר אביי וכן וי"ג אמר רבא וכן ונ"ל לקיים כל הגירסאות והנוסחאות עפ"י הנ"ל דתני' התם בברייתא יכול תבונהו ת"ל תמלח ופי' אביי יכול יעשנו כבנין מליחה מרובה קמ"ל במועט סגי ורבא מפרש יכול יתן בו מעט מלח כבינה כן פי' בערוך קמ"ל תמלח מולחו ומהפכו ומולחו ומעלהו. והנה שניהם בין אביי ובין רבא אמרו אהברייתא וכן אך אביי הוה ס"ל דברייתא אתי למעוטי שלא ימלחנו הרבה אמר וכן לצלי במליחה מועטת אבל לקדרה בעי' מליחה מרובה כס"ד דברייתא ורבא דהוה מפרש דהוה ס"ד מליחה כדרך שמולחין העולם לצלי של חולין וקמ"ל דבעי' להקטרה מליחה מרובה אמר רבא וכן לקדרה בעי' כמליחת קדשים וא"ש ב' הגירסאות. והנה כי כן ולהנך פוסקים לכולהי אמוראי צריך אכילת כהנים מליחה כמליחת הקטרה א"כ פסח נמלח כמליחת הקטרה. והנה המרדכי הלא כ' דעיקור רבותא דמולייתא דתרוי' נמלחו כמליחת קדרה ולא שהו אבל כשלא נמלחו רק כמליחת צלי לא הוה פליג אביי וא"כ לא תקשי מפסח דלדידי' מליחת קדשים לא הוה כמליחת קדרה וא"כ הפסח ובני מעיו לא נמלחו אלא כמליחת צלי ואהא לא פליג אביי אבל לרבא הוה סייעתא דלדידי' מליחת קדשים הוה כמליח קדרה א"כ בפסח נמלחו שניהם ק' שפיר וק"ל והיינו יש גורסי' בשמעתין דמולייתא רבא ולא רבה וכן הוא בראשונים:
נימא מסייעא ליה נותן כרעיו ובני מעיו כו'. לכאורה יש מכאן ראיה ברורה למ"ד דם שבשלו עובר עליו דאלת"ה מאי סייעתא הא דם שבשלו הוא ואין כח ביד חכמים לעקור מ"ע דאורי' בכל פסחי ישראל ראשו על כרעיו ועל קרבו דאפי' יתקנו שימלחו הכל הא אין מליחה מועלת לכבד ומש"ה אוקמוה אדאורי' אבל לעולם כבכ"פ לא אמרי' בעלמא ומאי סייעתא אע"כ דם שבשלו עובר עליו מן התורה ובזה א"ש דלא מקשה לאביי מהך

מתני' די"ל אביי ס"ל כזעירי דדם שבשלו אינו עובר עליו אבל ארבא מקשה שפיר דפליג התם אזעירי לפי גירסתם ומסיק דם שבשלו עובר עליו וק"ל. ולכאורה למ"ד אינו עובר י"ל הסוגיא דס"ל כחד סברא בירושלמי דריה"ג לא מדאורי' בעי שיתן בני מעיו לתוכו אלא אמר דמותר לעשות כן דאינו כמין בשול אלא כמו ירך עבה שהאש שולט בו ואמנם אי ירצה לצלותו כגדי של חולין בני מעיו סמוכים לו נמי עביד שפיר ע"ש בירושלמי וי"ל סוגיא דידן ס"ל הכי ושפיר מייתי סייעתא מה"ת להתיר אי' דרבנן דם שבשלו על מגן כיון שיכול ליתן חוצה לו ואין לומר אכתי אי אמרי' כבכ"פ נמי תקשי הא הוה כבדא עילוי בשרא אסור לכתחלה וכמ"ש תו' ואי אין מצוה מן התורה על כרעיו ועל קרבו מה"ת להתיר כבדא עילוי בשרא לזה י"ל הא איתא בסי' ע"ב בב"י אין לך עוף שאין בו ס' נגד לבו אפי' אין בו ראשו ורגליו ואין לך עוף שיש בו ס' נגד הכבד כשהיא שלמה משמע כשהכבד חסרה אפשר שיהיה בו ס' ומכ"ש כשבהמה שלימה ראשו על כרעיו ועל קרבו דאפי' בטלה שמקריבין ממנו אלי' תמימה מ"מ ראשו על כרעיו וקרבו הוא שיעורא רבה והכבד היה מקריבים ממנה על המזבח כדכתי' על הכבד על הכליות יסירנו פרש"י נוטל קצת מהכבד עם היותרת נמצא הכבד אינה שלימה והפסח הוא ראשו על כרעיו ועל קרבו והוה ס' נגד חתיכת הכבד אלא שאין מבטלי' אי' לכתחלה אפי' אי' דרבנן שיש לו שרש בדאורי' כמבואר סי' צ"ט והשתא שפיר מייתי סייעתא אא"ב כבכ"פ משום כבדא עילוי בשרא דלכתחלה אסור מ"מ כיון דאיכא ס' מותר לבטלו לכתחלה דאין כאן אי' דרבנן שיש לו שרש בדאורי' אא"א לא אמרי' כבכ"פ איך מבטלי' לכתחלה אי' דרבנן שיש לו שרש דאורי' דם שבשלו וא"ש לכאורה אי גמ' דידן ס"ל כהך סברא דהירושלמי דריה"ג לא מדאורי' קאמר ליה. אך התוס' לא כ"כ אלא מדאורי' דרש ראשו על כרעיו ועל קרבו וא"כ ק' הא תוס' ס"ל דם שבשלו אינו עובר עליו ומאי קושיין וי"ל ע"ד חדוד דלכאורה דברי ר"ת דם שבשלו אינו עובר עליו מופרכ' מדאר"ז אמר רב בלב עוף שאין בדמו כזית והלא בבהמה עסיק וקאי בכחל דלא שייך בעוף ואתי סכינא חריפא ומפסקא מתני' סיפא בלב עוף ולא מוקי ליה כפשוטו משום דם שבשלו ומ"ש ר"ת מתני' סתמא איירי אפי' בחי ולא בשול גם זה תימה הא רישא כחל לא איירי אלא בבשול דחלב שחוטה חי' ולא פירש לית דין ולית דיין דשרי וט"ז מתיר אפי' בכבוש וע"כ רישא בבהמה ובשול מיירי מה הוה לו לרב למיפסק מתני' ולוקים סיפא בחי ולב עוף אע"כ דם שבשלו עובר עליו ושבקי' למתני' דדחיק ומוקי נפשי' בלב עוף ומוכח כרש"י אלא ר"ת לטעמי' דס"ל שינויי דשיע לא קאי וכ' תוס' בחולין ק"י א' בסוה"ד לפ"ז בברייתא כחל ולב אינם דומי' דכחל בבשול בקדרה עם בשר ולב בצלי בלי בשר וע"ש

פי' תו' במרש"ל ומרש"א וא"כ גם במתני' אי"ל להיות דומי' כי ברייתא אמתני' קאי כמ"ש שם תו' ק"ט ב' ד"ה לב כו' ע"ש וא"כ שפיר רוצה לאוקמא אפי' בחי ומש"ה מוקי ליה בלב עוף וא"ש ר"ת לשי'. והא"ש דהא חזינן דהש"ס מקשה סייעתא מרב דטפלו ליה בר גוזלא כי רב מחשב להו כתנא ומקשה סייעתא מיני' דלמ"ל לרבה לאשמועינן הא כבר אמרה רב והשתא נימא דהני תרי סייעתא מפסח ומברייתא דלב קורעו אע"ג דמסדר ש"ס חולק לשנים מ"מ בפ"א נאמרו וע"ד ממ"נ עפמ"ש ר"ז א"ר לא קרעו אינו עובר עליו בעוף ולא בבהמה והשתא ממ"נ מאי אצטריך רבה לאשמועינן דכבכ"פ הא מוכח מברייתא דקורע' אחר בשולו היינו צלייתו ומשום כבכ"פ ואי מוקמית ליה בבשול ומשום שיע א"כ למ"ל לרב לאוקמי' בעוף ולא דומי' דרישא דכחל בבהמה ומשום דם שבשלו ואי דמיירי אפי' בחי מה"ת לומר כן ולא נוקמא דומי' דכחל אע"כ אי תאמר לב שיע ע"כ רב ס"ל דם שבשלו עובר א"כ מוכח מפסח מדאמר קרא ליתן בני מעיו לתוכו הא איכא דמא ודם שבשלו נמי חייב עליו ואי תימא דם שבשלו דרבנן ומש"ה לא אחמרו בפסח א"כ מ"ט מוקי רב בלב עוף משום דמיירי סתמא אפי' בחי וע"כ לי"ל לב שיע ולא הוה דומי' דכחל בלא"ה וא"כ מוכח ממ"נ ממשנה וברייתא וממימרא דר"ז א"ר דכבכ"פ והוה סייעתא ולמסקנא אמרי' לעולם אי לא קמ"ל רבה ה"א טעמא דשיע וה"א דרב ס"ל דם שבשלו עובר עליו מש"ה מוקי לי' בעוף ומ"מ לא אמרי' כבכ"פ ומתני' דפסח משום ביה"ש מידב דייב דמא לכן קמ"ל רבה כבכ"פ ושינויי דשיע לא קאי וממילא לא הוה לב דומי' דכחל ובעי רב לאוקמי מתני' אפי' בלב חי שאינו מבושל ע"כ מוקי ליה בלב עוף ולעולם דם שבשלו אינו עובר עליו וא"ש. ולפ"ז י"ל דלא הומ"ל אדאביי משום דכל עיקר השקלא וטרי' בנוי אדר' ורבה הא דכל מילי' דמר עביד' כרב ואע"ג דכקולי' דרב לא הוה עביד מ"מ הוה בקי במילי' דרב. ועוד היכי דלא פליג עלי' שמואל הוה עביד אפי' כקולי' ועוד הכא חומרא אי מוכח מרב דדם שבשלו עובר עליו וא"כ היה רבה בקי וק' מאי אצטריך לאשמועינן הא מוכח מרב אבל לאביי לא תיקשי מכח רב וכיון שאין ק' לא ממשנה ולא מברייתא אלא מכח ר"ז אמר רב ע"כ לא תקשי לאביי:

ועי' בליקוטי שבסוף חי' ר"ן לחולין איתא שם בחולין ק"כ א' הכרח דע"כ אפי' לזעירי דדם שבשלו אינו בכרת מ"מ איסור דאורי' איכא פי' נהי דלא חזי לזריקה מ"מ דם האברים הוה דלא תלי' בראוי לזריקה כנ"ל כוונתו והוכיח דאלת"ה תקשי במשנה אחרונה שבסוף פכ"ה חומר בחלב מבדם כו' ליתני נמי חומר חלב שבשלו חייב עליו ודם שבשלו אינו עובר אע"כ איסורא מיהא הוה אפי' לזעירי ולכאורה צע"ג ק' זו והיה נלע"ד ליישב כיון דאיכא ההיפוך בחלב חי פטור דהוה שלכ"א ובדם אדרבא עיקור אכילתו

חי כמ"ש תו' בשבועות כ"ג א ד"ה גמר וא"כ אנינו בסוג חומר אלא החייב בחלב פטור בדם והחייב בדם פטור בחלב וה"ל למיחשבי' ספ"ק דחולין גבי הפטור בשקדים המרים חייב במתוקים ואינך דקחשיב התם מיהא התם בלא"ה תני ושייר הרבה כמ"ש שם בחידושינו אבל במתני' דחומר אין מקומו ומיושב ק' הר"ן ומיהו לא תקשי בהיפך למ"ד דם שבשלו חייב כמו בחלב א"כ ליחשב חומר בדם מבחלב שדם חי עובר משא"כ חלב דז"א דהרי גם בדם פטור שלכד"א אלא בחלב היה חי שלכד"א ובדם הוה דרך אכילתו ולק"מ דלא הו"מ למיחשבי' לחומר ומ"מ תירוצי הנ"ל א"ש דלענין הפטור בזה חייב בזה שייך שפיר למיחשבי' כמו שקדים המרים ומתוקים דתרוי' בגמר פרי תלי' אלא אלו נגמרו בקטנן ואלו בגדלן וה"נ דכוותיה וק"ל. מ"מ הסברא צ"ע מאוד מה"ת לפטור לגמרי דם שבשלו אפי' דם האיברים הלא התם לאו מטעם זריקה אתאינן עלה דהרי אינו ראוי לזריקה אלא דם שחיטה וצ"ע לכאורה ועוד אני נבוך מאוד מנ"ל לרבנן דכבדא שרי' דלמא בכל איסור דם הוא למ"ד דם שבשלו אסור מן התורה ובעט"ז כ' מדכתיב על הארץ תשפכנו דם הנשפך הוא דם ולא דכבדא וצ"ל כל הדרשות דדרשי' רפכ"ש להיתר הנאה ולהכשר זרעים ובר"פ כיסוי הדם לפטור קדשים מכיסוי הכל ממים דרשי' אבל תשפכנו אתי' שצריך שיהיה צלול ולא קרוש ואפי' למ"ד דם קרוש ומבושל חייבים עליו אבל הך שקרוש בתולדתו לא כצ"ל לבאר כוונת העט"ז ואם קבלה היא נקבל. והנלע"ד עוד בזה עי' זבחי' כ"ו א' וע"ש לשון פרש"י כ"ה ב' ד"ה שחט כו' וכל דמי הבהמה יונקי' זה מזה ועלה ויצא דרך ביהש"ח כו' ע"ש למדתי מזה שאין שום דם מיוחד לחיוב כרת אלא כל דם הבעל חי מתערב ומתמזג זב"ז ויונק זה מזה ואי היה מקיז דם בחי' הבהמה ופירש הדם ע"י הקזה הוא דם אברים שבלאו אך בשעת שחיטה עולים הדמים מהאיברים ויוצאים דרך ביהש"ח ואז מתברר שזה הוא הדם שחייבים עליו כרת ושראוי לזריקה לכפר על הנפש ואלו הי' שוחטה שעה קודם הי' דם אחר יוצא ודם זה הי' נשאר עד אחר יציאת נפש ולא היה אלא בלאו וכן אי מאחר לשוחטה עד שעה או שתים הי' דם זה דם האברים ודם אחר הי' יוצא בשעת יציאת נפש והשתא נימא דלא אסר רחמנא דם אלא משום כי נפש בדם הוא אך היוצא בשעת יציאת נפש חייב עליו כרת והראוי לצאת בשעת יציאת נפש ואעפ"י שלא יצא הוא בלאו אם פירש לאפוקי כבד אעפ"י שכול' דם קרוש מ"מ כך נברא עם הבהמה ומעולם לא הי' דם זה ראוי לצאת בשעת שחיטה ולזרוק ע"ג מזבח ע"כ הותר ולפ"ז דם אברים ומכ"ש דם סמפונות שבכבד שראוי להתמזג עם שאר דם ולעלות לביהש"ח נמי חייב כשאר דם אברים והפוסקים עמדו בזה מדלא הזכירו בברייתא דכריתות. ולפ"ז י"ל נמי כיון דדם שחיטה גופי' משנתבשל אזדא

לי' כרת שלו משום שאינו ראוי לזריקה א"כ י"ל דם אברים נמ' הרי אלו הי' עולה בשעת שחיטה עם יציאת הנפש והי' מתבשל אח"כ היה מותר ה"ה גם עכשיו כשעודנו בתוך האברים ופירש לא עדיף מהך וכשנתבשל מותר כנלע"ד:

והנה במנחות אמרי' דם שבשלו ושמלחו אינו עובר משום דמליח הרי הוא כמבושל ואברים שצלאן והעלן אין בהם משום ריח ניחוח ולא אמר נמי אברים שמלחן והעלן צ"ל כיון דרחמנא אמר למלוח אעפ"י שסגי בלי שיהוי כשיעור צלי' מ"מ כיון שהתורה לא נתנה שיעור בהדי' ש"מ מליחה תחלת הקטרה היא ומש"ה נמי נראה שמותר למלוח הפסח דבקדשים מליחה תחלת צלי' הוא והצל"ח נתקשה בדבר ואולי הוא כמו שכתבתי. ובפ' השבוע כתי' על מוקדה על המזבח כל הלילה ואש המזבח תוקד בו וברבה פ' זו האש הי' מתוקד בו תאר"נ קרוב לקי"ו שנה הי' האש מתוקדת בו עציו לא נשרף ונחשתו לא ניתך כו' ע"ש מ"מ קרא מיותר כיון דכתיב על מוקדה על המזבח עד הבקר פשיטא שאש המזבח תוקד בו וכי משום רמז זה שנחושתו לא ניתך כתבו כאן והנלע"ד דבמס' תמיד איתא דכשבא הכהן להרמת הדשן אז כל אברים שלא נתעכלו יפה הי' מסלק לצידי המערכה עד אחר עבודתו וי"מ עד אחר הקרבת התמיד ושוב החזירן למערכה והנה לפי המדרש הי' למזבח הנחשת גג נחשת ודלא כפרש"י בפ' תרומה שלא הי' לו גג וכבר נדחק בזה ביפ"ת הנה במתכת חם מקצתו חם כלו וכשהי' מסלקי' האברי' לצידי המערכה על נחושתו של מזבח הי' נצלה מחומו של נחשת שחם כלו ושוב אינם ראוי' להעלותם על המערכ' דאברי' שצלאן והעלן אין בהם משום ריח ניחוח ע"כ הקדים אש המזבח מתוקד בו ואין המזבח מתחמם כלל מהאש הלז וכ"כ תו' סוף חגיגה אש שלמעלה אינו מכלה ע"ש וא"ש. ובהא דחם מקצתו כתב ש"ך סי' קכ"א דעת הטור כדעת הרא"ה ע"ש ולע"ד לא נ"ל דהרשב"א במ"ה צווח על הרא"ה מנ"ל לבדות סברא מלבו דלבון אינו מפליט אלא שורף ומכלה ולע"ד הרא"ה לשי' הוכיח כן מש"ס פג"ה דקאמר גדי שצלאו בחלבו אסור לאכול אפי' מריש אזנו והק' ליבטל בס' ותי' הרא"ה דצלי אינו מפעפע בשוה כמו רוטב המבלבל בשוה וא"א לשער בס' דבמקום א' יש הרבה ובמק"א מעט עבר"ן דמביאו נמצא מבואר דאין פעפוע האש בשוה וא"א לומר כבכ"פ ולא דמי לכבכ"פ דשמעתין דפירושו מיד שבולע מיד פולט אבל התם נאמר כבולעו כבר ע"י אש כך יפליטנו אח"כ זה לא נוכל לומר באש שאין פעפועו בשוה וזה ברור שמזה יצא לו להרא"ה דינו וכיון שהרא"ש והטור וגם אנן לא קי"ל בהא כהרא"ה לענין איסור ומשערי' צלי בס' כמבו' לעיל סי' ק"ה ממילא לית לן הך סברי' דליבון אינו מפליט אלא מכלה

וליתי' לדהש"ך והעיקר ביישוב הטור והרא"ש אנו אין לנו אלא כדברי מג"א סי' תנ"א ס"ק כ"ד ע"ש שדבריו נכונים וברורים:

דף עד:

טפל לי' בר אוזא. העלו תו' דלאו היינו פשטידא דמקום מושבם יבש בתנור אלא שמטפלי' קרבי' בעיסה שבלילתו רכה וצולין בשפוד נ"ל דלא תלי' בבצק עבה או בלילה רכה אלא מעשה טפלי כך הוא שבלילתו רכה אבל הכל בתלוי באויר בשפוד ויש מקום לדם לזוב או יושב על קרקע התנור ואין מקום לדם לזוב וכ"כ להדי' באגודה דפרקין ע"ש. וז"ל הרמב"ם פ"ו ממ"א ה"ז הכבד כו' וכן מנהג פשוט שאין מבשלין המוח של ראש ולא צולין אותו עד שמהבהבין אותו באור עכ"ל פי' שאם יצלו אותו ע"ג קרקיעות התנור לא יפלוט דמו ע"כ מהבהבין תחלה באויר עד כצליית בן דרוסאי וכבר יצא דמו שעל פניו ושוב צולין אותו בקרקעית התנור ונראה ה"ה לכבד שאין לצלותה בקרקעית התנור אלא באסכלא מנוקבת או ע"ג גחלים וכמ"ש צל"ח בשמעתין ולפ"ז מ"ש במתני' ולא על האסכלא לרמב"ם דמפרש הא דר"ג שנוגע באסכלא מנוקבת וא"כ הא דאמרי' ולא באסכלא היינו בנוגע באסכלא שאינו מנוקבת לא תקשי תיפוק לי' משום דמא די"ל במנוקבת אבל לא כ"כ שיהי' האש מנצח כח הברזל משא"כ אסכלא דר"ג שהי' ריוח הרבה בין הבריחי' שהי' האש מנצח כח הברזל ועוד כבר כתבתי לעיל שגם לרמב"ם לא מיירי מתני' מנוגע בברזל עצמו ע"ש:

במכילתא פ' בא כ"א צלי אש למה נאמר הייתי אומר הראוי לשלוק ישלוק הראוי לצלות יצלה ת"ל כ"א צלי אש תוך ובר דברי ר"ע רבי אומר מקולס עכ"ל וצ"ע כיון דכתיב אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל איך יעלה על הדעת שיאכל שלוק ועוד איזהו שראוי לאכול שלוק ואולי בני מעי' כגון כרס קיבה ודקין אין דרכן להאכל צלי אש כלל ואם אוכלין אותו היינו ע"י טפלי שהבצק מסבבו ואינו רואה פני האש אבל לצלותן לבדן האש מחרכן וה"א זיל בתר טעמא שנאכל צלי כדרך שהמלכים אוכלי' כמו שדרשי' ע"פ למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים והני בני מעי' הלא בלא"ה אוכליהן לאו בר אינש ועכ"פ חרוך באש אין אוכלין אותן אלא שלוק וה"א אהני לא קפיד רחמנא אי יעשום צלי קדר קמ"ל כ"א צלי אש ופליגי ר"ע ס"ל עכ"פ יכניסם לתוך הטלה ויהי' תוך בר ולא יראו פני אש ויהי' עכ"פ כעין שלוק וס"ל דלענין צלי אש אין מזיק מה שמכוסה בטלה שסביבו דה"ל כמו ירך עבה כדאיתא בירושלמי ומ"מ כעין שלוק הוה לענין אכילה ופליג רבי וס"ל אפי' האי נמי אסור אלא כמקולס ממש ולר"ע צ"ל מדמפרשי' על קרבו

שהקרבי' ניתני' לתוכו מפני שדרכן כך ה"ה על כרעיו נמי לתוכו אע"ג דדרכן בצלי דכל דכתיב תרי על בחד קרא כחדא מפרשי' להו כדאיתא במנחות כ"ז א' ע"ש:

מאן דאסר אפי' פומא לתחת. הק' תו' הא ביה"ש מחלחל ולכאור' י"ל דהא הק' רשב"א מאי מייתי סייעתא דלמא מלחו הכל והנה י"ל ק' ש"ס משום כבדא דלא מהני לה מליחה ומש"ה הוצרך לדחות ביה"ש מחלחל וא"כ לאביי דאמר כבדא מה אתון בי' והוה ס"ל לא בעי מליחה ודם כבדא שרי לגמרי אפי' בלא מליחה לק"מ ק' ש"ס ותו לא נימא ביהש"ח מחלחל וכדס"ל לר"ת בלב שיע שאינו אלא דיחוי ולא קאי במסקנא ה"נ שינויי דמחלחל ושפיר קאמר אפי' פומא לתתא אסור:

דף פח:

איזה חידושים בסוג' דה' שנתערבו עורות פסחיהם:

יל"ד מ"ט לא משני מיד לא אפשר משום דממעט באכילת שלמי' י"ל לפמ"ש בפלתי סי' ק"ב אמ"ש תו' ליספו לכהן קטן אע"ג דאסור להאכיל לקטן איסור בידים (עמג"א סי' שמ"ג) מ"מ הכא בטל ברוב וליכא אלא אי' דרבנן ומותר לקטן לדעת הרשב"א ע"ש וא"כ א"ש בל"ז לא הו"מ לשנוי' דממעט באכיל' דהרי מדאור' שרי דכל א' אומר מרובא פרישנא ודידי שלמים וליכא רק אי' דרבנן ולא העמידו דבריהם בספק כרת לכן משני משום חזה ושוק דאי אזלי' בתר רובא אסור' בחזה ושוק דרובא שלמי' נינהו ואי יתנו לכהן אותו כהן לא מצי סמיך ארובא לעבור אאי' דרבנן להצילם מספק כרת דאין אומרי' לאדם חטא בשביל שיזכה חברך עי' ריש מס' שבת וע"כ מקשה דמייתי ה' חד כהן וע"ז משני שפיר דממעט באכילת שלמים כיון דחד כהן יאכל מכל החמשה ואכל בודאי אי' א"א למיכל בכה"ג יותר מיום ולילה ולא שייך מרובא פריש כיון דא"א למיתלי בחברו. ובזה אש"נ מ"ט לא משני דאיכא ודאי נותר דא"א לשבור עצמות ולהוציא המוח ואז לא הוה מקשה מידי ממותר הפסח והא"ש משום דהוה אמרי' מרובא פריש וישבר העצמות ואין לומר דחד כהן עביד לכלהו ז"א דאטו הוא בעצמו יצטרך לשבר העצמות כ"א מבני החבורה ישבר עצמות שלמיו קודם שיתננו לכהן ואמרי' שפיר מרובא פריש:

ועפ"ז ישבנו ק' תו' לעיל פ"ה א' דאמרי' מדכתי' ועצם לא תשברו בו ב"פ בפסח ראשון ושני דרשי' א' עצם שיש בו מוח וא' עצם שאין בו מוח דס"ד אתי עשה דואכלו את הבשר ודוחה ל"ת דועצם לא תשברו בו קמ"ל ומקשה תו' הא למ"ל קרא תי"ל דלא הוה בעידנא דמיעקר ללאו קא מקיים עשה ולפי הנ"ל א"ש דהנה בשמעתין מקשה תו' וכי משום שמא יהי' נותר או סמיכה דלא מעכבא כו' ומשני רובם יעשו שלא כהוגן עכ"ל

והנה בשנים שנתערבו עורות פסחיהן משמע דאה"נ דעושין פ"ש כיון דלא יעשו רובם שלא כהוגן אמנם לפמש"ל משום עצם לא תשברו בו אפי' שני' לא יעשו דע"כ לא הק' תו' אלא משום שמא יהי' נותר והיינו בחמשה דמשום עצם ל"ת בו ליכא דאמרי' מרובא פריש רק משום שמא נותר או סמיכה הקשו שפיר ותי' רובם יעשו שלא כהוגן משא"כ ב' שנתערבו נהי דמשום סמיכה וזריקה ליכא למיחש דלא יעשו רובם שלא כהוגן מ"מ לא יעשו פ"ש משום ודאי נותר דשבירת עצם דלא שייך מרובא פריש והשתא אי לא הוה כתי' ב"פ ועצם ל"ת ה"א בכה"ג יבא עשה דפסח שיש בו כרת וידחה לאו דשבירת עצם ויעשה פסח ויתנה בשלמים וישבור עצמיו דאתי עשה דספק כרת ודוחה ספק לאו דשבירת עצם והשתא לא בעי בעידנא דבעשה שיש בו כרת לא בעי בעידנא כמ"ש תו' לעיל נ"ט א' ד"ה אתי כו':

ובזה מיושב נמי פסק הרמב"ם דמייתי הך ברי' דפטורי' מפ"ש וק' הא הוא פסק דאכיל' פסח מעכבא נמצא שכל החמשה שלא אכלו מפסחיהם בראשון לא יי"ח וחייבי' בפ"ש ובלח"מ תי' שם גבי חבורה שאבד פסחה דס"ל להרמב"ם לחלק כיון שהי' ראוי' לאכול בשעת זריקה תו לא מעכבא וקשה מנ"ל הא והא"ש דאל"ה א"כ לדינא כל כה"ג חייבי' בפ"ש וא"כ הדק"ל ועצם ל"ת בו למ"ל:

ובזה מיושב נמי ק' תו' לקמן קכ"א א' ד"ה כשת"ל כו' שהק' דכיון דמפקי' מודם זבחיך ישפך דפסח בשפיכה מנ"ל דהניתן בזריקה שנתנן בשפיכה יצא והא"ש דאל"ה הוה פטורי' מפסח שני בלאו הך דשבירת עצם משום זריקה ושפיכה דאע"ג דבשני לא לא יעשה רובם שלא כהוגן מ"מ הא פסול בדיעבד וא"כ הדק"ל ועצם לא תשברו בו למ"ל:

תו' במס' יומא כ"ט מסופקין אי זמן פ"ש נמי אחר תמיד או לא ומייתי ראי' משמעתין דה"ל להש"ס למימר דלא מצו מתנו בשלמים משום עשה דהשלמה והניחו הדבר בספק ע"ש ויש מפקפקי' אהתו' דיקריבו קודם תמיד דכשר בדיעבד כדלעיל במתני' ס"א א' ולא יעשה אלא א' שלא כהוגן דבעלי השלמים עושי' כהוגן ולע"ד זהו ליתא דא"כ אהש"ס נמי תקשי דמשני משום סמיכה א"כ יסמכו ויעשה א' שלא כהוגן אע"כ בקו"ע לא אמרי' הכי וספק התו' כראי מוצק. והנה המל"מ פ"א מה' ק"פ תמה על הרמב"ם שלא גילה דעתו בפ"ש האיך דינו ולע"ד שפיר גילה דעתו דבפ"א מה' תמידין ומוספי' כ' דלכן מאחרי' פסח אחר תמיד משום דא"א שיקריבו כל ישראל פסחיהם בב' שעות ע"ש ותמה הלח"מ מה לו לתת טעם דמבואר בגמ' ד"ג ד"ה הוא יאוחר דבר שנא' בו בערב ובין הערבי' כו' ולע"ד דהרמב"ם הוכיח ג"כ משמעתין דפסח מקריבי' קודם לתמיד והי' ק' לו מ"ט הא כתי' ככל חוקת הפסח ואי משום דלא כתי' בפ"ש רק בין הערבי' ולא בערב היא גופא

קשי' מה ראה לשנות דוקא בדבר הזה אע"כ כל עיקר הטעם משום שא"א שיקריבו כל ישראל פסחיהם בב' שעות וזה לא שייך בפ"ש דאין ציבור נדחה וליכא אלא מיעוטא וא"כ שפיר גילה דעתו:

דף צט:

ערב פסחים. לקמן בעי אי סמוך למנחה גדולה ומשום פסח או סמוך למנחה קטנה ומשום מצה ונלע"ד דתלי' בב' תי' תו' במאי דתני פסחים אי אמרי' ערב ששוחטין בו פסחי' ע"כ עיקר טעמא משום שחיטת פסח וסמוך למ"ג אבל אי קאי אפסח ראשון ושני הא אתא לאשמעי' דאפי' האי גברא גופי' דעביד פ"ש מ"מ לא יאכל גם בראשון אע"ג דלא עביד בי' פסח וע"כ משום מצה ועבתו' שבמרדכי דרש"י לא גרם ערבי משום דלא שייך הכי כ"א בשבתות ועי"ט ותו' גרס לי' משום לישנא דקרא ושחטו אותו כל קהל עד"י בין הערבי' ע"ש ולהנ"ל זהו ליתא דא"כ ע"כ אשחיטת פסח קאי ולא משום מצה וק"ל:

סמוך למנחה. למ"ד בפ"ק דשבת דסמוך למ"ג לא יאכל עד שיתפלל ע"כ הכא סמוך למ"ק קאמר ובשהתפלל כמ"ש תו' דליכא למימר סמוך למ"ג ובהתפלל שהרי א"א להתפלל קודם למ"ג א"נ משכח"ל בסמוך למ"ג ובמקום שקורין לבה"כ דמשום תפלה מותר לאכול ומשום ע"פ אסור וזהו מוכרח קצת דאלת"ה ק' מאי ראו חכמים לקבוע זמן איסור אכילה בשבתות וי"ט ממנחה ולמעלה והלא אין כל הזמנים שוים דע"ש שבימות הקיץ ממנחה עד הלילה ו' שעות ובחורף ג' שעות וא"כ היה להם לקבוע שיעור כמה שעות דרך אדם להיות תאב לאכול אחר אכילתו מיהו למ"ד דבכל השבוע אסור לקבוע סעודה סמוך למ"ק משום תפלה איכא למימר דלא רצו לחדש זמן אחר בע"ש כ"א הניחו בסמוך למ"ק כיון דבלא"ה אסור בלא התפלל אסרוהו בע"ש וי"ט אפי' התפלל אבל למ"ד דמשום תפלה אסור סמוך למ"ג וא"כ בע"ש וי"ט וע"פ ע"כ סמוך למ"ק אסור כנ"ל ובהתפלל כנ"ל ק' שפיר מה ראו לקבוע זמן זה דוקא כיון שאינו קבוע בשום מקום אעכצ"ל דלדידי' בע"פ נמי סמוך למ"ג אסור ונ"מ במקום שקורי' לבה"כ כנ"ל. א"נ איכא למימר למאי דכ' תוס' לקמן בסמוך דבשבת וי"ט לא גרסי' עד שחשכה דמותר לאכול מבע"י משקבל עליו שבת איכא למימר דלעולם זמן א' קבוע לאכילת ב"א אחר מנחה בין בקיץ ובין בחורף ולק"מ ודוק:

לא יאכל אדם. בתוס' הק' האמרי' בציקות של נכרים ממלא כרסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה וצ"ע להבין קו' עי' לקמן סוף פרקין בתו' דמשמע מדבריהם דאיכא מצוה לאכול כזית קמא לתיאבון וגם כזית בתרא על השבע מיהו כי לית לי' אלא כזית

מצוה טפי לאכלו על השובע מלאכלו בתחלה לתיאבון ולכן ממלא כרסו מבציקות של נכרי' וא"כ מאי ק' להו הכי דמתני' איירי מכל אדם שיש להם מצה כל צרכ' ואפי' לס"ד דלקמן דלא מיבעי' קאמר ע"ש מ"מ איכא למימר דעל השובע עם לתיאבון כי הדדי נינהו ולק"מ קו' תוס' וגם מה שהק' מרבא דחמרי גריר נמי לק"מ דמ"מ איך הותר לשאר ב"א לשתות בין הכוסות כיון שיש להם מצה לאכול לתיאבון נהי דבאותה סעודה משמר עצמו שלא יבא לאכילה גסה מ"מ לתיאבון א"א לאכול אי הוי חמרא מיסעד סעיד וצ"ע:

עד שתחשך. פרש"י ורשב"ם כדי שיאכל מצה לתיאבון משום הידור מצוה ובגמ' מסיק משום שלא ליכול למצה אכילה גסה ופרש"י ורשב"ם דאז לא יצא כלל ע"ש ונלע"ד דודאי לפי הה"א די בזה הטעם כי היכי דלאכול מצה לתיאבון אבל לבתר דמסיק דמתני' ר' יוסי היא ובע"פ מודה ע"כ צריכי' לחלק בין ע"ש ועי"ט לע"פ דהרי סעודת שבת וי"ט נמי דאורי' וצ"ל דלתיאבון לא חייש ר' יוסי ועיקר טעמי' משום דלא ליכול אכילה גסה ולא יצא י"ח כלל ולכן בשבת וי"ט א"נ לא י"ח בסעודת הלילה אפשר להשלימו ביום כמ"ש תו' לקמן ק"א א' ד"ה ובקדשא כו' משא"כ כזית מצה דליל א' של פסח אין לו תשלומין ולכן חייש ר"י וא"ש דהש"ס לקמן נקט טעמא למסקנא דאתי' מתני' כר' יוסי ורש"י ורשב"ם פי' בה"א משום לתיאבון ודו"ק:

שתחשך. נלע"ד דלאכילה דוקא קפדי' עד אבל מ"מ יכול לקדש משתשקע החמה כמו בכל שבת וי"ט ויאריך בסיפורי הגדה עד ואז יאכל דאל"ה ואפי' קידוש אסור עד מאי מקשה אפי' ע"ש וי"ט נמי דלמא אשמועי' דהכא אסור לקדש עד וא"ל כתי' תוס' מפ' איזהו מקומן שמעי' לי' ז"א דשם נאמר הפסח דוקא וה"ה למצה הנאכלת עמו אבל קידוש לא שמענו והכא אשמועינן אפי' קידוש אסור אע"כ דאה"נ דשרי לקדש משתשקע החמה וא"כ לקמן ק"ט א' תוד"ה חוץ כו' לא צריך לגרוס לילי פסחים דערבי פסחים נמי ניחא שמיהר לקדש משתשקע החמה בע"פ בשביל התינוקות ואין להאריך וק"ל:

ארבע כוסות. רש"י ורשב"ם פי' כאן כנגד ד' לשונות של גאולה ובמרדכי הק' א"כ יקחו ד' לחמי' כוסות מאן דכר שמי' ולקמן ק"ח א' פרש"י ג' כוסות כנגד ג' כוסות שנאמרו בפסוק וכוס פרעה בידי וא' ברכת המזון ובמרדכי תי' נגד מנת חלקי וכוסי כוס ישועות אשא ישועות לשון רבים ה"ל תרי ולע"ד דלכן מרומז א' בהשנים דהיינו בה"מ דמצטרף לטובה ולא לרעה עי' לקמן ק"ט ב' ולע"ד ד' פעמים כוס גי' משה עה"כ שהוא הגואל דמצרים. כוס גי' פ"ו כמספר אלקים שהוא מה"ד וד' פעמים יין גי' פ"ר דיני אלקים להמתיקם ואין להאריך בזה:

דף ק.

מכלל דפליגי בהפסקה. הנה לפמ"ש תוס' לעיל ד"ה סמוך למנחה לחלק בין אותה סעודה לסעודה אחריתי ובמג"א מסביר יותר דמכיון שברך בה"מ נסתם האסטמוכא וניטל טעם האכילה וא"כ ר' יהודה דחייש כולי שתא לתיאבון אדרבא לא הי' לו להפסיק כדי שלא יסתום האסטמוכא וצ"ל מ"מ הא עדיפא לי' דתיתי סעודתא ליקרא דשבתא מ"מ לפי מאי דקי"ל כר' יוסי בע"ש להתחיל ולא חיישי' לתיאבון כלל למה קי"ל כוותי' בהפסקה ולמה לא נפסיק כי היכי דתיתי סעודתא ליקרא דשבתא ואפשר מש"ה פסק ר' יחיאל דלא כר' יוסי בהתחלה כולי שתא מדפסקי' כוותי' בהפסקה כיוון למ"ש אע"כ דלית הלכתא כר' יוסי בהתחלה דע"ש וחיישי' לתיאבון וס"ל דאכילת תיאבון עדיפא מסעודתא ליקרא דשבתא ולהכי לא נפסוק בע"ש וזהו דלא כמו שהבין הרא"ש בכוונת ר' יחיאל והק' עליו ע"ש ואין להאריך. עוד הק' הרא"ש ז"ל מה סברא יש לחלק בהפסק דע"פ מכולי שתא ולע"ד משום שמהפך סדר ד' כוסות כמ"ש תוד"ה ר"י ודוק. ומ"ש תוד"ה אין מפסי' כו' משמע לפי פשוטו דס"ל דר' יוסי גופא לא קאמר אלא דלא יפסיק אבל אתחולי לא מתחלינן והתוס' השיאו דעתו לדעת אחרת ולע"ד להבין הדבר כפשוטו וס"ל לבעל ה"ג דלמסקנא בריתא בתריתא עיקר ודכ"ע בע"ש ממנחה ולמעלה אסור ובתשע שעות ולמעלה הא דפליגי וס"ל לר"י דאין מתחלינן ור' יוסי ס"ל דמתחלי' ולא מבעי דמתחלי' אלא אפי' אי"צ להפסיק משקדש היום אלא אוכל עד שתחשך וה"ה אפי' טפי נמי וכמ"ש הר"ן לקמן ק"ב סוף ע"א גבי ר' יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך דהרשב"ם דחיק וגרי' משתחשך והר"ן מקיי' גי' עד שתחשך כיון דזמן קידוש היום משקיעת החמה והוא אוכל עד שתחשך וה"ה אפי' טפי נמי ע"ש:

דתני' מפסיק' לשבתות. הא דלא מקשה הש"ס לעיל מיד לר"ה דמשני לא נצרכ' אלא לר' יוסי בע"פ מודה ה"ל להק' מדר' ירמי' ולאסוק' דלהפסקה איירי ומדברי התוס' שבמרדכי למדתי דבל"ז הוה מצי לשנויי גברא אגברא קרמית ור"ה לי"ל דר' ירמי' ור' ירמי' מצי סבר כשנויי דר"פ אבל דאסיקנא מחוורתא כדר"ה א"כ ר' ירמי' כמאן מוקי' למתני'. א"נ י"ל דבל"ז מצינו למימר דלר' דגזרו ואסרו בכל ע"ש וי"ט ממנחה ולמעלה ה"נ לא חלקו בע"פ לחדש זמן ולאסור סמוך למנחה ומפני אותה חצי שעה שבין סמוך למנחה וזמן מנחה לא ראו לחדש גזירה אבל מתני' דאסור סמוך למנחה כר' יוסי אתי' דשרי' בכל השנה בע"ש וי"ט עד שתחשך ובע"פ לבד אסרו א"כ איכא למימר דאסרו מסמוך למנחה והשתא שייך נמי שפיר הלכה כר' יוסי בע"פ דמחמרי' מסמוך למנחה ודלא כר"י דמיקל

גם בע"פ אבל השתא דבריתא בתריתא מתרצא וכולי שתא נמי סמוך למנחה אסור א"כ אין בין ר' יהודה לר' יוסי בע"פ ולא כלום קשה שפיר ודוק:

דף קא:

אבל ממקום למקום לא. פירש"י ורשב"ם מבית לעלי' והוה דומה למקום למקום דלעיל גבי קידוש במקום סעודה ומה שהק' שם בתוד"ה אבל ובתו' שבמרדכי דמ"ש דלגבי קדוש במקום סעודה דמסקי' דשינוי מקום לא מהני קדוש והכא א"צ ואדרבא חזינן לרב דמיקל בקדוש במקום סעודה ואפ"ה ידי יין לא יצאו ועמ"ש הר"ן בכאן לפי גי' דמפינה לפינה ורש"י ורשב"ם לא חשו להך ק' דאכתי תקשי הרי בדברי' הטעוני' ברכה לאחריהם במקומן א"צ לברך ומינייהו יין לפרש"י ורשב"ם וא"צ לברך אפי' מבית לבית א"כ מאי אהני לן גי' מפנה לפנה דלא קאי אלא אמיא ובשרא והדומה ע"כ צריך לחלק בענין אחר דשאני קדוש במקום סעודה מברכה עי' בהר"ן. ובזה ניחא המשך התו' דלבתר דדחו פרש"י ופסקו דיין לא טעון ברכה אחרי' במקומ' מסקו ושינוי מקום היינו אפי' כו' אבל מפינה לפינה לא היינו כנ"ל דלפרש"י לא אתאינן לכך. והנה מה שהק' תו' דלפרש"י רב חסדא דלא כרב ושמואל דלעיל ולע"ד ע"כ לא קאמר שמואל דלא יצא ידי יין בבה"כ אלא משום דלא יצא ידי קדוש וא"כ א"נ טעם יין בבה"כ לא מקרי קביעות דאל"ה אסור לאדם לטעום קודם שיקדש כמ"ש תו' לקמן ק"ו ע"ב ד"ה טעם כו' וא"כ לא שייך לקבעא קמא הדר אבל בחול מודה שמואל ודוק:

דף קב:

גמרו כוס א' מברך עליו בה"מ והב' אומר עליו קדו"ה הרשב"ם דגרס בדר' יהודה קידוש קודם בה"מ משום דאסור לטעום קודם קידוש מודה בדר' יוסי דמברך קודם דלר' יוסי מותר הני לטעום קודם דהרי גומר סעודתו קודם וכן נמי לטעמא שכ' המרדכי להקדי' קדוש שהקדוש גורם לבה"מ שתאמר ה"כ לר' יוסי ליתא דלא גרם מידי וא"ש הא דקאמר ר' יוסי גמרו כוס ראשון כו' משום דפליג אר' יהודה אבל להתו' קשה כיון דגם לר' יהודה כוס ראשון אומר עליו בה"מ מה הי' לר' יוסי להאריך גמרו כוס ראשון כיון דלא פליג בהא אר' יהודה וצ"ל משום דלר' יוסי ה"א כשגמרו סגי בכוס א' משא"כ כמ"ש תוד"ה ונימרינהו כו' דלר' יוסי דוקא פריך והשתא מתורץ ק' המרש"א שהק' מנ"ל להתו' דהמקשן לא מקשה נמי לר' יהודה והא"ש דאל"ה קשה מה הי' לר' יוסי להאריך כנ"ל מיהו נלע"ד דלהרשב"ם לא צריכא לדחוקי בסברת התו' דמש"ה לא קשה לר' יהודה

דבה"מ אסעודת חול קאי אלא בפשיטות כיון דבתחלה מקדש ואח"כ בה"מ ודינו של קידוש לברך על היין בתחלה ובה"מ דינו לברך על היין בסוף כמ"ש תוד"ה יקנ"ה כו' א"כ א"א לאומרו על כוס א' בשום פנים משא"כ לר' יוסי דמברך בה"מ ואח"כ קידוש והיין בא באמצע בין בה"מ לקידוש ה"ל לקדש עליו ודוק:

אין אומרי' ב' קדושות על כוס א'. ומ"מ כ' תוס' דדי בברכה א' לשניהן גבי ברכת המזון וז' ברכות והיינו משום דברכת היין באה באמצע בין שני ברכות כמ"ש לעיל בסמוך משא"כ שארי ברכות לא שייך זה כגון ברכת אירוסין ונשואין דבשני' ברכת היין נתקן קודם הברכה וא"כ א"א לפטור שניהם בברכה א' ומרש"א לא עמד בזה וק"ל:

ולא והא תני'. פי' דמוכח כדי למעט בברכות עושי' מצות חבילות אבל בלא"ה בודאי לא ס"ד:

הנכנס לביתו במ"ש. בתו' הק' מ"ט לא מקשה ממתני' דלקמן ב"ש אומרי' נר ומזון בשמים והבדלה נלע"ד דהקשו כן לפי רבינו נסי' שהבי' בסמוך דמיירי ה"נ באכל מבע"י אבל למסקנת תוס' במתחיל לאכול משחשיכה איירי א"ש דלא מקשה ממתני' דנר ובשמי' דהתם בהתחיל מבע"י איירי וא"כ בה"מ אתא להפסיק סעודת שבת וכן הבדלה להפסיק שבת אתא וחדא מילי הוא משא"כ קידוש והבדלה לכן מייתי ברייתא דמיירי בסעודת חול ואפ"ה אומרו על כוס א' ודוק:

דאית לי' ואמר רב יקנ"ה. ופרשב"ם דאד' כוסות קאי ונלע"ד אע"ג דכולהו צריכי למילתייהו כמ"ש תו' מ"מ כיון דנותני' לו ד' רביעית ולא בעי למשתי כ"א רובי דכסי אשתייר לי' ד' מיעוטי מד' כסי ומצי להבדיל אהאי שיורי כנלע"ד וק"ל:

דף קה.

שבתא קבעה נפש' דא"ר כשם שהשבת קובע' למעשר כך קובע' לקידוש. פי' דלא אזלי' בתר תחלת סעודה דהיא סעודת חול אלא נעשה ממילא סעודת שבת והנה בביצה פליגי ר"א ור"י דהאוכל בע"ש וחשכה לו ר"א אומר יגמור ור"י אומר לא יגמור ואיכא למימר דפליגי אי יגמור בשבת אבל במ"ש לכ"ע חוזר ממילא להעשות סעודת ארעי' ולכן סבור מיני' דמ"ש נמי קובעת להעשות סעודת חול אבל ר"נ פליג התם וס"ל דבמ"ש אומר ר"א יגמור ועלה קאי ר' יהושע ואמר לא יגמור במ"ש והיינו משום דלא נעשה סעודת חול ממילא ולכן מסיק דמ"ש אינו קובעת ודוק. והנה ר' יהודה דאית לי' דבעי' עקירת השולחן ממש לטעמי' אזל דס"ל בביצה התם דשבת אינו קובע אלא בדבר שנגמרה

מלאכתו ולא הוה כסעודה קבועה דסעו' קבועה קובע אפי' בדבר שלא נגמרה מלאכתו ודוק:

וה"מ לענין מיפסק דלא מפסקי' כו' ושתי' נמי לא אמרן כו'. ופרשב"ם דלענין אתחולי קאי דמיא שרי אפי' להתחיל ולמד כן מדקא' ופליגא דר"ה כו' ומנ"ל להש"ס דלמא התם בהתחלה איירי אע"כ דלאתחולי נמי שרי ומתו' ק' המרש"א והשתא לא ס"ל להרשב"ם כמסקנת התוס' דדוקא בהתחיל בהיתר דאל"ה אסור לשתות מים שגוזל קרובי המתי' ועי' בראש וטעמא נ"ל שהמתים הולכי' אל הנהר קודם שנכנסי' לדין דוגמת החיים שהולכי' ביום הדין שלהם אצל הנהר לומר תשליך ולעורר חסד עליון הנמשל למים והא"ש מ"ש תו' מע"כ מפני שכ' מג"א בהל' י"כ בענין הזכרת נשמות והדלקת נרות לנשמת המתים בי"כ שגם הם נידונין בי"כ וא"כ יש טעם לאסור שתי' מים בעי"כ אחר מנחה כמו בשבת וק"ל:

דף קה:

ש"מ המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס. נ"ל דהא פשיטא לי' בלא"ה נמי דאע"ג שהבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס כמו בקידושא דאע"ג דהתפלל וכבר נאסר בעשי' מלאכה וקבל שבת על עצמו מ"מ מצוה עליו לקדש על הכוס ג"כ וה"ה נ"מ מצוה עליו להבדיל על הכוס אבל מ"מ ה"א מכיון שהתפלל כבר יצא השבת ומותר לו לאכול רק שמצוה עליו להבדיל ג"כ על הכוס קמ"ל הכא דעדי' לא יצא שבת מדקי"ל חביבא מצוה בשעתה והכא משום אפוקי יומא הוא ש"מ שעדי' לא הוציא שבת בתפלתו כ"א בכוס דוקא והא"ש דמייתי לי' הכא ולא לעיל דכבר מייתי הברי' הלז כמה פעמים:

דף קז.

סמוך למנחה. בתו' נתקשו מ"ט קרו לי' תפלת מנחה דוקא ועי' מה שתי' ועמג"א ולע"ד דהתפלות נתקנו על הקטרת האברי' והקומץ לא על הזביחה והזריקה ולכן בתמיד של בין הערבי' שמתאחר גמר שריפת האברי' עד הלילה שעליהם נתקן תפילת ערבית לא נתקן תפלת מנחה כ"א על הקטרת הקומץ שנשרף מיד בהריחו אש ולכן נקרא ע"ש מנחה כנלע"ד ודוק:

איבעי' להו סמוך למ"ג תנן ומשום פסח. האי בעי' איפשטא בסמוך מאגריפס המלך והר"ן כ' דלא איפשטו בעי' ורבים תמהו עליו ולע"ד לפמ"ש תו' דלאחר שעשה פסחו הי' לן להתירו באכילה אי טעמא משום פסח ותירצו כדי שלא ימהר לאכול וכו' ואולי

י"ל בודאי אי אית לי' זמן לאכול כל היום לא ימהר משום זה בעשיית הפסח כיון דיש שהות הרבה רק כיון דבלא"ה אסור ממ"ק משום מצה אסור נמי ממ"ג משום פסח דימהר כיון דאין לו שהות כ"כ לאכול כ"א עד מ"ק וא"כ לא פשיט מידי דלעולם סמוך למ"ג תנן ואפ"ה איכא רבותא דאגריפ' דט' שעות כד' לדידן דמי וה"א דמותר לאכול ממ"ק ולמעלה משום מצה וממילא דמותר ממ"ג משום פסח לאחר שעשה פסחו דלא שייך ימהר וצ"ל דהש"ס לפי שאלת בעל האיבע' דבעי' סמוך למ"ג תנן בלא גזירת מצה אכילה גסה ולפי דבריו פשיט שפיר אבל באמת לא איפשטא בעי' כלל וק"ל:

דף קז:

אכילה גסה. ולא יהי' י"ח כלל כמ"ש הרשב"ם יהא דלא נקט פסח תי' רשב"ם לחד שינוי' משום דאינו נוהג בזה"ז וליכא למימר דמ"מ תאסר משום מהרה יבנה המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו השתא נמי ניכול דה"ל גזרה לגזירה דבזמן המקדש גופא גזירה היא וליכא למימר כולי חדא גזירה היא דע"כ חכמים שאסרו לאכול בזמן שבהמ"ק קיים לא גזרו מיד אשעת חורבן ולא אסקו אדעתי' חרבן בהמ"ק והא"ש מאי דבעי הש"ס לקמן למימר לרב ששת סמוך למ"ג ומשום פסח אע"ג דכבר חרב בהמ"ק וכמו שהק' בתו' י"ל דלר"ש אי טעמא דידי משום פסחא קשה קו' תוס' לאחר שעשה פסחו יהיה מותר דלא שייך שמא ימהר כיון דאית לי' זמן לאכול עדיין שהרי מצפרא זמן פסחא א"כ לא שייך ימהר ע"כ משום דנהי דהשתא עשה פסחו בשעה ה' והי' מותר לאכול אח"כ בשעה ו' מ"מ לשנה הבאה לא יגמור עשי' פסחו כ"כ מהרה ויאמר אשתקד מי לא אכלתי בשעה ו' השתא נמי ניכול ולא ידע אשתקד כבר עביד פסחא והשתא לא עביד עדיין כצ"ל לר"ש וא"כ ע"כ גזרו בגזרה ראשונה משום אשתקד וכולהי חדא גזרה היא ה"ה נמי משחרב בהמ"ק אסור משום מהרה יבנה המקדש ויאמרו אשתקד כו' דמ"ש כשעשה פסחו כבר וגזרי' משום גזירת שנה הבאה ויאמר אשתקד וכו' או שחרב בהמ"ק ואין עלי ופסח כלל נמי יש לגזור משום שנה הבאה ויבנה המקדש ויאמר אשתקד כו' ומתו' ק' תו' ודוק:

דף קח:

כדי מזיגת כוס יפה. פי' כוס של בה"מ והתו' הק' לגי' דלקמן מאי מזיגת כוס יפה לכל חד וחד דלס"ד דהמקשה דלארבעתן סגי ברביעי' הא חד מיני' בה"מ ואיהו לבד בעי רביעית וזה יש לישב דס"ל דבה"מ אינה טעונה כוס ביחיד ונהי דבליל פסח מחמרי'

להצריך כוס ביחיד כמ"ש תו' לעיל ק"ה ע"ב ד"ה ש"מ כו' מ"מ לא בעי שיעורא כולי האי וק"ל:

דף קיד.

מפני שהיום גורם ליין שיבא. צ"ע להרשב"ם דמקדשין אריפתא לא שייך טעם זה וצ"ע הארכתי בסוגי' זו בחי' הל"ת במס' סוכה בקד"ט שלי תדרשנו משם:

דף קיד:

כי היכי דתהוי היכרא לתינוקת. לע"ד דהיכרא הוא משום דדרך העשירי' לאכול ירקא בשעת אכילה לגרור תאות המאכל ולא העני' כמאז"ל לא בעניותא אכלי ירקא משום דגריר מיהו כמה פעמים כשאין לו מה יאכל ממלא כרסו ירקות לשבר רעבונו במה שימצא עכ"פ וזהו תמיהת התינוק' בפעם הזאת שאנו אוכלין ירקות קודם אכילה כעני' שאין להם מה יאכל דאלו יש להם פת אינם גוררי' לבם לאכול הרבה ואח"כ בפעם הב' חוזרי' ואוכלי' כעשירי' על אכילתן לגרור תאות המאכל אבל ר' לקיש ס"ד דבטיבול ראשון לחוד הוה הכירא שאין דרך לאכול ירק קודם הסעודה לכן הקשה ודוק:

שני מיני בשר א' זכר לפסח וא' זכר לחגיגה. ור"ח כ' א' מבושל זכר לחגיגה והתו' דחו זה משום דקי"ל כב"ת דחגיגה הבאה עם הפסח נאכלת צלי ואח"כ כתבו דכשחל ע"פ בשבת אין לעשות זכר לחגיגה וצ"ע דלבן תימא חגיגה דוחה שבת כמ"ש תו' לעיל ע' ע"א סוד"ה לאו חובה כו':

דף קטו.

והדר אכיל חסא בלא ברכה. עמ"ש תו' בשם הריט"ע ומה שהק' עליו ויש ליישב דס"ל דבאמת אינו בא לטבל ולפרפרת הפת כ"א למצותו וא"כ בדין הוא לברך עליו (אדרבא בזה"ז אסור לאכול מצה עמו כדלקמן) וא"כ הי' בזה די היכר לתינוק' כיון שמברכין עליו פה"א משא"כ בכל השנה ידעו שאינו בא לפרפ' וישאלו למה הוא בא אלא שאין עושין מצות חבילות חבילות שיהי' החזרת למצות מרור ולהיכרא והוה ב' מצות על דבר א' לכן עבדי' טבול ראשון להיכרא וממילא מברכ' עליו בפה"א ונפטר החזרת וליתבי' היכרא כנלע"ד ודוק:

מצות אין מבטלות זא"ז. הארכתי בסוגי' זו בחי' הל"ת שלי בקונטר' תדרשנו משם ונלע"ד הטעם שאין מבטלין זא"ז משום דה"ל מב"מ ולא בטל דע"כ לא פליגי רבנן עלי' דר' יהודה וסברי דמב"מ בטל אלא באיסור והיתר דה"ל אינו מינו שזה איסור וזה היתר ומש"ה

בדבר שיל"מ דעתיד להיות כמוה וה"ל היתר והיתר כמ"ש הר"ן בנדרים אלא דבדשיל"מ דעכשיו מיהת איסור הוא בעי' שיהי' עכ"פ מב"מ בעצמו ולא מהני מה שעתיד להיות היתר אבל ששניהם מצות עתה ה"ל מב"מ אע"ג שאינו בעצמו מב"מ כן במצות משמע לשון הר"ן בנדרים:

אלא אר"א עמ"ש תו' ע"ז ומסקו דלהלל לכתחלה מצוה לכרוך ובדיעבד יוצאין בלא כריכה נלע"ד דאי להלל אפי' בדיעבד לא נפיק א"כ מנ"ל דמצות אין מבטלות דלמא ס"ל להלל מבטלות זא"ז והואיל וחזי דקרא כתי' על מצות ומרורים שיאכלו זע"ז והי' קשה לו הלא מבטלת זא"ז ע"כ אמר דאינו יוצא בלא כריכה ולא הוה מצוה זה בלא זה ולא שייך מצות מבטלת כי כך היא מצותו ומנ"ל להש"ס להוכיח אע"כ בדיעבד יוצא בלא כריכה וכל א' מצוה בפ"ע ומוכח שפיר ודוק:

דף קטו:

לחם שעונין עליו דברים הרבה. היינו דברי חירות שכן עונה לשון הרמת קול שמחה ולדבר אחר לחם עני זכר לעניות ובפרוסה שכן יש במצה ב' טעמים א' זכר לעניות שהי' אוכלים כן במצרים כדרך העבדים שמאכיל' אותן לחם שלא נתחמץ באשר שמשביע מהר ואינו רעב מאותו אכילה כ"כ מהרה וגם דרכם בפרוסה לקבל פרס משלחן רבם והטעם הב' זכר לחירות שלא הספיק בציקם להחמיץ עד שנגלה עליהם ממ"ה הקדוש ברוך הוא וגאלם וא"ש השתא מה שנתקשה מרש"א ח"א לקמן קי"ז ב' מ"ט לאכילת מצה במצרים וקודם חצות שהרי האי עובדא אחר חצות הוה שנגלה עליהם ממ"ה הקדוש ברוך הוא והא"ש דהוה מיהת טעמא קמא זכר לעבדות והיינו דקאמרי' אחר שפרס המצה האמצעית כדרך העני שאז עדיין עבדי' היינו קאמר כדלקמן במתני' אז אומרי' כהא לחמא עני' די אכלו אבהתנא בער' דמצרים שאז היה רק זכר לעניות ולא לחירות: מה עני שדרכו בפרוסה אף כאן. התו' כ' בכאן מדאמרי' בשבת וברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים משמע דירד מן בי"ט ולע"ד להנך פוסקי' דס"ל דבי"ט אין מחויבי' בג' סעודות א"ש דהנה בכל יום נפל ב' סעודות ליום ולילה עי' בשבת פ' כל כתבי בסוגי' דר' חדקא ובע"ש ועי"ט ד' סעודות ב' ליום ע"ש וליל שבת וב' ליום השבת בעצמו (ובמקום שהי' לאכול בליל מוצ"ש אוכלה בשבת משום ג' סעודות) והשתא כשחל י"ט במצ"ש ומחוייב לאכול במ"ש מפני שהוא ליל י"ט ע"כ נפל בע"ש מזון ז' סעודות ב' לע"ש וב' ליום א' שהוא י"ט וג' לשבת שהוא מקודש בענין זה מי"ט כנלע"ד ודוק:

דף קטז.

ולפי דעתו של בן אביו מלמדו. עמ"ש מהר"א אשכנזי בס' מעשי ה' בפי' ההגדה לחלק ד' שאלות נגד ד' בנים שדברה התורה ולפ"ז א"ש טפי לפי דעתו של בן מאיזה מדרגה שהוא מהד' בנים כך מלמדו אביו:

רב אמר מתחלה עע"ז הי' אבותינו. נלע"ד דס"ל דאין להתחיל עבדים היינו דאכתי עבדי אנן ולא אהני לן הגאולה לקבלת התורה וע"כ מתחיל בגנות עע"ז הי' אבותינו:

ר"ג הי' אומר כל וכו' בפסח לא יי"ח ואלו הן פסח מצה ומרור. דע כי מרור גי' מות הוא המלאך המות נקרא חזרת חזיר מיער שתחלתו מתוק בשעה שמפתה לאדם וממתיק לו תאות העה"ז וסופו מר עולה ומקטרג ויורד ונוטל נשמה ויש לו שרף בודאי נחש שרף ועקרב ופניו מכסיפין עד איזהו שאור שהכסיפו פניו וצריך מיתוק ובלילה הזה שהוא ליל משומר מן המזיקין נעשה חסא דחס רחמנא עלן ולא נתן המשחית לבוא אל בתינו לנגף וע"כ מצוה לכרוך פסח מצה מרור ששלשתן גי' קרע שטן דוק ותשכח לכן בזה"ז דליכא פסח ע"כ מרור לאו דאורי' והנה רבנן תיקנו למתקו בחרסת העשוי מפירות שנשתבחו בהן ישראל ודע כי הך קפא דחרוסת הוא ארס מקליפ' דאית לה ז' בנתי כדלעי' קפא קפא דכירנא כו' ע"ש זכור ה' לבני אדום. והנה יעקב שהוא גי' קפ"ב א' יותר מקפא עומד נגדו ומבטלו על שם מי יתן טהור מטמא לא אחד ע"כ כשטובלין בחרוסת העשוי מפירות שנמשלו בהם בני יעקב המה באי' על החללים ומבטלין להקפא ונותני' בו תבלין ע"ש בראתי יצה"ר בראתי תבלין עוד יש להאריך ואין כאן מקומו. ולאחר שממותק בחרסת נקרא חסא דחס רחמנא עלן כנ"ל והנה "חרוסת חסא" עם האותיות והתיבו' מספרם עולה מכוון כמספר אברהם שרה שהוא תשנג אותיות גשן ת רמז שנגזר עלינו ת' שנים בגשן והקב"ה דלג על קץ שנים ונשאר רדו ודוק:

דף קיז.

ופליגא דידי' אדידי' כו' גדול שבכולן הללוי' שכולל שם ושבח בב"א. טרם נבוא אל המכון אאלפך מה שחנני ה' דע קורא משכיל כי אלו הד' שמות שהם אהיה הויה אדני אלהים ב"ה וב"ש הגדול הכוללי' המרכבה כולה גי' שלהם קצח וכשמשפיעים הצינורות מזה לזה במילאותם אזי יורד שפע וברכה לישראל וע"כ פסח גי' קמח ע"ש דודי חמק עבר עד שבא בזרוע נטוי' והגביהם לנון שערי קדושה והוציאם מנון שערי טומאה ונגד זה נזכר נון פעמים יציאת מצרים בתורה וכשתצרף נ עם פסח נעשה פנחס שהוא אליהו שאנו מצפי' בלילה הזה ביותר לבשר על גאולה עתידה ופנחס גי' קצ"ח ולכן כשהי'

אברהם בן ק' ושרה בת צ' אז חלק הקב"ה יוד שבשרי לב' אותיות ונתן ה' לאברם ונעשה אברהם ונשתייר לה ה' ונמצא עתה ח' אותיות בשמות אברהם שרה וכשתצרף הכל הרי קצ"ח במילוי שמות הנ"ל ואז בפסח נולד יצחק ואמרה שרה צחק עשה לי אלקים. והנה כל הד' שמות הללו נרמזי' בתיבת הללויה כשתחלק התיבה לשנים תמצא חצי' הראשונה הלל גי' ס"ה כשם אדני ב"ה וחצי' השני' ויה גי' כ"א כשם אהיה וכל התיבה גי' פ"ו כשם אלהים ב"ה ואותיות הויה בתוך התיבה נכתבי' להדי' ושפיר קאמר שכולל שם ושבח בבת אחת:

דף קיח.

אני וחמורי נאכל באבוס א'. לע"ד נ"ל עפ"י מה דאחז"ל רצונינו לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה ושיעבוד מלכיות פי' שלפעמים אדם עושה עבירות מרוב תאות לבו והיינו שאור שבעיסה יצר הרע נוהם מתוך קופה של בשר על דרך וכסף הרבתי להם וזהב עשו לבעל ולפעמים חוטא מרוב ענוות וצרות והיינו שעבוד מלכיות ועניות מעבירים את האדם ע"ד קונו ועי"ז יש לנו תי' נגד יצה"ר כשעולה ומסטין ידע שור קנהו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע כי הבהמה מאכלה בא לה בלי טורח ויגיעה וגם אין לה תאות לבות יותר מדאי כי כל מאכלה עיסבי דדברא אבל בשעה שנתקלקל קוץ ודרדר תצמיח לך זלגו עיניו דמעות אני וחמורי נאכל באבוס ולא יהיה לאדם שום אמתלא כשיחטא ומה"ד יטעון עליו וחמור אבוס בעליו וכשאמר לו הקב"ה בזעת אפך תאכל לחם נתקררה דעתו שנרמזים שניהם בזעת אפך הוא עניות ושעבוד ותאכל לחם הוא תאות לבו כי כל סעודה קרוי' על שם לחם. ולכן ריש לקיש שהיה צדיק גמור לו נאה לומר אשרינו אם עמדנו בראשונה ולא היה מתירא שיטענו עליו ידע שור קנהו כו' ודוק: יורקמו שר הברד יל"ד מ"ט לא עמד גם בשעה שהשליכו לאברהם אבינו לכבשן האש ולע"ד דהתם ידע שטפי עדיף בגבריאל להודיע אש מכבה אש אבל בחנני' משאל ועזרי' שנשרפו אותן שבחוץ אם כן הכי נמי היה נס גדול על ידי שר הברד שדרכו לכבות ועכשיו ישרוף העומדים מחוץ ואפ"ה השיב לו אין גבורתו של הקב"ה בכך פי' כי אז לא יהיה עיקר הנס הצלת חמו"ע כי ברד מכבה אש רק עיקר הנס יהיה משריפת הגוי' ואין גבורתו של הקב"ה להזכיר שמו על הרעה כי אם על הטובה הצלת הצדיקים כנלע"ד ודוק:

דף קיח:

שמוני בניך כחולדה זו הדרה בעיקרי בתים עמרש"א ח"א הרבה להק' בכאן ובחי' למס' חולין העור והרוטב פירשתי כי הנה מצרים הוא קליפת חמור שהוא טמא וכנ"י ליונה אמתלא שהוא טהור בקדושה לכן בדין הוא בעת התגברות הקדושה שיפלו ויהיו כציצת נובל כיון שהם מקליפת חמור אכן כל שביבשה טמא בים טהור וכן בהיפך ולכן רדפו מצרים אחריהם בים כי אמרו שם אנחנו טהורים וישראל טמאים מה עשה הקב"ה קרע הים ונעשה יבשה והנה כל שיש בים יש ביבשה חוץ מהחולדה ועשאוני בניך כחולדה שאינה בים כי בכל מקום שהם הולכים יבשה היא כנ"ל ודוק:

אימת אני אהובה לפניך בזמן שתשמע קול תחנוני. פי' לפי שאין הקב"ה עושה עולה ח"ו אפי' לגוי ואם מתקנים מעשיהם הקב"ה משלם להם שכרם ומטיב להם ומצילם מאויביהם וכשישראל חוטאים ח"ו אין הקב"ה מוותר להם אלא מאריך אפי' וגבי' דלי' ואם כן במה יודע איפוא אהבת ישראל רק בשעה שאו"ה עושין תשובה צריכים צום קול ממון כדמצינו בננוה ויקראו אל כו' ויצעקו וחטאך בצדקה פרוק אבל ישראל בצעקה לבד נענים כדכתיב וישמע אלקים את נאקתם והקב"ה נושא פנים לישראל והיינו דכתיב בבכי יבואו ובתחנונים אובילם אעפ"י שאין בידם תורה ומצות רק מתנת חנם אפ"ה בתחנונים אובילם עי' מה שפרש"י אפסוק ואתחנן והיינו אימתי אני אהובה לפני' בשעה שישמע קולי תחנוני בזה ניכרת אהבתי לפניו ודוק:

שפושטין יד לקבל ממון. והיינו כחזיר הפושט טלפיו לאמור טהור אני (כדפרש"י בחומש גבי ויהי עשו בן מ' שנה) ואינו עושה רצון בעלים וגרה לא יגור טמא הוא וק"ל. אגב אודיעך מה שחנני ה' על ששותין הלילה ד' כוסות נגד ד' מלכיות ששתו ועתידין לשתות כוס תרעלה מיד ה' ואנחנו כוס ישועות נשא כוס גי' אלקי' מדה"ד והוא נגד פ"ו שנים של קושי השיעבוד ושותין יין אם תחשוב נ פשוטה לז' מאות עולה מספרו תשך ומספר קטן שלו ט ביחד תשכט במספר קרע שטן והנה יין בעצמותו הוא מדה"ד ולכן גי' הפשוט שלו ע שהם ע' בתי דינים שלמעלה שנקראים עיני ה' משוטטת בכל הארץ ע"ד משוט בארץ ומתהלך בה וכשתוציא מתשך שהוא גי' של יין באמת (במספר נ פשוטה לז' מאות) ע שהוא דין ישאר תרן גי' מים כשתחשוב ס סתומה לשש מאות ונשתיירו מי חסד כשתוציא כל הדינים השבעים והיינו כל בית שאין יין נשפך כמים פי' שממתיקי' הדינים ממנו אין ברכה שהיא השכינה בריכה העליונה מצויה באותו הבית ולכן כשתחשוב מים תרן ומספר קטן שלו יא בזה החשבון יעלה מים גי' אסתר שהיא השכינה (נקראת כן לפעמים כידוע) ולכן מצוה למזוג הכוס במים ודע אדום נקרא חזיר

מיער יער באת בש מזג ואותיות שאחר יער שפך שופך בוז על נדיבים לכן כשמזג כוס רביעית שהוא גלות הרביעי אומר שפך חמתך כו':

דף קיט.

עשאוה כמצודה זו שאין בה דגן. זהו רשת שנותנים לתוכה דגן לצוד עופות עי"ז וכשאין בה דגן אין עוף נלכד בה וה"נ מצרים היה רשת לישראל ע"י שפע ניצוצות קדושות שהיו בתוכה כמ"ש האר"י ז"ל בפ' וילקט יוסף כל הכסף ואח"כ עשאוהו ריק מכל והיה למצרים חשך ולכל בנ"י אור במושבותם ומאז נצטוו מבלי לשוב למצרים כי אין דגן ברשת אך לפ"ז משמע דמצרים היה רשת לרעת ישראל כמו פח טמן ללכוד העוף ולא היא אלא ישרא' היה רשת למצרי' כמשליך בים חכה והוציא הדגים ונשארה מצולה שוממה מבלי דגים כן היו ישראל למצרים ודוק:

דף קיט:

א"ר שלא יעקרו מחבורה לחבורה. ערשב"ם הך מילתא דרב אוקמא התם (לעיל פ"ה ב' ופ"ו א') בשעת אכילה אבל לאחר אכילה יכול לומר הלל בחבורה אחרת עכ"ל כן פסק גם הרמב"ם בהל' חו"מ והראב"ד תמה עליו דד' כוסות בעינן במקום א' וצ"ע דכן איתא להדיא לעיל שם דשלא בשעת אכילה מותר ועי' כן בהרב המגיד ולח"מ ז"ל ונלע"ד ליישב דצ"ע מה עלה על דעת המקשן להקשות מדרב שלא יעקרו מחבורה לחבורה מה ענין זה לאמירת הלל וצ"ל דהיה קשה לו כנ"ל דד' כוסות בעי' במקום א' ועכצ"ל דגם קודם אכילה ב' כוסות הראשונים שתה באיגרא רק האכילה היתה בארעא וקשה מבה"מ בעי' במקום אכילה דוקא ואי דחוזר ואוכל באיגרא כמ"ש בש"ע א"ח סי' קפ"ד הא אין עוקרין מחבורה לחבורה וגם אין לומר שאוכל קודם אכילת הפסח באיגרא כחצי זית פת (דאלו כזית פשיטא דאסור דה"ל ב' סעודות דאוסר מר כהן צדק) גם זה אסור לאסור מצה בב' מקומות כמו פסח לדעת הרשב"ם וכן פסק הרי"ף ז"ל וצריכים לחלק דאין לאסור מצה בב' מקומות אלא מצה דבשעת סעודה שיוצאין בה י"ח אבל אם אוכל חצי זית לפני סעודה לית לן בה והיינו דמשני הש"ס דשני לן בין בשעת אכיל' לשלא בשעת אכיל' ואם כן שפיר הק' הראב"ד אהרמב"ם ז"ל אכן יש להק' עוד אהש"ס דמ"מ קשה הא קי"ל אין קידוש אלא במקום סעודה וע"כ אוכל כזית מצה באיגרא וה"ל ב' סעודות וצ"ל דהש"ס קאי לרב לשיטתו לעיל ק"א א' דיש קידוש שלא במקום סעודה וא"ש מיהו לדידן דקיי"ל אין קידוש אלא במקום סעודה דכמה אמוראי ס"ל הכי שם

וקי"ל נמי גגין ועליות לא נתקדשו כדפ' הרמב"ם בה' בית הבחירה ועי' בכ"מ שם אם כן הדק"ל ע"כ מוכח דלא קפדי' שיהיו הד' כוסות במקום א' דוקא ודוק:

דף קכ.

מפטירין אחר המצה אפיקומן. בסוגיא זו הארכת' בחי' הלו"ת בקונטרס אשר לי וכעת ניישב רק מה שכ' תוס' מה שאין חגיגה נאכלת על השובע למ"ד יש בה משום שבירת עצם משום דהיא בת שנתי' ואינה רכיך ורבי' תמהו דמאן דאית לי' דיש בו משום ש"ע והיינו בן תימא לעיל ע' א' איהו בעי נמי בן שנתו כדלעיל להדיא דלכל מילי אקשי' רחמנא לפסח ולע"ד צריך להבין גם כן בקושי' מעיקרא דחגיגה יהיה נאכל על השבע מאי קושי' כיון ששניהם נאכלים בלילה א' מן התורה ע"כ יהיה א' מוקדם וא' מאוחר לחברו ואיך אפשר לאכול שניהם על השובע וא"ל דקושי' מאי חזית דגזרו אפסח טפי מחגיגה דלמא יאכל החגיגה באחרונה ז"א משום דבקרא דנפקא לבן תימא הך הקישא הוא ולא ילין לבקר זבח חג הפסח ע"ש וא"כ הזכיר בקרא זבח חג ברישא והדר הפסח ובדין דניכול חגיגה קודם לפסח וצ"ל דסמכו אמ"ש שם ע' ב' ד"ה מ"ט דבן דורתאי דלמאן דס"ל חגיגת י"ד דאורייתא מוקי ליה לקרא וזבחת פסח לה' אלקיך צאן ובקר צאן לפסח ובקר לחגיגה בחגיגת י"ד דלדחי זביחתו שבת כזביחת פסח ע"ש ואם כן בהאי מקדים פסח שהוא צאן לחגיגה שהוא בקר ואם כן שפיר הקשו כיון דמקראי אין ראיה דפעם מקדים חגיגה ופעם פסח אם כן מאי חזית דניכול פסח באחרונה כנלע"ד ואם כן לפ"ז שפיר משני דלהך מ"ד אינה באה בת שנתה דלמידי דאכילה אקשה ולא לכל מילי דאל"ה אינה באה אלא מן הצאן והכא כתיב בקר להדיא אע"כ למידי דאכילה לחוד אקשי' ומש"ה בעי' נמי הקישא דוזבחת משום דחיית שבת שתהי' זביחתן שוה וא"ש ודוק:

ישנו מקצתן יאכלו כולן לא יאכלו. פרשב"ם משום ב' מקומות וא"ל משום אין מפטי' אחר מצה אם כן תיקשי למ"ד מפטירין אחר מצה אפיקומן וצ"ע דלמא לעולם אלו טעמא משום ב' מקומות אלא שישאר טעם פסח בפיו ומתני' בפסח ופלוגתא דמצה כדקאי קאי וצ"ע:

דף קכ:

מלא תותירו ממנו עד בקר נפקא. כ' תוס' אע"ג דדרשי' מיני' לעיל לתן לו בקר שני לשריפתו דנפ"ל מהתם אין שורפי' קדשי' בי"ט הק' המרש"א ההוא מוהנותר ממנו עד

בקר דרשי' ולא מולא תותירו ממנו עד בקר ולע"ד לישב בקיצור דלכאורה ק' מנ"ל דאין שורפי' קדשי' דלמה גז"ה בעלמא להמתין לעולם אפי' בחול עד בקר ב' וכה"ג הק' תו' פ' במה מדליק' מיהו לר"ע יש לישב דלדידי' לא הוה צריך למכתב רק ולא תותירו והנותר ממנו באש תשרופו וממילא הוה ידעי' דעד בקר של י"ט קאמר דהרי מפורש בקרא לילה הזה הוא נאכל על שעת חפזון ואייתר ב' פעמים בקר חדא ליתן לו בקר ב' ואידך כמ"ש הרשב"ם (לראב"ע) וז"ל והאי דכתי' לא תותירו ממנו עד בקר לשריפה אתא דעד בקר לאו בר שרפה הוא ויש לפרש דלהכי אתא להודיענו זמנו לשרוף בבקר אלא משום י"ט נותני' לו בקר ב' וא"ש ומוכח דאין שורפי' קדשי' בי"ט אבל ראב"ע דאצטריך דעד בקר להורות בקר א' קשה (גם מה שפי' רשב"ם הנ"ל עי' תו' ברכות פי' בענין אחר) נהי דידעי' מוהנותר ממנו עד בקר ליתן לו בקר ב' כמ"ש המרש"א מ"מ דלמא לאו משום קדשי' בי"ט נגעו בי' דלמא דינא הכי הוא וזהו מדוקדק מאוד בלשון התו'. מיהו עדיין יש מקום לחלוק ולישב ק' דלראב"ע נמי ידעי' דזמן שריפתו בבקר ראשון לילי י"ט דאמרי' בברכות הני תנאי כהני תנאי והיינו דר"ע דריש עד מועד צאתך מארץ מצרי' אתה אוכל ולראב"ע דאין אוכלי' אלא עד חצות מפרש מועד צאתך אתה שורף א"כ מוכח נמי דעיקר זמן שריפתו בי"ט י"ל דס"ל להתו' דמדלא מייתי הש"ס הכי והני תנאי כהני תנאי ש"מ דס"ל להש"ס לבתר דאמר ר' אבא התם דכ"ע כו' ע"ש א"כ איכא למימר דראב"ע נמי מפרש עד מתי אתה אוכל עד מועד צאתך והיינו תחלת יציאה שהתחיל חפזון דמצרי' עש"ה ולכן סמכו תו' ק' הכא דוקא ולא הק' כן במס' ברכות:

בסיומא ר"ש איקלע לפדיון. יל"ד האריכות אקב"ו על פ"ה א"ה מברך לא הל"ל אלא ברכת הפדיון א"ה מברך ותו דלא הוה לי' לאתוי' כלל פשיטא על פדיון כו' אלא מי מברך שהחי' גם מה פשטו א"ה מברך שתים לא היל"ל אלא א"ה מברך שהחי' וי"ל דהנה כ' הרא"ש מש"ה אין מברך שהחי' על בדיקת חמץ משום דסומך אזמן די"ט וקשה איפוך אנא ה"ל לברך בשעת בדיקה ולפטור את של י"ט כמו ברכת הבדיקה גופה דמברך ופוטר הביעור אעפ"י דהביעור עיקור מצוה דאורי' מ"מ כ' הרא"ש בדיקה תחלת ביעור הוא וא"כ ה"נ לענין שהחי' וצ"ל דברכת שהחי' עיקור מצותה אהנאה [עי' בעה"מ שלהי פרקין] (וז"ל רשב"א בתשו' סי' שע"ט אמרת כי קבלת מר"פ שאין אמרי' זמן בבדיקת חמץ שא"א זמן על דבר שהוא מכלה מן העולם כו' שא"א זמן אלא על מה שנהני' כחגים כו' א"כ מה נעשה ליה"כ כו' וטעם יפה ממנו שאין לו זמן קבוע שהיוצא לדרך וכו' והלא פדיון הבן אין לו זמן אלא פודה משלשים ואילך) וכל שהוא בשעת שמחה עדיף טפי ובדיקה וביעור לאו מצוה של שמחה היא כ"כ כצ"ל גלל כן יש להסתפק [עי' כתב סופר

חא"ח סי' כ"ו] בשנים שמחויבים בברכת שהחי' א' על מצוה שאין בה שמחה כ"כ וא' על הנאת עה"ז מי מברך ומוציא את חברו מי נימא העושה מצוה עדיף או דלמא שהחי' תלוי בשמחה טפי והאי דנהנה שמח טפי והנה לכאורה יש לפשוט מהפדיון הבן דע"כ אינה מצוה של חבוב ושמחה שהרי כ' הרא"ש פ"ק דלריב"א דכל שאפשר לקיים ע"י שליח מברכי' בעל א"כ מ"ע מברכי' בנר חנוכה להדליק ותי' משום חבוב מצוה כ"א מדליק בעצמו ואינו עושה שליח וא"כ ק' גבי פדיון דמברך על פדיון ולא לפדות עכצ"ל משום שאין בה חבוב ונעשי' ע"י שליח וא"כ מ"ט האב מברך על המצוה ומוציא הכהן הא הכהן שמח טפי במתנת כהונה שלו אע"כ מוכח אפ"ה העושה מצוה עדיף מהנהנה בעה"ז ואין לכהן רק הנאת העה"ז ואפשטי ספיקן. אלא דיש לדחות לעולם הנהנה עדיף ופ"ה היינו טעמא משום דבלא"ה מברך ברכה אחרת על הפדיון והואיל ועביד מצוה חדא ליעבד מצוה אחריתי כמו במס' ברכות מ"ב ב' גבי והוא אומר על המוגמר ע"ש ונבוא אל המכוון דהיינו דאמרי פשיטא לן דנוסח הברכה היא על הפדיון ולא לפדות משום שאין בה חבוב א"כ מש"ה איבעי לן מי עדיף לברך שהחינו הכהן הנהנה ושמח או העושה מצוה ופשטי לי' דהא לא תבעי לך דאבי הבן מברך שתים [עמרש"ל ומהר"ם סוכה מ"ו א'] דייקא פי' כיון דנזקק לאחת ועביד מצוה חדא ליעבד נמי אחריתי:

זה חנני ה' יח' בסיומא דמס' פסחים דש"ס חבר' פק"ק מ"ד ר"ח חנוכה תקס"א לפ"ק: